

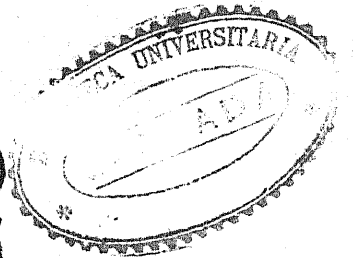
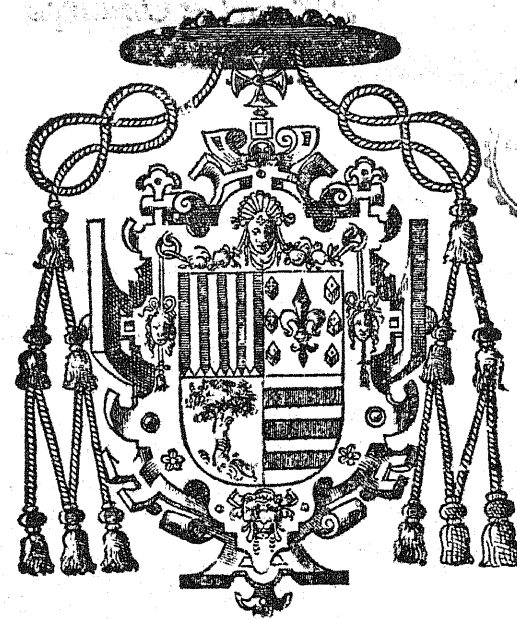
del Colegio de la Compañia de Jesus grande
R. 1653

BR

DIRECTORIUM
IUDICVM ECCLESIASTI-
ci fori, in varias bipartitū resolutiones.

TAM PRESVLIBVS
et principibus, quā quibusvis alijs iudiciale
munus gerentibus, per quā utile et
necessarium.

DOCTORE IOANNE SEGVRA DAVALOS
Vbetensi Iurifconsulto Authore, ac ibidem in sacro insigni; Sacello Diui Ia-
cobi Capellano maiori, qui nunc apud Madritium
visitationis munere fungitur.

MADRITI.
APud viduam Alfonso Gomezij Regij Typographi
Anno, M. D. LXXXV.

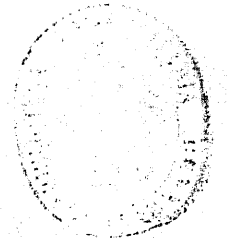
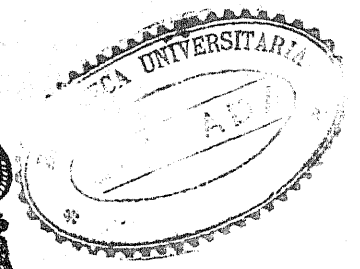
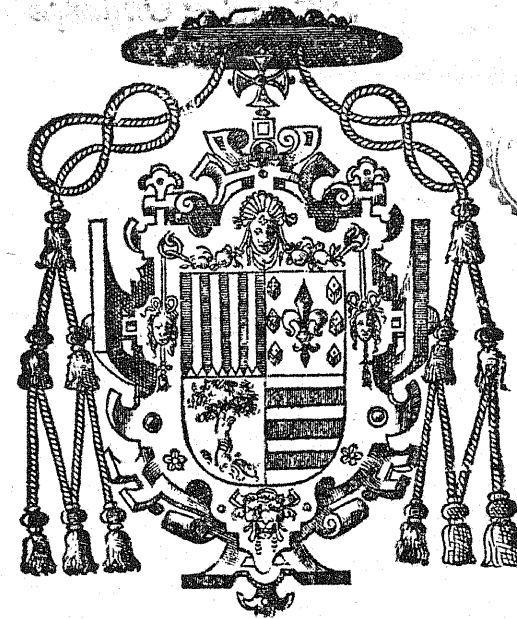
del Colegio de la Compañia de Jesus y su Orden
R. 1653

Bae

DIRECTORIUM
IUDICVM ECCLESIASTICI
fori, in varias bipartitū resolutiones.

TAM PRESVLIBVS
et principibus, quam quibusvis alijs iudiciale
munus gerentibus, perquam utile et
necessarium.

DOCTORE IOANNE SEGVRA DAVALOS
Vbetensi Iurifconsulto Authore, ac ibidem in sacro insigni; Sacello Diui Ia-
cobi Capellano maiori, qui nunc apud Madritium
visitationis munere fungitur.

MADRITI.
APud viduam Alfonso Gomezij Regij Typographi
Anno, M. D. LXXXV.

Y Miguel de Ondarça cauala escrivano de camara de su Magestad, de los que residen en su consejo: doy fe que en la villa de Madrid, a nueve dias del mes de marzo de mil e quinientos y ochenta e cinco años, los señores del consejo de su Magestad: auiendo visto vn libro intitulado *Directorium iudicum ecclesiastici fori*, compuesto por el Doctor Segura Daualos. Talaron a tres maravedis cada pliego del dicho libro: y le dieron licencia para que lo pueda vender al dicho precio. Y mandaron que esta tasa se ponga al principio de cada cuerpo del dicho libro para que conste dello, y de pedimiento del dicho Doctor Segura Daualos, y mandado de los dichos señores, di esta fee, que es fecha en Madrid, dia mes y año arriba dicho, y en fee dello la firmo de mi nombre.

*Miguel de Ondarça
cauala*

Errata.

3.1.1.6. præmittant præmitam. 7.2.1.0. factum, factū. 11, factus, factus. 14. 2.1.8. quid, quod. 10. mentem ment. 13. veræ verè. 29. 2. 3. committantur committantur. 5. Cura Curia. 30. 1. 1. concede, conde. 5. indecutos, indeuios. 6. dicatur, decidatur. 3. 1. 1. 9. tepide depidè, 3. 1. 2. 7. & hic, ethicor. 11. vindicauit vindicabit. 3. 2. 2. 1. 6. profusus, profufius, 33. 2. 2. sumas, sumus. 3. 4. 2. 1. 6. cap. Codice. 35. 2. 1. relinquitur, relinquuntur: 35. 2. atep. amici atque coniuuncti: amicos, atque coniuunctos: 36. 1. censentur. 7. Prætores. Prætorum. 37. 1. atep. partim, pars, pen. præcedentis procedentis. 37. 2. 1. 2. sumitur, sumuntur, 1. 8. dilu. diluci, 40. 2. 8. gloriarum, glossarum. 41. 2. 1. 0. tit. 22. & tit. 22. par. 3. & latè Boss. vbi supra &. 41. 2. pen. iustitiam, iustitiam. 43. 2. 5. factu, quod factu. ibidem refarciri, refarcire. 43. 2. 1. 0. iniuriam iniuria 45. 1. 1. 2. an, lan. 45. 2. 4. vtrunque, vtrumque. 46. 2. 1. 5. discernere, decernere. pen. tuus tuus. 47. 2. 2. 8. ad, ab. 48. 1. vlti. episcopi. episcopus. 49. 1. vlti. eligendos, eligendos. 49. 2. 1. debet debent. 7. vnquam, nunquam. 54. 2. 4. ægenibus egenis. 59. 1. 7. cum in. cum. M. 60. 2. 1. immanitate, immanitate. 62. 1. 13. quibus, qui, 65. 1. 6. & ex. 12. vti ve ex. 12. vti vo. 65. 2. 8. consulta consueta. 12. distinctione, distinctione. 66. 1. 1. 5. superuis, superius. atep. qui quia 67. 1. 8. teneatur, teneantur. 67. 2. 8. occa sio, accessio. 14. tus, tur. 68. 2. 20. & commorantur, ibi comedunt, & commorantur. 69. 1. 6. feligatur, feligatur. 10. commutitur, committitur. 12. obligatione, obligatione. 69. 2. 1. 7. percipit præcipit. 20. afferuare, afferuere 71. 1. vlti. habeat, habeant. 19. iurisperitum, iurisperitus. 72. 1. 1. 0. omisionis amisionis. 72. 1. 13. affessoris, affessorias. 72. 2. 16. iudicaria iudicauit. 77. 2. 1. 7. seueritate, seueritate. 17. seueritas seueritatis. 78. 1. 1. delectis, delictis, 79. 1. 3. pestandus pestandus. S. reales reales: 82. 1. pen. strahitur, strahuntur 85. 1. 8. principium, præcipuū. 86. 2. 4. ligotores, litigatores. 95. 1. 3. Menoch, Menchac. 111. 1. vlti. dicit dicit. 116. 2. 1. 4. neglexerint neglexerit. 121. 2. 30. possunt possum. 128. 1. 13. vindicare, vendicare. 138. 2. 19. constauerit, constiterit. 140. 1. 11. discernere decernere, 151. 2. 1. 8. tes, tis. 156. 1. vlti. excusa excu. 157. 1. antep. tificium tificum. 157. 2. 1. 7. quibusmodis ius pat. sol. de cap. pit. dimin. 180. 1. 11. abijciet, obijciet. 176. 2. 5. constauerit, constiterit. 180. 1. 1. 5. sentia, sententia. 214. 1. 8. prædictæ prædictas 13. liti. liti. 214. 2. 4. hi mos. 218. 2. pen. narant, notant. 222. 1. 1. 1. 2. tutori tutiori. 223. 2. 15. ab. ob. 224. 2. pen. dic. cum. dice. cum.

Muy poderoso señor.

EL Doctor Rojas, abogado desta Corte dize, que por mandado de vuestra Alteza, el ha visto y examinado vn libro que se le cometio, que ha escrito el Doctor Segura Daualos visitador desta villa y su partido, intitulado, *Directorium iudicum Ecclesiastici fori*. El qual tiene muchas cosas, muy utiles y necessarias para el iuyzio Ecclesiastico, y para los Juezes, y Abogados: y muy bien fundadas, y con buena orden e distincion: y otras tocantes a algunas decisiones del Sacro Concilio, especialmente, en materia de matrimonios: Y todo le parece ser util y bien ordenado y fundado: y que por esto siendo vuestra Alteza seruido, se le puede dar licencia para que imprima el dicho libro.

El Doctor
Rojas.

EL REY.

POR quanto, por parte de vos el doctor Segura Daualos Visitador de la villa de Madrid, y vezino de la ciudad de Vbeda, nos ha sido hecha relacion, que vos auia des puesto vn libro intitulado *Directorium iudicū Ecclesiastici fori*: el qual os auia costado mucho trabajo, y era de mucha utilidad y prouecho para las personas que del se quisiessen aprouechar: y nos pedistes y supplicastes os mandassemos dar licencia y facultad para le poder imprimir y vender, y prauilegio por tiempo de veynte años, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, y como por su mādado se hizieron las diligencias que la pragmática por nos hecha sobre ello dispone, fue acordado que deuiamos mādardar esta nuestra cedula para vos en la dicha razon: e yo tuuelo por bien: Por la qual vos damos licencia y facultad para que por tiempo de diez años primeros siguiētes, que corren y se cuentan desde el dia de la data della, vos o la persona que vuestro poder ouiere, podays imprimir y vender el dicho libro, que de suyo se haze mencion en estos nuestros Reynos. Y por la presente damos licencia y facultad a qualquier impressor de los que vos nombraredes: para que por esta vez le pueda imprimir por el original, que en el nuestro consejo se vio, que van rubricadas las planas y firmado al fin del de Miguel de Ondarça çuala nuestro escriuano de camara de los que en el nuestro Consejo residen: y conq̄ antes que se venda le trayays ante los del nuestro Consejo, juntamente con el dicho

cho original, para que se vea si la dicha impressiõ estã conforme a el, o trayays fee en publica forma en como por el corrector por nos nombrado se vio y corrigio la dicha impressiõ con el original, y se imprimio conforme a el y quedan asì mismo impressas las erratas por el apuntadas para cada vn libro de los que asì fueren impressos, y se os tase el precio que por cada volumen ouieredes de auer, so pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha pragmatica y leyes de nuestros Reynos, y mã damos que durante el dicho tiempo, persona alguna sin vuestra licencia no lo pueda imprimir ni vender, so pena que el que le imprimiere o vendiere a ya perdido y pierda todos e qualesquier libros, y moldes q̄ del tuniere y vendiere en estos nuestros Reynos, e incurra en pena de cinquenta mil maravedis, la tercera parte para la persona que lo denunciare, y la otra tercia parte para el juez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para la nuestra camara y fisco. Y mandadas a los del nuestro Consejo, Presidẽte e oydores de las nuestras audiencias, Alcaldes, alguaziles de la nuestra casa y corte, y chancillerias, y a todas las justicias e juezes de nuestros Reynos y señorios, que os guarden y cumplan, y hagan guardar y cumplir esta nuestra cedula y merced; y contra ella no vayan ni passen en manera alguna: so pena de la nuestra merced y de diez mil maravedis para la nuestra camara. Fecha en sant Lorenzo, a onze dias del mes de Septiembre, de mil y quinientos y ochenta y quatro años.

YO EL REY;

Illustrissimo ac generosissimo
D. D. Gasparo de Quiroga, Sacrosancta
Romanæ Ecclesiæ Presbytero Cardinali,
Archiepiscopo Toletano, Maximoq; Ca-
stellæ Cancellario, supremiquè Senatus
Sanctæ Generalis Inquisitionis præfidi
vigilantissimo, Ioãnes Segura Daua
los eius Visitator.

NON opus michi fuit, Præ-
sul Ecclesiæ illustrissime,
diu cogitare, sub cuius
auspicijs, ad manus homi-
num nostrum hoc prodi-
ret opus, tum quia ipse
Author, sub tuo etiam militat præfidio,
tuoq; obsequio ac visitationis muneri læ-
diu inuigilat, tum etiam quia exteri & qui
te nusquam norunt, obtui generis præcla-
rissimam nobilitatem, singularemquè pru-
denciam, ac ingens dignitatis tuæ pondus
præstantissimiquè ingenij tui splendorem
ceteraquè virtutum ornamenta, quã plu-
rimos dicarunt libros. Vnde ipse (licet mi-
nimus

nimus omnium) iustius hoc tibi cōsecrare illico constitui: eo quē potissimum, quia nihil rectē inchoatur, nisi post Deum fauerit Princeps: tum præcipuē quia existimo, hoc nostrum directorium tibi gratum ac iocundum quouisquē alio conducibilius fore: quia de iudicū (fori præsertim Ecclesiastici) exacta creatione in eo mirè discutitur, de quē analytica iudicandi norma diligenter tractatur. Adquē nonnullas inibi quæstiones euigilantiori studio explanamus; eas præsertim quæ ad matrimoniorū verā praxim post Cōci. Trid. decretū expectarant. Ideo vt tutius inter homines opusculum hoc versari queat, ab humili famulo suscipe generosissime Antistes, & ea qua soles benignitate amplectere & auctoritate defende, vt potius nostros labores (te fauente ac patrocinante) homines imitari quàm liuore rodere ac subsanare discant.

CAPITVLORVM

Summaria quæ in prima & secunda Directorij parte continentur, pro faciliore eorū indagatōne, hic epilogare libuit capi. ex prima Directorij parte.

INITIUM.

Qualitates iudicū Ecclesiastici fori eorumquē defectus in genere adnumerantur fo. 1. p. 2.

De aetate iudicum Ecclesiasticorum requisiti summatim traditur, c. 1. fo. 4. p. 1.

Nobiles ad rem iudicariam an assumēdi sint? accuratè dilucidatur, c. 2. fo. 5. p. 2.

An iudices Ecclesiastici literati esse debeant? de eorumquē sufficientia & graduum præro-

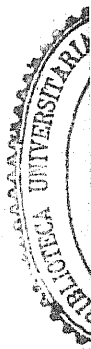
gatiua, dilucide explanatur cap. 3. fo. 9. p. 1.

Nunquid literatus sine experimento in re iudiciaria præferendus sit, experto sine literis? abūde controuertitur, c. 4. fo. 18. p. 2.

Cauendum esse à iudicibus seligendis nimiam ingenij subtilitatem habentibus, qui tamē nō sunt timoratae cōscientiæ, c. 5. fo. 23. p. 1.

De iudicibus timoratae cōscientiæ seligendis mirè discutitur, c. 6. fo. 25. p. 1

¶ De

De iudicibus nō assum-
mēdis, qui infimi sunt
natalis aut aliqua publi-
ca notantur infamia re-
solute expenditur c. 7.
fo. 28. p. 2.

De non extollendis iu-
dicibus, qui sunt impro-
bis moribus, aut crimi-
ne aliquo irretiti. c. 8.
fo. 31. p. 1.

De iudicibus origina-
rijs exteris uē assumen-
dis vel non c. 9. fol. 34.
p. 2.

Quòd iudices negligē-
tes in administranda iu-
stitia præcauendi sunt,
& qui negligentes dicā-
tur dilucide explana-
tur, c. 10. fo. 39. p. 1.

Laici an Episcoporum

Vicarij creari queant,
& quid in tēporalibus?
c. 11. fo. 44. p. 2.

Monachi an iudices ec-
clesiastici constitui va-
leant? c. 12. fo. 48. p. 1.

An Episcopi pro dam-
nis illatis à suis officia-
libus teneantur, & an
excusentur præponen-
do eos qui integræ fue-
rint opinionis? cap. 13.
fol. 50. p. 2.

De salariorum debita
quantitate Ecclesiastici
fori iudicibus à presuli-
bus præstanda, Et quo-
rum expensis assessores
assumere teneantur? ele-
ganter ac copiose ex-
planatur c. 14. fol. 57.
p. 1.

C A P I T A

ex secunda Directorij
parte.

DE norma in iudi-
cādo à iudicibus
seruanda summatim di-
scutitur fol. 76. p. 1.

Quòd iudex debeat p-
seipsum examinare p-
cessum & oculis subij-
cere, nec ipsius relatio-
nem notarijs fore com-
mittendam discutitur
c. 1. fo. 81. p. 1.

De calūniatoribus, de-
quē laicis receptoribus
à Prætorijs Ecclesiasti-
cis expellendis accura-
tè expenditur c. 2. fol.
88. p. 2.

Quòd iudices non de-
bent esse nimis creduli
nec cartulis seu accusa-
tionum capitulis clan-
tulū emisis fidem il-
lico adhibere debeant
c. 3. fo. 97. p. 2.

De nimia familiarita-
te à iudicibus erga sub

ditos vitanda: traditur-
quē norma vti animi
sui votū propalare de-
beant, c. 4. fo. 101. p. 2.

De exequendis manda-
tis Præsulum, & quali-
tereis à iudicibus sit o-
bediēdū, c. 5. fo. 105. p. 2.

Quòd iudices litigātes
verbis cōtumeliosis læ-
dere, seu vituperare nō
debeāt, & qualiter iniu-
ria iudicibus irrogata
ab ipsis vindicari valeat
c. 6. fo. 110. p. 2.

De acceptione perso-
narū in iudicio vitāda,
dequē fauendi norma
pauperibus, viduisquē
& orphanis, c. 7. f. 113. p. 2.

De celeritate in iudicā-
do vitāda, reprehendū
turquē iudices capitosi
seu pertinaces in sua o-
pinione, c. 8. fo. 119. p. 1.

Fugiēdarū litiū norma

Initium primæ partis.

Diudicādi culmen est digni-
tatē, non utiq; oēs assumendi
sunt, sed hij tantū quibus ea
que in hac parte prenotanda
venerint, vel eorum maxima
pars convenire videbuntur.

Ideo cautos vellem esse Praesules oēs, atq; eis liber-
ter cōsulerem, ut in associādis sibi iudicibus, nihil
pretermittāt, ex his que iure optimo pro bono sui
universiuisq; gregis regimine, ad hoc spectare dig-
noscentur. Itaq; inutilibus pretermisis, ea tantū
adferre curabo, que ad quotidianā est forensē
praxim, magis cōducere videbuntur.

Si autem de multiplici iudicium Ecclesiastici
fori differentia, deq; eorum diffusa iurisdictione
acturi essemus, lata via nobis aperiretur, diutur-
noq; labore etiam opus esset, quod veluti quæstio-
nem de nomine missum facimus.

2 Veruntamen, quia iudicare honor est digni-
tas est, iux. tex. in. l. omnem honorem. C. quando
prouo. non est necesse. Et in. c. ut debitas honores de
appel. Traditq; Rota in nouis decis. 442. Et no-
tat

tat Menoch. de arbit. iud. lib. 1. quæst. 41. nu. 1.

Iudexq; potissima pars basis ac fundamentum,
duxq; est Imperator iudicij vocatur, ut Bal. pul-
chre docet, in Rub. C. si a nō cōpetē. iud. in fi. Ideo
magis scire oportebit quales hij debeāt esse iudices
et Praesules in eorū promotionibus decipiantur.

Verū enimvero unū hoc persuasum habeo, qd
si eos qui favoribus, est alijs artibus hinc inde qua-
sitis, ad hoc munus promoueri cōtendūt, expellere
eniterētur, nō enim eis opus esset hoc nro labore.

Propterea autē in primis de qualitatibus iu-
dicū in genere differere libuit, ut singulas postmo-
dum discutiamus partes. In concedendis his offi-
cijs, merita præcedentia sunt considerāda, est vitia
laudabilis meritorum, est iusta causa dignitatis
tribuēda, ut elegāter tradit Io. de Pla. in. l. Agē-
tes in rebus. C. de agent. in reb. lib. 1. 2. Nam fides,
diuturna industria, veterata militia, probitas
commendat officialem, ut idē Jo. de Plat. adno-
tauit in. l. proximos. C. de proxi. sacro. lib. 1. 2. Et
iuxta. l. 2. C. de castren. pecul. ad officia ministrā-
da extollendi sunt est promouendi, qui meritorū
fulgent insignijs. Adde Io. Pirrhū in. l. imperi-

tia. de reg. iu. ubi boni ac recti iudicis sex requisita recenset, nempe, peritiam, bonitatem, constantiam, diligentiam, eloquentiam, prudentiam, quas etiam refert Neuiſa. in Sylvanusp. lib. 5. nu. 91. Sed tu vide. l. 3. tit. 4. par. 3. §. l. 18. tit. 9. part. 2. ubi alia qualitates in iudice non minus necessarie adnumerantur, quas omnes eleganter epilogat. D. Bernardus lib. 4. de confid. ad Eugenium col. 4. §. 5. dum de promotione legati Sedis Apostolicae differit. Et quia in promovendis iudicibus Ecclesiastici fori, commodè adaptari queunt, hic referre placuit. Inquit doctor egregius, Quærendi sunt quibus nec defectus timeatur, nec profectus optetur, ut potè ià perfectus. Itaque non volentes, nec currentes assumito, sed cunctantes et renuentes, etiam cogere illos et compelle intrare. In talibus (ut opinor) requiescet spiritus tuus, qui non sunt attrita frontis, sed uerecundi, sed timorati, qui præter Dominum timeant, nihil, nihil sperent nisi à Deo, qui aduentantium non manus attendat, sed necessitates, qui stent viriliter pro afflictis, et iudicent pro equitate, pro mansuetis terra, qui sunt compositi ad mores,

pro-

probati ad sanctimoniam. Mansueti ad patientiam, subiecti ad disciplinam, rigidi ad celsuram, catholici ad fidem, fideles ad disciplinam, concordantes ad pacem, conformes ad utilitatem. Qui sunt in iudicio recti, in consilio providi, in iubendo discreti, in disponendo industrii, in agendo strenui, in loquendo modesti et c. Ecce Prasules optimi, verba aurea, et satis notabilia sancti Doctoris. Quæ obsecro, corde et animo in promovendis iudicibus perpendere velitis, nec vobis opus erit ad ulteriora progredi, nec amplius hunc nostrum libellum perlegere.

Veruntamen pro faciliore cognitione, et memoria eorum quæ sparsim inferius dicturi sumus, sub breui compendio ommissis iuribus et scribentium auctoritatibus, summam præmittat, quot et quales sint defectus, quibus iuridicando aliquis in capax efficitur, ut iudicium promotores sint in omnibus cauti et satis præmuniti.

Et ex utriusque iuris discursu cõperimus, quòd aliqui natura, aliqui lege, aliqui moribus, nè iudices fiant prohibentur.

Natura ut mutus, surdus, perpetuus mente-

A 3 captus

Directorium Iudi. Ecclesi. fo.

captus, & impubes, & alij qui animi iudicio & intellectu carent, vel saltem illum habet impeditum. Lege, qui ob aliquam eorum culpam prohibiti sunt, prout sunt excommunicati, interdicti, relegati, banniti, notorij incestuosi, raptores, malefici, heretici, scismatici, iudei, & alij qui iure Cæsareo, & Pontificio infames reputantur. Moribus, veluti serui, religiosi, monachi, laici, femina & similes, qui etiam iure prohibentur.

7 Sunt & alij multi, quos de congruitate & consilio iudices constituere minimè licet, ut minores viginti & sex annorum, infirmi natalis, illiterati cupidi, non timorata conscientia, subtiliter, et improbis moribus, originarij, sacris ordinibus non initiati, & huiusmodi. Sed ex his omnibus solum modo differam id quod magis opportunum, ac in praxi conducibilius videbitur.

Summaria ex cap. sequenti.

- 1 **C**ontroversia inter iurim doctores circa iudicum aetatem resolutè traditur.
- 2 **A**etas viginti annorum tam iure partitarum quam regio

Prim. par. Initium.

4

regio, in ordinarijs ac delegatis iudicibus indifferenter requiritur.

- 3 **A**etas saltem viginti & sex annorum de iure nouissimo in liceratis requiritur.
- 4 **A**etas viginti annorum à iure regio & partitarum requisita, quoad iudices non liceratos locum obtinet.
- 5 **A**etas viginti & sex annorum in electionibus iudicum Ecclesiasticorum à Praesalibus seruanda.

¶ De aetate iudicum Ecclesiasticorum requisita resolutè agitur

Cap. I.

Quibus autem in genere prenotatis, descendam in primis ad aetatem iudicum Ecclesiae dilucidandam, quam breuiter expediam, cum sit materia parum utilis, in qua Praesules ut plurimum haud errare assuescunt. De iure civili varia sunt opiniones circa iudicum aetatem, ut per tex. & ibi docto. in l. quidam consulebant. ff. de re iudi. & per Specul. in tit. de iudi. deleg. §. excipi, verbo. quod minor. Eadem

Eademq; oritur controversia inter doct. Iuris canonici in decretali sumpta ex eadem l. in cap. cum vigesimum de officio et po. iud. deleg. Et And. Tiraq. multa cumulat circa iudicium et aetatem in praefat. tractatus de primogen. nu. 162. cum seq. Adde Rebuffum de pacifi. poss. 4. limita. De iure vero partitarius, ut in l. 5. tit. 4. part. 3. in iudicibus delegatis et ordinarijs viginti annorum aetas indifferenter requiritur, eademq; optatur a l. 3. tit. 9. l. 3. noua collecti. cum quibusdam annotationibus circa iudicem delegatum, quae tanquam inutiles et sine aliquo effectu sublatae nouissime inueniuntur, per l. 2. eod. tit. et lib. dict. collecti. qua cauetur aetatem ad minus viginti et sex annorum requiri in quocunq; iudice literato. Et licet supracitata l. 2. ita distincte et clare loquatur, Greg. Lopez in glo. d. l. 5. par. dixit eam legem solummodo intelligendam fore in hominibus iuristis, et d. l. part. incorrectam remanere quo ad milites non literatos, qui per alios locum suum tenentes iudicare habet, quam refert et sequitur Olan. Antinomiar. in epologo nu. 22. pag. 255. quod etiam praxis recepit et admisit.

Et

Et miror quidem, quare dicta l. 2. ita strictè loquatur, ut ultra iudices literatos extensionem minimè patiat, cum potius extendi deberet ad equites qui in provincijs et territorijs praetores à Rege creantur, in quibus eadem vel maior aetas merito exigenda esset, nam eis ea quae sunt gubernationis potissimum incumbunt, quae longissimi temporis experimèto potius quàm literis, vel diuturni tēporis studio acquiri cōpertissimè est. Et ut infra late differam, in iudice non literato iudicandi peritia longaq; causarum consuetudine requiritur, quae sub tam teneribus annis haud acquirere poterunt, sicq; iā senescentes equites promoveri et in Praetores ciuitatum extolli passim vidimus. Et iuris peritos quos hi Correctores ad iudicandum sibi associant iuuenes admodum, ne dicam cupidos et in cautos aliquando preponere solent, cum non iuuenis sed Senex bonus erit iudex, dicat Plato lib. 3. de repub.

Quae aetas à Praesulibus summopere seruanda esset, dum se eligere aliquos curant, ut iuridicundo praesint, siquidem ius canonicum in hoc iuri civili ut plurimum conuenit, et saepe ius regium

B am

amplectatur, ut in cap. cū deuotissima. 12. q. 2. gl. c. cum uenissent, de eo qui mi. impo. ca. rei ser. Et hispania ecclesiastici iudices teneantur leges regias magis quam ius civile imitari, iuxta tradita per Ber. Diaz de Lu. in praet. ori. c. 136. Et late per Burg. Pacens. in. l. 3. Taurinu. 602. cum sequentibus.

Summaria ex cap. sequenti.

- 1 Iudices notabilitate pradios exrollendos, esse traditur virtutes enim nobilitati famulantur.
- 2 Quo ad polyticos mores rectamq; Reipublica gubernationem nobiles assumendi.
- 3 Ignobiles quando dominantur nobiliores opprimere cōtendunt, ut uterq; status aequalis fiat.
- 4 Subditi agrē ferūt prādñari à iudice infima natalis.
- 5 Officiales publici ex nobilioribus & ditioribus ciuitatum vicinis creandi sunt.
- 6 Pro nobilibus semper praesumitur.
- 7 Solam virtutē nobilitatem esse cetera autē fortunā.
- 8 Nobilitas in electionibus aliquando nō est attendēda.
- 9 Nobilitas & potentia media potius attendenda est.

¶ Nobiles ad rem iudiciariam an assumendi sint: accuratè dilucidatur.

Cap. 2.

Elabo-

Elaborent insuper associari sibi iudices nobilitate pradios, nam prudentia, industria, affabilitas, magnanimitas, magnificentia, docilitas, & omnes deniq; virtutes in bono & iusto iudice requisita, nobilitati famulantur, ut per optimas cōsiderationes probat Cassaneus in Cathal. gl. mu. 8. part. consi. 32. cū sequ. & Io. de Selua in tract. de benef. 3. part. q. 7. pag. 5. Et quo ad polyticos mores rectamq; Reipub. gubernationem hi nempe assumendi sunt, nam de vili loco assumpti ad principatum ut pluries ledunt politia, ut Sanct. Thomas ostendit lib. 4. de regi. princi. Et hoc ratione demonstrat. D. Frā. Sarm. episcopus Gien. selectarum lib. 4. cap. 16. dicens quod quādo ignobiles dominantur, semper conantur nobiliores opprimere, ut uterq; status aequalis fiat. Secus autem in iudice nobili, quia nulla est causa ob quam insideat humilioribus, nam inuidia non humiliora insequitur. Vnde Soto de iustit. & iure libr. 3. quaest. 6. artic. 4. 6. conclusione in fin. merito dixit, in magistratibus creandis generis nobilitatē existimādā esse, quia splendorem & auctoritatis pondus secū ad fert.

B 2

Alia

4 *Alia autem non minus efficaci ratione idipsum roboratur, nam subditi agrè & impatienter ferunt prædominari siue ab eo iudice iudicari, quo forsan alumni eorum melioris existunt cõditionis, quod etiam lege partita fulcitur. 18. tit. 9. par. 2. quæ referens partes iudicum requisitas, hanc veluti primam & principalem, his verbis recenset. Primeramente ser de buen linage paratener verguẽça de no herrar. Et in Deuteron. habetur. Eligite ex vobis viros sapientes & nobiles, ut sint tribuni, ad id faciunt verba illa auth. præsidēs. C. de episcopi aud. Præsidēs inquit gentium per quamcunq; ciuitatem præparent homines non vilissimos, sed nobiliores ciuitatum, officiales namq; publici ex nobilioribus & ditioribus ciuitatum vicinis creandi sunt, ut habetur in auth. de defens. ciuitatum. §. inter, coll. 9. & in l. honores. §. si is qui, ff. de decur. Vnde Archit. Pithag. inquit, administrare imperium ad meliores pertinet, obedire autem ad deteriores.*

Quod quidem in iudicum ecclesiasticorum electionibus prorsus obseruari deberet, cum regale sit

le sit sacerdotium & genus electum, & iurisdic-tio eorum circa ardua, & magni ponderis, & ut plurimum circa animarum salutem versetur.

Et ex eo etiam id obseruandum erit, quia pro nobilibus semper præsumitur, iuxta tex. in l. pupillus. §. sed & si per interpositã. ff. de auct. Tut. & glo. sing. in cap. illud. 40. dist. notat Alberi. in l. 2. §. quæ omnia. C. de vet. iure enucl. Ad eò quod constituens in sui locum nobilem aliquem, etiam si prodicionem commiserit excusatur, ut per Jo. And. in addit. ad Spec. tit. de loca. §. 1. & Oldrad. consi. 94. & Barb. consi. 35. 2. vol. & omnes id communiter fatentur.

At ne in aliquã suspicionem incidamus, aduertendum duximus quod magis est meum quod per meam virtutem & probitatem acquirō, quã illud quod per antecessores habeo, iuxta gl. in l. si quid in bello, verbo erat, ff. de capt. & postli. reuers. Et Phalaris in quadã sua epistola inquit. Ego solam virtutem nobilitatẽ scio, cetera omnia fortunam. Et Apostolus ad Corinth. 1.

Videte (inquit) vocationem vestram fratres, nõ

multi nobiles, non multi potentes, non multi sapientes, sed quæ ignobilia, & contemptibilia sunt elegit Deus ut confundat fortia. Adde tex. cum gl. in cap. quoniam vetus. 24. q. 1. ex quo deducitur, nobilitatem in electionibus non esse attendendam, & innuit ibi glo. quod cum duo de electione Pontificatus de certarent, & unus ignobilitatem alterius allegaret, alius ex aduerso respōdit, piscatori Petro fabri filio successorem querimus non augusto, & concludit, quod nobilitas factū factus litem parit. Aliam multa pro hac parte adduci possunt, quæ omittimus, nam omnia ista longa varietas miscuit & sursum & deorsum fortuna aduersabit.

Postremo hoc non omittendum duximus quod ex opin. Greg. Lop. in. l. 2. tit. 9. par. 2. glo. verb. nobiles homes, moderāda supradicta sunt, ita ut intelligātur de nobilitate & potentia media, nō autē de maxima, ne ad officia dedignentur, & nec ex magna potentia in illicita prorrū pāt. nam mediū est eligendum atq; inter utrūq; probamus, ut habetur in auth. de Trien. & semiss. col. 3. & facit ad id supra di. l. partita in illis

illis verbis, de los homes medianos catādo primeramente que sean de buen logar, e leales e de buen seso, e que ayan algo.

¶ Summaria ex Cap. sequenti.

- 1 Scientia in indice bono & a quo per quam necessaria est.
- 2 Data paritate in scientia, prapōnitur ille qui est de meliori sanguine.
- 3 Ad officia ad quæ soli nobiles admittuntur literati etiam admitti debent.
- 4 Literati qui ex vniuersitatis priuilegio nobilitatis prerogatiua frui debent, ad officia nobilium & non alij admitti debent.
- 5 Nobilitas seu potentia non supplet literarum defectū.
- 6 In assumendis iudicibus vltra scientiam requisitam, gradus approbata vniuersitatis attendi debent.
- 7 Prelati, magistri, licenciati, siue doctores, in sacra Theologia vel iure canonico promoueri se debent.
- 8 Idem seruandum in eorum officialibus & delegatis iudicibus.
- 9 Matrimonialium causarum cognitio committi etiam potest iudicibus inferioribus.

- 10 Ruralibus siue pedaneis iudicibus sufficit habere iudicandi peritiam.
- 11 In prima instantia nemo conueniendus in capite dioceseos.
- 12 Praesulum deceptio in concedendis delegationibus suis inferioribus iudicibus adnotatur.
- 13 Bacchalaurei penitus ignari rei, iudiciaria haud praeficiendi aduersus quos inuehit auctor.
- 14 Gradus laurea qui indebitè decorantur, lethaliter peccant.
- 15 Doctores academiarum, an indignos laurea ad eam approbantes lethaliter peccent, & quomodo iurare teneantur.
- 16 Indicandi munus qui indebitè susceperint, etiam lethaliter peccare ostenditur.
- 17 Nemo Iuridicundo assumendus, nisi prius exacte inquiratur de eius sufficiencia, vtrum sit consona & gradibus conueniens.
- 18 Graduati in Academijs, quae nobilitatis praerogativa funguntur, haud opus est quod profiteantur, in dicent siue patrocinentur, vt attributorum solutione sint immunes.
- 19 Graduati in vniuersitatibus, quae nobilitatis priuilegio fruuntur rigurosum examen subire tenentur.
- 20 Licentiatus cum rigore examinis praefendus est doctore aliter graduato.

- 21 Graduatos cum rigore examinis in praeratis Academijs ad rem iudicariam ab episcopis absq; examine fore assumendos.
- 22 Literas addiscere seu gradibus decorari extra Hispaniarum regna lege Regia prohibetur.
- 23 Gradus per rescripta lege Regia, & Motus proprij decisionibus prohibentur.
- 24 Gradus laurea decorandi, alteri iniuriam strenue inuigilasse sufficit.
- 25 Canonistam non pudeat in materia legali consulere legistam, & è contra.

¶ An iudices ecclesiastici literati esse debeant, deq; eorum sufficiencia, & graduū praerogatiua? Cap. 3.

Sed parū refert nobiles, ingenuosq; iudices extulisse, si scientia requisita ad iudicandum carere debent, quae vt potissima in iudice bono & equo per quā necessaria est. Vnde Boetius lib. 1. de consol. Beatam appellat rem publicā, cui Princeps sapiens dominatur, ceteris autem paribus nobilibus praeratio debetur, vt probat Bald. in l. nemini circa fi. ff. de Aduo. diu. iud. dicēs quod

data paritate in scientia, prapponitur ille qui est de meliori sanguine, nam ceteris paribus potentior est ditior prapponitur, iuxta tradita per Philip. Dec. in cap. constitutus de appellat. Vide late per Palazium Rub. in repet. rub. §. 9. n. 9. Et hoc procedit etiam si literati dicantur nobiles, iuxta glo. sing. in l. prohibendum, C. de postul. et in electionibus beneficiorum nobilibus ad aquetur, per tex. et doct. ibi in. c. de multa, de prebendis: sed nobilis literatus duplici nobilitatur vinculo, sanguinis scilicet, et scientie.

3 Unde fit quod ad officia ad qua soli nobiles admittuntur, ex consuetudine, lege, vel statuto, admitti etiam debent literati, ut asserit Montanus in l. 6. tit. 9. par. 5. f. dem Jo. de Pla. in l. 1. C. de Cond. et pub. horreis lib. 10. in fi. adde glo. sing. in l. societas, verbo suppleat. ff. pro socio. Ubi literati ut nobiles admittuntur in canonicos.

4 Sed crederem eos tantum literatos admittendos fore ad officia, ad qua soli nobiles admittuntur, qui ex vniuersitatis privilegio nobilitatis prerogativa frui debent, veluti qui doctoratus seu licetia laurea insigniti sunt in Academijs. Salm. Vallisoleti,

Vallisoleti, Cöpluti. vel graduati in insigni Hispanorum collegio Bononi, ut late inferius dicitur, num. 18. Et advertendum est quod nobilitas siue potentia non supplet defectum literarum in clericis, ut eleganter notat Bald. in l. in dando ff. de Tut. et curat. dan. à bis.

5 Quibus prenotatis, illiteratus quicumque ille sit, iudicem promoveri non equum esset iux. glo. sing. in cap. fi. de re iud. lib. 6. et tex. iuncta glo. in cap. 1. de consang. et affi. Et quia ut inquit Card. in Clemen. cum sit, de magistris num. 23. Imperiti non sunt presciciendi, nam impossibile est ut alios utiliter regat, quem proprius subuertit error, ut tradit Lucas de Pe. in l. filios. C. decurio. lib. decimo.

Quocirca inter doctores iuris civilis satis controuerti solet, in l. certi iuris. C. de iudi. Et hanc materiam pro utraq. parte latissime discutit Menoch. consi. 100. à num. 238. usque ad numerum. 258. Sed Alber. in d. l. asserit literaturam de iure canonico requiri, cui mire consent. l. 3. titul. 4. part. 3. ut patet ex ipsius verbis ibi. Que ayan sabiduria para juzgar

ju^zgar los pleytos derechamente, cum qua concordat. l. 2. tit. 4. lib. 2. noua collect. dum dicit, q̄ sean personas sabios, viejos expertos, y doctos en las leyes y derechos.

Quæ leges licet loquatur circa supremi Senatus iudices constituendos per prag. Regum catholicorum quæ hodie est. 2. tit. 9. lib. 3. dicta collect. generaliter & in distinctè requiritur ut possit aliquis officium iurisdictionale exercere, quod per decennium in aliqua Uniuersitate approbata moram fecerit, ius Casareum vel Pontificium addiscendo, quod totius Regni experimento comprobatum vidimus in iuris peritis iudicibus eligendis.

6 Tamen quia dubitari potest, qualis & quanta deberet esse hæc scientia, & in examine possent mille errores interuenire merito moderatum fuit tempus studij per dictam prag. hodie aut ad gradus solummodo attenditur, qui quidem in regni gymnasijs conferuntur secundum uniuscuiusq; uniuersitatis statuta, & gradus prerogatiua designati ad rem iustitiam agendam, assumuntur, & non alij, etiam si per decennium in
utro-

utroq; iure versati fuerint.

7 Quod obseruari utiq; deberet in electionibus Presulum, nam licet per tex. in cap. cum in cunctis de electione innouatum. 1. par. Con. Trid. Sess. 7. cap. 1. de Reform. Scientia commendabilis in prelato exigatur, in secunda uero parte eiusdem concilij sess. 22. cap. 2. Magistri, licentiati siue doctores in sacra Theologia uel iure canonico promoti esse debent in aliqua studiorum uniuersitate ut eleganter & accuratè exponit Menoch. de arbit. iud. lib. 2. casu. 425. nu. 37.

8 Quod etiam ex rationis identitate obseruandum erit in officialibus & Vicarijs generalibus, tanquam idem tribunal cum episcopis, & in illis etiam quibus causarum matrimonialium cognitio committenda venit per tex. in. d. c. fi. de re iud. lib. 6. ubi committens Pontifex causam matrimoniale cuiusdam Abbati subiungit hæc uerba. Ceterum prudentiam tuam volumus non latere, quod non sunt cause matrimoniales tractande per quoslibet, sed per iudices discretos, qui potestatem habent iudicandi, & statuta canonum non ignorent.

Quarum cognitio ex delegatione speciali

Episcoporum committi etiam potest iudicibus inferioribus, iuxta notata per Couarr. in. 4. 2. par. cap. 8. §. 12. n. 1. in fi. His præsertim qui inter ritorijs & ciuitatibus cum vniuersitate causarum constituantur quos etiam literatos fore non dubitatur, ex communi doctor. assertione, in cap. 1. de consangu. & affi. Et ex eo maximè qui a parum ab ordinarijs distare videntur, imo loco ordinariorum habentur, iux. gl. communiter receptam in. l. si uni. ff. de re iud. notat. Fas. in. l. si duo ex tribus in prin. eod. tit. adde glo. doctores ibi in l. 1. ff. de officio eius cui mand. est iurisd. & latè Feli. in. c. causam matrimonij, de offi. & pot. iud. delegat. num. 8.

Papa autem siue Imperator poterunt delegatos iudices imperitos constituere, secus autem inferiores ab eis, iuxta opinionem Saly. in. l. certi iuris. C. de iud. quam refert & sequitur Ias. ibi num. 5. Et Corras lib. 5. miscell. iuris. cap. 19. adde Menoch. di. consi. 100. nu. 255.

10 Rurales autem siue pedanei iudices, & alij quibus ciuiliū, & leniū criminaliū cognitio solūmodo committi solet, sufficit quod habeant peritiam

peritiam iudicandi, siue longam causarum consuetudinem, & hi etiam qui ad vnicam tantum causam delegati constituuntur, ut colligi facile poterit ex glo. & doct. in cap. sciscitatis de rescrip. & in. d. l. certi iuris. C. de iudicis, & ita communiter seruetur. Licet pedanei iudices ex mea sententia potiori ratione legum periti esse deberent, quia summatim de causis cognoscunt, & tenes habent sportulas, ex quo assessores non possunt consulere, & constitui solent in locis ubi nulli vel pauci sunt literati. Vnde administrandæ iustitiæ multa pericula euenire possunt, & hæc ratio Justinianum mouere potuit, in auth. de iudi. §. 1. ut ne iudices pedanei legum peritiæ carentes constituerentur decerneret.

Sed in delegationibus hisce iudicibus faciendis, oritur passim dubietas apud Antistites, nam l. Regia supra tit. 1. lib. 4. noua collect. stabilitum extat in prima instantia, neminem conueniri nec citari posse in capite diæceseos præterquam in causis matrimonialibus, & criminalibus, bene-
12 ficarijs et decimalibus, unde depti credūt dictas delegationes iure posse restringere ad causas solū

modo ciuiles, ceteras autem sibi suisq; officialibus referuare, cum lex hoc minimè velit, in quo errare videntur in maximum subditorum praiudicium, qui in leuibus causis & parui momenti expensis earum, atque itinerum labore opprimuntur nimiumque de pauperantur, præsertim in ciuitatibus insignibus & territorijs à diocesum capite distantibus, ubi ex longa consuetudine causa omnes præter beneficiales deputatis ibi iudicibus delegari solent.

Vnde in predictis locis supradictam legem regiam ampliandam fore cupimus ad omnes causas præter beneficiales, hinc enim est quod episcopi cupiditate magis quam iure & ratione ducti in hisce locis imperitos & ignaros iudices gratis constituent, in dispendium animarum suarum, & officialium, notariorumq; quorum suafu per sepe huic delegandi consuetudini in predictis locis derogatur, ut facilius omnes causas ad se aduocare ac deglutiri valeant.

Cui morbo obuiandum esset ab ipsis met episcopis, iuris peritos iudices ubique promouendo, cum ampla & extensa iurisdictione, quo officiales

les suos importuno litium & causarum aceruo exonerabunt, & ignoro quidem, quo iure quaq; ratione hisce ciuitatum & districtuum consuetudinibus derogare queant. Ex quo etiam dicendum videtur, quòd quemadmodum cause ciuiles non possunt ex decisione predicta. l. à vocari ad caput dioceseos: ita & in ceteris causis faciendum est, quando ex consuetudine legitime prescripta. uel ex speciali Episcopi commissione delegati iudices earundem cognitionem habent. Quia pariter ratione non habent ab officiali eiusdem Episcopi abocari. Nec paribi pendendum quidem est, quòd due instantie ibi consequantur, & utinam tres in uno quoq; episcopatu consequi possent, quia in subditorum fauorem, & Episcopi etiam esset, cū ex eo duarum vel trium conformium executio daretur.

Et utiq; existimo apud Deum minime excusandos fore, si forsàn dixerint. literatos iudices haud inuenire posse, quia si hos inquirerent eis salaria debita offerendo, ac data fide quam citius potuerint ad altiora assumendi, & in vacatione beneficiorum alijs alumnis & consobrinis protin-

nus praferendi, crederem profecto Philippum Regem nostrum Catholicum tales haud inuenire posse supremis suis naturalibus praeficiendos, Praesertim cum totus orbis iam tot literatis hominibus abundet, & episcopatum redditus adeo excreuerint, ut horum debitis salarijs & alijs episcoporum sumptibus satis suppetant.

Enimvero si Praesules meritissimi hos inquirere & extollere alijsq; praeferre curauerint, O summe Deus, quot reipublicae Christianae bona obuenirent, & quot homines virtuti, & scientiae dediti paruo tempore euaderent? Quot nobilitate praediti à vitijs ad viam veritatis redirent? Quot pauperes, & infimi genere animum scientiae & virtuti applicarent, ut quod eis defuit ex natura, ex arte, & labore abundaret? Quot insuper malis flagitium eueniret, si scirent iudicandos, ac plectendos fore à iudicibus scientia & rectitudine praeditos, quos nec timor, nec preces, nec pretium, nec quid deniq; mundi à virtuti ad vitium, à iure ad iniustitiam moturum esse crederent?

13 Veruntamen cauendos esse diximus quosdam

dam titulares bacchalaureos, iuris penitus ignaros, quibus unaquaq; diocæsis plena est, qui hoc infructifero literatorum nomine & alijs artibus, ac non exiguo conatu ad hac officia semper anhelant, quos penitus fugere libenter consulerem, sunt enim vilissima capita, atque forensia pecora, qui nimia seueritate in criminum animaduersione passim utuntur: & exscandescunt aduersus reos, credentes hoc eis ex officio licere, & inanis gloriae cupidi, hac via famam augere, & ad maiora Tribunalia ascensum sibi parare posse existimant, atque futile literatorum nomen, sic verum efficere autumant.

Et quod in his maxime dolendum est, quod gradus nomine contenti, fugiunt consulere peritiores, & in expeditione, ac decisione causarum assumere sibi assessorem recusant. Putantes si hoc fecerint, eorum fama & opinioni iam derogatum iri, & viam ad remotionem officij parari. Quos mihi admonere libet, ut si forsitan clanculum assessores sibi assumpserint, & de eorum consilio iniquam sententiam protulerint, non excusari (sicut qui imperiti sunt.)

D 2 quia

quin faciant litem suam, imputent enim sibi qui se peritos asseruere, quia non tenentur sequi consilium Assessoris iniustum, iuxta tradita per Angelum in. l. filius familias. ff. de iudicijs numero. 10.

14 Vnde fit hos titulares qui gradibus indebite decorantur læthaliter peccare, iuxta glo. sing. in clem. 2. de magistratis, notat Nauarr. in manuali. c. 25. num. 55. Magistri etiam et Academiarum doct. similiter eos admittendo seu approbando peccabunt, ut idem Nauarr. asserit ubi supra. nu. 56. Quia iurant non admittere ineptos ad hos gradus suscipiendos, sed in foro exteriori de periurio puniri non possunt, ut tradit Menoch. de arbitr. lib. 2. casu. 192. nu. 6. licet excusationem habere videantur, etiam in foro poli. iuxta opinionem, Bart. post Cynum in proem. ff. Ubi asserunt quid iurare tenentur de credulitate, et non de veritate, quos refert et sequitur Abb. in. c. cum proposuisti de probationibus, nu. 12. et Ias. in. l. admonendi de iur. nu. 238. Qui refutat Ang. in. l. si vacantia. C. de bon. vacan. lib. 10. contrarium asserentem, cuius sententiam verio-

riorem esse crederem, quando iuramentum præstatur ab his in examine sufficientia, secus autem si præstaretur in presentatione ad examinandum, ut ex Iassone ibi nu. 5. colligi potest.

Et ex eo potissimum indignos laurea, ad eam 15 approbantes læthaliter peccare videntur, quia creditur Ecclesiam hos gradus instituisse, ut sci rent homines ad quos in dubijs de iure, debeant habere recursum. Et quia simplices homines aucto nomine gradus ad eos tanquam ad Appollinis oraculum accedere solent, pro consilio circa dubia litium suarum, et animarum salutem, qui quidem, ne despicabiles aut ignari habeantur, in aduertenter consulunt, et patrocinantur indebite.

Hinc etiam est, quod indignè iudicandi munus suscipiendo, peccato similiter subijciuntur, per tex. in. c. non est putanda. 1. q. 1. Notat Archid. in. c. 1. in fi. 40. dist. Et Lucas de Pen. in. l. contra publicam. in fi. C. de re milit. lib. 12. notant doctores in. c. cum in cunctis de elect. et in clem. 2. de magis. Et Nab. in relect. c. Si quando de conse. dist. 1. pag. 46. et 55. Idem in Manuali. c. 25.

nu. 12. Et in c. inter verba num. 113. ubi ponit exemplum in eo qui noscens se contra potentes sententiam ferre non ausurum, iudex efficitur, contra illud Ecclesiast. 7. Noli querere fieri iudex, nisi valeas virtute iniquitates interrumpere. Ad id etiam conduct, quia accepturus officium seu dignitatem; peccat si non habet sufficientem scientiam, ut per Jnno. in cap. cum in cunctis, de electi. in prin. quem refert Et sequitur Panorm. ibi nu. 4. Quod ex eo corroborari videtur, quia qui se imperitum Et insipientem agnoscens, ingerit se, aut ingeri patitur negotio cuius artem ignorat, est in culpa, ut in l. Iulianus. §. quitamē ff. de act. emp. Et l. si servus servum. §. pen. ff. ad l. aquil. Et facit regula iuris notissima. Non est sine culpa. Et c. Unde Persius Saty. 5. dixit: Contra legem naturæ esse, quem artem quæ ignorat exercet. Postremo id confirmatur, quia turpe est alicui decertanti ignorare ius in quo versatur. l. 2. §. Servus ff. de orig. iuris.

17. Et ne deceptio aliqua circa horum electionem contingere valeat, animadvertendum est, ut minime assumantur, ni prius maturo consilio Et

lio Et preuiso examine inquiratur de eorum sufficientia, utrum sit consona Et gradibus conveniens, non enim dignitas sed ipsa scientia doctorem efficit. Unde de iure civili eruditus solummodo, et qui publicitus disciplinas docebat, doctor vocabatur, Et is tantum immunis erat, Et privilegio doctoratus fungebatur, iuxta. l. medicos. C. de profe. Et medi. Et ibi doct. Non autem qui titulum emptitium forte vel precarium habebat, ut late sequendo Bar. Et alios doctores discatit Baetia. in tract. de inope debito. c. 16. nu. 127. cum sequentibus, quod approbare videtur. l. 8. tit. 3. par. 2.

Licet Greg. Lop. in gl. magna. l. 3. tit. 10. par. 2. Et idem Baetia. ubi supra nu. 139. cum sequenti. asseruerint. Quod privilegio exceptionis circa tributorum solutionem gaudere tantum debent licentiatii sine doctores, qui gradus laurea perornati fuerint in Academijs Salman. Valliso. Complu. Et collegiales graduati, in insigni Hispanorum collegio Bononiensi, iuxta. l. 8. Et 9. tit. 7. lib. 1. noua collecti Et dummodo actu doceant, patrocinetur vel iudicet, et ita praticari vidisse in Regali audientia testantur ambo.

Quos

Quos ni ocularem praxim aduixissent, libèter
 18 profecto reprobenderè, quia in præcitatis gymna-
 sijs decorati, ut à solutione tributorũ immunes
 euadant, crederem utiq; haud opus esse profitean-
 tur iudicent siue patrocinetur, ex eo nẽpe quia ex
 prædictarum legum decisione rigurosum examẽ
 19 subire tenetur, quod à lege tantummodo profor-
 ma requiritur, et non aliud, et neminem ex his
 agnouimus cui literatura et scientia requisita
 deesset ad patrocinaudum præsertim et iudican-
 dum, quorũ multi iam ditati, ut securius ac iu-
 stius vitam degere possint, à foro et patrocinio
 se abstinent, nec ob id priuilegia amittere debent,
 imò maxime habendos esse existimarem.

Hoc enim ex eo etiam fulcitur, quod is gradu-
 cateris debet antecedere, quem prolixior labor fe-
 cerit antecere, iuxta text. in l. 2. C. de off. magis.
 Adde glo. in c. de multa de præben. Facit etiam
 quod eleganter tradit Stapli. de lite. gra. et ius.
 de prerogat. expect. tit. an comprehendantur li-
 cen. sub nomine, docto. nu. 13. scilicet quod licen-
 20 ciatus cõ rigore examinis, præferendus est docto-
 ri aliter graduato. Et ex eo etiam comprobatur,
 quia

quia ineptissimi quicunq; graduati ad patroci-
 nandum et iudicandum pasim admittuntur,
 ad gradus autem laurea decorandos in prædi-
 ctis Academijs, non nisi eruditissimos quosq;
 ac in iure diu versatos admitttere inuigilant.
 Vnde Pralati in distinctè, et absq; ullo erudi-
 21 tionis examine, quos inuenerint doctores, siue li-
 centiatos, per approbationem, cum examinis ri-
 gore istarum Vniuersitatum, admittere incun-
 ctanter curabunt: alios verò minime, etiam si do-
 ctiores nuncupentur, ni prius precedenti exa-
 mine approbentur, vel longam causarum consue-
 tudinem. et approbatam iudicandi peritiam ha-
 buerint.

Hinc autem aduertendum est, quod l. Regia
 ab inclyto Rege nostro Philippo, condita anno
 22 1559. situata in noua colecti in ord. 25. sub. tit.
 7. lib. 1. stabilitum extat. Neminem posse discipli-
 nam aliquam addiscere, nec gradu aliquo deco-
 rari, extra Hispania Regna, ut in. d. l. latius con-
 tinetur. Alioquin tam laici quam clerici, et
 alij quicunque religiosi, exilio et amissione bono-
 rum plectendi veniunt, ac prædictos gradus nul-

E lius

ius esse momenti, ad nullumque effectum consequēdū, validos esse predicta. l. merito cōstituit.

At neminem unquā Praesulem vidi, qui hoc gradus vel sufficientia examē exegerit, cum sint quam plurimi titulares, & extra approbatas Vniuersitates graduati, contra formam in praetata. l. regni praescriptam, & in. l. 5. eiusdem tit. & lib. noue colecti. quae etiam omnes gradus per rescripta obtentos iure prohibuit. Quos itidem multi Romani Pontifices prohibuerunt, ut in. d. l. continetur, & nouissimè sanctissimus Pontifex Pius Quintus per bullā motus proprii, editam anno incarnationis dominicae. 1566.

Id tamen in hac parte praetermittendum non est, hos gradus prerogatiua decorandos, non solum iuri Canonico inuigilasse oportere, sed civili etiam, nam utrumque amplecti conuenit. Quia leges firmantur canonibus, & canonum ambiguitates legibus resoluitur, ut ex discursu glosarū utriusq; iuris satis apparebit, & iustissima leges, sacratissimiq; canones, ex uno fonte processerunt, ut habetur in. c. qualiter & quādo, de accusat.

Sed

Sed ò utinam unico tantum iuri exacte ac diutius inuigilassent, quia impossibile erit, quin alterum addiscant propter utriusq; connexitatē. Vnde. l. Regia. 2. tit. 9. lib. 3. noua colect. alterutrum requirit, dum dicit: *Estudiando de recho Canonico, o Ciuil. Quod praxis ipsa recepit, in quibus vis iudicibus Ecclesiasticis assumendis, licet in beneficiorum electionibus ius Casareum praeualeat, & attendi debeat. Tamen ut-
cunque hoc se habeat, non pudeat Canonistam
in materia legali, Legistā consulere, nec Legistā
in materia canonica Canonistam, ut tradit A-
lex. in. l. si prius in fin. ff. de no. op. nunt. Et An-
dreas Sicut. in rub. de precarijs in principio.*

Summaria ex Capit. sequenti.

- 1 Expertus in re iudiciaria, tamen si illiteratus fuerit, literato sine experimento, utiq; praefendus est.
- 2 Experientia supplet defectum scientiae.
- 3 Difficile est, ut qui opera ipsa non tractat, perire valeat iudicare.

4 Ex-

- 4 *Experientia est rerum magistra, & rebus sensatis & verò similibus conuenit.*
- 5 *Dogma & experimentum æquiparantur.*
- 6 *Non sufficit aliquem esse peritum, nisi experientiam habeat, eius ad quod assumitur.*
- 7 *Literatum sine experimento, potius illiterato experto præferendum esse ostenditur.*
- 8 *Factum fallax est, & in eo prudentissimi errare solent.*
- 9 *Literatus facile experimentum exercitio consequitur expertus autem minime literas, solo experimento cõsequi potest.*
- 10 *Indoctos, quosdam & expertos ut aiunt, senes à re iudiciaria expellendos ostenditur.*
- 11 *Senes non per aetatem, sed per sapientiã nominantur.*
- 12 *Senes prudentes & timorata conscientia quibus vis alijs præferendos.*

¶ Nunquid literatus sine experimento in re iudiciaria, præferendus sit experto sine literis, abunde controuertitur?

Cap. 4.

EX his autem quæ in cap. precedenti adduximus, hic ea questio merito decidenda venit, *quan*

quando literatus sine experimento concurrat cõ illiterato, tamen iudicandi peritiã habenti: quis eorum iuridicando præferendus, siue assumendus erit? Et primo videtur quod expertus. Nã experientia supplet defectum scientia, ut per tex. & doctores ibi, in l. certi iuris. C. de iud. præsertim si naturalis discretio in eo vigeat: ut dixit Speculator in tit. de iud. deleg. §. ult. vers. item quod est il literatus: quia discretio est mater cõtractarum virtutum, ut in cap. 1. de offi. custo. & in cap. præsentium. 1. quæst. 5:

Secundo, quia impossibile est, vel admodum difficile, ut Philoso. inquit lib. 8. Poly. cap. 6. ut qui opera ipsa nõ tractat, peritè valeat iudicare. & iniquum esse videtur nauis gubernationem ei tradere, qui remum tenere non nouit. Et Boeti. 1. discipli. Scola. dixit. quod sciẽtia sine vsu prodest parum, vsus sine scientia prodest multum, adq; causis decidendis & Regimini iustitiæ experientia valde necessaria est, ut probatur ex tex. in cap. licet plerumq; 45. dist. & cap. estote in fi. 1. quæst. 1. Deducitur etiam ex cap. ut constitueretur. 50. dist. & Clement. Pastoralis de re

iudi. cum alijs quorum *CaZial.* meminit in tra-
ctat. de delinq. fugiti. 9. num. 3.

4 Insuper experientia est rerum magistra, & rebus sensatis & verisimilibus conuenit, iuxta tradita per *Iaso. in. l. qui Roma. ff. de verbor. obligo. num. 42. & in. §. Callimachus num. 11.* Et ne dum simpliciter rerum magistra, imo efficax appellatur per tex. in cap. quam sit de electione, quia docet & probat. Unde *Angelus cōsi. 100. Quod incipit Sanctissima colla. 4. pulchrè dixit, quod tantum distat scientia à practica, sicut tactus à visu intellectuali, quia experientia est sicut lapis quo probatur aurum.*

5 Fulcitur hoc ex. l. 3. tit. 4. par. 3. ubi dogma & experimentum equiparantur, dum dicit. *Para juzgar los pleytos por sis saber, o por uso de largo tiempo.* Igitur ad rem iudiciariam peragendam, diuturnus iudicandi usus sufficit, praesertim quia iuxta notata per *Lucam de Pena in. l. praecepit. C. de cano. larg. libr. 10.* scientia valet quo ad cognitionem, & experientia quo ad operationem, nec sufficit aliquem esse peritum nisi experientiam habeat eius ad quod eligitur.

Unde

6 Unde *Vegetius. 1. de re milit. dicit. Exercitata quidem paucitas ad victoriam prona est, rudis autem & indocta multitudo, exposita est semper ad necem.*

7 Quibus non obstantibus, & re ipsa longe melius considerata, crederem literatum experto potius proficiendum esse: & merito quidem, quia experimentis quae non sunt secundum artem accidit illis, ut nec ullum valeant, & praesertim in scientia legali vel canonica, ubi factum in litibus legitimis documentis & probationibus proponitur ac elucidatur. Et cum ex eo oriatur ius, ut in. l. si ex plagis. §. in diuo. ff. ad. l. Aquil. l. omnium. C. de omni agro de ser. haud difficile literato erit ius inquirere eum quae adaptare factum.

Id praeterea ex eo comprobatur, quia iudex veritatem facti intelligere debet, vel ex partium assertionem, ut in. l. fin. C. si per vim, vel alio modo, vel ex probationibus, in quibus stat causarum pondus, iuxta sententiam *Bal. in. l. ingenium. ff. de statu hominum, & in. l. matrem. C. de probationibus.*

Quod

8 Quod difficile imo impossibile erit experto, cū iuris existat ignarus, & per aliud factum iudicare astringatur: quod sepe fallax est. Et in ea etiam prudentissimi errare assuescāt, iuxta sing. tex. in cap. licet de const. lib. 6. & in. l. fin. ff. pro suo: Et apertius in. l. 2. C. de iuris & facti ignorantia. Et si aliquādo recte iudicet, potius casu, quam iuris scientia, fecisse compertissimum est.

9 Hoc amplius ex eo dilucidatur, quia literatus dum literas exercuerit, necessario experimentū imbuet, iuxta illud vulgare: Quae in scholis deglutuntur, in palatijs digeruntur. Nam praxis, (ut inquit Bal. in. l. Emilius. ff. de minori) est scientia digestiva, & quantumcunque quis expertus extiterit, minime experimento literas addiscet. Nam peritia appellatur plenitudo scientiae, & providentia, vel artis perfectio. l. 2. C. de usucap. pro emp.

Quomodo igitur in arte aliqua perfectus quis efficitur, si eam nunquam didicerit? quod nō in erudite discutit Kedin de magis. prin. verbo, sed etiam legibus oportet esse armatam num. 59. cum sequenti.

Hinc

Hinc passim vidimus quam plurimos literatos, ad rem iudicariam peragendam nuperrimè assumptos, circa forensē praxim actorumque expeditionem hāsitare, & adhuc ignorare quando eorum copia partibus concedenda veniat, qui quidem brevi tempore hoc facillime addiscunt, praesertim si naturalis discretio in eis vigeat, ut ex Specu. supra diximus. Exindeq; procedunt prudentissimi ingeniosissimique viri, & totius Regni experti gubernatores, qui literarum usu, & manu Regia cuncta gubernant: ac miro ordine disponunt. Quod illiteratis aequitibus ut cumque expertis, raro contingere solet, hi enim ut plurimum status sui, ac domus augmentum anhelant, & cōiunctos familiaresque, & amicos omnibus alijs indistincte satagunt, anteferre, in quos kedin, ubi supra satis abundeque inuehit, à nu. 14. usque ad num. 108.

Et non obstabunt in contrariū adducta, quia dicta. l. par. supponit literaturam, ibi: Que sean sabios, para juzgar los pleytos. Et prosequitur, por su saber, o por uso del largo tiempo. Quae verba debent intelligi alternatiuè, prout unaquaq;

F

res

res ex postulauerit. Ita quod literatus, liles definire queat, dogmate vel experimēto. Licet Burg. de Pa. in l. 2. Taur. nu. 70. exponens dictam. l. velit dicere, quod in antiquis codicibus dicta verba coniunctim inscribebantur, prætermissa alternatiua. Alia autem intelligenda sunt, in arte bellica, & alijs rebus, quæ potius ex solo factō, & operatione, quam scientia vel cognitione constant.

10 Hinc sane admonendi veniunt cuncti Præfules, ut penitus assumere fugiant, in doctos quosdam, & ut aiunt expertos senes. Qui quidem fictitia benignitate, ut cūq; omnibus placere intendunt, maxime potentioribus & ditioribus, etiam si iustitie trutina ladatur, & delicta remaneant impunita, quos nisi virtute exuberantes ad iudicandi munus non admittendos fore tradit Marti. Rab. in Specu. Iud. nu. 27. Qui etiam ut D. Greg. testatur super epistol. Pauli ad Philippen. Violant leges absolueno reos, sicut condemnando innocentes, cum eorum experientia parvi momenti esse videatur, siquidem in causis decidendis assessores, & aliquan-

do imperitiores sibi associant.

Quid enim proderit expertem senem esse, sine sapientia, & literatura ad iudicandum requisitas, cum senes non per etatem, sed per sapientiam nominentur cap. 2. 20. dist. & cap. porro. 84. dist. & iuuenis aliquando adiuueniri potest qui ad iudicandi munus senescit potior, ut tradidit And. Tiraquel in tract. de primog. num. 170. cum sequentib.

Nam licet Canities h o minis sit prudentia, ut Sapien. 4. Et gloria senum est canities, non intelligitur de sene in docto & imprudenti, sed de prudenti & sensato. Ecclesiast. 25.

Qui autem si prudentes & timorata consciētia extiterint, & naturalem iudicandi discretionem habuerint, quibusuis alijs preferendos fore arbitror, quia in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia, ut Job. cap. 12. scribitur.

Quod etiam habetur. 85. dist. cap. fin. & Ecclesiastic. cap. 25. dicitur. Quam speciosa veteranis sapientia, & corona senū multa peritia, & gloria eorū Timor Dei. Et plus valet umbra senis quam arma iuuenis cap. 1. de renun.

notant doct. & Bald. in Rub. eod. tit. & in l. Seminum. ff. qui testamen. fac. possunt. Et late Cicero de Senectute. Licet aliquando propter nimiam atatem delirant, & prae vetustate desipiunt, ut Arch. docet in cap. tanta. 86. dist. Ideo decrepitos vel longa etate senes, quantumcunq; experti ac literati extiterint, dimittendos esse crederem.

Sumaria ex Cap. sequenti.

- 1 Iudices nimiam ingenij subtilitatem habentes, qui tamen non sunt timorata conscientia, fugiendos esse ostenditur.
- 2 Propter nimiam subtilitatem, & sub auctoritate iuris scientia, quandoque perniciosè erratur.
- 3 Veritas propter subtilitatem, non est immutanda.
- 4 Subtilitas in causis ecclesiasticis, vitanda.
- 5 Iudicium subtilizantium in constantia re largiuntur, ac nouitates eorum reprobantur.
- 6 Nimia diligentia in criminum animaduersione, aliquando reprehenditur.
- 7 Non semper in eos qui peccant, vindicta est exercenda.

¶ Cauendum esse à iudicibus eligendis nimiam ingenij subtilitatem habentibus, qui

qui tamen non sunt timorata conscientia, accurate traditur.

Cap. 5.

PRæterea cauendum esse duximus à iudicibus eligendis ingenij subtilitatem nimiam habentibus, qui cum non sint timorata conscientia, nec ut decet, Deum ipsum in iudicando præ oculis habuerint, subtilitas sua immoderata, dñ plus quàm decet exercetur, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit, ut habetur in cap. hi etenim, versus paruo autem. 49. dist. Et aperiant fontes scientia, qui cum non habeant aquam doctrina, promittunt imbrem veluti nubes prophetica, & turbini bus exagitantur mendaciorum, loquuntur grandia, & totus sermo eorū facilitas est cap. si enim, vers. hi sunt fontes, de pœni dist. 2. in quos Psalmista cecinit Psal. 73. Venientes in altitudine maris tempestas demersit eos, & Psal. 134. Qui ventos de thesauris suis produciunt, & c.

Unde propter nimiam subtilitatem, & sub auctoritate iuris scientia quandoque perniciosè erratur. l. si seruū. §. sed quia, ubi late Ias. ff. de verb. oblig.

oblig. facit. l. 12. tabularum in prin. C. de legit. ha
red. instit. Et. l. ita vulneratus. §. pen. §. §. fin.
ff. ad. l. Aquil. §. Bald. in. l. veteris. C. de con-
tra. §. comm. stip. dicit: Quod nimia subtilitas
est odiosa legibus, maxime quando venit ad in-
fringendum contractum, nec enim est veritas
3 immutanda propter subtilitatē, ut doctores tra-
dunt in. l. in rebus. C. de iure dotium §. adiun-
da est, §. non cum subtilitate ingenij lace-
randa, capit. cum aeterni Tribunal de re iud.
lib. 6.

4 Et praesertim vitanda est subtilitas, in causis
Ecclesiasticis, ut tradit Barba. in cap. 1. de litis
contesta. Nam cum semper agamus de contracti-
bus bonae fidei, non est de iuris apicibus disputa-
ndū. l. si fideiussor. §. quidā. ff. mandati. l. pen. C. ad
Treb. Ias. in. l. alienam. C. de procu. Speculanti
autem subtilitas permessa videtur, non autem iu-
dicanti. Hinc doctores dicere solent. Haec opinio
est in puncto iuris verior, sed contraria serua-
tur in practica, quia nihil prohibet quadam fal-
sa esse probabilia quibusdam veris, ut. 5. To-
picorum habetur.

Solent

Solent enim hi iudices inconstantes esse, ac ni- 5
mia ingenij subtilitate, §. intellectus acumine, ^{Aduer-}
motum sui animi, §. omnia secreta facillime pā- ^{fus iudi-}
dere, §. iudiciorū acta predicere, quo apud om- ^{ces subtī-}
nes in contemptum deueniunt, §. inanis gloria ^{lizates in-}
valde cupidi, scire suum nihil esse existimant, nec ^{uehit au-}
iudicādi famam augeri posse, si taciturnitati §. ^{thor.}
silentio locus detur: cum circa administrandā
iustitiā gubernandāque rēpublicā ordinemque
iudiciariū conseruandū, maximi momenti esse
videatur. qui etiā nouitates passim insectatur,
quae odiosa sunt, §. tristes solent producere euen-
tus, nisi euident inde utilitas subsequi percipiatur,
ut pulchrè docet Menoch. consi. 52. nu. 154.

Et hac inanis gloria §. extollēda fama occasio- 6
ne solēt etiā in punitione criminū esse nimis dili-
gētes, §. valde rigidi, immemores quod nimia di-
diligētia aliquādo reprehēditur, iux. opi. Alberi.
in. l. diuus. ff. de bonis damnā. §. in cap. porro
§. Salomon de poenit. distinct. 1. dicitur: No-
li esse nimis iustus, nam qui multum emun-
git, sanguinem elicit. cap. deniq. 4. dist. Et si
omnia in hoc saeculo vendicanda essent locum
diuina

diuina iudicia non haberent, ut Papa Anacletus statuit in cap. si omnia. 6. q. 1. Nec semper in eos qui peccant, vindicta est exercenda, iuxta tex. in cap. Quod Episcopus, & cap. ipsa pietas. 23. quest. 4.

Credere tamen, quod si hos subtilizantes iudices, timor Dei apprehenderit, eorum subtilitates possent temperari, & ad profectiorem boni, & equi reduci, aliàs eos fugere lubens admonebo.

Summaria ex Cap. sequenti.

1. Iudices timorata conscientia ad rem iudicariam assumptos esse ostenditur.
2. Excipi potest contra iudicem qui non habet Deum praeculis.
3. Iudices vere ac timorata conscientia, difficilime errare ostenditur.
4. Electio eorum quae sunt ad finem debent fieri secundum conditionem finis.
5. Inuehit author aduersus praesules & Ecclesiae iudices qui Sanctimoniam fingere conantur.
6. Nauarrus ab auctore laudatur, eiusdemque notabilia verba lingua vernacula referuntur.

7. Epis-

7. Episcopi & Ecclesia iudices, propter peccata populi aliquando deprauantur.
8. Non semper princeps populi aut iudex Ecclesiae per Dei arbitrium dantur.

De iudicibus timoratae conscientiae eligendis, mire discutitur.

Cap. 6.

Ex his autem quae in precedenti cap. tradidimus, timorata conscientia iudices assumptos esse putarem, iuxta tex. in cap. si quis Abbas. 18. q. 2. et in auth. ut iudi. si. quo. supra. §. eos. coll. 2. Timor enim Domini Sapientia dicitur initium, proverb. c. 9. & Paraly. 2. c. 19. iudices ad Dei timorem conciliantur & psal. 2. habetur: Erudimini qui iudicatis terram, seruite Deo in timore. Faciunt verba Ietri ad Moysen Exodi cap. 18. dicens. Prouide de omni plebe viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas & oderint auaritiam.

Et. l. 3. tit. 4. par. 3. iudicum praecipuas partes enumerans, hanc veluti potissimam apposuit ibi

G

150-

Y sobre todo que teman a Dios. Unde Neuiza in Syl. iur. lib. 6. num. 5. Principibus consulit, quod in iudices eligant non solum peritos, sed et habentes conscientiam timoratam. Et Specul. in titulo de iudice delegato. §. ultimo. Verbo item quod non habet, dixit: Quod potest excipi contra iudicem delegatum, qui non habet Deum praeculis. Probat id, ex eo quod Bald, dixit, in l. 2. C. de sent. ex bie. recit. num. 5. scilicet quod iudex duo debet in mentem habere, scilicet scientiam, et sal securam conscientiam.

Et si mihi datum esset sanctiores quidem ac vera Deum timentes, ad rem iudiciariam admitterem, quia timentes Deum inquit Hila. de Trini. lib. 6. ab errore diu minime detineri, ac iudex qui erroris timidus ac prudens fuerit eligendus est, iuxta tex. in cap. omnis qui. 45. distinct. Unde Bellam. in cap. proposuit de appella, eos esse censet rectos iudices, qui errare contremunt.

Hi sunt
recti iu-
dices qui
errare co-
ntremunt.

3 *Et ex mea sententia, eo ipso quod Deum vere timeant pariterque diligant, omnia in iudicio et iustitia statera disponere curabunt, difficillimeque in administranda iustitia errabunt.*

bunt. Nam vires ingenij sui metiuntur, et in emergentibus dubijs peritiores consulunt, et tanquam boni et recti iudices, nihil, ex arbitrio suo faciunt, sed iuxta leges. et iura pronuntiant satisque iuri obtemperant, non indulgent propriae voluntati, nihil paratum, et mediatum domo deferunt, sed sicut audiunt ita iudicant, et sicut se habet negotij natura discernunt, ut pulchre admonet Diuus Ambrosius per psal. 118. sermo. 20. vers. 4.

In super non odio, amore, vel timore, aut cupiditate aliqua mouentur, sed denique si suscepti magistratus haud idoneos se ipsos iudicauerint, libenter ipsum deponere elaborabunt. Sed eatenus eos proponendos, ac iuridicundo proficiendos esse putarem, quatenus verba August. attendatur, in Enchir. dicentis: Contingit autem frequenter, quod illi qui est perfectissimus in charitate, multa deficiant quae necessaria sunt in prelato, puta scientia, valetudo corporis et huiusmodi.

Electio autem eorum quae sunt ad finem, debent fieri secundum conditionem finis. Et illud

Archiepiscopi Florent. 3. par. tit. 22. cap. 2. §. 4. Scilicet, quod potest aliquis dici melior dupliciter, uno modo simpliciter, qui est sanctior plus habens de charitate. Alio modo dicitur quis melior quo ad aliquid. Unde aliquando contingit aliquem esse meliorem simpliciter, qui tamen non est melior, quantum ad hoc quod beneficium ad quod assumitur perficiat.

Hinc Domi. Soto de iust. & iure libr. 3. q. 6. art. 4. ver. in primis si mea opinio, eleganter consuluit circa Episcopi electionem, ut post morum honestatem, prudentia viri, roburque animi mansuetudine insignitum, atque in agilibus dexteritas perpenderet, quam scientia eminentia, dum illa doctrina mediocritate polleret, quae pondus ei auctoritatis adiungeret. Et clarius resoluit Menoch. de arbitr. lib. 2. casu. 425. num. 37.

5 At hos iustos & probos viros perdunt quidam alij praesules, & Ecclesiae iudices, qui sanctimoniā fingere conantur, & conscientiae rectitudinem verbis tantum ostentant, quorum actiones familiae, vel dicecesos gubernationem si attentius consideraueris, longe à sanctitate, & rectitudinis

dinis tramite deuiare prospicies.

Est ne sanctitas, aut timor Domini ignaros ac cupidos sibi associare iudices, ut pote gratis, vel pro nihilo conducantur? Est ne consobrinitas beneficia plura conferre, relictis benemeritis alijs, & officialibus condignis, atque originarijs clericis quibus fors an iure debentur, per tex. & doctores ibi in cap. si proponente de rescrip. & in l. in Ecclesijs. C. de Episcopis & clericis? Est ne apostoli vocatione relictā, noctu diuque lectionibus sacrae scripturae, vel rei familiaris negotijs peruisigiles existere subditorum lites in decisas relinquendo in eorum graue dispendium?

Ita ut Nauarrus, vir egregius sanctitate, & multa eruditione praeditus, nec reprehensione dignus in relect. cap. Si quando, de con. dist. 1. not. 18. num. 59. eos his verbis grauius reprehenderit, quae licet lingua vernacula, & aliquantulum prolixiora hic inferere libuit.

Exhortemos, porende Christiano lector, y cobidemos a cada uno, que aprenda, diga, o faga lo que es obligado segun su estado, cargo, officio y vocacion, que llama el Apostol a el labrador, que

are, caue, y siegue para mantenerse asi y a su ca-
sa. Al el estudiante de qualquier scientia apro-
bada, que se desuele mucho en ella. Al juez que
vea los processos, oya las partes, estudie sus le-
yes y ordenanças, y no faga lo que algunos des-
honrandose descuydadamente por se alabar, me-
dezian, cada noche passo un passo de la sagrada
escriptura con sant Jeronimo, o sant Chrisosto-
mo, a los quales se les puede responder, que si ha-
zen aquello sin faltar a sus cargos, y estudios ne-
cessarios, dignos son de alabança: otramete har-
to mejor les seria reboluer sus digestos yCodigo,
su Bartulo, y su Paulo. Reçemos, reçemos, y lea-
mos la sagrada escriptura con los doctores sagra-
dos: contemplemos con los contemplatios, pero a
nuestra costa, y no a la agena. Verba quidem tã-
to viro digna, ac literis aureis describenda.

7 Sed quorsum hac, cum nos in culpa simus, ut
Diuus Gregorius testatur lib. 25. moralium di-
cens: Pro qualitatibus subditorum disponuntur
acta regentiũ, ut sepe pro malo gregis delinquat
vitapastoris. Idem Greg. ut habetur in cap. ex
merito. 6. q. 1. inquit: Ex merito plebis nonnun-
quam

quam Episcopi deprauantur, & inductione pec-
cati populorum quandoque permittitur regnare
malos. Facit illud Osee. Dabo vobis Regnum in
furore, & auferam in indignatione mea. Et Iob
33. dicitur. Qui regnare facit hominẽ hypocry-
tam propter peccata populi. Et in cap. audaciter
18. q. 1. habentur hæc notabilia verba. Non sem-
per Princeps populi, aut iudex Ecclesie per Dei
arbitrium dantur, sed prout merita nostra de-
poscunt. Quocirca sancti patres magno studio
prohibuerunt, ne oues Pastorem suum repræhen-
dere audeant, nisi in fide exorbitauerit cap. oues,
& cap. Petrus. 2. q. 7.

Sumaria ex Cap. sequenti.

- 1 Iudices infimi natalis, aut qui publica notantur infamia, à iudicandi munere expellendos multis ratio-
nibus ostenditur.
- 2 Absurdum esse videtur, ut infamatus alios iudicare ve-
lit.
- 3 Inuehit auctor aduersus seculares, qui rem iudicariam
anhelantes, curias Principum frequentant.
- 4 Ex actis tẽporibus iudices præstatiores esse videbãtur.

5 Non volentes, nec currentes, sed cunctantes & reuertes assumendos esse consilii auctor.

¶ De iudicibus non assumendis qui infimunt natalis, aut aliqua publica notantur infamia resolute expenditur.

Cap. 7.

1 **P**raterea non minori cura cauendum esse diximus, ab extollendis & promouendis iudicibus, qui sunt infimi generis, aut aliqua publica notantur infamia. Quia hi ut plurimum potentiores, siue linguosos extimescunt, ne passim (ut solent) obijciant eis quem patiuntur defectum, quos ut silescant, impunitos relinquunt. Et dum hac via infamiam cooperire curant, ac linguas fugere dolosas, alij & alij insurgunt, eas acuentes, qui bus eam magis detegere, ac prodere nituntur.

Vnde Esther. 9. habetur, quod iudex debet esse in se iustus, ut nulli subiaceat vitio graui, ne vereatur magnitudinem cuiuscunque. Atque absurdum esset, & maximum inconueniens, ut qui infamatus est, alios iudicare velit, ut dicit lex. 4. tit.

tit. 4. par. 3. Quae enumerans impedimenta, quare aliquis iuridicundo repellitur, haec verba subiunxit: Ni el que fuesse de mala fama, o ouiesse hecho cosa porque valiesse menos, segun fuero de España. Porque no sería derecho, que el q̄ fuesse tal, que juzgasse a los otros. Cui legi consonat, l. 7. tit. 9. lib. 3. noua colect. Et. l. cum prator. §. ff. de iud.

Verum enim uero hac nostra tempestate, dolendum quidem est, quod in confraternitatibus laicorum lege aut statuto caueatur, ne praedicti homines in eorum consortium admitti debeant, & in gubernanda Christiana republica, ministrandaque iustitia passim assumantur.

Quid inde mali obsecro expectatur, in quorum uis consortium hos admitti? quod merito non timeatur si stateram in manibus portent, & Christianismi gubernationem gerant, si Canonicus claris parentibus natus esse oportet? Quare iudex Ecclesiasticus, qui ipsum regere & gubernare habet, non assumetur ex his, si confrater itidem laicus quare iudex secularis?

Sed o summe Deus iam hac villissima capita, et
H forensia 3

Inuestio
authoris
aduersus
huius se
culi iudi
ces.

forensta pecora: tanquam vultures togati rē iudiciariam inhiantes, ipsos prefectos supremi Senatus regioſq; consiliarios passim committantur molesteq; insequuntur, donec iuridicundo praeficiantur. Nonne hos à Curia tanquam canes acerrimos, latronesq; publicis nocentiores, prorsus expellendos, ac fugandos esse percipitur?

Nonne inficiari potest ignaros esse cupidos ac vilissimos, ut unius cuiusque provinciae experimentum docet, quos nec bonum publicum mouet vquam, nec pecantium animaduersio, sed nec pauperum aut miserabilium personarum oppressiones. Jam vtiq; fugiunt ea quae sunt recti regiminis, sincereq; gubernationis, et omnia ea ubi labor et periculum adest, lucrum autem abesse dignoscitur, circa quos hodie imperat aurum, iudicat argentum, remouet passio, promouet affectio, silent leges et Canones, ratio et aequitas proscribitur, apud ipsos nullus quantum mereatur, sed omnis quantum dare sufficiat aestimatur: ut eleganter Paris. de Puteo refert in tract. Syndica verbo syndicator. n. 2. fo. 35. et sequitur Abiles in. c. 2. pratorū glo. Dadinas num. 8.

Quid

Quid enim praestabit sacratissimos concedere canones, iustissimasq; leges sanciri, si earum executores adeo sunt cupidi, et incauti omnes, ut non solum debitam illis executionem non praestiterint, imo ita in defectuos traxerint sensus, ut quicquid illis placitum fuerit, et non aliud per eas dici datur. Ita ut illud Poeticū iam merito dici queat, Ius et iura negat homines, et numina fallunt.

Sed unde hoc commune malum prodierit, ipsi viderint, qui non morum honestatem, nec peritiam, ac iuris scientiam in electionibus iudicum considerant, sed stultitiae risum et potius vestes quam virtutes, potiusque corporis pulchritudinem quam consciētiae rectitudinem, quos Lucas de Pena redarguit in. l. 1. in fin. C. de diuer. offi. lib. 12. et Math. de Afflict. in consti. Neap. tit. de offi. magistr. lib. 1. Rub. 37. num. 57.

Nos autem hoc vnum scimus, quod oculis nostris vidimus, et patres nostri annūciauerūt nobis, opus quod operatus est in diebus antiquis: quādo iudices literatos rectos iustosq; agnouimus, qui nec prece, nec precio, odio vel amore mouebantur. Et si vnus aderat improbus, quam plures

H 2 boni

boni & equi, & præcesserant & sequebantur.

Modo autem circa illud Psalmi. 13. Omnes declauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum.

5 Sed ò inçlyti Hispaniarum Reges, & potentissimi Principes, ò Præsules Illustrissimi pastoresq; Apostolici, vultis ne paucis agam? Non volentes, nec currentes assumito, sed cūctanctes, sed reuuentes, cogite illos & compellite intrare, in talibus (ut opinor) requiescet spiritus vester, ut Diuus Bernar. docuit libr. 4. de consi. ad Eugē. coll. 4. & Alexan. Seue. etiam dicere solebat: Inuitum non ambientem esse ad rempublicam assumendum, ut Ælius Lampri. in eius vita retullit.

Summaria ex Cap. sequenti.

- 1 Improbis ac corruptis moribus iudices, haud assumendos, esse ostenditur.
- 2 Regere atq; Imperare prudētia manus est, quia prudētia secum habet cunctas virtutes.
- 3 Magistratus virum indicat.
- 4 Improbis aliquando iustitia obseruantissimus est.

5 Ju-

5. Iudex aliquo irretitus peccato, alios condemnando an peccet.
- 6 Grauatius criminibus iudicare non valet.
- 7 Iudices iuste ac caste viuere debent, quia sunt positi tanquam signum ad sagittas.
- 8 Eligendus an potius est qui peccauit, & pœnituit, quam ille qui semper fuit bonus.
- 9 Qualiter qui deliquit correctus dicatur, ut in iudicem promoueri valeat.

¶ De non extollendis iudicibus qui sunt improbis moribus, aut crimine aliquo irretiti.

Cap. 8.

Hinc etiam admonendi sunt Præsules, ne sibi adiungere velint iudices improbis & corruptis moribus, quacunq; scientia, vel experimēto præpollent. Nam artes quæ solo intellectu cōfident, quilibet improbus recte exercere poterit, veluti fidibus dulciter canere, tepide pingere, & huiusmodi. Eam vero praxim quæ in iustitiæ ministerio sistit, nemo nisi virtutibus perornatus extiterit. Cuius ratio percipitur ex tex. in. c.

H 3 forus

forus, de verb. signi. in fine. Nam si bona vita de fuerit, fide carebit. Non enim potest iustitia cum scelerato homine, habere commercium.

2 Et quia ut Arist. 4. Et hic dixit: Regere atque imperare prudentia munus est, Prudentia autem secum habet cunctas virtutes connexas, et potissimum prudentia iudicis. Est namque ipsiusmet iustitiae Custos, ut idem Arist. in 5. Et hic docet. Et est mater cunctarum virtutum, ut habetur in cap. 1. de officio cust. Ergo si iudex virtutibus caruerit, male crimina vindicavit, nec iustitiae trutinam custodiet.

3 At quia Magistratus virum indicat, ut notissimi iuris est, ob id non satis prudentia dignitasque persona explorata habetur, quousque iudicando praesit, et magistratum possideat. Nam improbus aliquando iustitiae observantissimus est, potestque habere animum et prudentiam reddendi unicuique ius suum, praesertim si non est simili vitio irretitus. Quia tunc in quo alium iudicat, seipsum condemnat. Juxta Aposto. 2. ad Roma.

5 Vnde inter Theologos controversi solet, an iudex

dex qui delictis sordescit, alios condemnando peccet mortaliter. Et Domi. Soto. de iust. et iure lib. 3. quest. 4. arti. 2. refert: aliquos partem affirmativam tenentes, et asserentes etiam, quod non solum, si iudex in peccato publico extiterit, alios condemnando peccat. Verum etiam si occulta peccato fuerit irretitus, et tandem in hoc residet, quod quantumcumque gravissimo scelere notatus sit, non peccat, nisi publicum fuerit, quia tunc propter scandalum peccabit. Et quod hoc intelligi debeat in gravioribus criminibus, et praecipue, si sit ipse iudex in similibus: veluti si esset publicus latro, et nihilominus latrunculos persequeretur, aut si publica admitteret adulteria, et nihilominus adulteros in iudicio premeret, Secus esset, ut ipsemet testatur Sotus si esset fornicarius, et latrocinia homicidiaque ulcisceretur, vel quando crimen non esset infame, ut si praeararitia non esset eleemosinarius, cuius opinio verior est, ac communiter recepta.

Vnde et ab instituto non discedamus, merito consulerem, ut qui publico crimine iuste notatus,

ant

6 aut infamatus fuerit, vel qui prauis & corruptis moribus imbutus publice reputabitur, in iudicem minimè assumatur, nam grauatus criminibus iudicare non valet, dicit tex in cap. in grauitibus. 3. q. 7. Et in cap. qui sane, & .c. iudicet ead. causa, & quæst. notat Spec. in tit. de iudice deleg. §. extip. versic. Item qui est criminofus, & qui alios carpit, dicit adagium: Labe carere debet.

Item super apud omnes despectui habebitur, & cum simile crimen vindicauerit publicitus, ac iniuriose, obijcietur ei, & iustitia in vilipendiū ueniet. Quia omnes facile percipiet, non habere eādem vim in iudice quam exercet ipse in subditos, & præsertim hoc malum inde eueniet, quod ex eodē crimine, quo ipse iudex notatus extiterit multi profusus delinquendi ansam nanciscuntur.

7 Et proinde qui iustitiam iustitia gerere cupiunt, iuste obsecro ac caste uiuant, sunt enim pōsiti tanquam signum ad sagittas. Ut dicit tex in cap. qualiter & quando. El. 2. de accusat. Et qualis iudex populi fuerit, tales & ministri erūt: Proverb. 18. Et quia sepius euenit iudicis castitate ac uita immaculata, cōcubinatū, & alia
publica

publica peccata potius opprimi atq; depelli, quam uirga, & rigurosa sententia.

Postremo hinc ea quæstio perpendenda uenit: Nunquid potius eligendus est, qui criminofus fuit, & penituit, quam ille qui semper fuit bonus? Et uidetur per glos. expre. in cap. fidelior. 50. di. stinct. Quod ille qui pœnituit & de flexit à malo ex eo quia hic magis scit compati peccatoribus.

Quam quæstionem Romanus discutit in sing. 724. ubi sequendo dict. glo. concludit. Quod ille qui de malo effectus est bonus, præferendus est, motus ea ratione: quia ille qui sciuit, malum, melius præsumitur scire gubernare. Item sequitur Ioan. de Sel. in tract. benef. 3. par. quæst. 7. vers. ex quibus, ubi allegat Detium & Panorm. idē asserentes.

Licet Præpositus in dict. cap. fidelior, contrarium asseruerit, quem alij sequuti sunt, quos Lāber. de ius. patro. lib. 2. 3. par. 5. q. prin. 14. arti. eleganter ad concordiam reducit. Ita ut prædicta glosa, cum opinione eam sequentium, habeat locum in beneficio seu dignitate habente iurisdictionem, vel subditos. Quia tunc magis utile erit

populo habere prelatum, qui alias deliquit, ut sciat eis compati, et ipsorum misereri, vel sumas in electione beneficiorum aut dignitatum sine iurisdictione, et tunc procedat contraria opinio, qua utique concordia satis nobis placet.

Veruntamen ceterus glo. opinionem, et eam sequentium ipse amplecterer, quatenus de correctione et poenitentia apertissime constat, ut idem adnotavit Abb. in cap. dudum. 2. num. 24. in fine de elect. Exemplo Petri, qui licet notoria et graviter deliquerit, meruit tandem ad summum Apostolatum promoveri, ob eius notoriam poenitentiam ac indubitabilem correctionem, qua claritate vite ac miraculis ostendebatur.

9 Sed non adeo exacta et indubitata correctio in iudice huius calamitatis promovendo requiritur, ut miraculis debeat comprobari. Sed ea integritas sufficit, qua quali quali informatione committatur, ut Alci. docet de presum. Reg. 3. presum. 2. n. 6. ad elidendam presumptionem illius qui cum semel malus extiterit, semper talis presumitur. Et presertim si triennio bene honesteque vixerit, quia videtur satis emendatus,

et esse

ut est notabilis tex. in autb. de Monachis. §. Saximus, cum dicitur. Attamen sufficit ad meliorem purificationem delictorum, et virtutis argumentum, triennialis temporis testimonium.

Sumaria ex Cap. sequenti.

- 1 Iudices originarios seu à propria diocesi oriundos ad reindiciariam assumendos efficacissimis argumentis demonstratur.
- 2 Originarius potius mores Regionis scire, presumitur, quam exerus vel alienigena.
- 3 Qui iuridicando presunt, subditos nominatim agnoscere oportet.
- 4 Cuius unius provincie seu civitatis, non potest in eadem esse iudex.
- 5 Originariis iudicibus nusquam desunt amici, et conjuncti in quibus affectio presumitur.
- 6 Erga concives etiam presumitur affectio in iudicibus.
- 7 Iudex eiusdem nationis quo est actor potest recusari.
- 8 Legibus Francorum exteros esse admittendos, non autem concives.
- 9 Lege Hispanica non inuenitur prohibitum, ut originarii excludantur.

- 10 Ex cap. 4. Pratorum originarij indices repelluntur.
 11 Lege etiam Partitarum excludi videntur originarij.
 12 Iudicum amici atq; coniuñcti impuniti relinqui solent.
 13 Subditi agre ferunt, ab ipsomet conuicino iudice, iudicari.
 14 Virum expertum & eminentissimæ scientiæ, in propria patria ex Episcopi dispensatione assumendum esse ostenditur.

¶ De iudicibus originarijs exteris ve assumendis, vel non.

Cap. 9.

1 **R**ursus huic loco accedit illius quæstionis dilucidatio, utrum originarij, an exteri iudices admitti debeant. Et cum primum oriundos à propria Diocesi assumendos esse videtur, ex. l. 2. cap. de officio Pratorum, ibi. Tres prætores qui proprium larem habent, in urbe non ex provincijs eligantur. Nam longe faciliores, & ad gratiam clementiamque proniores ciues sunt inter se, quam si res à peregrinis agatur. Atq; originarius potius Regionis mores scire præsumitur, quam exterus, vel alienigena tex. in cap. quosdã, & cap.

& cap. quanto de præsumpt. Ubi Papa reprehensens Episcopum de negligencia circa correctionem iudicis delinquentis, subiunxit hæc verba: Latere te in vicino non potuit, quod ad nos in longinquo peruenit. Et Valer. libr. 2. de auspi. inquit. Auspitijs enim patrijs, non alienigenas rempublicam administrare oportere antiqui iudicabãt. Vnde præceptum fuit Moysi. Deut. 17. Regem constitui de numero fratrum. Non inquit poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus, hoc est de tua patria seu gente natus.

Et eo magis hoc erit expediens, si originarius, qui eligendus venerit, omni virtute & literatura perornatus fuerit, & in dioceseos gubernatione, seu litibus iam diu versatus. Oportet enim ut qui iuridicando præsent, totius dioceseos (uti bonus pastor) subditos nominatim agnoscant, & uniuscuiusque vitam, mores, genus, institutionem, sufficientiam, & alia huiusmodi nota sibi sint, ut oportuno tempore unicuique debitus honor deferatur. Et ut rectius ac iustius causas omnes de finire queant, & potissimum criminales, que ut

plurimum eorum arbitrio relinquatur. In quibus personarum temporis, et loci qualitas perpendenda, ac consideranda venit, quorum originarij iudices indubitatae solent habere notitiam, nec eis opus est, noua indagatione, qua omnia exteris Episcopis, eorumque aduenis officialibus deesse noscuntur. Et iam iam moribundi, vel eorum instante translatione, ea assequi ac dignoscere incipiunt.

4 Retamen hac diligentiori studio considerata, contrariam sententiam veriorē esse opinor. Quia cuiusvis provinciae vel ciuitatis, non potest in eadem esse officialis, vel assessor, per tex. in l. ei cui. ff. ex quibus causis. Docet Paris. de Put. in tract. syndicator, verb. statutum num. 4. fo. 77. Et in verbo assessor. n. 16. fo. 59. Notat Bar. et Plat. in l. nullus aparitor. C. de diuer. offi. per tex. in l. nullus. C. de offi. Rect. provinc.

5 Et ex eo satis fulcitur praedicta sententia: quia originarijs iudicibus, nunquam deesse noscitur amici atque coniuncti, in quibus affectio praesumitur. Vt late per Alciat. de praesump. regula. 1. praesumptione. 20. num.

1. at

1. atque disposita in consanguineis censetur regulariter disposita in amicis intima amicitiae. Nam amicitia tantum operatur, quantum sanguinis coniunctio, ut tradit Cynus in l. inuitus. C. de procurat. Docent Alex. et Ias. in l. cum aliquam. C. delega. late Abiles in cap. 44. Praetores, glo. verbo, amista, num. 2. cum sequentibus.

Vnde Guillerm. Benedict. in cap. Raynitiis, de testa. num. 1050. cum sequentibus eam adducit rationem, quare beneficia originarijs conferenda sunt, non tamen officia secularia. Quoniam ut inquit, propter familiaritatem quam habere praesumitur cum concubus suis, quibus forte nimis fauerent, aut propter odium, quod ex aequali, vel inaequali conuersatione concipitur, vel inuidiam et dignitatis contentionem, qua semper inter aequales suboritur. l. obseruandum. ff. de offic. praesidis.

Hinc est quod iudex eiusdem nationis quo est actor, potest recusari, cap. pen. ut lite non contest quia eadem natio inducit suspensionem, ut tradit Abb. in cap. ult. de appellat. et Bart. in l. fin.

ff. de

8 ff. de officio. Asses. Atque idem Guil. Ben. ubi supra refert in Regno Fræcia stabilitum esse, à Philippo Pulchr, oes Carolo quinto Regibus Francorum, exteros esse admittendos, non autem concives: quem refert et sequitur Ludo. Gomez in reg. de idiomate. ingrati, expecta in princip. subiungens ibi. Quod apud Hispanos Regni Castellæ, etiam lege antiqua alienigene admittuntur ad regendas prouincias, quam, legem licet eam sepe inquisierim in voluminibus Regni pragmaticarum haud inuenire potui, et miror quidem quia communiter apud omnes receptum est, lege regni caueri exteros iudices constituendos esse, non autem oppidianos, siue à locis circumstantibus oriundos.

10 Sed huius rei deceptio inde (nifallor) originē ducere potest, quia cap. 4. de los Corregidores, prohibitum extat Correctoribus, ne constituent literatos locum suum tenentes, nec officiales aut alios executores originarios seu domiciliarios territorij siue prouintia cuius gubernationem gere re debent.

Vnde supremi Senatores, non immeritò ad
cuius

cuiusuis requisitionem, concedere solent mandata Regia, ut hi ab officijs amoueantur, quod praxis recepit, ac ita sentire vult Couar. pract. ques. cap. 4. num. 5. Quod iure partitarum comprobaretiam videtur. Nam. l. 11. tit. 18. par. 1. referens duos quasi sacrilegij casus, veluti qui ignoranter facit contra articulos Fidei, vel scienter male dicit institutis Papa, vel Regis. Tertium quasi sacrilegium subiungit dicens: E aun seria como sacrilegio, si algun hombre se entrometiese de pedir, o ganar officio de juzgador, o otro qualquier, en aquella tierra onde es natural. Cuius lege concordat. l. 2. C. de Crimin. sacril. Tamen dicta. l. par. eam adducit rationem: Ca sospecha puede auer, que querria mas este ayudar a sus parientes, y desayudar a los que mal quisiesse.

Alia præterea non minus efficax ratio in huius partis comprobationem perpendi potest, videlicet, quod in punitione delictorum, cognatione vel intima amicitia iudicibus coniuncti, necessario impuniti relinquuntur. Quia partim infamia vel iniuria ex punitione precedentis, ipsosmet tãgit iudices, quia suorum iniuria eorundem est,

k eaug

11

12

eamque prosequi possunt, l. hi tamen omnes. ff. de accus. l. 2. tit. 1. par. 7.

13 Vnde etiam coniunctionis, siue amicitiae occasione ansa delinquendi sumitur, atq; egrè concives ferunt ab ipsomet conuicino iudice cōdemnari. Ita ut ab alienigena, & extero potius puniri malint, quam absolui à compatriota, vel originario iudice.

Nec oberunt in contrarium aduēta quia procedere videntur in his quae spectant ad regimen ciuitatum, quod originarij valde procurare praesumitur, secus vero in his quae iurisdictionem respiciunt, ut singulariter Alciat. docet, tract. de praesumpt. reg. 1. praesump. 37. nu. 4. Quod utique in constituendis iudicibus fori Ecclesiastici obseruandum esset.

Et licet non adeò iure Canonico, ut civili prohibitum esse videatur. Tamen in sanus clericus reputari potest, qui vicariatum in patria quarit, quia ex amicis inimicos, & ex conuictis externos faciet, & omnes illum odio habebunt, modo iustitiam, modo in iustitiam exerceat.

14 Veruntamen hoc non ommittendū duximus, quod

quod quemadmodum ex Principis permissione, potest quis iudex constitui in propria patria, ut tradit Paris. de Puteo, in tract. Synd. in verbo assessorum. l. 6. per. l. si cui. ff. qui ex cau. maiores. Praesertim quando inuenitur homo eminentissima scientia, & cuius commoditas palam eluceat, ut constat ex dicta. l. 1. par. Et comprobatur ex tex. in. l. minime. ff. de Rel. & sumpt. fun. & tradit late Alber. Brun. consi. 12. in princip.

Originalis quādo admitti debet at.

Ita Episcopi, si virum scientia, & experimento eminentissimum, & alijs virtutibus perornatum, in propria patria, & diocesi inuenerint, extollere & promouere poterunt. Quia rerum omnium & personarum cognitio, atque rerum experimētum, illius praesertim patria, vel dioceseos, ubi talis praenonitur maximi ponderis & momenti est, ad rem iudicariam iuste peragendam, ut satis supra tradidimus.

Sumaria ex Cap. sequenti.

- 1 Negligentia est nouerca eruditionis, & in iudice potissimum reprobatur.
- 2 Negligentes iudices ad damna, & interesse partis

k 2 iux-

intra negligentia culpam tenentur.

- 3 *Negligentia in foro animæ etiam reprobatur.*
- 4 *Iudex an ex negligentia possit criminaliter puniri.*
- 5 *Negligentia triplicem differentiam auctor constituit.*
- 6 *Negligens dolose facere iustitiam vltra lris æstimationem criminaliter puniendus venit.*
- 7 *Iudicans per imperitiam tenetur prout iudicanti equū videbitur.*
- 8 *Iudicans per imperitiam crassam & supinam, tenetur ad veram lris æstimationem.*
- 9 *Iudex ex omissione negligens facere iustitiam, veluti quando potuit de facto supplere & omisit, non facit litem suam.*
- 10 *Iudex ex omissione negligens facere iustitiam adhuc partis damnū resarcire tenetur.*
- 11 *Iudex dicitur negligens in causis in quibus ex officio inquirere tenetur, & non inquirat.*
- 12 *Iudex ut in negligentia & omissione constituatur, debet à parte interpellari, & requiri cum debita protestatione.*
- 13 *Negligens dolose facere iustitiam absque interpellatione tenetur ad factum & interesse.*
- 14 *Interpellationes locum habent, quando versatur lis inter partes.*

¶ *Quod iudices negligentes in administranda*

da iustitia præcauendi sunt & qui negligētes dicantur dilucide explanatur.

Cap. 10.

Praterea non minori cura cauendose esse ut opinor quosdam desides ac negligētes iudices, quia negligentia est nouerca eruditionis, ut tradit Cardin. in Clem. 2. §. 1. versi. 5. notab. de sepult. & in pralato & iudice maxime reprobanda esse ibidem testatur, atque turpissima est iactura, quæ per negligentiam fit, scripsit Seneca, epist. 1. & Gometius in reg. de triena. possess. post q. 38. resolute epilogat. 2. 14. casus negligentia, et alios. 20. in quibus negligentia non nocet. Et etiā recenset. 3. 1. casus in quibus diligentia nocet vel prodest.

Unde remissi aut negligentes iudices, ad integrale damnū & interesse, quod ex sua culpa & negligentia processit parti læsæ tenebuntur, atq; litem suam facere compertissimum est per tex. cũ glo. in cap. Dominus. 23. q. 2. Et cap. cum aeterni tribunal. de sent. & re iud. in. 6. Et in auth. ut difer. iudi. §. si. col. 9. Quod utique non solum in

iudicio exteriori locum obtinebit, verum etiam in iudicio interiori anime, ut per Nauarr. in manna. cap. 25. nume. 12.

3 Hinc etiam est, quod si culpa vel negligentia confessarij, infirmus sine sacramento penitentiae obierit, reus erit anime illius, iuxta tex. singul. in cap. si Presbyter, et cap. cognouimus. 26. q. 6. et glo. in cap. officium, de officio Archiepiscopi, verbo sine confessione.

4 Præterea dubium hoc inter doctores versatur, utrum detur in iudice negligentia, ex qua ultra grauamen, et interesse partis, ad aliquam criminalem penam teneatur. Et iuxta glos. sing. in c. hoc etiam. 2. quest. 6. Et l. nūquid. §. 1. ff. de iud. et l. argentarius. §. cum autem verb. de iudice, ff. de adendo. Tenetur etiam ex illo tit. de obligationibus, quæ ex quasi delicto nascuntur, quas glosas Iason refert, et sequitur alijs etiam iuribus id comprobans in §. præterea, insti. de act. num. 11. cum sequent. Quam opinionem firmat Puteus in tractatu syndic. ver. iudex, ut non arguatur, num. 9. fo. 176.

Veruntamen Joannes de Imola, in l. diē cautionem

tionem. §. in eum. ff. de damno infect. sequendo Bar. et alios, asserit: Quod solummodo ad veritatis estimationem teneatur, et non ad factum. Quod videtur tenere glo. in cap. quoniam contra de prob. Et sequitur Abiles in cap. 1. Prætorum glo. verb. fiel. num. 28. ubi allegat Montal. in l. 24. tit. 22. par. 3. asserentem: Quod ex negligentia non poterit iudex criminaliter condemnari ciuilitur, sic ad partis læsæ verum interesse.

Tamen Ang. Perus. in l. Mancipia. C. de seruis fugi. num. 5. hanc differentiam concordare videtur. Distinguendo inter penam à iure determinatam ratione negligentie, et eam quæ non est determinata, Ita ut qui ex negligentia transgreffor extiterit penæ legalis actione in factum conueniatur, alias ciuilitur et ad interesse, quæ concordia, non utiq. à ratione et iure aliena videtur.

Rursus aut pro maiori huius difficultatis dilucidatione, triplicem negligentie differentiam constituentem esse existimo, videlicet, Malitia, Imperitia, et Desidia, quibus non solum predicta ambiguitas, verum etiam quilibet alia, quæ circa cuiusvis negligentie culpam considerari potest, prorsus dimoueat.

Mali-

5
Negligē-
tia ex se-
tētia an-
thoris
Triplici-
ter sumi-
tur.

Malitia ea esse videtur, veluti qui ex neglectu, & dolose, odio, prece, pretio, vel amore scienter et contra conscientiam, iustitiam facere neglexerit. Tunc enim negligens non solum ad interesse partis, & veram litis estimationem tenebitur, verum etiam criminaliter conveniri & accusari potest iuxta malitiam, & excessus qualitatem in quo casu procedere potest, op. dictarum gloriarum, & sequatium.

Quod utique comprobari videtur ex decisione tex. in d. cap. cum aeterni Tribunal, de re iud. in. 6. Vbi iudex delegatus, seu ordinarius qui contra conscientiam & iustitiam in gravamen partis indicabit, ab officio sacerdotali per annum ipso iure suspensus est. Et similiter condemnandus est ad litis estimationem parti laesa resarciendam: iureque auth. etiam condemnatur in triplum, si civilis causa sit, si autem sit criminalis confiscatione bonorum punitur, ac in exilium mittitur. Ut in auth. ut litig. in exor. lit. iur. §. si quis autem, et §. hoc quoque, coll. 9. & in auth. nouo iure. C. de pen. iu. qui. ma. iu.

Iure autem. C. iudex pecunia corruptus punitur. l. Julia. repet. ut in. l. 1. C. eod. tit. Sin. au-

tem

tem absque pecunia corrumpatur, poena falsi punitur, iuxta tex. in. l. 1. §. si iudex. C. ad. l. Cornelianam, de falsis.

Quod etiam ex eo fulcitur, quia officiales qui maleficia dissimulatione non vindicarunt, acriter sunt puniendi, ut in. l. 1. C. de deserto. lib. 12. Adde ibi Bart. & eundem Plat. in. l. fi. C. de public. leti. eodem lib. Id ipsam comprobatur ex eo quia negligens facere iustitiam punitur tanquam criminis socius, ut in. l. fi. C. ne sacr. baptis. iter. Et in. l. si quis in hoc genus. C. de episcopis & Cleric. notat Bal. in. l. non solum. C. de merc. & merci. lib. 10. Unde aliquem iniuste & scienter condemnans, similitudine supplicij damnatur, ex l. 25. tit. 2. par. 3. Nam quod quisque iuris in alium statuit ipse eodem punitur, ut. ff. eodem per totum.

Hoc ipsum confirmatur ex eo quod Aegid. Bossi dicit in tit. de officialibus corruptis pecunia num. 12. Videlicet quod iudex qui dolose negligit facere iustitiam tenetur ex maleficio, & non ex quasi maleficio, & punitur criminaliter, & latius hanc partem differuit Menoch. de arbit.

L iud.

in l. lib. 2. centu. 4. casu. 3 42. per totū, ubi nu. 7. resoluit quod iudex pecunia corruptus iudicis arbitrio puniendus venit.

Imperitia autem negligentia in eum dirigitur quae per imperitiam male iudicans partem ledit, quia tenebitur in quantum bono viro equum videretur, ut in l. si filius ff. de iudi. § l. ex maleficijs. §. si iudex. ff. de act. § obligat. Glo. in cap. hoc etiam. 2. q. 6. adde notabilem § sing. glosam Greg. Lop. in l. 2 4. tit. 22. § Menoch. de arbit. casu. 3 39. per totum.

Verumtamen si imperitia crassa fuerit § supina, veluti si errauerit in rebus certis, § a iure determinatis, quia tunc dolo equiparatur, tenebitur negligens ad veram litis aestimationē, vel boni viri arbitrio relinquatur iux. glos. sing. in prin. inst. de oblig. qua ex quasi delict. nasc. in quo casu docto. sententia contra praedictas glosas posset procedere.

Tertia vero negligentiae differentia ex desidia procedit, § in omissione iudicis circa administrandam iustitiam consistere potest, veluti quando potuit de facto supplere § ommissit,

missit, quia tunc non facit litem suam, ut per Put. in tract. Syndic. verb. negligentia, nu. 13. Aliud enim est denegare iustitiam, aliud non iurare. l. iustitia, ff. de iusti. § iure, cuius negligentia essentia remissio proprie dicitur. Nam secundum communem usum loquendi, iudex negligens remissus appellatur, veluti quando lites negligenter, § desidiose plus debito protrahit, quia non incurrit ullam poenam, quod enim differtur, non aufertur, vel quando illico non procedit seu quam primum potuit, quia est modica negligentia, ut notat Ang. in l. si insulam. ff. de verbor. obligat. § de qualibet negligentia non est puniendus officialis, sed de ea tantum qua est dolo proxima, ut notant omnes § praesertim Bos. ubi supra numer. 26. Qui uno ore fatentur iudicem non teneri si quid leuissima culpa egit, ut per Bald. in cap. 1. § iudices num. 1. de pace ten. in visibus feudorum.

Verumtamen si ex hac negligentia vel omissionis specie aliqua pars ladaatur, vel gravamen aliquod illi inferatur, quotiescumq; de eo liquido consti-

terit, illud resarciendum est iux. l. 8. tit. 7. libr. 1. Forileg. qua sic debet intelligi, tamen ob id non incurrit pœnam aliquam ut docet Domi. in. d. c. Cum aeterni Tribunal. §. si quis num. 6. dicens: quod si iudex omittit aliquid facere quod debuit non incurrit pœnam, quia tex. punit facientem non autem omittentem, vel negligentem, nisi ex hoc grauet partem, quia tunc ille dicitur facere qui omittit facere quod debet, iuxta glos sing. in cap. 1. de usur. lib. 6. verbo contrarium idem probat tex. in cap. ideo. 25. q. 1. Notat Joan. And. post. Archi. in cap. generali de elect. in. 6.

I I Proinde iudex negligens ut plurimum ille dicitur, qui omittit procedere in causis in quibus ex officio suo inquirere et procedere tenetur, quos refert Marā. in Spec. Aduoc. p. 6. nu. 126. Unde quando potestas tenetur inquirere, et non inquitur inculpatur de negligēcia, ut notat Bald. in. l. Gallus in prin. de lib. et posth. praesertim quando negligit iustitiam exequi contra delinquentes, quia litem facit suam, ut probatur in. l. 14. tit. 9. noua collecti. Hinc est, quod aduersus iudices ecclesiasticos in syndicato semper inqui-

inquiratur, an desides negligētes ve fuerint in administratione iustitia seu publicis criminibus vindicandis, et an circa iurisdictionis ecclesiastica defensionem per vigiles aut negligentes extiterint.

Rursus ut iudex ex hac desidia et omissionis negligēcia merito inculpari queat, opus est, ut prius a parte interpellatus et requisitus sit cum debita protestatione, quia post talem protestationem tenebitur alias non, ut notat Bar. in. l. damni. §. Sabinus in si. ff. de damn. infe. et Bal. in cap. iudices, de pace iur. firm. num. 6. per tex. ibi in. l. argentarius. §. cum autem. ff. de eden. et per. l. cum seruum. C. de seruis fugit. Notat Abb. in cap. fin. de rescrip. num. 16. et Ant. in cap. venerabilis de iudicijs. et Alex. in. l. de puppillo, §. si quis ipsi. ff. de noui op. nun. Ubi omnes fatentur negligēciam iudicis non praesumi nisi post interpellationem, vel protestationē legitime factam: Et quomodo negligētia probetur vidēdus Me noch. de recup. poss. reme. 7. q. 5.

Quod ipse intelligēdum esse existimarem in tertio membro negligētia ex omissione vel de

fidia procedentis, secus vero in negligentia primi & secundicapitis, qua in mero facto consistit & suum auctorem subsequi debet, qui absq; eo quod interpellatus sit damnum seu gravamen facto iudex intulerit resarciri tenetur, ut late supra differuimus. Superfluum enim esset, & maximi prauiditij requirere sive interpellare iudicem ne dolose aut imperite iudicet, quia esset inferre illi iniuriam, cum pro eo praesumatur & sit semper paratus reddere ius. Imo fit iniuria eo ipso quod non probatur contrarium, iuxta glo. sing. in l. 1. C. de test. mil.

Requirere autem ipsum ne aliquid omittat, vel ut breuiter causam expediat opportunum videtur, quia tunc ex omissione obligatur. Nam iudex requisitus de expeditione causae, nihil respondens, dicitur esse in mora, & iustitiam denegare, ut per Philip. Fran. in cap. ex ratione de ap. pel. 2. q. circa. 5. impedi.

Vnde discreti iudices, ut ratione harum protestationum atque interpellationum iuris poenam evitare queant, vel earum expensas, si iuxta forte excusationis causam habuerint intimationi earum

earum referant responsum, & ibi per notarios scribere faciant, ex quo negligentiam excusabunt, nec praedictis protestationibus consensum praestitisse videbuntur, alias qui non loquitur & obmutescit, iustitiam denegare videtur, ut docet Bal. in c. 1. de mili. vassa. qui con. est in visibus feudorum. n. 1.

Postremo aduertendum est, quod praedictae interpellationes locum sibi vendicare videntur, 14 quando versatur lis inter partes, alias enim iudex non tenetur officium suum non postulatum impartiri ad utilitatem priuatae, ut per Bart. & docto. in l. dies cautioni. §. hoc autem. ff. de damno infect. Unde si per statutum imponatur iudici poena si non administrauerit iustitiam, non eam incurrit nisi petitum fuerit a parte: ut tradit Hyp. pol. in l. unius facinoris. §. cogniturum num. 4. ff. de quaest. Secus vero in causis criminalibus ex officio iudicis peragendis, & in causis miserabilium personarum, vel causam piam respicientibus, & huiusmodi in quibus iudices non requisiti, officium suum non postulatum impartiri tenentur: iuxta trad. p. Bar. et Alex. in d. l. dies cautioni. §. hoc autem. ff. de damno infect.

Sumaria ex Cap. sequenti.

- 1 Laici Episcoporum vicarij creari non possunt.
- 2 Laicus in temporalibus creari index potest ab Episcopo.
- 3 Temporalis Episcoporum iurisdictio ex l. regia per laicos, & non per clericos expedienda est.
- 4 Papa causas Spirituales laico delegare potest, & concedere potestatem inter clericos iudicandi.
- 5 Iurisditionem ordinariam aduersus clericos, Papa principibus laicis concedere non potest.
- 6 Clericos prima consue[n]ta nondum sacris initiatos, haud iuridicando praeficiendos esse multis rationibus ostenditur.
- 7 Sacris nondum initiati fori praerogatiua fungi debent, non tamen sunt immunes a solutione tributi, & Gabellellarum.
- 8 Visitatores Sacerdotes omnino esse debent, & quid de Prouisoribus dicendum.

¶ Laici an Episcoporum Vicarij creari queant.
Et quid in temporalibus.

Cap. 11.

1 **D**Einde illud non praetereundum esse duximus, nunquid laici Episcoporum Vicarij creari

creari possint, & videtur quod non, iuxta tex. in cap. in noua. 16. q. 7. & per doctores in. c. 2. de iudicijs, & late Couar. in relect. cap. Alma mater de sent. exco. §. 11. num. 3. tradit etiam Rebus in pract. benef. tit. de Vica. Episco. num. 35. Pau. Pari. consi. 40. vol. 4. consi. nec causas criminales clericorum Episcopus laico delegare potest, & est communis opinio secundum Ripam, in cap. Decernimus nu. 34. de iud. nec iunctim cum clerico eas delegare potest, ut tradit Decius in. d. cap. Decernimus num. 5. quem refert Roman. consi. 4. num. 4. lib. 1. consi. nec clerico committigato, ut idem Ripa docet ubi supra nu. 64.

In temporalibus autem constitui posse non dubitat Archi. in dict. cap. in noua. quem refert & sequitur Feli. in. d. cap. 2. de iud. num. 6. & Bald. ibi num. 10. Dicit quod si forte Episcopus faceret laicum vicarium suum in spiritualibus, quod verba debent in propriari & exponi. Vicarium suum, id est assessorem, quia assessores & nuntios Episcopi bene possunt eos constituere, nam officium assessoris est assistere, consulere & non pronuntiare, licet possit inter loqui in persona Episcopi.

Officiu
assessoris
quid sit.

M copi

copi, vel sui vicarij presentis, ut passim in utroq; foro sit.

3 Hodie autem per. l. 8. tit. 3. libr. 1. collect. ista temporalis iurisdictio, ad Episcopos utrunque spectans, per laicos expedienda & exequenda venit, non autem per clericos in sacris constitutos, licet officiales & vicarij generales ut plurimum solent constitui ab ipsismet Episcopis in spiritualibus & temporalibus simul, ut ne legi consentire videantur, vel quia iurisdictio temporalis, ut Rebus. docet in praet. benef. in forma Vicariatus num. 2. o. consistit in iudicio & extra.

In iudicio, veluti quando iurisditionem temporalem habent pleno iure, quo ad merum Imperium, & mixtum, & omnem iurisditionem extra consistit in omni specie alienationis, ut locare vel ad firmam dare census, redditus, & pensiones, ut in iuribus per ipsum adductis ad istius rei comprobationem satis videri potest.

4 Praeterea Papa causas spirituales laico delegare potest. gl. in. c. 1. q. 4. dist. & in. c. clericum nullus. 11. q. 1. & in. c. plures. 16. q. 1. tradit Abb. in. c. decernimus, de iud. Habet enim absolutam potestatem

testatem in omnibus causis Ecclesiasticis, & per inde ex causa potest concedere principi laico potestatem inter clericos iudicandi, ut idem Abb. asseruit in cap. proposuit de concess. praebenda nu. 14. Non tamen posset iurisditionem ordinariam principibus laicis. adversus clericos conferre, ut docet Mench. lib. 3. de test. §. 2. 2. nu. 61. Quem refert & sequitur Julius Clarus receptorum senten. lib. 5. §. fi. q. 4. num. 8.

Obiter autem hic differendum est, utrum nondum sacris insignitus creari debet Episcopi Vicarius. Et licet potestas ex communicandi, atque ab incurfione censurarum absolviendi clerico prima tonsura competere videatur, taquam ad clavem iurisditionis, & non ordinis spectans, ut late differuit Covar. ubi supra, & Navar. in manuali. cap. 27. num. 41. & circa absolutionem maius dubium versatur, ut ibi per eosdem, exindeq; aliqui Praesules clericos nondum sacris insignitos officiales suos constituere soleant, quod licet de iuris rigore facere queant.

Tamen eis libens consulerem, ut deinceps vitare e laborēt: & praesbyteros vel saltem in sacris

M 2 consti-

5

6

Presbyteri
iurisdictionem
ex confilio
auth. iuridico
ponendi

constitutos, iuridicundo proponant. Et sibi in exercenda iurisdictione socios adiungat, ut quæ admodum in re iudiciaria sunt idem tribunal, & consistorium, sint etiam & in sacris ordinibus pares. Et hoc ipsum consilium ex eo corroborari videtur: quia non dum sacris insigniti, fori prerogativa solùmmodo frui debent, servata forma Conci. Trid. & Regni pragmaticarum, & tam tributa quam gabellam solvere tenentur, iuxta l. 2. tit. 4. lib. 1. nona collect. Quæ licet iuric canonico & communi doct. resolutioni aduersetur, forensis praxis eam recepit. Imo necessario seruanda est, nam quid iudicibus Ecclesiasticis proderit, præhuius resolutionis defensione censuras discernere, si vim facere Regi Senatores proferant, iubeantque iuxta eiusdem legis decisionem acta secus facta ab ipsis renocari censurarumque absolutiones impartiri debere. Unde indecens videtur, & in iurisdictionis ecclesiastica vilipendium, ut isti iudices gabellam persolvere teneantur & tributa, quæ pauper forsan editus sacris insignitus prestare minime astringitur.

Corro

Corroboratur etiam efficaci text. argumento in cap. cit. æterni Tribunal, de re iud. lib. 6. ubi iudici ordinario vel delegato, qui contra iustitiam per gratiam, vel sordes aliquid in iudicio fecit in grauamen alterius partis, imponitur suspensio per annum ab executione officij sacerdotalis, & si forsan celebrauerit irregularitatem incurrit, ut ibi Domi. ceteriq; doctores communiter fatentur. Ergitur ab hac pœna liber videbitur iudex ordinarius, vel delegatus, non dum sacris initiatus, quia text. supponit hos iudices presbyteros fore. Nisi velis dicere, quod illa suspensio ab executione officij, intelligi debeat de officio iudicandi, quod est impossibile. Nam irregularitas secundo ibi imponitur propter ordinem sacrum & eius celebrationem, non autem propter iudicarium officium, idq; exequendum, & ita exponunt ibi Philipp. Franc. & commu. doctores.

Eulcitur etiam hoc nostrum saluberrimum consilium, quia his patet aditus transeundi ad nuptias, & absurdum & indecorum videtur eos matrimonio collocari, qui heri spiritualia tra-

M 3 etare

Stare solebant, & quibus clericorum crimina, quantumcumq; enormia & occulta nota erant.

01

Qui etiam si forte (quod absit) in regalem iurisdictionem, vel quempiam eius officialem deliquerint, seu aliquid simile commiserint, eos capere & in vincula conijcere magistratus seculares non verentur, ut nuper iam vidimus Vicariū quendam generalē, ob delictum ab alio perpetratum, eius suasu (ut falso asserbatur) in publicum ac Regium carcerem missum in totius cleri ignominiam, ac iurisdictionis Ecclesiasticæ vilipendium.

Visitatores sacerdotes omnino esse debēt.

Unde cōc. probin. Tollet. edictū anno, 1566. c. 2. cap. 9. merito statuit, ut visitatores omnino sacerdotes constituentur, promissores autē & Vicarij, qui vel sacerdotes sint vel intra sex mēses ab ea die qua iurisdictione sibi cōmissa vitæ perierint, & intra annum a eadem die numerandū, ad sacerdotiū promoveri queāt. Et spero futuro cōcilio generali, vel ab ipsa Apostolica sede providendū, ut presbyteri tantū, vel sacris ordinibus initiati, & non alij deinceps assumantur.

Suma-

Sūmaria ex cap. sequenti.

- 1 Monachus simplex potest esse Episcopi officialis, vel ipsius officialis vices gerere.
- 2 Religiosum ordinis mendicantium Vicariū suum Episcopus creare non potest.
- 3 Monachus cuiuscunque ordinis iudex Ecclesiasticus nisi de licentia Papæ constitui non potest.
- 4 De iure canonico prohibitum videtur ne Monachi iudices constituentur, adversus Rebuffum.
- 5 Monachum ad rem iudicariam extollere legibus Regni etiam improbat.
- 6 Monachum Episcopi obsequio subijci prætextu iudicandi Conci. Trid. decisione prohibitum videtur.
- 7 Monachus qui est eminentis scientiæ de licentia superioris extra iurisdictionalia Episcopo assistere, & consulere potest.

¶ Monachi, an iudices Ecclesiastici valeant constitui? Cap. 12.

Præterea hoc loco ea questio decidenda venit. Utrum monachi ad rem iudicariam promoveri queāt? Et Rota in antiq. decis. 284. aliàs de offic. Vic. deci. 4. determinat: Quod Monachus simplex potest esse episcopi officialis, vel ipsius officialis locū tenēs, dū à principio nō opponatur, ex eo quia episcopi Monachum

chum

chum simplicem potest auocare à clauſtro prop-
 ter negocia, maxime Abbate ſciente. Rebuſ. au-
 tem in praxi benefi. de Vicari. Episcopi nu. 30.
 dixit: Quod de licentia ſuperioris, cum iure non
 prohibeantur, ad Vicariatum dicuntur idonei,
 per tradita per doctores in Clem. 2. de reſcript.
 Et per Guid. Pap. deciſ. 553. licet ab hac regu-
 la excipiat religioſum ordinis mendicantium,
 quem Episcopus Vicarium ſuum creare non po-
 teſt, allegans ad id Clem. 1. §. ad Prioratus de re-
 gula, quam Clem. Rebuſſ. male adduxit, quia
 ibi hoc non probatur.

Nihilominus autem Specul. tit. de iud. deleg.
 §. ſuper eſt videre verſ. nunquid, contrariam ſen-
 tentiam aſſeruit, niſi delictia Pape, qua mihi ſa-
 nior eſt tenenda videtur, quia à cauſarum ſtre-
 pitu ſeruos Dei decet eſſe quietos, dicit tex. in. c.
 vni. de Syndico. Præſertim hodie, quia per Cōci.
 Trid. Regularis diſciplina inſtaurata ac refor-
 mata inuenitur, eſt auocare monachum à clau-
 ſtro, ubi iuxta regularia ſtatuta diuinis obſe-
 quijs inuigilare debet, nihil aliud eſt niſi præbere
 illi materiã vagandi. Contra tex. in cap. quãto
 de

de officio ordinarij, eſt ſimiliter alio monacho e-
 ius conſortio, quia ſolus ſtare non debet, iux. tex.
 in cap. 1. de ſtatu Monach. Et Clem. in agro. §.
 ad hæc eodem tit. quod etiam eſſe videtur contra
 ſuae profeſſionis perfectionem, nam obedientia, ca-
 ſtitatis, paupertatis, eſt alia quæcumq; ordinis pe-
 culiaria vota, facile monachus infringet, ſi extra
 clauſtra cauſis, eſt litibus deſiniendis inuolua-
 tur.

Proinde cenſeo quod non bene Rebuſ. loqui-
 tur, dum iure non eſſe cautum teſtatur, ſiquidẽ
 tex. cum glo. in cap. monachi. 16. q. 1. expreſſe id
 prohibere videatur, eſt quando iure canonico nõ
 eſſet determinatum, recurrendum eſt ad ius Reg-
 ni quod imitari tenemur. Iuxta tex. eſt doct. ibi
 in cap. 1. de no. op. nunt. Et ſic eſt quod. l. 4. tit. 4.
 par. 3. eſt. l. 7. tit. 9. lib. 3. colect. prohibitum repe-
 ritur ibi. El que fuere de religion, por que me gua-
 ria lo que eſtenido de hazer en ſeruiçio de Dios,
 y de mas ſeria ſin raçon, que el que deſamparo el
 mundo le dieſſen a oyr y librar los hombres. Nec
 oberit dicere, quod dictæ leges loquuntur circa in-
 dices ſeculares ſe eligendos, eſt tamen non exten-

di debet ad Ecclesiasticos. siquidem predictarum legum ratio efficax est, & in utroque foro locum obtinere debet per rationis identitatem.

Et si iure Pontificio expressius non inveniatur, prohibitum erit forsitan, quia prohibitione non fuit nec est opus: quia iura ab usibus & necessitatibus occurrere solent. Et unquam utique vidimus monachos ad iudicaturas auocari, nec leges sacrosve canones profiteri.

6 Præterea si Conc. Tri. decretum Ses. 25. c. 4. bene perpendatur, ibi prohibitum reperitur, dum sancta Synodus prohibet. Ne quis regularis, sine sui superioris licentia, predicationis, vellectionis aut cuiusvis pijs operis prætextu subiiciat se obsequio alicuius Prælati. Ergo si solummodo prætextu pijs operis, & accedente superioris licentia apud Prælatum monachus commorari potest, eiusque obsequio subiici, iudicandi autem prætextu nequaquam poterit, sine Sedis Apostolicæ licentia.

7 Unde pro concordia supradictæ difficultatis, distinguendam esse putarem, ita ut de licentia superioris, posset Monachus qui est eminentissimæ scientiæ & prudentiæ perornatus à claustrum auocari,

auocari, ut extra iurisdictionalia pro regimine, rectaque Episcopatus gubernatione Episcopo consulat & assistat. Siquidem hoc pijsimum est opus & ipsi Monacho & monasterio, non minimè auctoritatis adferat pondus, quod ex eo comprobatur. Quia propter suam eminentissimam scientiam, potest recedi à regulis iuris, ut Bal. tradit in l. sed exprobari. §. amplius. ff. de excu. tut. Ea autem quæ sunt contentiosa iurisdictionis, & ab opere pio penitus semota minime agat, nisi de licentia sedis apostolicæ. Et hæc de Monacho sufficiant.

Sumaria ex cap. sequenti.

- 1 Ex integritate seu corruptela ministrorum, qualis sic Præsul satis perpenditur.
- 2 Præsules pro restitutione damnorum iniuste datorum à suis officialibus tenentur.
- 3 Præsules excusantur à restitutionis obligatione pro suis officialibus, quando eos integræ opinionis elegerunt.
- 4 Non admittendam esse istam excusationem ex sententia auctoris probatur, quin ad restitutionem teneantur.
- 5 Prætores quantumcunque integræ opinionis officiales

suos elegerint, pro eis in syndicato tenentur.

- 6 Prætores à Rege constituti, suos officiales hanc syndicare possunt.
- 7 Episcopi non vniue debeat suos officiales syndicare, cum pro eis & ipsi teneantur.
- 8 Præsules syndicati, & visitationi obnoxios fore valde oportere ostenditur.
- 9 Dignum eligere ad rem iudicariam peragendam relicto idoneo citra peccatum est.

¶ An Episcopi pro damnis illatis à suis officialibus teneantur, & an excusentur præponendo eos qui integræ opinionis fuerint? Cap. 13.

I Præterea quia nulla de re certius perpendi potest, qualis sit Præsul, quam ex ministrorum integritate, aut corruptela, qui quidem membra sunt ipsius promouentis, & qualis iudex populi fuerit tales & ministri erunt, prouerb. 18. Vnde de iure diuino, naturali & humano, nihil potest tibus arctius inunctum est, quam ut iustitiam custodiant, quæ non tam legum vi, quam iudicium prudentia, charitate & probitate custoditur

tur, tuetur, ac vegetatur ob idq; cautius præcauere debent Præsules optimi, ut adiudicandi potestatem tales sibi associent, ut Deo & suo muneri satisfaciant.

Alias enim si illiteratos, & imprudentes iudices constituerint, ad restitutionem damnorum iniuste datorum pro eis tenebuntur, ut expresse tradidit Archi. in cap. si Episcopus de officio ordi. lib. 6 quem omnes docto. sequuntur ibi, & Felin. in cap. Petrus de hominum. 9. Adde Rot. de offi. Vicarij in antiq. decis. 8. & decis. 1. eod. tit per besignet. & decis. 6. eod. tit. in nouis, quas refert & sequitur Rebus. in praxi benef. in forma vicari. num. 188. & Feli. ubi supra. Videntur Abiles, in cap. 4. Prætorum, glo. sea obligado, ubi multa in hac materia refert, omnia furata à Feli. in d. cap. Petrus. 7. fallentia. Sed talia furta non mereantur furcam, imputet enim sibi, qui tales officiales elegit. l. cum mandato. ff. de minor. §. fin. inst. pro socio.

At Feli. ubi sup. n. 11. & Rebus. n. 189. & Abil. n. 44. ab ista obligatione Prælatos excusare videtur, quando officiales literatos, probos ac

integra opinionis elegerunt, quorum sententia in hac parte amplectenda utiq; esset & sequenda, ut forsitan Praesules allicerentur, ad extollendos & promovendos iudices omni virtute & scientia per ornatos, quales in hac parte desideramus ac esse volumus.

Actus fatis
Feli. Re-
buff. &
Abil.

4

Sed salva eorum pace, utcumq; eos eligerint, pro eis in syndicata vel extra dāna resarciri tenebuntur, nec eligisse probos, ac literatos ex mea sententia sufficiens erit excusatio. Nā absurda erit et maximi praedicti, si ad repetitionem damnorum iniuste datorum, prius agendum sit de probitate ac corruptela iudicis, & eius scientia, vel ignorantia in foro prius examinanda sit, quam quis illati damni emendam consequi valeat. Praesertim quia prelati improbos quoscunque, ac ignaros iudices probatissimos esse, & omni scientia per ornatos mille testibus comprobabunt.

Ex eo etiam fulcitur nostra sententia, quia officiales & Vicarij generales praesulū, sunt idē Tribunal, idemq; consistorium cum eis, ut apertissimi iuris est, & ut plurimum apud ipsosmet comorantur, & continui comensales & familia

res

res sua domus existunt. Et ut Feli. tradit in cap. nulli de accn. in princ. contra retinētem familia res criminosos praesumendum est, ac pro eis teneatur, quia ex socijs cognoscitur vita hominis. Unde offendens Vicariū Episcopi, ipsum Episcopū offendisse videtur, ut notat Bald. in l. sed & si quis. §. si. ff. de in ius vocand. & l. si prior. §. si. ff. qui potiores in pig. hab. per tex. in l. ossa. ff. de relig. & sumpt. funerum. Ergo damnum à vicario Episcopi alicui illatum ab ipso met. Episcopo per identitatis rationem illatū censēbitur, exindeq; ad ipsius restitutionem adstrictus erit.

Praeterea forsacularis experimento hac nostra sententia corroborari videtur. Rex enim Hispaniarum catholicus Praetores ad Prouintias regendas cōstituit, quibus cōmittere solet, ut literatos locū suū tenentes assumere queāt, executores aliosq; officiales similiter creare possint. Qui quidem praetores quantumcunque expertos integreq; opinionis officiales elegerint, pro eis in syndicatu, nihilominus tenetur, iuxta ipsorum cōmissiones quarū forma in praecitato. c. Praetorum his verbis continetur, *Que busque los mejores y mas*

5

ymas sufficientes, por los quales sea obligado a dar cuenta y razón, y satisfacer lo que ellos hizieren: Quod in Præsulibus efficaciori ratione militare debet: quia magis ad stricti sunt ius suū cuique illesum seruare, et iustitiam cunctis æquolibramine ministrare, subleuando subditos à grauiaminibus.

6 Præterea iniquum esset, et tanto Rege indignum, atque ab omni prorsus ratione alienum, si ipsimet Prætores à Rege ita constituti suos officiales syndicaret, vel iudices syndicatores ad syndicanandum præponerent: quia essent iudices in causa propria, ac ius sibi dicerent, quod ius nostrum abhorret. l. Vni, C. ne quis in sua causa, ius sibi dic. conc. l. 10. tit. 4. par. 3.

7 Quibus sic prænotatis, valde quidem miror qua de re in foro Ecclesiæ permittatur præsules ipsi qui Apostolica et Regia facultate creantur, ac diocæsibus præficiuntur, suosmet officiales syndicare, vel alios ad syndicanandum nominare queant. Quomodo ergo ex precipitata resolutione ad restitutionem damnorum iniuste datorum, per suos officiales tenebuntur, si ipsimet in causa propria iudices

iudices existant. Præsertim quia damnum passo conceditur à iure optio contra quem velit experiari, ut in. l. vni. ff. nauta, caup. stab. not. Abb. in. c. 1. num. 7. de rest. spol. et Bart. in. l. 1. §. familie ff. de publi. quos refert et sequitur Feli. in. d. cap. Petrus num. 13. Sed crederem propter eorum ingentem fidelitatem, et authoritatis pōdus id permitti, sed vellem profecto, ut eo tempore quo hi officiales visitantur administrationem iustitiæ dimittant, ut libere querelæ proponantur à subditis, et veritas facilius inquiratur.

Unde existimarem, Christiana reipublice expedire valde, ut Episcopi omnes, eorumque officiales, et delegati iudices syndicati, et visitationi obnoxij essent, iudicium autem non ab ipsismet Episcopis constituendorum, sed à Sede Apostolica eiusue in Hispania Regnis Legato, seu à Metro politano aduersus Suffraganeos suos, vel prout magis expedire videbitur. Ita ut unusquisque Præsul persuasum haberet, sue vilicationis in hoc saculo rationem esse reddendam, ac subditis etiam compertum esset, grauamina ipsis et curaque illata opportuno tempore et coram competē

tenti iudice exigenda fore. Et eo praesertim tempore id exequendum esset, quando aduersus aliquem Praesule clamorosa diffamatio ad aures Principis deuenit.

Quid enim refert quod delicta Episcoporum qua non sunt depositione digna apud prouintiale Concilium vindicare queant. Iux. tex. in cap. quorundam. 34. dist. & cap. 5. sess. 24. Concil. Trid. Cum Synodi prouintialis congregatio difficillime & raro fiat, & sepius multos suffraganeos praesules in una eademque diocesi ab humanis prius discessisse videamus, quam concilium congregari contingat.

Nec iuri aut rationi congruere videtur, ut miseri damnificati id expectare cogantur, praesertim quia si post grauaminis cuiusuis illationem, id illico celebrari eueniat, ne utiquam resarciri grauaamen ibi potest, nisi in numeris expensis, & importuno labore, & extra delicti commissi locum, cuius ratione ut notissimi iuris est sortitur quis forum.

Sed obsecro, vidimus unquam Praesulem aliquem de his impeti in Concilio prouintiali? Perpendat

pendat profecto unusquisque vellem, si unquamque diocesi, vir grauisissimus & eminentissimae scientiae auctoritate Apostolica & Regia forsitan visitaret. Nonne aliter Episcoporum delicta vindicarentur, aut damnorum emenda consequeretur? Vnde id etiam fieret, ut Rex Catholicus Hispaniae qui eos extulit, certior redderetur qualiter vixerint, qualesque in translationibus praefereendi essent, & forsitan aliquos quorum nusquam meminerat ad altiora transferret, & alijs praeponeret.

Nonne potentissimi pro Reges, cuiuslibetque supremi Senatus praefecti Illustrissimi, eiusdemque Senatores grauisissimi passim visitantur? et alij qui cumque clarissimi viri tam rei militari, quam iudicari praepositi syndicationem subire tenentur. Quid ni Praesules? diu aliquando in sacra scriptura appellatur, sed homines quidem sunt, & propter peccata populi & sua etiam per sepe deprauantur.

Enimvero si certo scirent syndicationis iudicium aliquando esse venturum, vigilarent utique, ac non sinerent per fodi domum suam, sed ei essent bene praepositi, ut Apost. monet, ac per suam

habere, quod plus meroribus quam honoribus gaudere debent, nec populi sibi commisi decimas tot vigilijs ac sudoribus conquistas inter cognatos diuiderent, sed eiusdem populi egenibus redderent tanquam boni dispensatores, praesertim si praedecessorum ultimas dispositiones attentius considerauerint, ac earum fines prudenter perpenderit.

Sed quorsum haec si quadruplo haec omnia luantur cum propter peccatum citius illis mori contingat, et post aliquorum illamentabilem obitum citra Diuinam syndicationem similibus iniuriarum à Deo vindice acerrimo postulandam, ne dicam resarciri damna subditis, ut cumq; allata, imo ea quae haud penitus intulere spoliatorum bonis liberrime resarciuntur.

Huc usq; de qualitatibus iudicum ecclesiastici fori late disseruimus, quas optimi Praesules in associandis sibi iudicibus exacte obseruare tenentur. Quia nulla est grauior causa in principe inquit Nich. Vlcur. in tract. de Regi. mundi 1. par. 22. q. pri. Quam iudicium electionem, et in. 2. q. eiusde. n. q. 1. prin. innuit iram Dei esse prepara

paratã contra iudices perperã eligentes, per tex. in cap. si quis hominem cum alio sequenti 11. q. 3.

Sed non adeo anxie et stricte in his procedendum est, ut ex quocunq; qualitatium excessu dicendum sit, eligentem iudicem dignum praetermissio digniori lethaliter peccare. Nam in hoc excessus notabilis non autem minimus solummodo considerandus est. Non enim Deus cogit nos tam anxie personas explorare, sed secundum prudentiam pro rei qualitate et conditione: prout optime explicat Domi. a Soto, de iust. et iure li. 3. q. 5. art. 2. conc. 11.

Summaria ex Cap. Sequenti.

1. Salarij debiti praestatio praecipuum fundamentum esse videtur, ad inueniendum iudicem omni virtute perornatum.
2. Salaria iudicibus debentur iure civili, canonico, naturali et diuino.
3. Salaria debita tam ordinarijs quam delegatis iudicibus, praestanda sunt, ab Episcopis.
4. Post Episcoporum mortem salaria debita iudicibus, liberrime persoluantur.

- 5 Salaria debita consuetudine vel principis auctoritate taxantur, vel sunt ea quæ prædecessoribus dare consuetum est.
- 6 Salaria iudicibus Ecclesiasticis, deformiter pro vniuscuiusque meritis constituenda sunt.
- 7 Doctor qui in melius suam conditionem mutauit, non censetur sub priori stipendio reductus.
- 8 In præstatione debiti salarij, iudicum qualitates considerandæ veniunt.
- 9 Vitus etiam iudicis considerandus est.
- 10 Sportula vel iura actorum quæ publico tribunalis instituto taxantur in consideratione etiam veniunt.
- 11 Pauperes sportulas iudicibus non tenentur persolvere.
- 12 Nec etiam monasteria aut hospitalia.
- 13 Omnes iudices in foro animæ, & sub reatu mortalis culpa pauperibus sportulas remittere tenentur.
- 14 Et an extrema necessitas ad id requiratur?
- 15 An sufficiat quod sit gravis vel vrgens necessitas.
- 16 Necessitas habet latitudinem nec in puncto indivisibili consistere potest.
- 17 Arbitrio iudicis quæ sit gravis aut extrema necessitas relinquitur.
- 18 Pane pecuniaria quæ camera episcopali applicantur haud iudicibus pro iudicandi labore vel loco debiti salaria condemnaudi sunt.
- 19 Iudicibus haud competenter salariatis xenia & munerera

- nera recipiendi ansa præbetur.
- 20 Iudices ex l. regia nil muneris quantumcunque mini mi recipere possunt.
- 21 Index mûdas habet habere manus Deo deegi & Regi.
- 22 Iudices parti danti solent esse favorabiles, non danti non civi.
- 23 Index in foro animæ non est tutus si dubius in varietate opinionum pro amico iudicat.
- 24 Munera quantumcunq; minima haud recipiendâ sunt à iudicibus, quia non dantur cum charitate sed per corruptionem.
- 25 Ex paruo munere quod in commastibilibus consistit index non videtur corrumpi.
- 26 Nunusculum quantumcunq; minimum à quibus non recipiendum.
- 27 Conuentio salarij minus iusto facta suppleritq; debet.
- 28 Iudicem nulla necessitate cõpulsus Episcopus rogatus gratis cõstitueri potest, vel diminuto salario si eiusdem qualitatis alij inueniri queant.
- 29 Salarij assignatio quemadmodum fieri debeat.
- 30 Pactio salarij vtrunq; facta iuris iurandi accessione validatur.
- 31 Pactio salarij diminuti etiam iuramento confirmata non releuat in foro animæ.
- 32 Salarium peti potest absque iuramenti præstiti relaxatione, si obligatio remittatur à parte.

- 33 *Iudices ordinarij seu delegati Episcoporum, appellatio-
ne famulorum comprehenduntur.*
- 34 *In salariorum pactionibus spe. consequendi beneficia
vel ea conferendi, quemadmodum Symonia commic-
tatur.*
- 35 *Iudices beneficiorum fructibus sufficienter ditati, an
in foro anima conuienta salarii petere queant.*
- 36 *Ex honestatis & gratitudinis ratione peti non posse
concluditur, secus ex legali obligatione.*
- 37 *Iudex ordinarius qui propter suam ignorantiam asse-
ssorem sibi adiungit suis expensis & non partium eum
assumere tenetur.*
- 38 *Et quid autem si rogatus accedet, quia inrisperitus
inueniri non potest.*
- 39 *Et quid si salariatus fuerit.*
- 40 *Et quid in gubernatore seu iudice ordinario, à capitu-
lo sedevacante constituto.*
- 41 *Et quid in delegato iudice.*
- 42 *Iudex à Sede Apostolica vel eius Nuncio delegatus,
partium expensis assumere assessorum potest.*
- 43 *Et quid si inrisperitus extiterit, vel beneficium com-
petens possideat.*
- 44 *Et quid in iudicibus Apostolicis in vnaquaq; diocesi
putatis iuxta decisionem Conci. Trid.*
- 45 *Iudex ab Episcopo ad vniuersitatem causarum delega-
tus ex suo non autem partium expensis asse-
ssore*

ri stipendium præstabit.

- 46 *Et quid si ad vnicam tantum causam constituatur.*
- 47 *Et quid si iudicis ordinarij officio, vel ad partium instan-
tiam mittantur.*
- 48 *Et quid si delegata sit specialis causa iudici qui alias
tanquam ordinarius seu delegatus cognoscere poterat.*
- 49 *Iudex Ecclesiasticus qui absq; causarum probatione se
pro recusato habuerit, quibus expensis assessorem as-
sumere debet.*
- 50 *Et quid si loci aduocati vel assessores à parte etiam re-
cusentur.*

De salariorum debita quantitate Ecclesiastici fori
iudicibus à præsulibus præstanda, & cuius ex-
pensis assessores assumere teneantur, ele-
ganter, ac copiosè explanatur.

Cap. 14.

SED parum refert de qualitatibus iudicum.
I
S
requisitis diceptasse, si ut plurimum Præsules
salaria debita eis præstare recusant, cum hoc sit
fundamentum & lapis coangularis ad inuenien-
dum iudicem bonum & equum ac præmissis qua-
litatibus perornatum, ignari enim mali, atq; ma-
lo genere nati, verbis tantum constituentium pro-
missio-

promissorij, & si opus est gratis ad Vicariatum assumi curant, & promouentibus sepe munera praestant.

Et cum primum illud se offert ad notandum, quod de iure civili salaria iudicibus praestari necessario debent. Ut in auth. ut iud. sine quo iure. §. cogitatio in prin. Et in auth. ius iur. quod praest. ab his. §. iuro quoq. in prin. colum. 2. not. Ias. in l. nequicquam. ff. de offi. procon. nu. 2. nemo enim tenetur suis stipendijs militare, cap. iam nunc in fi. 28. quest. 2. Et nedum sumptus à iudice queritur predo crasetur, cap. militare. 23. quest. 1. muneraq. non sumptus prohibentur dicit tex. in cap. iudices. 1. q. 1. iuncta l. plebis cito. ff. de officio Praesidis.

2. Debentur etiam praedicta salaria de iure naturali, ut patet in regula secundum naturam. ff. de reg. iur. Item de iure canonico debentur, iuxta illud. Dignus est mercenarius mercede sua, ut in c. quicumq. 1. 2. q. 2. & c. cum secundum Apostolum de praben. Item & iure diuino debentur iuxta illud sapien. 10. Mercedem laboris reddet Deus. Et illud Apostoli ad Corinth. 2. mercedem suam quisq.

quisq. accipiet secundum suum laborem.

Ex quo Episcopi tenentur suis ordinarijs & delegatis iudicibus, etiam ad uniuersitatem causarum constitutis salaria debita ministrare, ut docet Spec. tit. de sala. §. porro si ordinarius. Ad detex. & ibi doct. in cap. inter cetera de offi. ordinarij. Tradunt legista in l. iuris peritos. ff. de excusat. tut.

At si forsan ex his aliqui sine debito salario constituantur, postquam enim proclamatum fuerit, facillime id consequentur, quando manu Regia magistratus seculares de mortui Episcopi spolia capiunt, & alicui faeneratori in sequestum libenter tradunt, indeq. salaria pro impensa uniuscuiusq. obsequio liberrime persoluant.

Sed quot litibus heu & expensis hoc fit? Enim uera si Episcopi id attentius considerauerint, curarent utiq. dum vitam degunt plus debito unicuiq. impendere, quinimo quod iustum, ac iure illis debitum est, & etiam cuncta bona quomodolibet acquisita ita sancte ac iuste disponere elaborarent, ut spolia nulla camera apostolica collectoribus superessent, & latruculis domesticis, qui obse-

quiorum intuitu cuncta suppellectilia, & occultatas aliquando pecunias subripere, & aspectare contendunt.

Obsecro vidimus unquam Presulem aliquem ab humanis discessisse, in cuius spolijs iurgia & litium anfractus, latrocinia aut furta desint? Sed ò utinam pia eorū institutiones effectum suum consequi mereantur, ut quotidiano experimēto docemur.

^S Quæ sunt debita salaria. Restat deinceps animadvertendum qua sint salaria debita, & ea esse videntur, qua consuetudine vel Principis auctoritate taxantur. l. 1. C. de præb. sala. lib. 1. o. & habetur in. d. auth. ut iud. sine quo suff. S. hæc autē omnia vers. nā etiā. in. S. si igitur vers. sciam enim col. 2. vel sunt ea que prædecessoribus dari cōsuetum est, iuxta opi. Bald. in. l. viuos circa fi. C. de advocatis divers. iud. & Ias. in. l. diem functo. ff. de offi. assessorum nu. 12. Ex eo potissimum quia cōsuetudo semper regulatur à posteriori. l. mella. §. 1. ff. de alime. & cib. leg. & l. mater. C. ne test. defunc.

Unde idem Bal. in. l. licet. C. de locat. & conduct. in fi. eleganter dixit. Quod salarium depu-
tatum

tatum semper videtur tacite constitutum electo ad illam sedem. non facta mentione salarij, licet iudicibus Ecclesiasticis salaria difformiter constitui solent. secundum uniuscuiusq; merita & qualitates supra enumeratas, quibus consideratis persolvenda veniunt, & nō aliter, ut in. l. salarium, C. mand. tradit Bal. in cap. cum in Ferrariensis de consti. nu. 11.

Et Doctor qui in melius suam conditionem mutavit, non censetur sub priori stipendio reconductus, ut eleganter tradit Menoch. de arb. lib. 2. casu. 159. nu. 3. Ideo salaria debita iudicibus Ecclesiasticis ex nostra sentētia, non ea sunt qua prædecessoribus dari consuetum est, nisi quatenus successores prædecessorum meritis & qualitatibus adequentur. Extero enim iudici pinguius salarium constituetur, quam originario, & sapienti, quam illiterato, & nobili, quam ignobili.

Nam persone conditio in hoc consideranda est, l. si quis. ff. de usu fr. & c. cum monasterium, de statu Monach. c. episcopus. 11. q. 2. Sed advertendum est, quod si quis operas præstiterit, quas solitus est locare, illi potissimum qui easdem solet

conducere, ut domini Episcopi eorumque officiales facere consueverunt, tunc etiam si nihil fuerit de mercede conuentum solitum prestabitur, ex tacita actione locati vel conditione. l. si me § Titium. ff. si certum pet. ut pulchrè adnotauit Io. And. in addit. ad Spec. tit. de loc. §. postquam vers. uidi dubitari, què refert § sequitur Soci. conf. 196. num. 1. circa fi. 2. vol.

8 Proinde in assignatione seu præstatione debiti salarii, consideranda sunt omnes qualitates iudicum quas superius enarrauimus, ueluti in assignatione congruæ portionis Rebus. uoluit in tract. congru. port. num. 63.

9 Victus etiam iudicis maximopere attendi debet in hac salariorum præstatione, ut idem Rubus. tradit in eod. tract. nu. 62. nedum sumptus à iudice queritur predecrassetur, ad sportulas etiã uel iura actorum, quæ publico tribunalis institutotaxantur, etiã respectus haberi debet. Quia licet quid incertum sit, potest tamen ad uerisimiliorem summam reduci: nam paria sunt certum esse per se uel per relationem ad aliud. l. ait prætor. ff. de re iud. § ibi doct.

Sed non ita exacte computari debent, ut ad rationem

tionem subtilem, uel ad libellam id redigere uelint: uelut aliqui Præsules huius nostræ tempestatris facere consueuerunt, ut dimiuita inde ac truncata salaria impendere ualeant, immemores forsitan quod post Cœc. Trid. editionem causæ omnes matrimoniales, § clericorum prima tonsura, quibus tribunalia plena erant, sublata inueniuntur.

Et quod pauperes uel inopia laborantes, prædicitas sportulas haud soluere teneantur, ut in auth. de man. prin. §. si tibi quoque col. 3. glo. sing. in cap. cum ab omni, de uita § hōn. cleri. Adde aliam in cap. cum instantia, uerbo prægrauari de censibus. est tex. expressus in cap. statutum. §. in super de rescrip. lib. 6. ubi Archi. § Domi. § omnes cōmuniter uerum esse censent, etiam eo casu quo pauperes sponte offerant, per tex. in l. si. §. ut autē C. de re mili. lib. 12. quod latè differuit Baeti. de deci. tuto. præstanda. c. 10. nu. 12.

Quod utique apud Ecclesiastica tribunalia male obseruatur, quia solummodo pauperi fama iam moribundo, siue miserrimo mendicanti sportulas indulgent, ab alijs autem utcumque agenis ueluti canes acerrimi, qui non nisi oblato cibo man-

mansuescunt, indistinctè & immunitate quadam extorquere curant.

Et miror quidem quare hoc à Presulibus permittatur, cum apud unumquodq; tribunal seculari, omnibus pauperibus, non solum extrema necessitate laborantibus, sed hospitalibus & monasterijs etiam diuitibus ex. l. Regia. 12. tit. 2. lib. 1. colect. aduocatum & procuratorem publicis expensis, & gratis si opus est assignare faciant, & tam iudices quàm tabelliones & alij quicunq; officiales sportulas quas cunq; eis condonare teneantur. Iuxta tradita per Couarr. pract. quest. cap. 6. nu. 4. & cap. 7. nu. 3. & per Greg. Lop. l. 6. tit. 22. par. 3. in glo. magna, & per Abiles cap. 7. de los corregidores, nu. 8. tradit late Menoch. de arbit. lib. 2. casu. 369. per totum.

13 Et in foro animæ ad id omne tenetur, sub reatu mortalis culpæ. Flux. opi. Host. in summa de pœni. & remi. §. quibus. vers. quid de aduocatis & Siluester in summa ver. aduocatus quest. 28. Ang. & Rose. in suis summis eodem verbo.

14 Licet Caiet. in scol. 22. quest. 71. art. 1. cum D. Thoma, ibi sic ab eo intellecto velit solummodo obli-

obligare in casu extrema necessitatis. Quos sequitur Nauarr. in manua. cap. 25. de peccatis aduocatorum. num. 29. & Armil. eodem verbo aduocatus, num. 12.

At Domi. Soto de iust. & iure, lib. 5. q. 8. art. 15. 1. contra Caiet. & alios asseruit, quod etiam grauis ac ugens necessitas ad id sufficiat, quem refert & sequitur Couarr. pract. quest. cap. 6. nu. 4. in fi. quorum opinio magis mihi placet. Et merito quidem, quia pauperi in graui necessitate constituto, exclusa extrema necessitate, sub eiusdem peccati mortalis reatu, de superfluis status subueniendum est: ut late differuit Dominus Episcopus Gien. Franciscus Sarmi. de redditibus Eccle. 4. par. c. 5. per totum. Quinimo indigenti litigatori in eadem necessitate ugenti constituto, non enim in toto humana. vita discursu inuenietur litigans adeo pauper & egenus, qui in ædia periturus creditur, si ab eo prædictæ sportulæ extorqueantur.

Rursus autem, quia necessitas habet latitudinem, nec in puncto indiuisibili consistere potest, ut idem dominus Episcopus refert ubi supra, argu-mento. l. ratum. ff. de solut. & l. hac actione. ff. de

Q cond.

cond. trit. refert etiam & sequitur idem asserentem Pau. de Cast. in. l. si arbiter. C. de probatio. Ob idq; in supremis Regni tribunalibus statuto vel usu obtentum est, ut ille vere pauper & egenus dicatur, ad omnia hac gratis obtinenda, qui probauerit non habere in bonis, ultra tria millia marauetorum.

In quo casu crederem, aliquem esse in graui
17 necessitate constitutum, praesertim si sui status necessitas vere attendatur, quod iure civili iudicis arbitrio relinquitur, iux. glo. communiter receptam in auth. praeterea. C. unde vir & uxor. Notat Covarr. variarum. resol. lib. 2. cap. 6. nu. 8. ubi alios doctores refert, hanc communem asserentes, & veluti ille qui miserabilis persona nuncupatur, quia iudicantis arbitrio etiam relinquitur. Juxta communem resolut. doctorum in. l. uni. C. quando Impera. & in. c. significantibus de officio delega. resolut. Menoch. de arbit. lib. 2. centu. 1. casu. 66. per totum.

Nec aliter regula certa in hoc constitui potest, iuxta tradita per S. Th. 2. 2. q. 185. art. 7. Vbi dixit quod non potest determinari quando sit ista
neces-

necessitas, quae ad peccatum mortale obliget, sicut nec caetera particularia, quae in actibus humanis considerantur, horum enim determinatio ut ipsemet Thomas testatur humana prudentia relinquitur.

Praeterea Soti opinio ex eo etiam fulciri videtur, quia discrimen aliquod constitui potest, inter elargitionem elemosinarum ex bonis patrimonialibus proprio labore vel iure hereditario quaesitis: & ea quae ex gratuita officij praestatione processerit, iudicium praesertim: qui ut plurimum officium suum petiitum gratis impartiri tenetur, & Notariorum quibus sine aliquo studio & labore, haec officia ab Episcopis gratis consequuntur, iux. communem practicum, & decis. Conc. prouin. To. le. editi Anno. 1566. act. 2. cap. 15.

Praeterea, ut prouintiam semel assumptam non deseramus: aduertendum est quod iudicibus haud competenter salariatis, ex hoc detur ansa pro quolibet crimine poenas pecuniarias camerae Episcopali indebite irrogandi. Quia eas pro
18 iudicandi labore, & loco debiti stipendij Praesules eisdem condonare solent in animarum

suarum dispendium, & pauperum ac aegestate laborantium notabile detrimentum. Inter quos iure optimo similes pecuniariae poena distribuenda veniunt, ut late probamus infra. 2. par. c. 11. num. 14. Ex quo. l. 3. tit. fi. lib. 8. collecti. has poenas iudicibus condonare prohibuit. Et merito quidem prohibenda essent in uno quoque provinciali Concilio, etiam si ex aduerso dicatur, quod in eadem quantitate Christi pauperibus satisfaceri ab Episcopis potest.

Credite mihi expertus enim loquor, ultra duodecim annos rei iudicariae & visitationis potestatem gessi, ab Illustrissimis Praesulibus mihi delegatam, & tandem remunerationis loco nihil aliud praeter has poenas mihi condonarunt, & pro collati muneris, recta expeditione: profecto velle sumptus & expensarum partim ex re mea non impendisse, & dubius tandem & anxius sum. Utrum domini mei in eadem condemnationum seu poenarum donata quantitate pauperibus satisfecerint, ut liberum me esse ab hac restitutionis obligatione existimarem: at ab eorum manibus adeo inops euasi, ut pra inopia certus sim id
mini-

minime adimplere posse.

Vnde etiam fit ut iudicibus non salariatis ar- 19
sapra beatur asculentum & poculentum, ne dicam xenia, & munera recipiendi, quae licet iure communi videantur posse recipere, per tex. in c. statutum. §. insuper de rescrip. lib. 6. & per glo. indict. cap. cum ab omni, de vita & honest. cler. iuncta. l. plebiscito. ff. de off. praesid. & l. solent. ff. de off. cons. & ibi scribentes. Tamen de iure auth. hac iura correctae inueniuntur, & indefectum salarii permissum videtur, ista exigere posse & non alias: iux. tex. iuncta glo. in auth. scriptum exemplar in si. col. 2. notat Lucas de Pen. in. l. in sacris quest. 3. de Proxene. sacra. scri. lib. 12. Et Alber. in. d. l. solent. §. nam vero nu. 5.

Qua distinctione praecitata iura, & doct. opi-
niones conciliant Auenda. in cap. 2. Praetorum
num. 4. & Villadieg. contra haeret. prau. cap. 8.
Sed hodie modo iudices sint salariati, modo non,
nunc sint ordinarij, nunc delegati, nihil muneris
quantumcumque, minimi recipere possunt, etiam ab 20
sponte dantibus, iuxta. l. 8. tit. 9. lib. 3. collect.
quae indistincte & generaliter loqui videtur, idq.

recentiores fatentur, & Conciliorum Statuta docent.

Et merito quidem, quia munera excecant lumina sapientum, & mutant verba iustorum: ut Ecclesi. habetur; & Iob. cap. 8. dicitur: Ignis citò devorabit tabernacula eorum, qui libenter munera accipiunt. Et Michæ etiam habetur. cap. 3. Principes eius in muneribus iudicabant. Vnde iudex mundas debet habere manus, Deo, legi, & Regi, & nullum contingere lucrum, ut in aut. h. de manda. Princ. §. oportet coll. 3. Alias qui dona accepit, perdit officium, & secundum recepti quantitatem punitur, tex. est sing. in l. omnes cognitores. C. ad legem Iuliam repetundarum.

Et in syndicato contra iudices Ecclesie etiam inquiritur, utrum ista dona aliquando exegerint, cum iure canonico similiter prohibitum inveniatur, ut per doctores & tex. ibi in dict. cap. Statutum. §. in super de rescript. lib. 6. Ubi glo. de triplici numeris specie differit: videlicet, à manu, à lingua, & obsequio, à quibus iudex precauere debet. Et Neuiza in sylua nupt. lib. 5. num. 98. refert Iacobi. in rub. de statu curia. dicentem. Quod si to-

tus

rus mundus veniret nõ posset credere, quod si v- 22
na pars dat, & alia nõ, certè iudex erit danti naturaliter favorabilis, & non dans habebitur aliquali odio. Et si aliud non faciat, iudex saltem instruet datem, & dabit ei gratiosas dilaciones, & parti non danti nociuas.

Et re vera id sepius contingere solet apud omnes magistractus, tam fori Ecclesiastici quam secularis, quo sæpè litigantes fastiditi, vel desistunt à litibus, vel remittunt aliquid de iure suo, ut pulchrè adnotavit Hostien. in summa de pœnit. & remiss. §. confitendum. vers. cui Marchio. Et ad restitutionem damni huiusmodi illati tenentur, ut ibi per eum.

Insuper hoc maximopere à iudicibus precauendum est, quia tempore sententiarum adeò inclinantur pro parte dante, ut iura & omnes opiniones quæ illi fauent videntur illis concludentes, & quod factò ullius partis, qui eos munere corrumpit, possunt commodè & opportunè adaptari, contrarie autè frivole & inualida reperiuntur, & quasi pertransennam eas djudicant, præsertim 23
quia in foro anima non est tutus, si dubius in-

varie-

varietate opinionum pro amico iudicat, ut *Narr. docuit in. c. si quis autem. nu. 130. de pœnit. dist. 7. post Adria. in quolib. q. 6. art. 2. Quos refert ac sequitur Menoch. de arbitra. lib. 2. c. 1. tu. 4. casu. 339. nu. 12.*

Vnde homines facilliter credunt id quod velent, et quod peius, et maxime dolendum est, quod istiusmodi sepe causas decidunt, et recte iudicasse autumant, et in conscientia tutos se ipsos reputant, imò aliquando credunt obsequium se prestasse Deo. At omnipotens illi scrutator cordium, veritatem non ignorat cui de his omnibus in vero iudicio ratio reddenda est.

24 Unde *Paris de Put. de Syndi. verbo consiliarij nu. 1. dicit: periculosum esse munera à litigantibus accipere, licet modica sint, quia non dantur cum Charitate sed per corruptionē. Nā qui dat iudici unam gallinam, dat cum intentione ut extorqueat ab eo bouem. Et refert quod rusticis solent dicere: quod xenium intrat per portam iudicis, et diabolus exit per fenestram, et si forsam contra dantem sententiam protulerit, ex mea sententia incurritur infamia, quia passim ab eodem delatror-*

latre cinio inculpabitur. et in syndicatu vel alibi obijciat ei munus acceptum, et quando pro eo sententia lata sit, scrupulus aliquando manet in corde iudicis, et pars iactabunda sepius dicere solet, feci quod volui.

Veruntamen quia et iure canonico iudex non videtur in iustitia ministranda corrumpi ex paruo munere, ut in cap. si questiones de Symo. et in dicto cap. statutum. §. in super de rescrip. in. 6. veluti si consistat in commestibilibus que paucis diebus consumi possunt, ut ibi per *Domi. et doctores. et cupidi aliquando iudices hoc iure uti velunt, oblitii forsane eorum que supra adduximus. 25* Lubens illis consulerem, ut si fragilitate humana vel salarij defectu munuscula ista acceperint caveant prorsus ne passim ea accipiant, quia licet in humanum valde videatur à nemine accipere sed passim vilissimum, et avarissimum est. l. plebiscito. ff. de off. Præsidis, et l. solent. §. ff. de off. pronconf. nec ab iniuste vexatis, nec ab infamibus nec à miserabilibus, ut docet *Alberi. in dicta l. plebiscito. ff. de off. Præsidis, quem refert et sequitur Neuza. ubi supra. nu. 99. 26*

R

Ergo

Ergo si munera aut xenia nullatenus iudex, nec ab sponte dantibus recipere potest, et si aliquo ei iure conceditur, in defectum debiti salarii est.

Quid ni Praesules salaria debita constituet eis, ne dum sumptus a iudice queritur, predo crasetur?

C. militare. 23. q. 1. Et quia cum labor est damno mortalis, crescit aetas et demum defalcati salarii occasione, et consueta sportularum exactione, a quibusuis miserrimis litigantibus eas extorquere curat, et plures lites ac forenses causas appetere et coaceruare, et crimina incaute et absque personarum distinctione inquirere solent. Ex quo etiam mille in commoda prodeunt, culpa forsitan Praesulum ac principum, qui hac aetate eadem volunt stipendia iudicibus prebere qua olim eisdem prestabantur. Quae damna debiti salarii praestatione utique cessarent. Et ut penitus euntaretur, et iustitia exacte seruetur, vellem, ut lege lata constitueretur, ne ullum sportularum genus ordinari iudices Ecclesiae a partibus exigere.

O summe Deus quot bona ex hoc reipublicae obueniret: perpendat obsecro unusquisque, vellem absque eo quod magis consuetudine quam iure

origi

exol-

exoluuntur, ut infra late docemus numero. 36.

Nonne Regij Senatores clarissimi, alijque iudices aequissimi: constituto salario contenti absque aliqua sportularum solutione gratis prudenter ac libens iustitiam cunctis ministrant? Quid ni Ecclesiae iudices facerent? Cum Hispani Praesules pinguius illis salarium potioraque beneficia condonare valeant quam Rex ipse Catholicus suis quibusque iudicibus.

Propterea in hac salariorum materia, illud est prae notandum, quod si nulla facta salarii debiti conuentione iudicandi muneri aliquis praestatur, adhuc integrum deberi arbitrio boni viri non dubitatur. Iuxta ea quae superius tradidimus, et tenet Federicus consi. 18. in quo nullum versatur dubium.

Si autem minus iuxta conuentionem facta sit inter promotum et promouentem, suppleri utique debet ex eo qui nulla facta conuentione debiti salarii integrum persoluedum est. Igitur et id quod iusto defuit, ut Ang. et Syluest. resoluunt in summa

28

R. 2. verbo

verbo familia, sequitur *Navar. in manua. cap. 17. num. 18.*

Licet *Soto de iust. et iure lib. 5. quæst. 3: art. 3. in responsione ad. 1. argumentum asseruerit contrarium, ex eo videlicet, quia si conuento salario quantumcumque diminuto non est contentus non fit illi iniuria, cum non rogatus accedat, et possit libenter abire, et alibi stipendium aliud querere.*

At vero *Soti et aliorum controuersia versatur circa famulos conductitios et stipendiarios, qui obsequiorum intuitu conuentione facta conducuntur, secus vero in assumendis iudicibus erit, in quibus præcitata *Soti* opinio tunc obtinebit quando rogatus Episcopus iudicem constituerit nulla necessitate compulsus, alijque eiusdem qualitatis et literaturæ inueniri poterant, qui protinus eodem salario et tenuiori forsitan officium acceptare volebant, nam tunc diminuto salario assumi possunt. Præsertim, quia ut in initio huius libelli diximus iudicare honor et dignitas est, et si laborioris aliquid in iuridicendo impenderint (sportularum lucro quod exinde percipitur compensabitur.*

tur, maxime si originarios indeces assumere deceat, ijs enim in patria nusquam defuit, unde congrue et honeste uiuant, ultra honesta lucra et sportulas quæ ex officij munere prouenire solent.

Sed quando hoc Domini Episcopi exacte obseruabunt? nisi fallor in hoc summo perecipiuntur, credentes utique, externos vel alios digniores haud inuenire posse, et quod non teneatur (ut ipse inquit) inquirendo vagari.

Sed heu eximios inquirunt musicos, eosque ab alienis longeque distantibus Ecclesijs subtrahunt, ut suis vel sibi inde seruiant, eis salaria supra modum augendo, quos nempe ab Ecclesia Dei exterminandos esse putarem, illos autem qui totius dioceseos tam in spiritualibus quam temporalibus gubernationem gerere habent, ipsorum conscientias et onera subleuando ne dum inquirunt imo nec eis stipendia debita impendere, nec beneficia vacantia conferre curant.

Præterea hæc salariorum assignatio seu conuentio simplici verbo hinc inde fieri solet, et priuatim describi faciunt in salariorum rotulis, siue voluminibus, quibus fides adhibenda est, absque

alia obligationis solemnitate. Licet aliquando cauti ne dicam cupidi Praesules in authenticam formam eam pactionem redigere iubent, et ita paciscuntur, ut qui assumendus erit in iudicem prestito iureiurando promittat nihil amplius petere, et constituto ab eis salario quantumcumque diminuto se contentum subscribat.

31 Quam utique pactionem iuris iurandi occasione validari non dubium est, quia secundum iuris regulas, contractus inualidus iuramenti religione vallatur, tex. in cap. licet mulieres de iure iur. in. 6. auth. sacramenta puberum. C. si aduersus venditio. Quod validiori argumento fulcitur, cap. quamuis pactum de pactis in. 6. ubi filia cum patre conuenit, ut contenta eo quod dotis nomine ei dederat, nihil amplius peteret. Quod pactum inter patrem et filiam licet a lege ciuili improbetur, sitamen iuris iurandi interposita religione confirmatum sit, seruandum esse tex. constituit.

32 Quinimo pactionem inter Episcopum et eius vicarium: sed hac pactionis forma licet iuramento vallata non utique credere Episcopos esse in conscientia iustos, quin restituereteneantur id quod debito salario subtraxerunt. Pro-

Proinde sepe euenit, ut instante iam morte conscientias suas exonerare cupiant, et ultimi sui ³³ elogij capite aliquo oia subtracta vel diminuta salaria famulis restitui atque redintegrari iusserint.

Vnde oritur dubium utrum iudices ab eisdem deputati hoc suffulti capite, absque prestiti iuramenti debita relaxatione, et periurij incursione id petere, et in iudicium deducere queant? Et videtur dicendum quod sic: quia si priuatus in cuius fauore iuramentum prestitum est, obligationem remittat satis censetur iuramenti vinculum esse remissum, sicuti expressim probatur in cap. 1. de iur. iur. Et cap. 2. despons. et ibi doctores. Vide optime per Oldrald. cons. 241. et per D. Tho. 2. 2. quaest. 89. art. 9. not. Bern. Diaz in reg. 388. et Rubens in repetitione rub. §. 45.

Ceterum huc potissimum spectat aduertendum. ³⁴ Utrum iudices ordinarij vel delegati Episcoporum ueniant appellatione famulorum? Et Phil. Prob. in additionibus ad Ioan. Mona. in. c. succedendos de scima li. 6. m. 8. definiens uerum familiarum. Eum esse dixit, quem superior circa se et sui cultus causate net, et cotinuus commensalis sua domus existit per

per tex. in cap. si. de verb. sig. in. 6. Et idem num. 9. prosequitur dicens: Quod officialis qui est in Cancellaria seorsum tamen a communi mensa domus Domini, quia eius seruitio insistit, est verus familiaris.

Confirmatur ex eo, quia seruus Vicarij appellatur seruus ordinarij, & seruus Domini. l. Dominus. §. 1. ff. de pecu. leg. Fulsitur etiã ex eo quod Gometius dicit in probe, reg. cancell. in fin. litera. F. videlicet quod scriptores auditores referendarij & alij officiales dicuntur familiares & continui commensales Cardinalium.

Id etiã cõprobat ex eo, quia ex cõmuni v-
su loquendi hi delegati vel ordinarij iudices Epif-
coporum famuli nuncupantur sicq; validum est
argumentum in iure ab usitatis & consuetis fie-
ri. Et parum refert quod non sint in actu conti-
nua commensalitatatis, cum sint in potentia, &
quòtienscumque ad domum Domini accedunt
& commorantur, & ad restitutionem debiti sa-
larij consequendum vel alium quemlibet effectũ
satisficiens est earum obsequium, imo effica-
cius & remuneratione dignius quam id quod ab
alijs

alijs famulis continuisq; commensalibus impendi potest, tam iurisdicundi causa: quam literatura & aliarum qualitarum ratione.

Rursus illud in hac parte non pratermitten-
dum est, quod si nulla facta stipendij conventio-
ne iudex se eligatur, vel facta sit longe minus ius-
to, spe & intentione cõsequendi beneficia aliqua
Ecclesiastica, vel illa conferendi in satisfactionẽ
obsequij collatori impensum nulla etiam acceden-
te expressa pactioe, symonia committitur, nisi
ex causa impulsiva vel secundaria moueantur,
vel nisi collatio fiat ex morali obligatione, que
procedit ex honestate, & gratitudine ad remune-
rationem: iuxta tradita per docto. in cap. cum es-
sent de Symo, & late per Couar. var. resol. libr. 1.
cap. 20. num. 3. & 4.

In quo nullum in est dubium, in eo autem nõ
minimum versatur, utrum si facta conventioe
pro iusto & debito salario. Episcopi (ut solent)
suis ordinarijs vel delegatis iudicibus, ex honesta
te seu gratitudinis causa beneficia conferant, quo-
rum Ecclesiastici redditus ad subeunda officij one-
ra satis suppetant, ex indeq; congruenter vivere

S valeat

valeant, conuentia salaria in foro anima iudices petere ac obtinere iuste queant.

Et videtur dicendum quod non ex decisione tex. in cap. cum ab omni, de vita & honest. cleri. dum dicit tex. nos attendentes quod ad hoc vobis & alijs clericis sint Ecclesiastici redditus deputati, ut ex ipsis honeste viuere debeatis, & c. Mandamus quatenus ab huiusmodi exactonibus de cetero abstinereatis vigorem iuditiarium gratis studeatis litigantibus impertiri. Adde gl. sing. in c. Statutu. §. in super de rescrip. in. 6. qua refert, Hostien. dicentem. Delegatos Papa peccare si recipiunt expensas, ex quo habent beneficia sufficientia.

Ecce quomodo obtinentibus beneficia Ecclesiastica, ex quorum fructibus commode alii possunt percipere, gratis iustitia ministrare, quod in summario ipsius tex. clarius dilucidatur. Et non obstat dicere, quod tex. loquatur de exactonibus decime, vel quotae litis, ut quidam asseruare. Quia iuxta opinionem Abb. ibi, num. 10. propter verborum generalitatem qua in eodem tex. continetur, oēs etiam sportulae & litium sumptus comprehenduntur.

Prehendi debent. Idem voluit Speculator tit. de salarii, vers. quod si alicui in fine, loquendo circa delegatum Dñi Papae. Qui cum habeat beneficiū, unde possit sustentari, non debet salariū nec expensas percipere. Et licet forensis praxis contrariū admiserit, potius consuetudini quam iuris dispositioni tribuitur. Quam consuetudinem adhuc Romanus in sig. 180. improbat contra Speculatorem quem sequitur idem Panor. ubi supra eodem n. 10. Ubi etiam subiūxit ex eodem tex. quod nec ordinarius nec delegatus possunt petere aliquid pro iudicandi labore: at consuetudo seruanda est, quae iuri etiam eniti potest.

Nec etiam dicere obstat, quod à litigantibus aliquid petere non autem salaria ab Episcopis exigere prohibet tex. siquidem sportulae à litigantibus exoluenta magis eradicata in usum recepta sunt, quā iudicium salaria à Praesulibus persolueda. Et non utique vigore iuditiarium impertirentur gratis, si beneficiorum proventibus ditati adhuc vellet stipendia seu salaria percipere: praesertim quia tot iam sepe diximus, iudicare honor & dignitas est, & pro consequenda

dignitate, vel honore obtinendo, aliquid potius cōdonandum esset quam accipiendum.

Præterea si aliquis obiecerit, quod in iurisdictione labor etiam eſt non exiguus inest, ut Menoc. resoluit de arbit. q. 41. num. 4. qui mercede vel stipendio dignus est. Adhuc dicendum videtur, pro isto labore nihil exigendum est, ut supra conclusimus ex doctrina Panormitani.

Deinceps argumento tex. nostra sententia fulcitur, in. c. inter cetera de off. ordinarij. Ubi tex. de visitatoribus differens, subiungit hac verba: quibus ipsi cum indigerint congrue necessaria subministrant, nec pro necessariorum defectu cōpellantur desistere ab incepto. Igitur si non indigerint nō opus erit eis necessaria subministrare.

Et non obstabit dicere, quod ij qui visitandi sunt iure teneantur visitatoribus procuracionē porrigere, quia hæc pro victualibus tantum excoluenda venit, pro alijs autem visitatorum sumptibus eſt expensis si eis indigeant Episcopi tenebuntur: iux. tradita per doctores cap. inter cetera, eſt per tex. expressum in cap. si Episcopus de officio ordinarij lib. 6.

Nec

Nec etiam dicere obstabit quod tex. de visitatoribus loquitur, non autem de iudicibus fori Ecclesiastici, siquidem omnes Episcoporum vices gerunt eſt iurisdictionalia pariter exercent, eadēq; ratio in utrisq; militare videtur, eſt præsertim in iudicibus locum obtinebit: qui ut plurimū domi vel apud ipsosmet Præsules sedendo eſt quiescendo ius dicere solent. Visitatores autem sumptibus immoderatis totam diocesim annuatim percurrendo.

Et deniq; fulcitur hoc, quia si ex honestate et gratitudine Prælatus potest absq; Symonia labors officialibus beneficia conferre, ut supra probauimus, quid ni officiales ex eadem met gratitudinis eſt honestatis ratione, cum iam tot beneficiorum prouentibus ditati fuerint, non abstinebunt ab hac salariorum exactiōe.

Quod utiq; affirmare ausus fuissē, cum ex eadē met honestatis eſt gratitudinis ratione pro- 37
cederet, at in foro animæ, eſt ex mera eſt legali obligatione: non obstantibus superius adductis cōtrarium credere esse verius, nisi eo casu quo beneficia iudicandi onus habeat annexum, de quibus

S 3

benefi-

benefitijs nisi fallor tex. in practato cap. cū ab omni loqui videtur, ut ex Panor. ibi. num. 12. in fi. colligi potest. vel nisi Episcopus pauper esset, ita quod Episcopatus proventus adeo sint tenues, ut hac opera haud sustinere queat, vel in casu supra posito num. 29.

38 Ceterum pro complemento huius cap. nō immerito ea questio decidenda venit. Nunquid iudex Ecclesiasticus qui illiteratus extiterit, et propter suam ignorantiam assumit sibi assessorē pro decisione causarum teneatur solvere illi assessoriam de suo an à patribus extorqueat, ut passim in curijs Episcopalibus fieri solet?

Et ex mea sententia distinguendum esse crederem inter iudicem ordinarium & delegatum, si ordinarius utiq; fuerit de suo assessori stipēdia prestabit, quia debet habere cōsciētia discernendi ut in. c. 1. de consang. & offi. & in cap. 1. in fi. de consecratione dist. 6. ac iurisperitum esse debet, canonum statuta minime ignorare, ut supra late conclusimus in. c. 3. num. 8. Imputet enim sibi si literatus non fuerit & iudicandi munus indigne susceperit. ¶ Et hanc partem in specie fir-

firmat Spec. in tit. de assessore. §. salarium vers. sed nunquid sequitur & Panor. in cap. cum ab omni supra allegato nu. 14. Non enim rationi congruit, ut litigantium expensis imperitia ordinarij suppleri debeat, cum ipse potius debeat occurrere expensis & laboribus partium, iux. tex. in cap. cum te consulente de offi. deleg. & in cap. ut debitus honor de appellat. hanc eadem partem probat. l. 9. tit. 5. lib. 3. noua collect. qua sub pœna quadrupli & omissionis officij statuit, ne iudicem ordinarij quam delegati qui vel sunt literati, vel salariati pro examine processus vel sententia proferenda assessoris à partibus extorqueant.

Secus autem esset si alicubi iurisperitus inueniri non potest ut ordinarius constituatur, 39 & illiteratus, vel parum peritus rogatus accedit. Quia non cogitur suis stipendijs militare nec de suo inuitus beneficium facere, ut in cap. cum ex officij de rescript. & cap. cum sit Romana de Symonia, & cap. charitatem. 12. quest. 2. Sed tūc Prelatus tenebitur prestare assessoribus salarium, nam ideo possi-

possident Episcopatum redditus, ut suo sumptu iustitiam ministrare faciant, argumento athen. ut iudi. sin quo susi. in prin. coll. 2. & auth. de iudi. §. hac autem facit. l. 2. §. hoc autem. C. de offi. præs. præ. Afri. nisi competens salarium assignatum habuerit, quia inde assessori præstabit, argumento supradictæ l. 9. noua collect.

40 Si autem Episcopus adeo pauper fuerit, ut Episcopatus proventus non suppetierint, ad præstanda supradicta salaria, partes tunc præstare pro assessore tenebuntur.

41 Idem etiam obseruandum videtur in gubernatore seu ordinario iudice à capitulo sede vacante constituendo, dum capitulum ipsum, nec ex suo nec ex bonis vacantis Ecclesiæ aliquid præstare assuescat, & quando iurisperitum rei iudicaria idoneum inuenire non possit.

42 In delegato autem iudice maius dubium versatur, pro cuius dilucidatione subdistinguedum esse videtur, quia aut est delegatus à sede Apostolica, & eius Nuntio, aut ab ipso loci ordinario. Primo enim casu, quia similes delegationes committi solent à Sede Apostolica & eius legato dignita

nitatem obtinentibus, iux. decisionem tex. in c. statutum de rescrip. lib. 6. qui ut plurimum iuris videntur esse ignari, & in causarum expeditione in experti, associabunt sibi expensis partium assessores per tex. in dicto cap. statutum. §. assessorem, ubi vide scribentes & Panor. in cap. sciscitatus de rescrip. nu. 15. inf.

Si autem delegatus hic iurisperitus extiterit nihil nomine assessorum petere potest, ut idem Spec. asserit in d. tit. de assessore. §. salariū in prin. vel si beneficium possideat unde competenter sustentari valeat, ut idem Spec. probare videtur in tit. de salar. in prin. & in vers. quid si alicui scolari in fine & circa Prouisores & Vicarios generales ubi ex delegatione Apostolica eos de quibuscumque causis cognoscere contingat, nihil assessoris ratione etiam ab sponte dantibus accipere statuit concilium prouintiale Tolet. editum anno 1566. acti. 2. cap. 10.

Idem obseruandum crederem in iudicibus in unaquaque diocesi. ad causas Apostolicas deputatis, iuxta decisionem Conci. Trid. sess. 25. cap. 10. quia qualificati esse debent, & ut plurimum

T
litera

literati & beneficiati se eliguntur.

46

Si autem ab ordinario delegatus extiterit, iterum distinguendum esse videtur, quia aut delegatio fit ad universitatem causarum vel ad unicam tantum & specialem causam, primo casu de suo prestat delegatus, quia loco ordinarij habetur, & vice eius fungitur, iuxta glo. sing. & doct. ibi in l. 1. ff. de offi. eius cui mandata est iuris. Et late per Felin. in cap. causam matrimonij de officio delegati num. 8. adde aliam glosam non minus singularem in cap. statutum. §. in super de rescript. in 6. glo. magna circa medium.

Confirmatur hoc, quia huiusmodi delegati iuris prudentiam habere etiam debent, & causarum matrimonialium cognitio his etiam committi solet ac salarium debitum prestatari, ut supra late tradidimus. Quod etiam fulcitur ex eo, quia quando iudex ordinarius dat delegatum debet ei facere expensas iuxta glo. sing. in dict. cap. cum ab omni verbo propter expensas.

47

Secundo casu si delegatus ad specialem tantum causam constituatur aut fit ex officio constituentis, vel ad partium instantiam, primo casu modo

modo delegatus sit literatus modo non, constitues non solum pro assessoribus & consiliarijs, imo totius delegationis expensas prestat, ut probatur in præcitata glosa dict. cap. cum ab omni verbo propter expensas faciunt. l. 7. tit. 17. p. 3. & Greg. Lop. ibi & l. 5. tit. 1. lib. 8. noua colle. Quibus cauetur, ut si rex constituat ex officio visitatores prouinciarum sine delegatos iudices, quod ipsius expensis mitti debeant.

Secus vero esset si ad partium instantiam 48 constituerentur, quia eorum expensis omnia expediunt, & assessoribus si eis opus fuerit salarium impendent, ut in præcitatis legibus Regni habetur, & Gregor. Lopez notat in dicta l. parti. ubi addidit: quod etiam resarciri debet de bonis delinquentium, ut ipsa quotidiana praxis recepit.

At si delegatio alicuius cause specialis committatur officiali, in qua sine speciali delegatione alicuius iudicare poterat virtute sue commissionis, adhuc pro assessore nil extorquere debet, ut notat Felin. in cap. de hoc, de Symonia, quem refert

refert et sequitur *A'iles in cap. 9. Pratorum gl. commissionum. 1.* Quia non obstat dicta specialis commissione videtur tanquam ordinarius, et non veluti delegatus procedere. Idem esset in delegato ad uniuersitatem causarum quando ei specialis causa ab ordinario committitur, alias ad suam iurisdictionem spectans.

50 Sed non abs re hoc loco discutere conuenit, si iudex Ecclesiasticus (qui non nisi ex iustis et probabilibus coram arbitro causis recusari potest) absque earum expressione seu probatione se recusato habuerit, assumet sibi assessorem suis expensis an partis eum recusantis?

Et videtur dicendum quod ipse iudex soluet de suo, quia recusans tenebatur sua recusationis causas adere ac probare, quibus probatis credere profecto non esse astrictum salarium assessori impendere, quia nemo sub homine suspecto litigare cogitur, et praesertim quia suspicionis causa ex parte iudicis non autem ex parte recusantis causatur, et cum se iudex pro recusato habuerit longe melius est, ac si recusationis causa probarentur, nam se iuste recusatum fateri videtur.

Nec

Nec obicit opponere de contraria praxi fori secularis, quia ibi ad libitum collitigantium unusquisque iudex recusatur, secus in foro Ecclesiastico.

Vnde si loci assessores etiam recusauerit et si processus alibi mittendus sit, itineris expensas soluet recusans et assessoris salarium recusatus iudex.

Et demum quia nostra intentionis non est lectorem fastidiri, his quae iam dicta, et doctoribus sepius repetita sunt, sed ea tantum tradere, quae magis ad quotidianam praxim conducere videntur: Salariorum materia finem imponimus. Alia autem quae huic loco opportuna videntur, veluti si heredibus iudicis praemortui salarium debeatur, vel an defalcari debeat pro tempore absentiae, vel infirmitatis seu minui, vel augeri debeat, quando labor minui augeriue contigerit, et si ab officio propter culpam iudex remoueatur an illi solvendum sit vel non, et alia huiusmodi in locis ordinariis facile inuenientur, eo lector recurrat, et videat Menoch. de arbitra. lib. 2. centu. 3. casu 223 per totum.

T 3

DIRECTORII

iudicum Ecclesiastici fori,

secunda pars.

Summaria ex initio secundæ
partis.

- 1 **I**udices Dei ministri in terris appellantur, & eorum iudicium censetur prodire vultu Dei.
- 2 Iudices pro viribus debent Deum imitari, & pro oculis semper habere.
- 3 Veritas & aequitas sunt duo lapides coagulares, quos quilibet index subsequi tenetur.
- 4 Veritas est mater iustitiæ.
- 5 In criminum animadversione non severitate nimia, aut aequitate, sed perpenso iudicio indicandum est.
- 6 In leuibus delictis ad Clementiam proniores indices existere debent, quia pudor in eis pro pœna imponi potest.
- 7 In grauioribus autem severitatem adhuc cum temperamento subsequi tenentur.

- 8 *In criminalibus ira iudices se habere debent, ut nec rigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta.*
- 9 *Adducitur Concilij Tridentini decisio, circa normam in criminum punitione seruandam.*
- 10 *Clericorum correctio, non verberibus, sed verbis fieri debet.*
- 11 *Episcopus qui quarit, potius verberibus quam verbis, ab officio deponendus est.*
- 12 *Nimia indulgentia datur iterata occasio flagitia committendi.*
- 13 *Iudex est pestis reipublica, qui reos cum rigore non corrigit.*
- 14 *Aequitas non à capite & imaginaria esse debet, sed à iure & ratione regulata.*
- 15 *Iudices non ad punitionem & vindictam principaliter attendere debent: sed ad emendam & correctionem malorum.*
- 16 *Subditi corrigendi sunt debito correctionis zelo, magis quam odij fomite aut lucri causa, vel eis dominandi occasione.*
- 17 *Traditur iudicibus norma ab eis in iudicando seruanda.*

De norma in iudicando à iudicibus seruanda summatim discutitur.

¶ Initium secundæ partis.

Haftenus

Hactenus de qualitatibus iudicum Ecclesiasticorum, de quorum debitis salarijs dissertum est, super est nunc ut normam ab eis in iudicando seruandam prescribamus. Et quia actus iudicij auctoritasque iudicandi est quaedam potestas delegata seu collata hominibus à deo. Ideo appellatur ministri Dei interris: iuxta text. sing. in cap. non solum, & cap. qui malus. 24. q. 5. quorum iudicium censetur prodire de vultu Dei, ut habetur in cap. ut nostrum in princip. de appellat.

Proinde discreti iudices pro viribus debent eum imitari, & praeculis semper habere, quia ubi Christus non est fundamentum, nullum boni operis superet aedificium, c. cum Paulus. 1. qua. 1. Omniaque recte & competenter geruntur si principium sit decens & amabile Deo, ut in auth. quo modo oport. Episcopos & ceteros cleri. ad ordi. promo.

Cui praestantissimo fundamento mire coaptatur duo lapides coangulares, veritas nempe & aequita-

4 *aquitas, quos quilibet iudex exactissime custodi-
re, & subsequi tenetur, ut eleganter tradit Bald.
in cap. quoniam contra de probat. Et potissimū
veritatem quae tanquam iustitiae mater in omni-
bus principatum tenet, & a quocumq; colenda
actuenda est, cap. queritur. 24. q. 8. & Isidorus
de summo bono exclamat dicens: O quam mag-
na est vis veritatis, quae omnia ingenia, astutias
& calliditates superat, quae contra ficta simula-
taq; figmenta se ipsam defendit, quae post Deum
colenda est: Imo ipse Deus Joan. 14. dicit ego
sum via veritas & vita.*

5 *Præterea hoc suffulti fundamento circa cri-
minū animadversionē, non inanis glorie cupidit-
serueritate utatur, nec in iusta misericordia mo-
ti leuiorē pœnā quā ipsa delicta deposcunt insti-
gant. Quia seueritas, aut clementis gloria
affectanda non est, sed perpensio iudicio, prout v-
naquaq; res exposulauerit statuendum siue dju-
dicandum, iuxta tex. (sing. in. l. respiciendum. ff.
de pœnis.*

6 *In causis vero leuioribus, faciliores ad gratiā
clementiamq; proniores existant: nam pudor in
leuioribus.*

*leuioribus delectis pro pœna imponi potest, glo. in .c.
si quis. 2. q. 8. In grauioribus autem seueritatem
legum adhuc cum temperamento subsequatur:
ut docet. l. Pedius. §. 1. ff. de incend. rui. & nau.
Aduertātq; ad decisionem. l. 2. ff. de custo. reo.
qua senientibus iudicibus freni temperies imponi-
tur, & equitas iuxta opinionem Panorm. in .c. si.
de transact. num. 6. est iustitia dulcore miseri-
cordiæ temperata. Et Specul. eam definiēs in tit.
de dispen. §. 1. vers. equitas, dicit. Quod est ra-
tionabilis modus continens misericordiam & ri-
gorem.*

8 *Et ita se habere debent in administranda in
criminibus iustitia, ut nec rigor sit rigidus, nec
mansuetudo dissoluta. Sunt namq; non nulli di-
cit D. Gregorius in morali. lib. 19. par. 4. cap.
23. ita districti: ut etiam omnem mansuetudinē
benignitatis amittant. Et sunt nonnulli ita man-
sueti, ut perdant districti iura Regimi-
nis. Et in capit. omnis. 45. dist. eiusdem
Greg. hæc verba habentur. Omnis qui iuste iu-
dicat stateram in manus gestat, in utroque pen-
so iustitiam & misericordiam portat, sed
B 2 per*

per iustitiam reddit peccati sententiam, per misericordiam peccati temperat pœnam, ut iusto libramine quædam per aequitatem corrigat, quædam vero per misericordiam indulgeat.

9 Sed quorsum hic amplius immoramur, cum istam iudicandi normam auream Concilij Trident. decretum sess. 13. c. 1. de refor. sub breui cõpendio mire comprehendat, censens admonendos esse iudices: ut se pastores non percussores esse meminerint, atq; ita præesse sibi subditis oportere, ut non eis dominantur, sed illos tãquam filios & fratres diligant, elaborentq; ut hortando & monendo ab illicitis deterreant, nec ubi deliquerint debitis pœnis eos coercere cogantur. Quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa Apostoli est ab eis seruanda præceptio, ut illos arguant, obsecrent, increpēt in omni bonitate & patientia, cum sepe plus erga corrigendos agat beneuolentia, quam austeritas: plus exortatio, quam comminatio, plus charitas, quã potestas. Si autem ob delicti grauitatem, virga opus fuerit: tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia iudiciũ, cum benignitate seueritas adhibenda est. Ex.

Ex quo nisi fallor obnoxium esse videtur, virũ statim pro uno delicto puniri: cum potius sit expestandus & corripiendus, iuxta tex. in cap. pleriq; 6. dist. Et charitativa monitio debet præcedere denuntiationem, non ex odij fomite, aut propter lucrum temporale, ut elegãter notat Ana. in cap. licet hely. de sym. num. 3. & præsertim clericorum correctio: quæ non reales, sed verbalis, id est non verberibus sed verbis fieri debet, ut in cap. 1. 2. & 3. 4. 5. dist. Unde Episcopus qui querit timeri potius verberibus quam verbis, ab officio est deponendus, iuxta tex. in cap. Episcopum eadem dist. Not. Berra. in tract. de Episcopo. 3. p. lib. 4. num. 25.

Sed non adeo beneuoli videri appetant, ut cunctis indulgeant: nimia enim indulgentia datur iterata occasio flagitia committendi, c. de his. 50. dist. nec est misericors, qui vitijs nutriendis parcit, iuxta tex. in cap. qui vitijs. 23. q. 5. Unde lycurgus nocentium remissio (inquit) improborũ studia ad peccandum excitat. Et D. Greg. in ex. pos. Psalmi. letabitur iustus, asseruit: iudicem esse pestem reipublica, qui reos cum rigore nõ cor-
U 3. rigit

rigit, præsertim quia Prælati ex officij debito tenentur subditorum delicta punire, & quos in correctos dimittit videtur occidere, cap. Ephes. 4. distinct. & ex hoc punitur non solum æternaliter in alio sæculo, sed etiam temporaliter in hoc, iuxta id quod habetur in cap. infirmitas de pœni. & Remi.

14 Et advertant quod æquitas non à capite, vel imaginaria esse debet, sed à iure regulata: ut Bal. not. in rub. de const. pecu. & Roma. consi. 149. & Carol. Molin. in consue. Paris. tit. 11. de matiere fœdal. §. 41. num. 86. per tex. ad id expressum in l. bona fides. ff. de po. & quod ubi ius deficit locum habere videtur. l. 2. §. idem Varus. ff. de aqua plu. ar. & cap. fin. de Trã. Præterea ad unum hoc advertant obsecro discreti iudices, quod non ad punitionem & vindictam principaliter intendere debent, sed ad emendam & correctionem malorum, quam nunc clementia & pietate, nunc severitate & rigore atq; alijs & alijs medijs consequi curabunt, quia & plectendo & ignoscendo hoc solū bene agitur, ut vita hominū corrigatur. c. prodest. 23. q. 5. atq; iudicis officium

officiū est peccatoris salutem providere, magis quàm pœnã exigere: ut notat Ana. in. c. intelleximus, n. 2. de his qui filios occi. hoc enim faciendo, Dñi imitabuntur exēplū, qui non venit animas perdere, sed saluare. Luc. c. 9. et ita hoc expediāt, ut subditi qui corrigēdi sunt protinus intelligāt, id ab eis exequi debito correctionis Zelo: magis quàm odij fomite vel lacri causa, aut eis dominandi occasione.

Postremo unumquemq; iudicem iterum moneo, ut diuinæ voluntatis cuius vices in iudicādo sustinet memor, iustitiæ integritatem perpetuo inviolabiliter seruet, omnesq; humanos affectus prorsus exuat, partiū causas pœnitens verèq; cognoscat, tarde iudicet, atq; in iudicādo veritatē ipsam sequatur, ac veluti non suam sed Dei sententiam pronuntiet.

17 Quod ut sincerius efficiat, in causis rei veritatem non odiū expectet aut gratiam, quia duo iustitiæ corrumpenda sunt pessimi consultores. cap. ipse capit. iudicare, & cap. qui recte, cum multis alijs huic materie congruentibus. 11. questione. 2. Debet denique iudex in omni negotio considerare quid liceat secundum æquitatem,

tatem, quid deceat secundum honestatem: & quid secundum utilitatem expediat, ut inquit, tex. in cap. magna devotionis, de vot.

Atque omnibus istis consideratis debet moderate aut absolvere, aut condemnare, nullo modo in reos scandescere, furiose clamare, aut imprudenter obiurgare, aut cum partibus super facto aut iure contendere, sed auctoritatem dignitatis ingenio augere.

Sumaria ex Cap. sequenti.

- 1 Acta processus iudices per se ipsos examinare & oculis subijcere tenentur, quum eorum relationem notarijs committant.
- 2 Relatorum sportulas sumptibus iudicum non partium exoluendas.
- 3 Lege Regni prohibitum est secularibus iudicibus ne processus relationes tabellionibus committant.
- 4 Iudices qui causas transcurrerint, ac veloci manu peregerint non sunt in conscientia tui.
- 5 Iudices eam curam litibus adhibere constringuntur, quam ipsarum litium necessitudo exoptulaverit.
- 6 Sed non utique debent exactissimam curam adhibere, sed

sed moderatam, & necessariam.

- 7 Singulare dictum Andreae de Ifern. circa propositum refertur.
- 8 Quando causa non cognita & actis non visis sententia profertur, est ipso iure nulla.
- 9 Sed huiusmodi nullitas ope exceptionis eliditur.
- 10 Licitum est aliquando iudici fallere, ne fallatur.
- 11 De iudicantis potestate imprimis inquirendum est tamquam basis & precipuum iudicij fundamentum.
- 12 Super exceptionem incompetencia an tacite pronuntiandum sit, ad ulteriora procedendo.
- 13 In iudicio tria debent esse conformia libellus, probatio, & sententia.
- 14 Acta interlocutoria ante discessum iudicis à Tribuna li decidenda, vel certo tempore aut loco reservanda decisio est.

¶ Quod iudex debeat per se ipsum examinare processum & oculis subijcere, nec ipsius relationem notarijs fore committendam discutitur. Cap. 1.

Præterea cum ordo iudiciarius tam Ecclesiastici fori quam secularis passim à doctoribus tradatur, & libelli quam plurimi etiam lingua

vernacula in lucem prodierint, nil de hac re amplius discutere statuimus, quia id solummodo describere contendimus, quod extra ordinem iudicarium sit, & in praxi magis conducibile opportunumq; videtur.

I Proinde cunctis in hac parte potestatem iudicariam gerentibus libens consulerem, ut post conclusum in causa acta processus ad sententiam definitivam siue interlocutoriam, proferendam per se ipsos perlegant, & oculis subjiciant, nec (ut fieri ab aliquibus solet) eorum relectionem notarijs committant, qui ut plurimum favorabiles se præstant uni parti, & aliquando præterire vel omittere curant aliqua acta processus substantialia, & testium depositiones vel aliter quam scripte sunt referunt, aut ipsarum genuinum intellectum ficta voce vel involuere parant, aut pervertere elaborant, & id etiam deterius contingit, ut indebitas & excessivas sportulas propter relationes peragendas a partibus extorqueant, cum id ad officium iudicum spectare dignoscatur, qui per se ipsos forenses causas examinare intelligere, & iudicare habent.

Et

Et si forsitan ex aliqua iusta causa relatores sibi associare oporteat, suis sumptibus vel Episcoporum adhibere debent, quia iudicare tenentur per iudices, qui & factum per se intelligant, & ius discernant, prout Joan. Garcia de expen. & meliore late consulit, circa sportulas que summi Senatus relatoribus exoluuntur. Quinimo in Ecclesiasticis tribunalibus, ubi ut viderim nullæ sunt relatoribus taxatæ expensæ, & quas sic indebite extorqueant, eorum iudices in foro animæ restituere tenentur.

Et si forsitan hi relatores cuncta prout in actis scripta inveniuntur fideleter & sine fraude aliqua referant, adhuc relationem processus eis committendam esse nollem, quia memoria iudicum labilis est, & facillime poterit tempore sententiæ importantia aliquid obliuioni tradidisse. Nam omnium habere memoriam potius est diuinitatis quam humanitatis, tex. in l. 2. §. si quid, C. de iud. præsertim quia habita processus relatione statim alijs litibus & negotijs immergi valde distrahitur.

Et ex eo etiam examē hoc per se ipsos fieri op

X 2 por

3

portebit, quia in camera acta omnia ruminari ac relegere facillime queunt, & aliquando veloci calamo substantialiora adnotare, & in summā redigere valent. Vnde arbitror lege regni. 17. tit. 17. lib. 2. noua collect. iudicibus secularibus merito esse prohibitum, ne tabellionibus relectiones processus committere possent.

4 Hinc etiā putarim iudices qui causas transcurrerint, ac veloci manu peregerint inconsulte ac temere eas decidendo, non esse in conscientia tutos, ac recusari imo ab officijs remoueri merito posse. Praesertim quando circa factum ipsum aut partium iura aduocatos audire aut peritiores cōsulere negligunt, quorum infestam arrogātiā stultamue audaciam iura passim reprehendūt, ut constat ex tex. in cap. iudicantem. 30. q. 5. ad de tex. in cap. sto. 90. distinct. & l. 18. tit. 9. par. 2.

In quos etiam sanctus Isidorus inuehit, in c. sciendum. 29. dist. dicens: Quorum modi quia mediocritas non indagantur in erroris laber in-
dium nonnulli intrucando impinguntur, cum an-
dicant quam intelligāt, ante inculpan, quā
iterando

iterando lecta perquirant, cuius verba adnota-
uit Felinus in cap. Ecclesia sancta & Maria, nu.
25. de const. & Bald. in cap. ad nostram de cō-
sue.

Proinde iudices eam curam litibus adhibere cō-
stringuntur, quam causae litisque necessitudo ex
postulauerit: ut probat tex. cum gl. in cap. ad au-
res de eta, & qua. notat. Ant. in cap. tuanos de
homi. licet Caiet. 2. 2. S. Thoma, q. 71. art. 3.
tunc iudicem excusare videatur quando ex con-
tingentibus nihil praetermissit, sed quod potuit et
quod debuit fecit, quia non tenetur exactissimā
curam adhibere, sed moderatam & necessariam
iuxta tex. in l. si bene collocata. ff. de usuris.

Quod eleganter concludere videtur Andre.
de Iser. in cap. uni. de controuer. inter domi, &
emp. in fin. dicens, quod si iudex fecit diligenter
quantum in se est, studuit per se examinādo pro-
cessum, deliberando cum alijs nō omisit quicquā
de solitis, & si forte post appareat de iuris subtili-
tate vel verba processus aliter in facto possunt in-
telligi, non videtur iudex ad aliquid teneri, &
idem si iudices communiter sic in similibus condē-
nabunt

nabunt, & ipse sic condemnauit, nullus bonus iudex dicet & hunc dolo carentem & non negligētem ad quicquam obnoxium sufficit facere quod potest, l. si ideo. C. de his quibus ut indignis, defectus qui est ab imbecillitate humana qui naturaliter inest non debet imputari ad culpam, remotio cecitatis humani intuitus, ut cuncta prospiciat, non est necesse potest ab homine, sed a Deo ad quem clamat August. lib. 6. confess. corrumpisti & splendisti & fugasti cecitatem meam.

Si vero iudex de se cōfusus non pōderauit merita causa & indeliberatē se habuit, nō studuit nec elaborauit ad veritatē habēdā, licet nō sit in dolo credens sic esse de iure erit lata culpa. ff. de verb. sig. l. lata culpa, & subdit quod non semel, sed pluries iudex legat processum & videat quae videntur sunt, ut nihil omissum praeterat, quia hoc ad suū spectat officium, idem enim validum est, quod repetita lectio cōprobat, C. de emend. Iustit. C. circa medium, quē refert & sequitur Gregor. Lopez, in l. 2. tit. 2. p. 3. glo. 1. ad id etiā cōduxit singularis decisio tex. dict. c. graue. 3. 5. q. 9. dum infine dicit fructus diuinus est iustitiam

tiam sepius recenseri, quia veritas sepius exagitata magis explendescit in lucem.

Vnde iudex qui intra illum diem, vel alterū immediate sequētem quo illi processus causa presentaretur sententiam protulit, tanquam causa in cognita & actis non visis, est ipso iure nulla: quia intra tam breue temporis interuallum iuris praesumptione nō potuit merita illius causa perpendere, nec mature super his deliberare, ut notat Bart. in l. prolatā, C. de sent. & interlo. omni iudi. quem refert & sequitur Ias. in, l. si is apud quem. C. de eden. & Abb. in cap. ad ferre de presump. Alex. consi. 218. in fi. lib. 2. & Decius consi. 295. eodem li. adde Ana. consi. 179. in principio.

Aduertendum tamen est quod huiusmodi nullitas ope exceptionis eliditur, alias nō opponēti imputatur, ut tradit Lap. alleg. 28. & Bal. in l. prolatam num. 8. quem sequutus est Socin. Senio. consil. 121. versic. 3. quæst. 2. vo. 5. qui & alios recenset. Idemq; esset quando timeretur scandalum nam tunc licitum esset iudici fallere ne fallatur, ut Bal. ad notauit cōs. 127. li. 3. & Alex.

8

9

10

¶ Alex. l. fin. §. si quis versi. arma. ff. de damno infecto. Alias fallentias Felinus recenset in cap. Ecclesia sancta & Maria de constit. quas refert ¶ sequitur Bern. Diaz reg. 680. ¶ Salz. eius additionator ibi alios Doct. refert qui hanc regulam communem esse dicunt.

Quibus aliam non minus efficacem fallentiã addere libuit, videlicet quando iudex acta processus, dum procederet sepius viderat, ac examinaverat, vel pro ipsius causæ faciliori instructione, vel ad aliqua acta interlocutoria proferenda quia tunc sinistra suspicio cessare videtur, nec talis sententia potest dici precipitata, ac non visis actis prolata, cū iudex erat de causa instructus, ita Craue. consi. 199. num. 1. ¶ Decius consil. 299. in fine ¶ Soci. Senior consi. 244. vers. sed pro responsione vol. 2.

At licet sepius viderim hanc nullitatis exceptionem opponi, nusquam tamen effectum consequitum fuisse percepi ob id nisi fallor, quia presentatio seu traditio processus quæ iudici fieri solet postquam est in causa conclusum, non est actus ipsius substantialis, neque in actis redigitur, sed indiget

diget probatione qua fieri debet apud ipsummet iudicem proposita forsam nullitatis exceptione iniuriatum.

Præterea postquam iudex per se ipsum processum examinaverit, de eius viribus ruminari ¶ I I contendere debet, ¶ in primis ponat falcem ad radicem ¶ inquirat de iudicantis potestate, quia cum sit basis ¶ principium fundamentum iudicij eo sublato totius causæ vires corruiere videntur. de eiusdem etiam iurisdictione discutere opere pretium erit, ¶ potissimum quando exceptio incompetentiæ ab aliqua partium proposita fuerit in iudicio, quia circa articulum incompetentiæ pronuntiare necessarium erit, ut docet Bart. I 2 in. l. ex quacumque. ff. si quis in ius voca. non. ¶ Ang. in. l. 1. Si a non. compe. iud. Alex. in. l. de Puppillo. §. qui opus. ff. de no. op. nunt. idem cōf. 123. vol. 2. tradit Abbas cap. cum ordinem in fin. de rescript. ¶ Felin. in capit. super literis eo.

Vnde aduertendum duximus. Quod talis pronuntiatio sufficit, quod tacite fiat, ad ulterio-
ra procedendo, quia exceptionem propositam re-
I iecisse

recisse videntur, ac expresse super ea pronuntiasse iuxta tradita per doct. in cap. ex parte, de appellat. notat. Bar. in. l. si a procedente. C. de dilatio. vide glo. 1. l. 1. §. si dubitet verbo iuxta. ff. de iudi. & Rota in antiquis decis. 195. add. De ciu. cons. 275. vol. 2. & Alex. consi. 10. in prin. lib. 5. licet Feli. in cap. suborta num. 6. versi. limitatione quarta, de re iudicata, & alij doct. quos ipse refert, et Hyppo. in. l. si quis n. 99. ff. de quaes. velint, quod requiratur expressa pronuntiatio & non tacita ad ulteriora procedendo, sed contrariam forensis praxis regulariter admisit, presertim circa superiores iudices.

Deinde cuncta rimari oportebit, & ordinē rerum plena inquisitione discutere, ne iudicium frustrari contingat, iux. sing. tex. in d. cap. iudicantem iuncto tex. in cap. causamq. & cap. examinata de iud. veluti si iudiciarius ordo in omnibus observatus legitime fuerit, vel ex substantialibus aliquid ommissum vel ordo preposteratus circa modum agendi.

Insuper attendere debent, quod eorū potestas nō potest excedere, id quod in iudiciū deductum

& pro-

& probatum fuerit, l. ut fundus. ff. com. diuid. factus enim esset iudex qui super nō petitis iudicasset, l. fin. C. de fidei. liber. & aduertant in super quod tria debent esse conformia libellus probatio & sententia ad quam proferendam occurrant, si omnia rite & recte acta repererint. Postremo ¹⁴ id facere elaborent, quod si ante cuiuslibet sententia definitiua prolationem pro Tribunali sedendo acta processus petierint ad aliquid interlocutorie decidendum ab eodem tribunalis loco vel paululum inferiori ne discesserint, quin exclusa litigantium turba ea prius examinauerint, & quicquid interlocutoria providendum venerit ibidem sine dilatione aliqua decidant, cum id ad officium iudicis expectare compertissimū sit, vel alium locum & certum diem & horam prefigere faciant ad deliberandum super his, ita ut omnes colligatores advocati & curie officiales certosciant isthac acta interlocutoria tunc temporis decidenda fore, ut unusquisque premunitus & paratus sit, ad docendum de iure suo.

In Curijs enim Episcopalibus ubi aliter fieri

contingit lites sunt immortales praesertim si iudex parum fuerit expertus, nam acta passim ad deliberandum examinare uolet, & priusquam ligatores notarium cum eisdem actis paratum & instructum ad iudicis cameram perducere queant, opus quidem erit indebitis pecunijs id redimere, ex quo causa plus debito protrahuntur ac saepe altero colligante inscio sententia interlocutoria satis profecto iniuste proferuntur, earum praesertim quarum grauamen per definitiuam irreparabile est, quod iudices summe debent aduertere, quia procuratores & notarij id maxime effugiunt, quippe lucrum inde cessare uidetur. Et profecto crederem ad restitutionem similium damnorum & expensarum in foro anima praedictos iudices fore adstrictos, similia siquidem acta oportuno tempore per se ipsos examinare intelligere ac iudicare teneantur, nec multarum litiu ponderare excusantur cum praesules id subleuare possunt talibus alios a sociando vel peritiores extollendo.

Sumaria ex Cap. sequenti.

I fu-

- 1 Iudices summe attendere debent ne quid per calumniã peccatur, possuntq; calumniatores non audire & ad ulteriora progredi.
- 2 Calumnia grauisimis quibuscunq; pœnis uendicanda est.
- 3 In bene instituta republica Calumniatores esse graui-ter puniendos, docet Aristo. lib. 6. poli. c. 9.
- 4 Maiori odio Agiselaus calumniatores quam fures in-sectabatur.
- 5 Negligencia iudicum in uendicandis calumnijs ad no-tatur.
- 6 Calumnia ex Iulio Claro duplex est uera aut praesum-pta.
- 7 Vera calumnia ab autore discutitur aduersus Iul. Cla.
- 8 Eo ipso quod quis non probat suam accusationem calu-niari dicitur.
- 9 Qui non probat quod obiecit pœnam quam ipse intulit patiatur.
- 10 Calumniator etiam si excusationem habeat actione in-iuriarum conueniri potest & in expensis condem-nari.
- 11 Pœnas calumniantium uide remissine.
- 12 Pœnam Talionis à foro recessisse restantur omnes.
- 13 Calumniator euidentis pœnam Talionis subire tenetur uel aliam huic proximior.
- 14 Ratio quare consuetudo casauit pœnam talionis indu-
T 3 citur

- citur ad eam imponendam verò ac evidenti calum-
niatori.
- 15 Vera autem ratio quare Talionis pœna ab aula recessit ab auctore designatur.
 - 16 Iudices inquisitos iniuste condemnando calumniandi ansam accusatoribus præbent.
 - 17 Impij homines leuibus coniecturis seu signis scandali zari fingunt, & enormia delicta suspicari, ac absere rare audent, aduersus clericos potissimum & eos quos odio habent.
 - 18 Notariorum (qui receptores vulgo nūcupantur) incommoda ad numerantur.
 - 19 Testium examen in causis criminalibus haud receptoribus committendum.
 - 20 Testium forensium examen quomodo faciendum.
 - 21 Summaria informationes delictorū notarijs committipossunt, quia nullum inde præiudicium fit parti, cum sint testes coram iudice repetendi ex opin. Menoch. & Abiles.
 - 22 Repetitio seu Ratificatio testium notarijs receptoribus committipoteest, non autem informatiuum processū aduersus Menoch. & Auil.
 - 23 Valde vitale esset Reipublica in quibuscunque causis, ne testes examinarentur, Coram solo notario, sed iudice vel saltem alio viro probata fidei presente.
 - 24 Testes coram solo notario examinati audacius diffi-

- mant, audaciusque falsum deponunt.
- 25 Laici à testimonio & denuntiatione aduersus Clericos iure repelluntur.
 - 26 Inimicitia causa qua laicos à testimonio & denuntiatione aduersus Clericos repellit eadem viget in receptorum commissionibus.
 - 27 Praxis improbatu committendi receptorum arbitrio captura seu citatio delinquentium antequam informatiuus processus ad iudicem deferatur.
 - 28 Personalem comparitionem & itineris laborem plerique iudices in panam delicti irrogare solent.
 - 29 Cause clericorum ex incontinentia procedentes, coram Presbytero notario tractari deberent.
 - 30 Clericorum crimina sub debito secreti sigillo corripienda.
 - 31 Publice peccantes palam esse corripiendos Apost. monet.
 - 32 Iudicum execratur abusus qui generalem receptoribus concedere solent commissionem inquirendi delicta subditorum.
 - 33 Inquisitio aduersus neminem inchoari debet, quin aliquid præcedat per quod aperiatur via inquisitioni.

De calumniatoribus, Deq; laicis Receptoribus à
prætorijs ecclesiasticis expellendis accurate
expenditur. Cap. 2.

1 **P**ostquam de examine processus in genere egi-
mus, superest ut aliquas in specie materias fo-
rensi praxi conducibiliores breuiter decidamus.
Et primum summe iudices aduertere debent &
examinare ne quid per calumniam petatur, iux-
ta. l. 2. C. de fals. siquidem possunt calumniatores
nō audire & ad ulteriora progredi, ut not. Abb.
post Inno. in cap. post electionem de concess. pra-
ben. quem Bald. sequitur in. l. peremptorias, C.
sent. resc. non. pos. & eleganter resoluit Redin in
tract. de Nagest. prin. verbo, sed etiam per legi-
timos tramites à num. 133. vsq; ad num. 142.
ubi distinguit inter calumniam qua percipitur
exactis & ex coniecturis intrinsecis.

2 Et profecto grauissimis quibuscunq; pœnis ca-
lumniam reprimeret tenentur, cum auferat hono-
rem, derogat fama, conturbet sapientem, & per-
dat robur cordis illius Eccles. 7. unde Arist. lib.
3 6. Poly. cap. 5. docet in bene instituta republica
calum-

calumniatores esse grauiter puniendos, & De-
mosth. in orati. 1. contra Arist. Calumniatores 4
crudeles appellat & veluti viperinam habentes
naturam puniendos esse admonet. Hinc Agise-
laus maiori odio calumniatores quam fures se-
t abatur.

At vero fori ecclesiastici plerosq; iudices ne
dicam omnes de fides mirum in modum ac negli-
gentes in vendicandis calumnijs inuenimus, ita
ut nil nisi calumnia in foro versetur, falso enim
credunt notorios ac euidentes Calumniatores so-
lummodo depellendos ac fustigandos fore, cete-
ros vero deterreri ab accusando autumant, si eo-
rum calumnia vendicetur. Vnde ipse crederem
longe melius esse calumniatores ab acufando de-
turreri ac nocentes impunitos relinqui quam in-
nocentes & innoxios condemnari.

Præterea ex Iulio Claro lib. 5. recep. §. fin. q.
6 2. nu. 4. & q. 7. num. 12. aduertendum duxi-
mus, quod calumnia duplex est, vera aut presum-
pta, vera quando sciens vel scire debens aliquem
esse innocentem proponit contra eum accusatio-
nem, presumpta calumnia est, quando accusator

Z non

5
In ve-
tio
ris aduer-
sus iudi-
ces negli-
gentes in
vendicā-
dis calu-
nijs.

non probat delictum, vel quando post ceptum iudicium ab accusatione desistit, qua distinctione excusare Clarus intendit praesumptum calumniatorem à poena et expensarum prestatione.

^{Aduerf}
^{Iul. Cla.}
7 Sed salua semper eius pace, veram calumniã
8 eam esse crederem, quando calumniator vel ab
acusatione desistit, vel eam non plene probauit,
nec excusationem ullam habet. Siquidem eo ip
so quod quis non probat suam accusationem cal
lumniari videtur, iuxta glos. communiter recep
tam. l. 2. versi. calumniã di, de calumniat. et ita
omnes communiter resoluunt, ut testatur Me
noch. de arbit. iud. lib. 2. casu. 321. num. 4. Vera
enim calumnia ex mea sententia aliter probari
non potest, nam hac est euidentia facti calumnio
si, nam scire vel scire debere aliquem esse innocen
tem difficilis est probationis, cum ab animo accu
satoris dependeat.

9 Quod ex eo comprobari videtur, nam ille ca
lumniator proprie dicitur et poena talionis ple
tendus venit, qui in accusatione defecit, verba
sunt tex. in cap. calumniator. 2. q. 3. Et qui non
probauerit quod obiecerit poenam quam ipse in
tule-

tulerit patiatur: dicit etiam tex. in cap. qui non.
ea. causa. et. q. Et adeo hoc verum est, ut taliter
calumnians etiam si excusationem habeat in ex
pensis condemnandus est, nec ab actione iniuria
rum excusatur, ut idem Menoch. docet. ubi su
pra num. 33. nisi magna et plusquam iusta fuis
set excusatio ut ibidem testatur, ubi decem excu
sationis causas epilogauit, quicquid Iulius Cla
rus dixerit, qui in considerata illa distinctione
quoslibet calumniatores excusare videbatur à
poena et expensarum condemnatione, quos gra
uiter puniendos et non excusandos esse cupimus,
exemplo Domitiani, qui ut in eius vita scribit
Suetonio. cap. 9. hos calumniatores ita odio habuit,
ut dicere consuevit, Principem qui falsos delato
res non castigat irritare, nam et is Fiscalium ca
lumnias grauius repressit.

Pœnas autem calumiantium vide late per doct.
in c. si. de calumi. et per Egid. Boss. in pract. cri. 11
tit. de calumnia. et per Iul. Clarum, ubi supra et
per Menoch. dicto casu. 321. et. 322. qui oes
et alij quã plures quos allegat, poenã talionis qua 12
similitudinẽ supplitij inducebat ab usu recessisse
testatur, at ipse iniuri et aequitati consentaneum esse
Z 2 putarem,

13 putarem, si evidens calumniator qui nullam calumniandi legitimam excusationem habuit similitudine supplitij puniretur, vel alia pœna qua huic sit proximior, quia Domi. Soto de iusti. & iur. lib. 5. q. 5. art. 4. censuit hanc talionis pœnam aduersus calumniantes iure diuino & naturali probari exod. 21. & Deuter. 20.

14 Ratio autem ut testatur Iulius Clar. libr. 5. recep. q. 81. num. 3. quare consuetudo cassauit hanc pœnam ea fuit, quia propter rigorem huiusmodi pœnæ multi se retraherant ab accusando, atq; ita delicta remanebant impunita, nam pauci reperiebantur qui cum tanto capitis sui periculo uellent acusationes proponere, quod in calumnia excusabili locum sibi uendicare potest, at in euidenti & notoria ubi nulla adest excusatio consuetudinis ratio cessat, ideo pœna talionis, vel alia similitudinaria locum hodie habere uidetur, & maxime interest reipublicæ, ut similiter calumniantes ab accusando retrahantur, imo ut pœnitius deterrerentur pœna talionis uti conuenit, & præsertim, quia peccatores eam timere, & præ oculis habere solent.

Vera

15 Vera autem ratio quare hæc iustissima pœna ab aula recesserit nisi fallor cupiditas fuit iudicum, & causarum criminalium ambitio, ex quo calumniatores punire non curant, sed eos alliciunt & si opus est in accusando instruunt, & si in probatione delictorum defecerunt non solum inultos relinquunt, imo ex bonis miserimi accusati, vel ex communi bursa pœnarum expensas eis impendere iubent.

Vnde hodie iniusta quedam praxis inter iudices utriusq; fori uersatur, ita ut ex quouis inditio aut qualibet leui presumptione accusatos absoluant, & in expensis condemnent, quam ueluti iniquam & detestabilem praxim merito infra improbamus. cap. 12.

16 Ex quo etiam cuncti iam iudices calumniantes licentiam accusatoribus præbent, quia propter solam suspensionem, & aliquam infamiam que à maleuolis & improbis hominibus & meretricibus forsitan originem ducit, omnes inquisitos illico citare & in carceres detrudere faciunt.

Et ne citatio aut captura inconsiderate facta uideatur non solum calumniatores punire negli-

Z 3 gunt

gunt imo ipsos inquisitos in expensis condenare ex sola suspitione elaborant etiam si fallax infamia sit, ac sepe fallatur humana suspitio ut docet Bernar. in epistola de perfect. vita. Et Melchiades Papa in c. primo semper. 2. q. 1. dixerit, nullum iudicetis suspitionis arbitrio, sed primū probate Et postea charitatiuam sententiam proferte, Et quod vobis non vultis fieri alteri facere nolite, verba quidē tanto digna Pontifice, tamen iudicium omnium obliuioni tradita.

17 Hinc sumpta occasione impij quidam homines leuibus coniecturis seu signis scandalizari fingunt, Et grauiam quidem Et enormiam delicta suspicari ac asseuerare audent, in magnū suarū animarū ac alieni honoris Et fama dispendium, aduersus clericos potissimū Et eos quos odio habent Et dolendum quidem est, quod hoc sceleratissimum hominum genus non adeo in culpa est, sicut
18 Et ipsi sunt iudices, qui testium examen circa criminum inquisitionem committere solent quibusdam laicis (qui vulgo receptores nuncupantur) qui potius eorundem criminum receptatores nuncupari deberent: nam prece vel pretio sepe cor-

rumpi

rumpi, cuiusvis publici Et probabilis delicti probationes facillime omittunt, improbabilia autem crimina Et valde occulta, aut que calumniose et falsa suggestione irrogantur, inquirere Et probare ut cunq, satagunt: quia huiusmodi inquisiti non ita ut publici peccatores eos apud se hospitari, aut donis Et precibus corrumpere curant.

Et quando aliter isthac crimina dilucidare Et probare nequeunt, extorquere à testibus contendunt fallaces quasdam suspitiones Et scandala quadam, vel publicitiam rumoremue delictorum, ut saltim actorum Et itinerum expensis condemnari valeant, Et si aliquando testes in fauorem Et innocentiam inquisiti aliquid testificari velint, id scribere recusant; credunt enim hi demones non aliud ab eis scribendum fore, quam id quod in culpam Et inquisiti vindictam solummodo tendit, Quorum ministerio Sathan ipse aliquando utitur, ad virgines Et uxoratas sepe mulieres aliasque honestas personas diffamandum, dum ianuatum inter eorum vicinos Et notos, de concubinatibus Et alijs delictis incaute perquirere solent.

Proin-

19 Proinde omnes Illustriſſimos Praesules hu-
milter precor, ut hos acerrimos canes a suis tri-
bunalibus poenitus exulari faciant, siquidem in cau-
sis criminalibus testium receptio non potest eis co-
mitti, sed iudex debet eos examinare iuxta tex. in
auth. apud eloquentissimum. C. de fide instrum.
et ibi communiter, doctores not. Bern. Diaz in
reg. 757. ubi Salzedo eius additionator allegat
incomprobationem l. p. et cap. 37. de los Corre-
gidores et l. Regni. Vide etiam Abend. de exe-
quen. mand. regum. 2. par. c. 17. per totum ubi
describit regulam cum. 11. limitationibus, adde
glo. in Clement. 1. de off. delegat Verbo civile, et
est tex. cum glo. in cap. 2. verbo prohibete de iud.
lib. 6. et in tantum hoc est verum, ut consuetu-
do in contrarium non valeat, ut sentit glo. in c.
testes. 3. q. 9. Not. Hyppol. in l. de minore. §. plu-
rium quoque, num. 9. ff. de quaestionibus.

20 Nec oberit dicere, quod testium forensium, qui
nolunt vel non possunt venire ad locum iudicis,
receptio et examinatio necessario hisce recepto-
ribus committenda veniat, ne pereat facultas pro-
bandi, et per consequens puniendi nocentes iux-
ta sen-

ta sententiam Bal. in d. auth. apud eloquentissi-
mum, et Ana. in cap. in tantum nu. 3. de collu-
detegen. et Ioan. And. in cap. Romana. §. con-
trahentes de foro competen. in. 6. Quia et si con-
trarium sustineri queat ut not. idem Ana. ubi
supra, et Greg. Lopez in l. 27. tit. 16. par. 3. et
Auiles in c. 37. de los Corregidores glo. ver. por si
nu. 7. Nihilominus primam opinionem ubique
forensis praxis recepit ut late resoluunt Co-
uarr. variarum lib. 2. cap. 13. num. 10. et Iulius
Clarus lib. 5. recep. q. 26. in prin. et Menoc. de
recup. poss. reme. 15. q. 26. nu. 344. et latius in
confi. 100. num. 43. cum seq. Ubi consuetudi-
nem hanc et forensis praxim in equitate fun-
datam esse testatur, eamque adducit rationem, vi-
delicet, quia ex testium examinatione ita summa-
tim facta, nullum praedictum fit parti, cum po-
stea in forma iudicij coram iudice sunt testes repe-
tendi, et illi secunda examinationi sit standum,
eandemque rationem secutus fuit Auiles ubi su-
pra num. 12. omnesque, nisi fallor decipiuntur, atque
praedicta ratio parum urgere videtur, quippe to-
tius causae pondus et praedictum, in eisdem sum-

21

Aduer-
sus com-
munem
doct. opi-
nio.

22

Aa marijs

maris informationibus consistere videatur, & cuiusvis delicti culpa aut innocentia, eiusdemue absolutio, aut iusta punitio, ab eisdem magis dependeat, quam à iudicium rigurosa sententia, qui indifiniendo, ipsas probationes subsequi tenentur iuxta, tex. in l. illicitas. §. veritas ff. de offi. Praef. Nec obstat dicere quod postea coram iudice sunt testes repetendi: quia facile est etiam dictum repetere, & testes ab his quae semel coram notario in iudicio summario testificati sunt, raro audent discedere, ne variare videantur: & propter periculum periurij, cum potius notario quam ipsis credendum sit iuxta resolutionem Jul. Cla. ubi supra. q. 53. num. 17.

Praesertim quia iudex in ipsa summaria informatione plura potest perpendere & considerare quam ipse notarius, veluti cultum, constantiam, vocem, sermonem, trepidationem, & potissimum estimationem illius testis à quo veritas eruenda est, ita ut magis elucescat. l. de min. §. Tormenta. ff. de quaest. ex quo etiam magis scire poterit quanta fides testibus adhibenda sit, inspecta praesertim eorum conditione ac digni-

tate iuxta. l. 3. ff. de testibus.

Proinde crederem praedictas testium repetitiones seu (ut aiunt) ratificationes, potius committendas fore notarijs, quam ipsum informativum processum, quod asserere videtur Jul. Clar. quaest. 45. num. 13. & ita servari de consuetudine dicit Cara. ab eo relato super Ritibus Magnae Curiae. 157. num. 11. & ita ego practitari vidi, quia mihi minus praeiudicium versatur, ut ex his quae supra diximus satis comprehenditur. Caterum praedicti doct. solummodo fatentur, dictam consuetudinem vigere in currijs secularium iudicum, a quibus ex mea sententia adhuc esset poenitus exterminanda, ob ea quae hic satis abunde referimus adversus hos receptores, unde Co-

uarru. ubi supra in proposita specie valde utile esse reipublicae dixit, lege sanciri, neco-
ram solo tabellione testimonia à testibus exhibeantur, sed saltem iudice vel alio vi-
ro probata fidei presente, sicuti fit apud Lusitanos, & sicuti in foro Ecclesiastico nuper observari vidimus, praesertim delictorum in-

formatiui processus, qui committi solebant iudici loci, vel presbytero parrochiali, vel alio literato aut honesto viro, ut eo presente & approbante testes coram predictis receptoribus seu notarijs examinarentur iux. glo. sing. communiter receptam in cap. 2. vers. idonea de iud. in. 6. qua id expresse disponit.

24 Nunc autem inolevit hac praxis iniqua committendi has informationes predictis receptoribus, qui multa mala in examinatione testium solent perpetrari, & id inde facile contingit, ut coram ipsis iudice absente testes audacius diffamet, aut veritatem facilius occultare curent, idq. detentius contingere solet, ut si aliquid in defensam inquisiti testificari velint, a predictis receptoribus minime describatur. At si iudex vel alia honesta persona presens examinationi adesset, testes utiq. nec falsum dicere auderent, nec receptores dictum defensuum scribere recusarent.

25 Præterea id potissimum in causis clericorum criminalibus esset observandum, quia in eis à testimonio & denuntiatione laici iure repelluntur, iux. tex. in cap. de cetero de test. Ubi communiter scri-

scribentes resolvunt, & Couarr. pract. qq. c. 18. num. 2. & latius Iul. Clarus recep. libr. 5. q. 28. nu. 10. & q. 14. nu. 21. & q. 7. num. 9. & Menoch. lib. 3. de testa. §. 22. nu. 73. & est communis opinio ut testatur Viui. com. opi. fo. 282. ver. testificari possunt. Quinimo creari eos iudices & notarios simul & fiscales aduersus miserabiles clericos, cum inimicitie causa qua eos à testimonio & denuntiatione repellit, eadem efficacius in his receptorum commissionibus vigeat. 26

Hinc profecto inolevit & alia non minus nociva praxis, nam iudices qui sunt semper parati ad prædam, & ad nutum citant, nec clamorem expectant, quos Specul. increpat tit. de accusat. §. 1. nu. 5. solent etiam hisce receptoribus in commissionibus dare, ut facta summatim informatione si viderint inquisitos esse culpatores, vel captos secum ducant, vel personaliter ad comparandum citent. 27

Ecce quomodo hos receptores aduersus clericos incaute iudices constituent, cum non minima difficultas consistere videatur in examine culpe, ad capiendum seu citandum aliquem, non

ne ex depositionibus testium & inquisiti conditione aut delicti qualitate aliud iudici videbitur quam ipsis receptoribus, qui ex leui quacunque culpa, ne expensas amittant, ad capturam seu citationem inconsiderate properant, presertim aduersus ipsos clericos, quos quidem maturiori consilio personaliter citandos seu capiendos esse putarem, imo precedenti plena probatione quando fuga non timetur ut late inferius dicemus, cap. 13. Et ob id etiam consultius agendum est, quia ut Bernar. Diaz in pract. testatur cap. 23. plerique iudices personalem comparitionem, & itineris laborem, atque moram in loco Tribunalis faciendam, in pœnam delicti irrogare solent, qua pœna non minima quidem est, presertim si citati domicilium a capite dioceseos longe distet.

28 Postremo cunctis Ecclesia iudicibus lubens consulerem, ut cause omnes clericorum, presertim ex incontinentia procedentes, coram presbytero notario caute & sub debito secreto sigillo agantur: nam verecundi ac bona fama & opinionis Ecclesiastici viri, qui for-

san

san humana fragilitate in incōtinentia peccatis dilabuntur, mallent utique grauiori pœna ac cœsura secrete corripi, quam publice leuissima pœna corrigi seu protinus absolui.

Quod ex eo potissimum facere astringuntur iudices: quia laici qui vitijs dediti sunt, quasi ipsorum criminum pares fecisse latantur, ac inde ansam suscipiunt, eisdem criminibus indurato animo permanendi, atque ignobile vulgus rumorum auditor lubens, non solum similia credit, sed multiplicat: unde sepius quos imitari & venerari deberet, spernit utique. At si clericorum crimina publica fuerint, tunc Apostolus monet, publice peccantes palam esse corripiendos, ut quos exemplo suo ad malos mores prouocarunt, sua emendationis testimonio ad rectam reuocent vitam, & adhuc Episcopus hoc publicæ pœnitentiæ genus (si expedire iudicauerit) in alium secretum poterit commutare iuxta decis. tex. in cap. 8. sess. 24. Conc. Trid.

Præterea abusus quorundam iudicum execrandus etiã est, qui hisce receptoribus generalitè concedere solent commissionem inquirendi per oppida

32
Abusus
fori Ec-
clesiasti-
ci repelli-
tur.

33 oppida dioceseos quacunq; subditorum delicta, quod ne dicam receptoribus, sed ipsis etiam iudicibus iure prohibitum est, nam omni casu in quo à iure consuetudine vel statuto iudici conceditur ut per viam inquisitionis possit procedere, non, debet inquisitionē incipere nec summarias informationes assumere, quin prius aliquid precedat, per quod inquisitioni via aperiatur, veluti quærela partis, denuntiatio fiscalis, diffamatio delinquentis, seu deprehensio infraganti crimine, aut notorietas ipsius delicti, vel quid simile, alias processus redderetur nullus, ut Ful. Clarus resoluit libr. 5. recep. q. 8. num. 3.

Igitur si aliquid precedere debet quod viam ad inquirendum adaperiat, nec aliter ipse iudex inquirere generaliter nec specialiter potest, quomodo igitur ita confuse receptori concedere potest, ut generaliter de delictis subditorum inquiret? cum eo etiam casu ubi inquisitio legitime fieri potest, testium receptio haud eis committenda venit, ut supra late probamus.

Summaria ex Cap. sequent.

1 Iudi

- 1 Iudices nimis creduli haud esse debent.
- 2 Credulus æque reus est, sicut ille qui mentitur.
- 3 Reprehenditur Ioannes Episcopus Corinthiorum qui statim cum audiebat, causa in cognita puniebat.
- 4 Reprehenduntur etiam Prelati, qui detractoribus ac capitulis clanculo emissis, fidem protinus adhibent.
- 5 Sed utiq; non debent esse pœnitus increduli.
- 6 Inter credere & non credere adest medium, quod est dubitare.
- 7 Indubio credulitati adherendum est, quando non versatur præiudicium certij.
- 8 Excusantur à nimia credulitate, qui servato debito inquisitionis ordine aduersus aliquos inquiserint.
- 9 Iudices discreti non debent occultos delatores fastidiri nec cartulas seu capitula aduersus aliquos producta dilacerare, sed nec eis illico fidem adhibere debent.
- 10 Super capitulis extraiudicialiter productis expresso vel suppresso nomine auctoris, non est iudicialiter procedendum, etiam si copia testium una cum eis exhibeat.
- 11 Capitula accusationis non sunt etiam iudicialiter admitrenda, nisi producantur ab his qui suam vel suorum prosequuntur iniuriam.
- 12 Norma à iudicibus seruanda, quando verbaliter & occulte eis crimina propalantur

Bb Occul

- 13 *Oculci accusatores, etiam si calumniosi sint, non sunt partibus manifestandi.*
14 *Quare lancium lacrimis non est illico credendum.*

Quod iudices non debent esse nimis creduli, nec cartulis seu accusationum capitulis clanculo emissis, fidem illico adhibere debent.

Cap. 3.

*I*d autem in hac parte committere nolui, quod iudices nimis creduli haur esse debet, nam prelati non debent esse faciles ad credendum sinistra de subditis, ut egregie tradidit Specul. tit. de inquis. §. 1. verbo item quod tantum, et quia qui facile credit stultus est corde iuxta gl. in cap. cum contingat, de rescri. et est tex. in cap. si quis prepostera. 50. dist. Nec de facili credendum est nemini dixit Bald. per tex. in l. sicut. C. de fide instrum. Atque nimis credulus aqua reus est, sicut ille qui mentitur, c. non solum el. 1. §. 1. q. 3. cuius hoc sunt verba, non solum Reus est qui falsum de alio profert, sed etiam is qui aurem cito criminibus prebet.

Et

Et utique nimia facilitas credendi vituperatur per tex. in cap. siquid vero. 86. dist. ubi Gregor. inuehit contra Episcopum Corinthiorum, (qui statim cum audiebat aliquem deliquisse causa incognita puniebat) scribens illi, si quid vero ad aures tuas de quocumque clerico peruenerit quod te iuste posset offendere, facile non credas, nec ad vindictam te res accendat incognita.

Sed pro dolor hac nostra tempestate multi sunt Episcopi Corinthiorum, qui non solum omnia facillime credunt, immo maleuolis ac detractoribus aurem libenter accommodant, et sepe libellis et accusationum capitulis clanculo emissis sine subscriptione forsitan et certo nomine auctoris fidem protinus adhibent, et quaecumque criminaria in eis contenta illico inquirere curant, aduersus honorem (heu) et bonam aliquando inquisitioni famam, qui ut diffametur, et eius honor pernitus amittatur, scelesti quidam homines, et garrula mulieres, et quondam forte accusati concubina hoc facere consuevere.

Vnde Specul. in dict. tit. de inquisit. §. 2. verbo ut autem eleganter tradit, quod prelati non debent

B 2 bent

bent passim recipere cartulas quas frequenter rustici contra suos rectores clanculo offerunt, nec debent delectari in infamia subditorum.

5 Veruntamen non debent esse ob id pœnitus increduli, ita ut omnes mentiri atq; calumniari persuasum habeant, nã credere debemus id quod est verisimile iuxta tradita per Bald. in manua.

6 vers. credulitas circa finem, & inter credere & non credere medium constitui potest, quod est dubitare ut idem Specu. docet tit. de deposi. §. 6. atq; illud quod medium est inter utrumq; probamus: sed ita dubitare & medium eligere debent, ut caute discernant, quid non quidvè credendum sit, in quo ex mea sententia multum operabitur naturalis in iudice discretio.

7 Atq; indubio credulitati adherendum est, præsertim quando sumus in casu ubi non versatur præiudicium tertij iuxta tradita per Abb. in cap. licet hely de Symo. & Anani. ibi nu. 3. Et quando id à fidedigna persona procedit ut docet Fely. ibi num. 2. & in cap. de quarta de prescriptio. notat Bald. in l. in dicta. C. de rei vendic. & est gl. in l. Titio fundus. ff. de cond. & demonstr.

notant

notant. docto. in l. 2. C. per quem fac. erit. Quod ex eo comprobatur, quia ut quotidiano experimento docemur in hisce denuntiationibus, ut plurimum veritas potius proponi solet quam calumnia.

8 Veruntamen si servato debito inquisitionis ordine qui passim à doctoribus traditur præsertim à Specu. supracitato tit. de inquisi. & ab Ægid. Boss. eod. tit. & à Julio Claro lib. 5. recep. sent. §. fi. q. 3. §. 6. super his inquisierint excusabuntur utiq; à nimia credulitate, nec pœnitus erunt increduli, sed in procedendo debitum medium observabunt.

9 Hinc autem veluti expertus cõsulam, ut quotiescunq; prædicta capitula sine cartula adversus aliquem iudicibus porrigantur, non ob id fastidiantur, proijciant, seu dilacerent, nec eis etiam illico crediderint. ij enim occulti delatores plerũq; propter delinquentium iustum metum & alias iustas causas detegi & manifestari fugiunt, sed omnia attentius perlegant, & oculis subjiciant, & apud se custodiant & sint præmuniti semper atq; prudenter attendant utrum in eis conteta ve-

Bb 3 rita-

ritati nitantur, vel comprobari queat, quicquid enim sub terra est (ut inquit Poeta) in apricum proferet atas: ac si opus fuerit, et negotij qualitas exegerit, caute et quasi extra rem aliqualem faciant inquisitionem, ut sic veritas dilucidari valeat: hac enim via sepe contingit gravia delicta et enormia peccata detegi.

10 Atque animadvertendum est, quod super similibus capitulis sic extra iudicialiter productis expresso vel suppresso nomine auctoris etiam si testes delicti nominentur, et eorum copia exhibeatur, non est iudicialiter procedendum, alias processus esset iure nullus, et ita inquisiti absolventur ut late resoluit Iul. Clar. ubi supra. q. 5. nu. 4. et pluries in facti contingentia iudicatum fuisse testatur, ad refrenandam iudicum malitiam, quibus daretur facultas procedendi ex abrupto, et multos indebite vexandi, sed non utique, ut supra diximus proijcienda seu spernenda sunt predicta capitula, sed caute et prudenter attendendum est, utrum per diffamationem scandalumve aut delicti notorietatem vel aliud simile, inquisitioni via adaperiatur, quia tunc ex officio procedere poterant,

terunt, vel per denuntiationem fidealis.

Et reipublica valde utique expediret, ut per viam querela vel accusationis, predicta capitula a iudicibus non admittantur, nisi ab his proponantur qui suam vel suorum prosequuntur iniuriam, veluti fit Neap. et Gallia, ubi nullus admittitur ad accusandum, nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur ut Iul. Cla. refert, ubi supra. q. 3. nu. 6. Et merito quidem, quia in modo vindicta, et odij fomite magisquam zelo iustitiae similes accusatores moventur ad accusandum, et accusati etiam suos accusatores reaccusare plerumque volunt, ex quo inter ipsos maiores inimicitiae et rancores oriuntur, ita ut passim ad manus et arma deveniatur.

Præterea frequenter etiam evenire solet, ut hi noturni accusatores zelo iustitiae ducti, et aliquando odio et inimicitia moti isthæc iudicibus personaliter propalent, quos ut cumque moneantur haud exasperare decet, ne ipsi vel alij ita deterriti prodere crimina amplius pertimescant, sed nec ullatenus eis fidem adhibere debet, solummodo enim id caute agendum est, ut ipsius

ipsius acusatoris & accusati ac testiū nomina & cōditionē, eorumq; habitationē, pariterq; delicti tempus & qualitatem, & an iterum tale delictū perpetraverit, & à quo iudice punitus extiterit, & apud quem notariorum processus acta reperiretur, & omnia alia qua circa id magis opportuna videbuntur, distinctim in albiolo describere faciant, ut omnibus bene perpensis inquirant illico si opportuerit, alias opportuniori tempore & loco differant, vel pœnitus procedere ommittant, pro ut negotij qualitas exegerit.

13 Ceterum lubens etiam admonebo, ut quantū cumq; calūniosi hī occulti delatores extiterint, eos nullatenus detegant, seu accusatis manifestent, ne inter ipsos discordias aut inimicitias aliquas disseminent, (ut passim fit). Nā ita calumniari parum refert, si iudex discretus ac prudens existat, apud quem nemo huiusmodi accusatus diffamari debet, nec sui honoris quicquam amittere, secus vero contingit si credulus & incautus fuerit iudex, quia non seruato iuris ordine, ac debito secreti sigillo, magis infamat quam ipsemet calumniator iniquus quæcumq; capitula clanculum

culum falseq; offerendo.

Postremo in hoc proposito non ommittendū 14 duximus, quod verbaliter querelantibus de aliqua iniuria seu illato grauamine, quantumcūq; pia lachrymarum effusione id proponant, fidem illico nequaquam adhibeant, sed perpensio iudicio omnibus (ut aiunt) audientiā præstent, quod ipsum. l. 3. tit. 4. par. 3. his verbis suassit. Porque algunas vegadas acaece que muchos de aquellos que piadosamente se querellan andan con enemigo. y adelatanse a querellar por encubrirse o meter a culpa a aquellos de quien se querellan, qui quidem credulos iudices his figmentis plerumq; fallunt.

Summaria ex Cap. sequenti.

- 1 Iudices discreti à nimia subditorum siue officialium familiaritate cauere utiq; debent.
- 2 Iudex qui patitur, ut illi ad aurem alloquantur, recusari potest.
- 3 Iudex euitabit suspensionem si quicquid illi ad aurem locutum fuerit, coram astantibus referat.
- 4 Dum nimium seruatur humilitas, regendi frangitur auctoritas.

Cc Quid

- 5 Quid iudex seruare debeat ad euitandum colligatorii familiaritatem?
- 6 Animi sui votum iudex nullatenus detegere seu propalare debet.
- 7 Iudex efficitur suspectus, quando votum suum partibus ante pronuntiationem sententia declarat.
- 8 Glosa in. ciui. reprobat, ex eo quod aliud debeant gerere in corde aliud simulare dicat.
- 9 Norma à iudicibus seruanda, circa votum sui animi propalandum.
- 10 Quod à pluribus sapientibus quaritur, facilius inuenitur.

¶ De nimia familiaritate à iudicibus erga subditos vitanda. Traditurquè norma vtiui animi votum propalare debeant. Cap. 4.

I Cum in precedenti capite credulos iudices satis increpauerimus, reliquū est eos de hoc loco admonere, ut à nimia subditorii siue officialiū familiaritate sedulo caueant, ne facile apud ipsos in contemptum deueniant, ut docet sing. tex. in. l. obser

obseruandū. . de off. Pres. cum qua cōcordat. l. 8. tit. 4. p. 3. § c. § si iudaos, de iudaicis. c. quādo. 80. dist. adde gl. in extranag. vni. de Pri. loā. 22. vers. impediatur propter nimiam enim familiaritatem in sinistram incidant suspicionem, ac recusari possunt, cap. in sinuante § ibi doct. de off. deleg.

Unde quando iudices nimium affabiles se partibus prebent, ansam inde capiunt litigatores, ut illis secretè ad aurem alloquantur, ex quo etiam tanquam suspecti recusari possunt, ut tradit Specul. tit. de ad vo. §. hinc dicendum in fine § in tit. de deposi. §. septimo videndum vers. certe iudex, § sequitur Marāta § alij doctores quos ipse refert in Spec. aduocatorum. 6. p. num. 44. Adde Rube. in repeti. cap. per vestras in materia heresis in fine repeti. c. 10. Sed iudex debet esse cautus, ita ut quicquid ad aurem illi à colligatoribus dictum fuerit, coram astantibus referat, § euitabit suspicionem, ut Greg. Lopez. in dicta l. p. voluit sequendo Specul. Ac Domini imitabitur exemplum, qui mittens Apostolos ad predicandum praecepit eis. Quod dico vobis in tenebris

bris, dicite in lumine, & quod aure audiistis predicare super tecta.

At licet neminem ob id recusari viderim, adhuc his confabulationibus aurem porrexisse notlem, quia non excusabitur sinistra suspitio, & illud vulgare dici solet (quod nimia familiaritas contemptum parit) Sed Azō hoc procedere inter fatuos dicebat, & quod prudentes ex hoc magis iudicem commendant & amicitiam conseruat, ut habetur in glo. in dicto cap. quando. 86. dist. notant Panor. in dict. c. & si iudeos.

4 At vero quia rari sunt prudentes & fatuorum infinitus est numerus, iudicibus merito considerem praesertim Hispania, ut familiaritatem erga subditos & potissimum erga litigantes ac nimiam humilitatem praecaueant, quia dū nimium seruat humilitas regendi frangitur auctoritas extex. in dict. cap. quando, notat Archid. ibi & Panor. in cap. dilectus de poen. num. 2. & grauitas est cum modestia à iudicibus seruanda, ut in dict. l. obseruandum habetur.

5 Imo vellem ut nullus iudicum ulli collitigatori domi sedile praebet, sed condignis assurgat, quos

quos placide audiat, ac breuiter eorum causas expediat, ut aliorum negotiorum expeditioni vacet: multi enim ut experimentum docet saepe domum iudicis ingrediuntur eius familiaritatis obptanda causa, quilibet Iuli. de ambitu puniri possunt iux. tex. in l. 1. §. & si quis & ibi Bar. ff. eod. notat Greg. Lopez in gl. l. 26. tit. 22. p. 3. vers. dādoles, & sepiissime erga iudices amicitiam & familiaritatem inire, & si opus est fingere contendunt, tū ut illis faueant tū ut collitigatores deterreat & inanimis reddant ad prosequendum lites vel ut illis facilius cedant, aut transactionē ad eorum libitum faciant, qua omnia cuncti iudices & potissimum Ecclesiastici attendere & praecauere debent, quia hinc etiā alia multa prodire in commoda solent.

Huius etiam conuenit & illud admonere, ut animi sui votum partibus detegere seu propalare fingant, sed ingenio suo auctoritatem dignitatis augere elaborent ut d. lex obseruandum docet. Sed nec debent omnino dissimulare dicit l. nequaquam §. circa. ff. de off. procons. Nam aliquando oportebit supplere partium vel aduocatorum defectum ut in titulo C. ut quae de aduo. Cc 3 Un

7 ^{aduer-}
^{fus albc.} Unde Alberi. in. l. ubi falsi. C. de falsis testa-
tur dicens quod in multis partibus observatur,
ut iudices antequam sententiam proferant, ex
prosse partibus dicant quicquid sentiant de cau-
sa, ut si velint possint alios sapientes consulere,
et vocat istam laudabilem consuetudinem, quia
exonerat iudicem ab omni suspitione sinistra,
qua consuetudo mihi utiq; displicet, quia his tem-
poribus hominum malitia eo ventum est, ut ex ver-
bis iudicium et motu corporis votum facillime calcant
et quicquid de causa sentiunt quasi certo sciunt,
quo non solum iudicem exonerat, imo graviter onerat
quia animi sententia utcumq; a litigantibus cog-
nita, nunc prece, nunc precio, et si opus est minus
et alijs artibus, iudicem a recto tramite et iusto
iudicio dimouere contendunt, et aliquando in-
iustis recusationibus, ac friuolis appellationibus
interpositis, lites protrahunt. Quinimo si quic-
quid de causa senserint partibus manifestaue-
rint prout Alberic. placuit.

Hinc iudices qui partibus declarant senten-
tiam ante eius prolationem, tenentur pena falsi
iux. tex. in. l. 1. ff. de falsi. probat Inno. in c. irre-
fraga-

fragabili, de offi. ordi. et not. Pute. de Synd. ver-
sus pitio nu. 7. fol. mihi. 120. Et qui animi sui opi-
nionem aperit, merito recusari possunt, iux. sen-
ten. Joann. Andreae Abb. et aliorum in diet. c. ir-
refragabili. §. excessus de offi. ordi. nec non et Au-
fre. tract. de recusat. n. 15. notat Ias. in l. aper-
tissimi. nu. 9. C. de iudi.

Nec etiam mihi placet in pposita questione opinio
gl. in dicta l. observanda dicitur ex tex. probare in-
tendit, quod aliud debet gerere in corde aliud ve-
ro simulare, subdes etiam quod sic facere solet Bo-
nonienses, et nifallor multi Hispani iudices idem fa-
cere consueverunt. oesq; ex mea sententia deviare
videtur. iustitia enim Trutinam ministrantibus,
uti simulatione non decet, quia est veluti quaedam
deceptio, quae bono viro haud congruere videtur,
Et ex eo id magis patet, quia ex eadem et dissimu-
latione iterum litigantes colligent, quicquid illis in
animo fuerit a contrario procedendo.

In quo etenim dubio media via nifallor eligere
da est, ita ut ne quicquid de causa senserint parti-
bus protinus manifestent, nec omnino sileant vel
simulent, sed si exactis et aduocatorum alle-
gationibus

8
aduer-
fus glof.
in, l. ob-
feruan-
dum. ff.
de offi.
prefi.

9

gationibus alione modo iustitiam indubitanter
 perceperint, simulent prorsus, sin autem aliqua
 emergant dubia, pro faciliori instructione iusti-
 tie advocatis seu partibus opponere non respuat
 prout docet Grego. Lop. in. l. 3. tit. 4. part. 3.
 ubi dicit, quod non expresse dicebat animi sui vo-
 tum sed advocatis opponebat, ut possent super op-
 positionibus cum studio iterum respondere de iu-
 re, & sic posset intelligi opinio Alber. Quam
 praxim licet minimus iudicum & ego servavi
 dum iuridicundo presui, & Illustrissimi Rota
 iudices dubia causarum partibus etiam adere so-
 lent, & merito quidem, quia huiusmodi veritas
 occultata magis explendescit in lucem ut in cap.
 grave. 35. quest. 9. & in. l. merum. §. mixta. ff.
 de muner. & honor. adde. l. diui fratres. ff. de iu-
 re patron. Et quod a pluribus sapientibus quari-
 tur facilius inuenitur cap. fi. 20. dist. integrumq;
 est iudicium quod sententia plurimorum confir-
 matur cap. Prudentia de offi. deleg. & cap. extra
 conscientiam. 64. dist.

Summa-

Summaria ex Cap. sequenti.

- 1 Obediendi iudicantium facilitas iniustis Praesulum
 mandatis reprehenditur.
- 2 Prelatis de iure diuino & naturali obediendum est,
 sed non iniusta iacentibus.
- 3 Mandatum Romani Pontificis est adimplendum qua-
 tenus iusta & rationalis causa non adimplendi red-
 di potest.
- 4 Papa & Imperator inter ceteros astringuntur lege ho-
 nestatis & naturalis iustitia ea seruare quam ipsi co-
 diderunt.
- 5 Iniustis Praesulum mandatis caute obediendum, & in
 excusatione super sedendum est usq; ad secundam ius-
 sionem.
- 6 Executio precepti superioris in foro conscientiae differri
 potest quotiescunq; maius damnum timeretur ex ea
 quam ex dillacione.
- 7 Praesules plerumq; inuerecunda petentium inhia-
 tione constringuntur vt nota concedenda tribuant.
- 8 Indubio praesumitur preceptum superioris esse iustum
- 9 Inuehit auctor contra miserabiles iudices, qui nedum
 Episcopis imo eorum famulis contra conscientiam
 placere contendunt.

Dd Indi-

Directorium Iudi. Ecclesi. fo.

- 10 *Iudices hi laudandi sunt qui Præsuli iniusta iubenti, et in errorem inclinato non solum obedire recusant, imo resistunt.*
- 11 *Partes alias recenset auctor ex quibus etiam iudices laudandi sunt.*

De exequendis mandatis Præfulū & qualiter eis à iudicibus sit obediendum. Cap. 5.

I *R*ursus hoc non omittendum duximus, quod plerumq; iudicantes in gehennam perducere solet, videlicet obediendi facilitas iniustis Præsulum mandatis, quia cum ab eis promoveantur, et ad eorum libitum etiam amoveri queant, ut habetur in Clement. Et si principalis, ubi glo. & docto. de rescript. & late tradit Rebus. in praxi benefic. in forma. Uica. num. 192. iniusta quaq; præcepta adimplere non recusant, ne forte veniat Cæsar, & auferat illis Regnū: in quo non minimus labor ac totius iurisdicundi pondus consistere videtur. Et enim uero qui in hoc probati inuēti fuerint merito pro eis illud Hostien. circa iudices re-

ctè

Secund. par. Cap. 5. 206

ctè facientes officium suum dici potest, nempe quod magis merentur quam fratres heremita, sed quisnam erit hic, & laudabimus eum fecit enim mirabilia in uita sua.

Subinde attendant cuncti ecclesiastici iudices, quod quāuis de iure naturali & diuino Prælati & superioribus obediendum sit sub peccati reatu, Proverb. cap. 8. & cap. quo iure. 8. dist. cap. 2. de maiori. & obedi. c. omnis anima de cēsis. Verumtamen potius obediendum est Deo quam Principi iniusta iubenti iuxta tex. cum alijs quatuor sequentibus in cap. non semper. 11. q. 3. meliusq; est pro ueritate pati supplicium, quam pro adulatione beneficium. c. nemo peritorum. 11. q. 3.

Et aduertant insuper discreti iudices, utroq; iure stabilitum esse, mandatum Romani Pontificis seu Principis eatenus esse adimplendum, quatenus ratio non adimplendi reddi potest iuxta tex. in capit. si quando de rescript. & in capit. cum teneamur, de præbend. adde auth. de mādā. Prin. §. inde cōpetēs, vers. quis autē, & in auth. ut nulli iudi. §. et hac uero iubemus

Dd 2 col.

col. 9. §. l. §. si non cognitio. C. si contra ius. veluti. pub. §. ibi doct. unde glo. sing. in. d. authen. de manda. prin. dicto. §. deinde competens. vers. nuntians, infert argumentum contra miseros Pralatos, qui timent in tantum literas domini Papæ, ut non audeant reclamare quod facere nõ debet quando rationalis §. iusta causa id suadeat, quam glo. Feli. Bald. §. Inno. sequuntur in d. c. si quando, atq. glo. in. l. puniri. C. si contra ius vel otiosi pub. dicit, quod non debent timere, sed veritatem sequi, quia sic placebunt Deo §. Papa.

Imo §. ipsemet Romanus Pontifex ita fieri desiderat dum dict. cap. cum teneamur in fi. hæc verba subiunxit, equanimiter sustinemus si pro eo mandatum nostrum non duxeris exequendū. §. in dict. cap. si quando de rescrip. innuit etiam, §. patienter sustinebimus si non feceris quod præba nobis fuerit insinuatione suggestum, §. deniq. in rescriptis Pontificum apponi solent clausula iustificatiue si preces veritati nitantur, §. quatenus non tollatur ius quæsitum alicui, §. alia huiusmodi: ut semper veritas occultata elucescat

ac

ac magis exagitata explendescat in lucem, ut in fine præcedeti. c. abunde diximus.

En Præsules optimi, quemadmodum Papa §. Imperator inter ceteros adstringantur lege honestatis §. naturalis iustitiæ omnia ea observare quæ ipsi condiderunt, ut sanctus Tho. docet. 2. 2. q. 96. ar. 6. Hinc ergo discite vestris iudicibus honesta §. iusta iubere, §. si forsitan non obedierint æquanimiter sustinete, attendetes ad motiva §. causas non obediendi, quia non dicitur contra mandata Regis venisse qui pro utilitate §. honore Regis non fecit, ut pulchrè notat Bald. in l. fi. C. de neg. gest. §. Alex. consil. 106.

At cautos vellem esse omnes inferiores iudices, ut semper obediant superiorum præceptis, nisi contineant peccatum aut errorem intollerabilem, §. quod in eorum executione si opus fuerit supersedeant, aut supplicatione interponant, §. in intimatione vel prout negotij qualitas exegerit causas §. motiva supersedendi referant, §. circa veritatem superiorem instruant iuxta notata per glo. in. l. quoniam la. 2. C. de appellationi.

Dd 3 qua

6 qua cauetur quòd assessores debent resistere iudici ad errorem inclinato, & subditi Pralato legem ignorati instruendo eum. Et cum opus fuerit expectent secundam iussionem iux. tex. in auth. de iud. §. si. & in authen. ut nulli iud. §. & hoc uero iubemus col. 9. concor. l. 3. & 34. tit. 8. part. 3. uide Pat. de Synd. verb. officialis num. 6. pag. mihi. 186. Adde Feli. dict. cap. si quando de rescrip. §. supersederi & Auiles cap. 1. de los Corregidores glo. mandamos num. 23. & Roder. Suar. in alleg. 12. vers. primo non potest negari.

6 Et in tantum hoc est verum quod in foro conscientie executio precepti superioris differri potest quotiescumque maius damnum timeretur ex ea quam ex dilatione, quod fit usque dum appareat de vera precepti iustitia, ut Nab. docet in Relect. c. inter uerba. 11. q. 3. corrola. 53. & Soto de secret. 3. men. q. 2. sequitur Couar. in relect. c. peccatum 1. par. num. 5. in fine.

Et licet huiusmodi supplicatio non suspendat mandati executionem, sicuti appellatione fit, ut glo. probat. in c. ex literis de in integrum restit. & late discutit Maran. in Specu. aduocatorum
par. 6.

par. 6. num. 26. non ob id ea que iniusta uidentur adimplenda uel exequenda sunt, quia supradicta a glosa loquitur in controuersijs & litibus inter partes, nos autem in mandatis uerbis nudis seu motu proprio aut alias sine causa cognitione emanatis ut Aui. notat in. d. c. 1. nu. 23. in fi. & Fely. dicto. c. si quando num. 8. ubi etiam num. 2. refert Anchar. conf. 235. dicentem quod si mandatum contineat excommunicationem late sententiam dum super sedetur stat in suspensio.

Non autem timeant ob id eis officia auferenda fore, imo apud ipsos Praefules postmodum maximi habendos esse existimo: quia ut dicit Rota in antiquis, decis. 820. iudex debet habere firmiter animum ad faciendam iustitiam, nec preces magnatorum debent mutare animum suum, & si contrarium faciat non obstantibus precibus, illi ei magis famam dabunt.

Et ex eo potissimum id exequi debent, quia plerumque Principes ita inuerecunda potentium inhibitione constringuntur, ut non concedenda tribuant, ut habetur in l. 1. C. de petit. beno. subla. li. 10. & in cap. cum inuentute. §. ceterum
de pur

de purgati. canoni. notat glo. sing. in cap. 1. de con-
stit. lib. 6. verbo noscatur, & glo. in cap. tue fra-
ternitatis de preben. adde aliam in. c. audacter.
8. q. 1. Et aliquando importunitate, blanditijs,
& adulationibus mouentur ad aliquid concedē-
dum, quod aliās non essent concessuri, ut latè di-
scutit Rube. in rep. Rub. §. 81. num. 7. cum seq.
notat Roderi. Sua. ubi supra & sepè cauillatio-
nibus & sinistra partium relatione ad id indu-
cuntur, ita ut non semel sed sepius resistere & su-
persedere oporteat.

At uerò si prelati hac nostra infœlici cala-
mitate currentes & uolentes officiaq; anhelan-
tes sibi iudices associant, (heu) qua fronte hæc ui-
lissima capita adimplere & exequi recusabunt,
quicquid illis præceptum fuerit? Sed ò utinam in
hoc solummodo istorum error consisteret, quia
3 prelati ut plurimum recta & iusta iubent, in
dubioq; iustum præceptum superioris præsumi-
tur. cap. si quid culpatur. 23. q. 1. glo. in cap. ad
aures de temp. ordi. & cap. in presentia de re-
nunt. & cap. itanè. 32. quest. 5. glo. sing. in cap.
extenore. & ibi doctores de sent. excom.

Sed

Sed quod dolendum & execrandum maxi-
mopere est, qd omnibus Episcoporum famulis &
officialibus domus, adeo placere & assentiri con-
tendunt, ut etiam si iustitia trutina subuertatur
aduersus eorum quemlibet, adhuc & coqui fa-
mullum nusquam iustitia cõsequatur. Et si for-
san miserrimi iudices aliud facere intenderint,
iam tota Episcopalis domus aduersus eos commo-
ueri uidebis, usq; dum turpiter ab officijs expel-
lantur, sin autem his omnibus ut cumq; placue-
rint, assidue apud ipsosmet Præsules commenda-
tur, boni rectiq; appellantur iudices, perpetuiq;
officiales efficiuntur, (heu) licet incauti & ineru-
diti sint. Sed quid obsecro miserabilibus prode-
rit bonum nomen (lesa conscientia & iustitia
trutina) apud Præsules conquistisse, si his omni-
bus edificant ad gehennam, & tandem cum Za-
bulo morituri sunt.

Postremo ex mea sententia præter illas iudi-
cantium partes, quas in principio huius libelli sa-
tis abundè enarrauimus, hi etiam iudices merito
laudandi extollendi ac commendandi uidentur,
qui Præsuli iniusta iubenti & in errore inclinato

Ee non

9
Inuectio
autho-
ris aduer-
sus iudi-
ces.

10

11
Iudices
qui lau-
dandi sūt.

non solum obedire recusant imò resistunt, & ipsum ignorantem de iure instruant, & iusto libramine tamen eorum famulis quam exteris iustitiâ ministrant, qui etiam notariorum cupiditatem frenant, sportularumq; exactiorem publico tribunalis instituto moderantur, ac partium laboribus & expensis brevi litium expeditione occurrunt, & processus acta sæpe recensent, oculisq; subiiciunt, & aliquando uti male à notarijs ordinata dilacerant, & in actis redigi iterum iubent, & tandem qui rogati accessere & quasi inuiti manent ac discedere cupiunt laudandi sunt. Ex quibus profectò vellem, ut unusquisq; Praefulu quâ tuncumq; expertus ac literatus existat, unum velis- ti fidelè cōsultorē apud se habeat, qui ipsiusmet Episcopi & totius domus ac Episcopatus etiam gubernationem verè prudenter & absq; adulatione aliqua gerat, expulsis inde adulatoribus & consultoribus iniquis qui nihil boni consulunt, ac neminem præter se & suos augere contendunt.

Summaria ex cap. sequent.

1. Iudicibus nullatenus licet litigantes verbis contumeliosiss:

1. Iudex non debet afficere ledere seu vituperare.
2. Secus si corrigendi animo fiat.
3. Melius est cum severitate corrigere, quam cum lenitate decipere.
4. Iudex competens efficitur, pro vindicanda iniuria sibi tanquam officiali irrogata.
5. Secus si illata fuerit tanquam privata persona, & qua dicatur privata persona.
6. Iudex qui exequitur pœnam pro iniuria sibi illata, an recusari possit, vel ab executione appellari.
7. Iudex delegatus solum procedere potest aduersus perturbantes & impediētes suam iurisdictionē, aliā causam ad superiorem remittere debet.
8. Secus in leuibus iniurijs, & quas leuis iniuria satis perpenditur.
9. Omne crimen in iudicis conspectu pro Tribunali sedentis admissum notorium dicitur, & iudicarium ordinem non requirit quoad punitionem contēptus.
10. Ratione perturbata iurisdictionis laicus fit de foro Ecclesie.
11. Laici qui coram Ecclesiastico iudice se verbis iniuriosis affecerunt, aut aliud delictum perpetrarunt, an ab eodem puniri possint?
12. Laicus qui in Ecclesia deliquit à quo iudice puniendus.

Et 2. Quod

Quod iudices litigantes verbis contumeliosis lædere seu vituperare non debeant & qualiter iniuria iudicibus irrogata vindicari valeat.

Cap. 6.

Preterea quia plerumq; iudices Ecclesiastici fori verbo seu facto litigantibus iniuriam inferre solent, & aliquando ipsi litigantes iudicibus eorūq; officialibus, operaprecium erit hunc breui manu articulum discutere & cū primū, iudicibus nullatenus licet, litigantes verbis contumeliosis afficere lædere seu vituperare, indecorum enim est & aduersus dignitatis auctoritatem, exindeq; actione iniuriarū tenerentur, iuxta l. iniuriarum, §. 1. ff. de iniurijs, cum qua concordat l. 16. tit. 9. par. 7. Nec enim nasci debent iniuria ubi iura nascuntur l. meminere. C. unde vi. c. infames. §. arcentur. 30. q. 7. Nisi hoc fecerint corrigēdi occasione quia cessabit iniuriarū actio, ut notat Ang. conf. 154. & Paris. de Pu. Syndic. verbo cōtumacia in prin. ubi dicit, quod iudex potest verecundias alicui pro delicto inferre

re

re per tex. in cap. cum dilecti de accusat. nam pudor est pœna delicti, unde iudices discreti seueritatem aliquam aduersus litigantes exercere possunt, non animo seuiendi, (ut quidam incauti & miserabiles faciunt) sed animo mādendi iuxta tex. in cap. odia. 8. i. dist. nam melius est cum seueritate diligere quam cum lenitate decipere ut habetur in cap. non omnes. 5. q. 5. quod caute ac prudenter experiri debent, quia non solum facta sed verba iudicis inferunt aliquando iustis metum l. qui aliena. §. Celsus. & ibi docto. ff. de acquir. hered.

3

Deinceps sicut premisimus si verbo aut facto iniuria iudicibus irrogata fuerit, nunquid ipse met iudex competens erit ad vindicandam eam? & videtur dicendum, quod si iniuria sibi & eius familiae illata sit tanquam officiali, quod erit iudex competens, atq; ius sibi dicet, secus autem si irrogata fuerit tanquam privata persona, quæ tunc privata presumitur quando non iudicialiter procedit, ut notat Panor. in cap. cum causam de offi. deleg. num. 4. & 5. quam dist. Iulius Clarus refert & sequitur, & tam iure suo dicet esse communi

4

5

7

muniter receptam lib. 5. recep. senten. §. si. quæst. 35. num. 26.

6 Veruntamen utroq; casu advertendum est, quod si pœna pro simili iniuria est à iure. præfixa, erit iudex competens ad exequendum eam, & ab executione non appellatur l. ab executore, C. quorum appell. non reci. nec iudex recusari potest, quia est species appellationis, secus autem si ipsius iudicis arbitrio imponenda venerit, quia tunc poterit ut suspectus recusari, ut ipsemet Iulius Clar. ubi supra adnotavit, & Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. centur. 5. post numerum. 21. ubi etiam dixit qualiter iudex pœnam arbitrabitur, & ad quas pœnas iudicis arbitrium extenditur, & alia copiose & parum utilia circa istam materiam adducit.

7 Sed supradictam distinctionem cum præmissis adnotationibus prius ac batius differunt Aui- les c. 3. Prætorum gl. ad advocatos nu. 12. cum sequentibus ubi addidit quod iudex delegatus solummodo cognoscat de iniuria sibi illata, quando iurisdictio sua impeditur, quia aduersus eam impediens, & quomodolibet perturbans procedere

dere poterit, secus aut si nõ impediatur, quia tunc debet ad superiorẽ causam remittere, ut ipse puniat, & cautius erit hoc agere præsertim quando iniuria seu iurisdictiois perturbatio gravis est.

At ubi levis fuerit iniuria (Veluti si litigantes importuni sunt & insolentes, & veluti si immoderate et excessivè loquantur, ac vociferentur coram iudice ut notat Bar. in librarius. ff. de reg. iur. quæ refert & sequitur Abeda. in c. 14. Prætorum nu. 6. & veluti si quis iudici irreverenter loquatur, dicendo illi, tu, aut vos, ubi nõ adest cõsuetudo huiusmodi loquendi, vel ex contemptu segerat coram iudice veluti si cū arrogãtia aut cū digito erecto vadat ad eius faciẽ, ut satis ista receset Pute. de Synd. verbo notorium iudici nu. 11. cū sequen. folio mihi. 182.) iudex delegatus vel ordinarius indistinctè poterit iuxta irreverentiã qualitatiẽ verbali correctiõe, multa, seu carceris pœna, aduersus eos uti, & statim sine processu aliquo summatim tanquã in notorijs procedere, quia omne crimẽ in iudicis cõspectu pro tribunali sedentis admissum notorium dicitur, & iudiciarium ordinem nõ requirit, ut not. Luc. de Pena in l. quoties. C. de digni. li. 12. quem refert & sequitur lateq; hunc

8

9

hunc articulum discutit Pute. ubi supra.

Verum enimvero non erit inconueniens, quòd iudicanti iniuriam inferens sit laicus alienaq; iurisdictionis, quia ratione offensa dignitatis & perturbata iurisdictionis incidenter sit de foro Ecclesie, veluti quando testis laicus qui falso coram iudice ecclesiastico deposuit, nam extraordinariè & incidenter ab eo puniri potest, ut notant communiter doctores prout resoluit Iulius Cla. ubi supra q. 38. num. 14.

- 11 *Et pari ratione quando laici coram Ecclesiastico iudice contumeliosis se verbis affecerunt, vel aliud delictum perpetrarunt puniri ab eo extraordinariè possunt ratione solius contemptus atq; perturbationis: presertim si rixa ortum habuit à negotio quod inter eos coram ipso iudice tractabatur. crimen aut ipsum principale coram seculari iudice vindicabitur, veluti quando laicus in Ecclesia deliquit, quia ratione sacrilegij & loci sacri contemptus, potest à iudice Ecclesiastico coerceri, & à seculari ipsum principale delictum, iuxta tradita per docto. in cap. cum sit generale de foro compe. notat Bossius ubi supra tit. de sacrile-*
- 12

crile. num. fi. & latius Cauarr. variar. lib. 2. cap. 20. nu. 18. fo. 35. Licet Iu. Cla. ubi supra. q. 38. nu. 18. dixerit huiusmodi delicti cognitionem tantum modò ad secularè pertinere. In Hispania autem praxis recepit, ut ultra sacrilegij exactiorem, iuxta delicti & contemptus qualitatem, deueniatur ad aliam spiritualem pœnam, orationis nempe & elemosynarum, vel alicuius publicæ pœnitentiæ, & huiusmodi.

Summaria ex Cap. sequenti.

- 1 *In iudicijs non est acceptio personarum habenda.*
- 2 *In his quæ fiunt ex mera gratia apud Deum & homines fit aliquando personarum acceptio secus autem ex mera iustitia.*
- 3 *Quando ad peccantium correctionem proceditur nõ est facienda personarum distinctio secus in modo coercendi.*
- 4 *Bonus iudex non debet fauere vni parti magis quam alteri licet potest se inclinare in partem quæ fouet potiora iura.*
- 5 *In pœnis irrogandis dignitati & persona aliquando deferuntur.*

Ff

Paupere

- 6 Pauperibus, viduisq; & pupillis fauendum esse in iudicijs multis sacra scriptura auctoritatibus demonstratur.
- 7 Inuehit auctor aduersus huius calamitatis iudices qui nusquam vel raro fauent pauperibus.
- 8 Causa pauperum oppressorumq; & viduarum ad Ecclesie protectionem spectant.
- 9 Quod verò intelligendum est quando iudex secularis eiusdem iusticiam ministrare neglexerit.
- 10 Si iude x secularis superiorem habeat, etiam data eius negligentia Ecclesiasticus non debet se intromittere.
- 11 Protectio pauperum eorumq; oppressiones iure etiam canonico ad saculares magistratus pertinet.
- 12 Supremi saculares iudices Ecclesiasticos hodie negligentés compellunt administrare iusticiam.
- 13 Eatenus pauperibus viduisq; & orphanis fauendum est, quatenus alijs iniuriam non inferamus.
- 14 Constantes iudices nullatenus moueri debent lachrymis litigantium.
- 15 Legibus magis quam clamoribus iudices adherere debent.

De acceptance personarum in iudicio vitanda, deq; fauendi norma pauperibus viduisq; & orphanis. Cap. 7.

Atter

ATtendant praterea cuncti fori Ecclesiastici iudices, quòd in iudicijs non est acceptio personarum habenda iuxta vulgatissimam iuris regulã, cū in iudicijs vbi Dynus est auth. de Mona. §. 1. Adde tex. in c. nouit de iudi. est in l. hos accusare in fi. ff. de accus. iudex enim debet esse omnibus idem est nemini complacere contra veritatem, vt tradit Panor. in cap. qualiter est quando. 2. de accus. num. 8. est in Deute. cap. 1. habetur, audite illos est quod iustum est iudicate, siue cuius sit ille siue peregrinus, nulla erit distinctio personarum, ita paruum audietis sicut magnum, nec accipietis cuiusq; personam, quia Dei iudicium est, est act. Apost. 10. Petrum dixisse fertur, in veritate comperi quod non est acceptor personarum Deus.

Sed hoc intelligit gl. in l. 1. ff. de postu. quoad Deum secus quo ad nos, sed Bar. ibi dixit, quòd sicut est apud Deum, ita est apud homines deberet esse: nam in his qua fiunt ex mera gratia etiam apud Deum est acceptio personarum, in his vero qua sunt ex mera iustitia, nec apud Deum nec apud homines, sequitur Panorm.

Ff 2 in

3 in d. cap. novit, nu. 8. versi. nota, ubi, subiungit, quòd quando proceditur ad correctionem peccatum, non est faciendā distinctio personarum, in modo verò coercendi & puniendi ac generibus pœnarum, differentia constitui potest, ut notat glo. sing. in cap. qui contra pacem. 24. q. 1. facit tex. in cap. sanè de offic. deleg. & cap. 2. eod. tit. libr. 6.

Vnde Cassiodorus lib. 3. natural. Censebis inquit in commune quæ sunt amica iustitiæ: nescit enim personas respicere qui merâ cogitat æquitatem. Hinc notat Inno. in cap. accedens. ut li.

4 non contest. quòd bonus iudex non debet favere uni parti magis quàm alteri, aliàs recusari potest: licet possit se inclinare in partem quæ fouet potiora iura, iux. tex. & doct. ibi in c. suborta de re iud. sed hoc prudenter fieri debet ne iudex incidat in suspicionem, licet iuxta glo. communiter receptam in regu. cum sint iura partium de regu. iud. in. 6. in principio litis fauendū est actori potius quàm reo, in medio utriq; in fine reo.

5
Aduersus
iudices
iuniores

Sed hodie iuniores iudices ne quaquam animum suum continere possunt, quin eius motum facilli-

facillime detegant, atq; palam unius partis iustitiæ, in aperto defendiant, & potissimum ut literos se ostendant, quia scire suum nihil esse autumant nisi se hoc scire sciant alij.

Præterea in pœnis irrogandis summendisq; supplicijs, dignitati & personæ aliquando iure deferri solet, c. beatus. 45. dist. & cap. si. de transact. idemq; observatur in honoribus deferendis & munerum præstatione, & alijs huiusmodi, atq; in arbitrarijs etiam oportet aliquando iudicem habere gratiosum iux. tex. in cap. consuluit de offic. deleg.

Nec inepte huc retorqueri potest, in iudicijs oportere precium esse, pauperibus viduisq; & alijs miserabilibus personis (qui ut plurimum ab alijs opprimuntur) favere subvenireq; & in ministranda iustitiâ alijs præferre. Nam ex Isidori sententia, Pauper dum non habet quod offerat, non solum non auditur, sed etiam contra iustitiâ opprimitur, & per Isa. Dñs ait, Pupillo non iudicant & causa viduæ non ingreditur ad eos, tuq; interim maledictus eris, qui aduenæ pupilli & viduæ iudicium peruertis Deut. 27. rursum in iud.

Ff 3 dicā.

dicando esto pupillis misericors ut pater, et pro viro matri illorum, & eris tunc velut filius altissimi obediens, & miserebitur tui magis quam mater Eccles. 4. Et iterum vidua & pupillo nō nocebitis, si laeseritis eos vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiāq, vos gladio & erunt uxor es vestra vidua, & filij vestri pupilli, Exod. 22.

Quorum clamores quam sint Deo odibiles, quamq, seuerē eorū neglectores puniat, clarē demonstrat, cum ait, nonne lachryma vidua ad maxillam ascendit, & exclamatio eius super deducit eam? a maxilla enim ascendunt in calum, et dominus ex auditor nō delectabitur in eis Eccles. 35. Propter oppressiōem praeerea pupillorum & viduarum, in exilium & captiuitatem missi fuerunt filij Israel Ezech. 22. & deniq, Proverb. 22. habetur. non facies violentiam pauperi, quia pauper est, nec conteras agnum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos qui configerunt animam eius.

7 Verum enimvero perpendendum maxime est, quare huius calamitatis iudices adeo indu-

indurato animo in his versentur, ut bis marmoreum pectus habere videantur, nec tot sacris auctoritatibus inspectantur, totq, minis non terreantur diuinis. Proinde cunctos libens rogo iudices, ut hisce diuinis edocti auctoritatibus, citra nullius personae exceptionem rectam aequitatis virgam seruare contendant, & suae clementiae oculos ad viduarum lachrymas necessitudinesq, conuertant, ac miseros pupillorum singultus & defensionem clemēter aspiciant pauperumq, omnium patrocinium assumere, eorūq, protectionem subire dignentur.

Iudicis enim aequissimi est, ut inquit Specul. tit. de offic. ordin. §. 3. & titulo de offic. omnium iudicum. §. si. versi. 2. horum grauiamina subleuare, & ex officio subuenire, alienamq, necessitatem suam existimare: unde Bald. in l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de offic. Praesi. adnotauit, quod beneuolos se praestando pauperibus, & non diuitibus, magna est apud Deū elemosyna. Et Philip. Maced. ut Plutar. commemorat, cum anus pauperula rogaret ut suā causam decideret, se non esse ociosum respondit

pondit, tunc anus vociferans, Regem te nolim inquit, ille verbum admiratus non illam modò sed alios continuo audiuit.

8 Et ex eo potissimum hoc eis incumbere videtur, quia causas pauperum oppressorum et iudiciumq; peregrinorum ad Ecclesiam spectare dignoscatur, iux. tex. decis. in cap. si quis de potest. prioribus. 24. q. 5. et cap. 1. 87. dist. et cap. super quibusdam in fine de verb. sig. Adde tex. in cap. extenore et ibi doctores de foro compet.

9 Sed hoc intelligendum erit, in causis ad forum Ecclesiasticum quomodo libet spectantibus, aliàs secus, nisi iudex secularis cuius iurisdictioni sub sunt iustitiam ministrare neglexerint, ut notat Couar. pract. qq. c. 6. nu. 1. in fi. Sed hoc casu ad huc ipse crederem quòd etiam si iudicis secularis detur negligentia Ecclesiasticus non debet se intrmittere ad cognoscendum de oppressionibus laicorum quantuncumq; pauperes et miserabiles extiterint, quando iudex secularis, qui negligens fuerit superiorem habet apud quem huiusmodi laicorum oppressiones et grauamina satis resarciri possunt.

Unde

10 Unde glo. in cap. iudei. 2. de iud. et alia iura concordantia, quibus deciditur, Ecclesiasticum iudicem posse compellere secularem negligentem ut iustitiam ministret, intelligit Montal. in l. 8. tit. 7. lib. 1. fori glo. 1. quando secularis negligens superiorem non habet, et ita forensis praxis communiter admittit ac recepit, nec unquam in Hispania vidimus, in casu negligentia Ecclesiasticum compellere secularem.

Consulerem tamen Ecclesiasticis, ut cognita magistratus secularis nimia negligentia, vel superiorem commone faciant, vel monitorijs literis charitatiuè eum suadeant et inducant ad iustitiam equè ministrandam, oppressis praesertim et miserabilibus, proponendo ei qualiter iustitia integritatem inuiolabilem seruare teneatur, qualiterq; equitatis virgam nusquam non rectam gestare debeat, et alia huiusmodi, quae iudicem equum bonumq; et non negligentem equè decent.

11 Sed quid amplius hic immoramur, nonne etià iure canonico protectio pauperum eorumq; oppressiones ad seculares potestates spectare dignoscuntur

Gg cunctur

cuntur? ut tex. constituit in cap. Regum, & cap. administratores, & cap. Principes. 23. q. 5. nam regū proprium officium est iuxta sententiam diuini Hierony. in comm. ad Ieremiam super c. 22. facere iudicium atq; iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos, & peregrinis pupillisq; & viduis qui facilius opprimuntur à potestatibus, præbere auxilium: quare igitur Ecclesiastici nisi in causis ad se pertinetibus se intromittere debent?

12 Imo eo ventum est, ut Ecclesiastici iudices non solum seculares negligentes minime compellant, sed (heu) iam ipsi compelluntur à supremis fori secularis iudicibus negligentias quas cumq; in iudicando commissas prorsus diluere, & causas litesq; in pristinum statum reponere, & à violentijs & grauaminibus iam illatis vel inferendis penitus cessare iux. l. 2. tit. 6. lib. 1. noue collecti. not. Couar. pract. qq. cap. 35. num. 3. quod etiã totius Regni praxis iam ab antiquo recepit.

13 Sed non ommittendum est in hoc proposito, quod eatenus pauperibus viduisq; & orphanis faciendum est, quatenus alijs iniuriam non faci-

ciam

ciamus, tex. est in cap. ex tenore, de foro competent. ubi omnes scribes id notant, & in l. finali. §. sed & si quis in fi. C. communia de leg. nec pauperi in causa iniusta misericors sis dicit tex. in cap. nec omisso. 23. quest. 4. adde illud Deut. 23. Pauperis non misereberis in iudicio.

14 Postremo aduertendum est, quòd constantes & recti iudices nullatenus moueri debent la chrymis seu clamoribus litigantium iux. illud Di. Bern. in Epistola. 247. Non ergo vos moueat hominis facies miseranda, vilis habitus, vultus supplex, demissa supercilia, verborū humilitas, sed nec ipse quidē lachrymula curretes (ut aiūt) ad nutum eius, hac omnia in facie sunt, & scitis qui dixerit, nolite secundum faciem iudicare, ha etenus Bern. Non enim vultum pauperis, nec honorem potentis iudices considerare debent, sed quod bonum est & equum citra humanos affectus iudicare, & legibus magis quàm clamoribus adherere, l. decurionum. C. de pœn.

Gg 2 Summa-

Summaria ex cap. sequent.

- 1 *Caendum est iudicibus, ne quid cum impetu aut celeritate iubeant.*
- 2 *Ex abrupto non est quis definitiue damnandus, nisi prius sit conuictus legitime.*
- 3 *Iudex per sordes dicitur indicasse & baratariam commisisse, quando aliquid accipit, ut iustitiam celeriter administret,*
- 4 *Voluntas iudicis precipitata, dicitur nouerca iustitiae.*
- 5 *Ad pœnitudinem properat, qui citò iudicat.*
- 6 *Celeritas quandoq̄ laudatur.*
- 7 *Iudices nequaquam debent esse capitosi siue pertinaces in sua sententia aut opinione.*
- 8 *Melius est se corrigere, quam expectare ut ab alio corrigatur.*
- 9 *Iudex non debet sponte errorem suum fateri, sed reuocare congruenter, ne vilescat eius auctoritas.*
- 10 *Iudex qui cum alio errauerit, potest prudenter exonerare se & socium onerare.*

De

De celeritate in iudicando vitanda reprehendunturq; iudices capitosi seu pertinaces in sua opinione. Cap. 8.

Rursus qui iustitia ministerio praesunt, caue-
re utiq; debent, ne quid cum impetu aut celeritate iuris (ordine praetermissa) iudicent, quia nihil valet, potestq; ab eis eodem ordine, & sine partis citatione reuocari, iuxta tradita per Innoc. in cap. quarelam de elect. facit. l. minor. ff. de euct. prout hodie facere solent iudices iuniores, qui legales terminos subcindere, litesq; veloci ac breui manu expedire contendunt: tum ut citius amicis cognatisq; & potentioribus placere valeant, tum ut cunctis iam pateat uti iudicare sciant, immemores forsan quod ex abrupto non est quis definitiue damnandus, nisi prius sit conuictus legitime, aut sponte confessus, c. nos in quemquam 2. q. 1. & cap. de illicita. 24. q. 3.

Qui etiam nondum casu narrato, iam totum negotium usq; ad eius finem percepisse asserunt, sicq; indigeste & immaturo animo ius ipsum, ac litium facta excogitant quibus assidue illudun-

Gg 3 tur,

ac colligatoribus non modica damna inferunt. Unde sententia festinanter prolata, iure non defenditur cap. 2. § cap. cum Bertoldus de re iud. notat. Bart. in l. prolatam. C. de sent. § int. om. iud. § Crauet. consil. 18. num. 2. Quos sequitur Menochius qui alios allegat de arbitr. iud. q. 42. num. 2.

Hinc diuinae pietati facere videtur iniuriam, qui iudicium eius suo conantur iudicio praeuenire, cap. nomen. 2. quæst. 1. Unde celeritas in iudicando improbat ut Speculat. docet tit. de instru. edi. §. videndum restat vers. item non exhibeas § tit. de appell. §. nunc breuiter vers. item iusta. Atq; ex nimia celeritate non sana iudicia, sed praua oriuntur, probat. l. 2. C. de senten. ex brebi. recit. § cap. ex literis. §. nos igitur de restit. in integ. Vide Felinum in cap. Ecclesia sancte Marie de constit. num. 14. Unde per sordes dicitur iudicasse, § baratariam commississe, qui aliquid accipit ut iustitiam celeriter administret, ita Boer. post multos quos allegat. q. 153. num. 2.

Ad id etiam § illud conducit, quod iudex in-

in decidendo non debet esse subitus l. 2. § ibi omnes, C. de offi. Rect. prom. alias voluntas eius precipitata dicitur nouerca iustitie, atq; omnia subita probantur in causa Clement. Pastoralis. §. verum § ibi Card. de re iud. Adde tex. in cap. summopere. 11. quæst. 3. Vbi Diuus Greg. Summopere inquit precauendum est, ne rectores Ecclesie, § qui publica iudicia exercent, in dictandis sententijs, nullatenus leuitate aut furore ducti, sint precipites.

Et Rota præterea decis. 774. in anti. dicit, de liberatio sepe trahit hominē, § facit videri bonum quod ante malum apparebat, rursus ad penitudinē properat, qui citò iudicat inquit Seneca in prouerb. § Apule. de Deo sac, ut NeuiZ. refert in Sylua li. 5. n. 107. dixit, q; nulla res potest esse festinata simul § examinata. Hanc igitur precipitem § periculosam iudicandi normā, iudex discretus omnino precaueat, § attendat, q; iudicantem oporteat cuncta rimari, § ordinē rerū plena inquisitione discutere, interrogandi, respondendi, obijciendi qua præbita patientia ab eo ut ibi ambarum partium illuminata sit

fit pleniter, nec litigantibus iudex prius velit sua sententia obuiare, nisi quando iam per actis omnibus nil habeat in inquisitione quod proponant, ut pulchrè habetur in cap. iudicantem. 30. q. 2. Leta enim virtus est cunctatrix ut inquit tex. in cap. inter hæc hircum de pœnitent. dist. 3. non ante iudicat, quàm quod honestum est decorum in spexit, velox autem iniquitas quæ ad nocendum occasionem querit omnia precipitat. Et restringenda deniq; sub ratione potestas est, nec quid agendum prius quàm concitata ad tranquillitatem mens redeat.

6 Præterea non ommittendum est, quod celeritas quandoq; laudatur ut in Clem. 1. et ibi glo. et Card. de immu. Eccles. facit illud Poeticum, semper nocuit differre paratis. His etiam conducunt verbal. 4. tit. 17. p. 3. ibi han de ser acucio sos para saber la verdad, sed non usq; adeò ut sanguinem eliciant, ut aliqui incauti faciunt, qui indebitis interrogationibus miseros inculpato circumducere, eosdemq; aliquando minis et terroribus inducere et inuoluere parant, quo sæpe fit, ut de delictis quæ nusquam perpetrarunt convinci

vinci valeant. Casus autem in quibus celeritas in iudicando desideratur notat Archid. cap. 1. 93. dist. et eos in quibus non desideratur idem recenset in cap. cõmunis. 23. dist.

Huic etiam loco discutere conuenit, quòd discreti iudices nullatenus debent esse pertinaces seu capitosi in sua sententia vel opinione, nã Alex. in l. cum de filio nu. 22. ff. deleg. 1. aduersus eos inuehit, qui cum primum capiunt unum non potest ab eorum opinione diuelli, ideo aduertere debent, quod si iure et ratione edocti dimoueantur ab aliqua praua et iniusta opinione, quæ prius capiti eorum inhaeserat, vel ab aliquo errore in iudicando commisso, non ob id honoris aliquid amittunt, imò apud graues doctosq; viros pluris habendos esse existiment, omnes enim fatentur sapientis esse mutare consilium iuxta glo. sing. in l. nonnumquam. ff. de collat. bon. nec pudeat aiunt vestros errores corrigere. Melius enim est se corrigere quàm expectare ut ab alio corrigantur, facit auth. de nupti. in prin. et tex. in cap. ad aures de Symon.

Et ex eo id comprobatur, quia correctio est
H b opus

opus charitatis, ut per sanct. Thom. 2. 2. q. 3. artic. 1. & prima charitas a se ipso incipere debet, c. ip. 1. de siople, neg. Prala. cap. si non licet. 22. q. 5. l. praeses. C. de serui. & aqua. Ergo ex charitate tenentur se ipsos cum opportuerit corrigere, quia magna sapientia est reuocare hominem, quod male locutus est, c. magna. 22. q. 4. nec ob id existiment iudiciariam auctoritatem amisisse ut stulti aliquando credunt, imò eam conseruat & augent, praesertim cum sit hominum errare, & quandoq; dicatur, q; bonus dormitat Homer^o.

9 Postremo autem animaduertendum est, quia non debent sponte errorem suum fateri, nam paliare debet quis quod malefecit & reuocare congruenter ne vilescat eius auctoritas, c. qualiter & quando. 1. de accusat. & ibi doct. & cap. c. cessante de appell. l. quod iussit. ff. de reg. iuris & si forsan cum alio errauerint possunt etiam prudenter exonerare se & onerare socium propter dignitatis honorem, quia mihi possunt consulere cum damno alterius iuxta tenorem tex. in cap. nisi specialis de auct. & usu pal. & ibi glo. fin. & l. si quis fumo. ff. adl. Aquiliam. Quo circa naturalis

lis in iudice discretio maximopere desideratur ut praedicta congruenter disponere valeat.

Summaria ex cap. sequent.

1. Iudices discreti plures in iudicio lites haud appetere debent imò eas exsecrari tenentur.
2. Deus permittit lites, ut flagella durissima contra Magnates.
3. Diuites siue magnates vitare lites vix possunt.
4. Inuectio auctoris aduersus liigiosos quosdam homines.
5. Studendum est Episcopis, ut desidentes fratres ad pacem magis quam ad iudicium coërceant.
6. In necessarijs litibus partibus suadenda concordia est.
7. Memorantur mala quae ex litibus oriuntur.
8. Concordia suaderi debet non tamen imperari.
9. de quibus criminibus potest haberi concordia & ad quos spectet ius faciendae pacis vide remissioe.
10. Quando iura partium sunt obscura est suadenda concordia secus si sunt clara.
11. Non est differenda sententia ad finem cocordandi partes si constat de iure alterius.

Fih 2. Eujen

Fugiendarum litium norma accuratè traditur, & qualiter partibus concordia suadenda est.

cap. 9.

Rursus sunt hac iudicium munia multò præstantissima, nec minus Christiano iudice digna, quam ipsi decora & magnifica, litium (nempe) succidendi anfractus, & partibus (cū opus fuerit) concordiam pacemq; suadendi. Et quo ad primum non solum iudices succidere lites, imò execrari tenentur eas. l. itē si res. ff. de alie. iud. mut. cau. fact. notat Bart. in. l. ab eo. C. quomodo & quando iud. atq; boni viri lites execrantur ut testatur Ias. in. l. filio pater notabi. 1. ff. deleg. 1. & ad iudicantem præterea spectat curare ut lites minuantur, neve ab aliquo ex industria protrahantur iurgia, iux. tex. sing. in. l. quis quis. C. de postul. & l. quidam estimaverūt in fin. ff. si cert. petat. & l. 2. in prin. ff. de aqua pluvia arcen. & l. properandū. C. de iudi. notat Specus tit. de off. om. iud. §. de seruit. vers. item facit libellum, & facit illud Salvatoris. Math. cap. 5.

cap. 5. Siquis voluerit tunicam tuam tollere, & in iudicio contendere, dimitte ei & pallium.

Verum enimvero iam his temporibus iudices constitui solent qui non solum succidendis litibus non inuigilant, imò quascunq; leues ac summarias lites, ita protrahere ac disferre solent, ut immortales pœnitus fiant: & quandoq; fit ut sua ignorantia inconsiderataq; decidendi norma, ex una forsā leuissima lite, moleste plures et importuna prodierint, ac non modica causentur iurgia. Sed ve illis quia edificant in gehennam, & in foro animæ quicquid dāni inde sequutum fuerit, restaurare tenentur.

Præterea ne ab incepto discedamus, perpendendum maximopere est quod Rebuff. in praxi benef. dixit sæpe reg. de subrog. collitiganti, glo. 1. Videlicet quòd Deus permittit lites ut flagella durissima contra magnates ut torqueantur, nā per pestem cum fugiant vix torqueri possunt, per bellum minus, per famem nequaquam, sed lites vitare vix possunt.

Sed obsecro vidimus unquam in Hispania Comitem aliquem, Ducem, aut Marchionem, Hb 3. aliumue

aliumuè *XC*ignatem seu populorum dominis, qui absq; litibus importunis maxime subditorum visant, praesertim hac infelici tempestate, in qua inueniuntur homines, qui in defesso quodam litigandi pruritu adeo insaniunt, ut vita ipsis parū dulcis videatur, nisi perpetuis litibus occupati, omne vite studium vexandis alijs impendant. Ab hominum impiorum malitia, qui tam nefarijs studijs gaudent, Zabuli membra quidem sunt, quorum exemplum bonos omnes hortor ac mites rogo, ne unquam imitari velint, imò ne unquam nisi summa lacefsiti iniuria, aut damno affecti grauisimo, ad lites quietis humane parturbatrices descendant.

Hinc autem est ut Episcopis maximopere studendum sit, ut desidentes fratres siue clericos siue laicos ad pacem religionem & innocentiam magis quam ad iudicium coerceant iux. tex. sing. in cap. studendum. 9. disti. & cap. 3. Sessi. 24. Conci. Trid. & per sententiam vel concordiam breuiter causas dirimant ut tex. docet in l. 1. ff. de no. ope. nunt. releuando pro posse partes à grauaminibus, exactiones officia-

lium

lium & notariorum refrenando, ut pulchrè docet Spec. de Sala. §. 2. vers. sed quid erit, ita ut litium a fractus succidantur, & à foro poenitus exterminentur. Et in necessarijs litibus quae succidi non possunt, partibus studeant suadere concordiam, quia ex eo non videbuntur actionem tollere ex tex. in l. ex stipulatione. ff. de sen. & interl. om. iud. memorando illis contenta in Clem. dudum, de sepult. & ea qua *Neniz*. refert in *Silua* nup. esse sculpta in lapide marmoreo iuxta scalas cuiusdam palatij, nempe, quod in controuersijs causarum, corporales inimicitiae oriuntur, fit amissio expensarum, labor animi exercetur, corpus quotidie fatigatur, multa & in honesta crimina deinde consequuntur, bona & utilia opera postponuntur. His etiam seruit quod litigaturus semper meminisse debet euentum litis semper esse dubium. l. quod debetur. ff. de pecul. Et illud vulgare concordia parua res crescunt, discordia maxime dilabuntur. At cauendum utiq; est, ut nequaquam partes ad concordiam compellantur, quia ut *Bald.* docet in. d. l. ex stipulatione concordia suaderi potest, non tamen imperari.

Nam

4
Inuectio
Auth.
aduer.
homines
litigio-
fos.

5
Concor-
dia litiga-
toribus
suadenda

6

7

Litium
incómo-
da me-
morantur.

8

Concor-
dia sua-
dei non
tamē im-
perari de-
bet.

Nam equitatis ratio non patitur (inquit idem Bald. in l. 1. §. quies num. 2. ff. de off. Praef. urbis) ut quis cogatur inuitus parcere iniurianti, nisi in foro pœnitentiali, quem refert et sequitur ac dicit esse communem opinionem, iul. Clar. lib. 5. recep §. si. q. 58. num. fi. Ubi more suo resolutè per totam questionem discutit, an pace habita ab offenso, possit ulterius procedi, et de quibus criminibus potest fieri concordia, et ad quos spectet ius faciendæ pacis, et alia circa materiam valde necessaria, eo candidus lector recurrat, videatq. Egid. Boss. tit. de pace, et Nellū in tracta. ban. 3. par. 2. tempò. ubi format. 24. questiones circa pacem.

10 Illud autem in hac parte nō est ommittendū, quòd quando partium iura sient obscura, procedant quæ supra tradidimus secus autem quando sunt clara, et exactis iam iudici liquet, pro qua parte est sententiam laturus: quia licet hoc casu Specul. cogitandum reliquerit in tit. de præpa. iud. §. 1. vers. ceterum et vers. si quid tamē Ioa. Andr. in add. ibi et Panorm. in cap. si. de transact. nu. 7. et Felin. in dict. Rub. de Treg. et pa. num. 9.

num. 9. in fi. asserunt hoc licere iudicibus inspe-ctis causarum circumstantijs, veluti quando altera partium cōtra quam sententia ferenda est, potens est, et paratus appellare, et causam prosequi intendit omnibus instantijs: in quo nō minima molestia sumptus et dilationes obtinenti in causa parantur: præsertim si non est in possessione rei, super qua litigatur.

Ideo his et alijs bene perpensis, aut abstinere poterunt, aut partes ad pacem et concordiam reducere. Sed caveant ne proferre sententiam nimis diferant ad finem concordandi partes, prout aliqui incautè faciunt, ut alteri litigatori iniuste forsitan agenti favere queant: nam si propter huiusmodi transactionem partes læduntur, læsa parti, in foro animæ, ad damni restitutionem tenebuntur, iuxta tradita per Cardi. in Clem. sepe. §. et quia de verb. sig. q. 18.

Summaria ex Cap. sequenti.

1 Inuectio auctoris aduersus iudices qui pœnis veniunt pecuniarijs, et censum annuum à concubinarijs extorquent.

11

Pana

1. *Pœna pecuniaria à fore Ecclesiastico pœnis exripiat*
2. *de essent.*
3. *Pœna pecuniaria iure Canonico permisa atq; prohibita inveniuntur.*
4. *Conciliantur iura à doct. ita ut quando pœna pecuniaria magis timetur permisa videatur.*
5. *Sed hæc conciliatio ab auctore refutatur.*
6. *Adducitur doctorum & alia concordia, quæ etiam ab auctore repellitur.*
7. *Distinctio auctoris circa concilianda iura, in irrogandis pœnis pecuniarijs.*
8. *Apœna iuris non utiq; recedendum est.*
9. *Pœna iuris deficiente, consuetudinariam iudex subséquitur.*
10. *Item & consuetudinaria deficiente de similibus ad similia procedendum est.*
11. *Item & his omnibus deficientibus, arbitraria pœna succedit.*
12. *Inuectio auctoris aduersus iudices qui prauis adherent consuetudinibus, & ex capite arbitrantur.*

De norma irrogandi iuris pœnas tam pecuniarias quàm consuetudinarias similitudinariasq; & arbitrarias.

Cap. 16.

Præ-

Praterea quia iudices fori Ecclesiastici, ut plurimum in criminum animaduersione pœnis utuntur pecuniarijs, ob id autem circa normam eas irrogandi, aliqua huc magis opportuna magisq; ad praxim conducibilia disse-ram.

Et quàm primito id merito aduertendum est, quod iam eo ventum est, nimia aliquorum iudicum clementia seu ficta religio, ut ipsius occasione pecuniarijs pœnis passim utantur, ommissis corporalibus cõdignis & à iure debitæ, ita ut censum annuum à concubinarijs extorquere quotidie elaborent, quò saluto, adhuc indurato animo peccatis fardescant, quia nullam reus pertimescit culpam, quàm redimere nummis existimat. iuxt. text. in cap. pauper. 11. quest. 3. & cap. si lapsis. 50. distinct. notat Fel. in rub. de homi.

Verùm enim uera nostri sæculi quidam miserimi iudices, non iure & equitate sed pecunia iustitiã metiuntur, nec grauiora leniora uè apud ipsos crimina existimantur, quàm delinquentium facultates patiuntur, ita ut si aliquando deliquerit pau-

I
Inuectio
Aucto.
Aduer-
sus iudi-
ces q pœ-
nis pecu-
narijs
vtuntur.

Ii 2 per.

per, quippe qui pecunijs caruerit, impunitus relinquitur: non enim officiales intendunt vindictam sanguinis, sed. *mas supium*: replere pecunijs, quod solummodo insectantur, nec usquam malorum emendam aut peccantium poenitentiam praecauerunt.

2. Quocirca omnes Praefules & ceteros Ecclesiae iudices peruiigiles esse oportet, qui animaduertere utiq; deberent, quod ille qui non habet in bonis iure optimo luere debet in corpore, per tex. in l. si. C. de in ius. vo. ubi Bald. & notat Ias. in l. si quis id quod. ff. de iur. omn. iud. num. 2. 8. & resoluit Iul. Clar. lib. 5. recep. sent. §. si. quaest. 95. num. 2. nec propter pecuniarum defectum pauperes inuitos relinquere debent.

Quapropter poena pecuniaria (ex mea sententia) à foro Ecclesiastico poenitus extirpanda essent, & recti iudices in criminum animaduersione eas fugere prorsus deberent. Nam iniquus quidem reputatur, crimina pecunia redimere: & ita cauendum diligentissime censet Concil. Coloni. tit. de iuris. Eccles. conten. cap. 8. & tex. in cap. licet. de poeniten. & in cap. irrefragabili.

S. vlti

S. vlti. de offic. ordin.

Sed alia subinde sunt iura in contrarium, quibus permittitur esse videtur iudicibus Ecclesiasticis fori, aduersus subditos delinquentes pecuniarijs poenis libere uti, ut habetur in cap. dilectus de offic. ordin. & in cap. si vos. 2. 3. quaest. 5.

At vero hac iura adinuicem sibi aduersantia, ad concordiam reducere conantur Panor. in dict. cap. licet nume. 5. & Feli. in dict. cap. irrefragabili. §. ceterum, nume. etiam. 5. quos refert & sequitur Covarr. Variar. lib. 2. cap. 9. ita ut ea iura quibus praemitti videntur intelligenda veniant, ubi hac poena magis formidatur.

Verum enimvero hac conciliatio non utiq; concludens mihi videtur, cum timor prodeat semper ab animo delinquentium, & hic animus à iudicibus exquiri & excrutari difficillime queat, praesertim cum experimentum ubiq; doceat, poenam quam ex eodem delicto unus timet, spernat alter: & plerumq; contingat iudices nec agnoscere nec inquisitos reos unquam vidisse: at vero si auari & cupidi dignoscerentur omnino

Ii 3 essent:

essent pecuniaria poene irroganda, quia sunt eis
velut singella demissima.

Ad hanc praesertim concordiam adspirat a
iura concilianda adducit Hostien. post Cardin.
cap. ut clericorum, de vi. es. hon. cler. quos refert
es sequitur Bern. Diaz. in pract. cri. c. 1. 24. Vi
delicet, quod delinquentes non sunt pecuniaria poe
na plectendi, quando ad imbutum fit, quia
ex fonte avaritiae procedere praesumitur: secusq.
esse videretur si ex causa correctionis fiat, quia
praesumitur iuste fieri, si iudex non imbutus, sed
pauperibus irrogat.

Quae etiam concordia parum etiam urgere
videtur, notissimi enim iuris est, iudices non posse
poenas sibi adiudicare: nec eis fas esse videtur, eas
subripere quae ad causas pias seu camera Episco
pali adiudicantur: nam poena peculatus est peccat
nias publicas vel fiscales subtrahere. l. de. C. ad
l. Jul. pecul. es. quod perperam fit es. contra iu
ris regulas, non est incomprobationem addu
cendum.

Praesertim quia si poenam pecuniariam a iu
re vel statuto impositam iudices exequatur, non
iniuste

Aduer
sus Ber
nal Diaz
& alios.

iniuste faciunt, etiam si huius poena aliqua pars
sibi contingat, in quo omnis avaritiae suspicio
cessare videtur. Arg. ex causa correctionis id fie
ri eandem habet dubietatem, quam prima conci
liatio doctorum, quia difficillime etiam perpen
di potest, utrum delinquentes ex huiusmodi pe
cuniaria poena impositione corrigantur, nec ne,
cum ab eorum etiam animo dependeat propo
situm se corrigendi.

Proinde aliter ipse distinguendum esse puta
rem, ut praedicta iura facilius ad concordiam re
digantur, nempe ut pecuniaria poena, tunc lo
cum sibi vindicare videantur, quando delicta
habent actum non permanentem vel successi
vum, veluti quando delinquens non est affae
tus delinquere, sed casu vel semel tantum deli
quit, quia tunc potest iudex poenam iniuste irro
gare, es. stopus fuerit eam indubitare quae text. in
cap. licet plerumq. 4. 5. distinet. es. in l. post ado
neam. C. quib. mod. infa. irrog. es. in l. es. si
se verior, es. in l. quid. ergo. §. poena grauior.
ff. de his qui notantur infa. Quinimo pe
cuniariam infligere, in quibus casu, correctio
verisi-

7
Lilini
tho. pro
conclia
tione iu
rius.

verisimilius praesumitur, quam in alijs crimini-
bus consuetudinarijs, sicq; leuioni ac pecunia-
ria poena corripitur & emendari solent.

Secus Verò contingit, in delictis perseueran-
tiam vel actum successuum habentibus, veluti
in cöcubitu & alearum lusu, & his similibus,
vel quando quis in quolibet alio delicto delinquē
di consuetudinem habet, quia tunc iudex pecu-
narias poenas precauere debet, & corporalibus
viti: nam geminans delictum non habet sperare
veniam, ut inquit Bal. in l. 3. C. de Episcop. aud
Idem tradit Specul. tit. de contu. §. 4. vers. sed po-
ne iudex. Et rursus ex iteratione delicti poena de-
bet augeri. c. ita nos. 25. q. 2. adde glo. in l. qui-
cumq; C. de seruis fugit. & maius delictum est cö-
tinuare quam semel delinquere. c. si. de consue.

Idipsum corroborari videtur ex eo, quia si de
crimine aliquo veniat imponenda poena pecunia-
ria, & inquisitio fit contra aliquem tanquam ta-
lia facere cösuertum, capitaliter puniri potest, ita
in specie probat Ang. per text. ibi in l. 1. C. de
super exacto lib. 10. vers. perseueret. Idem not.
Bar. ibi num. 2. licet Jul. Clar. lib. 5. recep. q. 84.

nn.

num. 6. dicit, quòd in delictis non capitalibus pro-
pter reiterationem, nusquam solet imponi poena
mortis, sed ad extraordinarie puniendū grauius
arbitratur.

Præterea prædictæ iurium conciliationes, siue
quam constituimus distinctionem, parui momē-
ti esse videntur, cum aduersus unumquodq; deli-
ctum, corporalis siue pecuniaria poena à iure sta-
tuta sit, à qua non utiq; recedendum est, quia fa-
cti questio in arbitrio est iudicantis, poena verò
persequutio non eius voluntati mandatur, sed le-
gis auctoritati reservatur. c. si quem poenituerit,
§. notandum. 2. q. 3. cap. iudicet. 3. q. 7. l. si operis
C. de poenis. l. 1. §. ult. ad Sena. Conf. Ter. Nec
iudex debet esse clementior lege Auth. de iud. §.
oportet.

Legis autem poena deficiente, consuetudina-
rias poenas iudex subsequi astringitur, alias ex-
cedit modum iux. tex. iuncta glo. in l. hodie. ff.
de poen. & gl. in d. l. quid ergo. §. poena grauior
ff. de his qui not. infamia, adde etiam glo. sing. in
cap. inquisitionis verbo alioquin de accusat. not.
Panor. in. d. c. licet num. 7. atq; id quod poenis

Kk

est

8

9

est consuetum dicitur necessarium & non arbitrarium, ut Bald. tradit in l. quicūq; ff. de seru. fugit. Idem tradit Iodo. in pract. cri. c. 151. nu. 10 56. per. l. si quis reum. ff. de cust. reorum. Rur-
sus autem consuetudinaria pœna deficiente, desimilibus ad similia procedendum erit iuxta tradita per Innoc. in cap. qualiter & quando. 2. de accusat. & per Anani. ibi. §. ad corrigendos nu. 23. per tex. in d. l. hodie. ff. de pœnis.

Postremò autem supradictis pœnis deficientibus, & quæ iure scripto taxata non sunt iudicis arbitrio relinquitur, ut equitate pensata procedat iux. text. in. c. fi. in fi. de transact. & glo. sing. in. c. finem litibus, vers. & si solvendo, de dolo & contu. l. 2. §. item Varus. ff. de aqua plu. arcen. Quod arbitrium apud civiles magistratus usq; ad mortem extendi potest, iuxta nouissimè tradita per Ful. Clarum ubi supra. q. 83. num. 11. apud Ecclesiasticos autè consideratis optimè his quæ in arbitrarijs consideranda veniunt, usq; ad depositionis & perpetui carceris pœnã ut Bern. Diaz in pract. docet. c. 188. Tūcq; prudēs ac discretus iudex pœna pecuniaria seu corporali uti pote-

poterit, vel ea quæ iuxta nostram distinctionem vel doctorum concordiam magis expedire videntur. Sed aduertendum est quòd ubi iudicis arbitrio pœna est indicenda, non ordinaria sed leuor à iudice imponi debet ut latè resoluit Menoch. de arbitr. q. 86. & conf. 94. nu. 28.

Sed pro hoc dolor hoc nostro calamitoso sæculo, 12 iudices præsertim inferiores, neglectis ordinarijs pœnis, à iure pro vniuscuiusq; criminis iusta punitione stabilitis, quibusdam prauis cōsuetudinibus à notarijs & procuratoribus falso introductis libenter adhaerent, quibus quidem quæ grania sunt delicta leuiori ac pecuniaria pœna punire solent, quasi iam sacrorum Canonũ disciplina contraria quauis consuetudine abrogata sit, atq; omnium criminum debitã punitiōem eorum libero arbitrio relinqui aut uident, in Ecclesiastica nempe censura graue dispendium, & totius Ecclesiastica iurisdictionis neglectum: oblitū quòd iudicis arbitrium debet regulari à iure & ratione, & nō à capite, ut tradit idem Menoch. ubi supra. lib. 1. q. 13. & conf. 42. nu. 20. Et Redin. de Mag. ges. prin. vers. omnibus æquum nu. 10.

Summaria ex cap. sequent.

1. Iudex ex causa ante sententiam vel in ipsa sententia iuris pœnas immutare potest.
2. Iudex inferior qui de crimine dispensare non potest, nec pœnas iuris immutare poterit.
3. Contrariam sententiam praxis utriusq; fori admisit, dũ immutatio non fiat post sententiam.
4. Praxis admisit ut nusquam princeps consulatur super commutatione pœna quæ ex legitima causa fit.
5. Causam immutandi iuris pœnas in sententia exprimenda est.
6. Pro iudice an præsumatur quod iustam causam habuerit, iuris pœnas immutandi.
7. Quando iudex supplet ex officio, incumbit ei onus probandi iustam causam.
8. Causa alterandi legales pœnas prorsus in sententia exprimenda est, quin pro iudice præsumatur.
9. Ex actis causa constare debet præsertim apud iudices inferiores.
10. Iudices superiores sufficit quod in genere causas immutandi pœnas expresserint.
11. An iudex post latam sententiam etiam propter rei paupertatem, pecuniarias pœnas quas camera Episcopalis

piscopali, vel in usus pauperum irrogavit, moderare queat.

12. Inter multam & pœnam discernitur differentia.
13. In foro Ecclesia, qualibet pecuniaria pœna propter inopiam rei etiam post latam sententiam minui immutari uè potest.
14. Pœna pecuniaria quæ camera Episcopali irrogatur, inter pauperes distribuenda venit.
15. Sententia alternatiua merito reprobatur, quibus condemnatio fit ad pœnam pecuniariam intra præfinitum tempus soluendam, alias imponitur pœna corporalis.
16. Qui non habet in bonis, luere debet in corpore, quomodo & quando intelligatur.
17. Clerici in sacris constituti propter defectum pecuniæ non sunt in corpore puniendi.
18. Pœnam pro interesse partis ad iudicatã, nullus iudex remittendi potestatem habet.
19. Condemnatus qui reuera non est soluendo, an luere debeat in corpore si pars nolit consentire.
20. Pacto fieri non potest ut creditor debitorem fugitiuum propria capiat auctoritate.
21. Pœna Camera Episcopali applicata accusatore inuictopoteest in corporalem commutari.
22. Norma à iudice seruanda circa Reum condemnatum qui reuera non est soluendo. Et quid facere debeat

Directorium Iudi. Ecclsi. fo.

*quando pars cui pœna applicatur nolit cōsentire quòd
luat incorpore.*

Traditur norma immutandi iuris pœnas
in foro præsertim Ecclesiastico.

Cap. II.

ET si præsentis capituli materia eadem opera
potuisset tractari & expediri in cap. proximè
præcedenti, ubi actum est de pœnis pecuniarijs, ta-
men ne nimia eius cap. longitudo, cuiquam fuis-
set offendiculo: hoc loco penè eandem materiam
prosequimur.

I Et quam primùm queritur, nunquid iudex
Ecclesiasticus pœnas à Canone legemè impositas,
augere seu mitigare queat, & videtur, quòd ex
causa veluti ex persona, loco, tempore, rei condi-
tione, delicti qualitate, atq; ratione scandali, eas
immutare possit, iux. tex. in. l. aut facta. §. perso-
na. ff. de pœn. & l. capitulum. §. si. eod. tit. & l. ferè
in omnibus. ff. de reg. iuris. Conc. l. 8. tit. 3. part.
7. Et ibi notat Greg. Lopez in glo. verbo libre,
dum hoc fiat in ipsa sententia vel ante eius prola-
tionem

Secund. par. Cap. II. 132

*tionem l. cum querebatur ff. de re iud. l. pœnam
C. de pœnis. l. 2. tit. 2. par. 3.*

*Causas autem minorandi pœnas à iure sta-
tuto vel consuetudine impositas, latè commemo-
rat Feli. in. c. qualiter & quando. 2. §. ad corri-
gendos nu. 37. de accus. & Bonif. de vita. in tra-
cta. malefi. 1. par. de pœn. conde. & ban. nu. 18.
cum seq. & Tiraq. in suo tract. de pœn. & latius
recenset Auiles. in cap. 1. pratorum glo. de recham-
mente. nu. 9. cum seq. Et novissimè ac copiosius
Iul. Clar. lib. 5. recep. §. si. q. 60. per totam quest.
Resolvit etiam Redin. de magis. Prin. verb. sed
etiam per legitimos tramites à nu. 69. cum seq.*

*Quibus sub cōpendio ac remissivè enarratis,
ea questiō merito hoc loco decidenda venit, nun-
quid iudices inferiores, veluti ad universitatem
causarū delegati, leges trāsgrēdi queāt, earū pœ-
nas augendo. siue in ipsa sentētia minuēdo, ut su-
pra præmissimus, quod negāt fieri posse Inno. post
Ioan. Andr. in. c. quoniā frequenter. §. si. ut li. nō
conte. ex eo quia iudices inferiores qui de crimi-
ne non possunt dispensare, nec pœnas moderare
seu commutare iux. glo. & doct. ibi in cap. licet
de*

de pæn. not. Felin. in dict. c. irrefragabili. §. ceterum de offi. ord. num. 7.

Hanc vero questionem mouet Aui. in practicato. c. 1. de los corregidores num. 18. dicens, quod ciuitatum Prætores & eorum locum tenentes, non possunt transgredileges, quia sunt iudices inferiores, secus verò maiores magistratus, veluti qui sunt perpetui, ut Episcopi, Marchiones, Comites, & similes, & tandem in contrariam residet opinionem sequendo Put. in tract. Synd. ver. iudex an si iudex num. 19. fo. mihi. 141. Et Innoc. in dict. cap. 1. de constit.

3 Quam opinionem praxis utriusq; fori iuste recepit, eamq; sequitur Couarr. varia. resol. lib. 2. cap. 9. num. 8. Nec oberunt in contrarium adducta, quia possent forsan intelligi, ubi non adest iusta causa immutandi iuris pœnam, vel ut idem Couarr. tradit, erunt intelligenda, postquam iudex legitime sententiam tulerit, quia tunc pœnam mitigare minimè potest, nisi dispensare super crimine valeat, licet Iul. Cla. libr. 5. recep. §. fi. q. 85. num. 10. velit hoc restringere ex causa solummodo coherente delicto, secus autem ex
causa

causa extrinseca, quia tunc debet superiorem consulere, ad immutandum iuris pœnas, quem Menoch. sequitur de arbitr. lib. 1. q. 96. nu. 18. Sed praxis ac consuetudo contrarium admisit absq; 4
ulla differentia, eaq; seruanda est. Quia nusquam vidimus Principem consuluisse super commutatione alicuius pœnae, qua ex legitima causa in ipsa sententia vel ante fit, nisi quando Princeps praesens adest, vel in loco propinquo ubi commodè adiri potest, vel quando causa est ardua statum reipublicae respiciens, ut eleganter resoluit Redin. ubi supra num. 41.

5 Rursus autem animaduertendum est ut causam ipsam (qua iudices mouentur ad iuris pœnas iuste immutandum,) in sententia exprimant ut Feli. voluit in cap. 1. de constit. num. 60. ver. ex praedictis adde, ubi refert & sequitur Roma. in consi. 184. Idem asserentem. & Inno. in cap. praeterea de dilat. & Oldrad. in consi. 287. Notat etiam Put. de syndi. vers. licet dicatur nu. 4. fo. mihi. 200. alias si causam in sententia nõ expresserint puniri possunt, iuxta tradita per Pau. de Castr. in. d. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his
ll qui

6 qui not. infra. aut ex opinione eiusdem Feli. in. d. S. ad corrigendos, num. 45. in dubio presumitur quod iudex ex causa immutauerit iuris pœnas, idem asserit Specul. tit. de accus. §. 1. vers. Quid si iudex, ipsumq; refert & sequitur, Auiles in dict. c. 1. de los Corregidores. vers. derechamente num. 9.

<sup>Aduer-
sus Feli.
& alios.</sup> Sed ab hac sententia libens discedimus, quia raro eueniet quod ad saluandum actum, non possimus imaginare seu diuinare aliquã iustam causam, qua imaginata illa semper presumetur, & actus valebit contra iuris regulas, & receptam doctorum opinionem. Et tamen possibile erit, quod illa causa imaginata non subsit, ideò exprimenda causa crit ne actus corruat, nam quando iudex supplet ex officio, incumbit ei onus probandi causam, iuxta glos. sing. in cap. iudicantem. 30. quæst. fi. Fulcitur hoc, quia iuxta communioem sententiam, in Principe volente dispensare contra ius posituum, non presumitur iusta causa ut Alciat. docet tractat. de presump. Reg. 3. presu. 8. nume. 4. cum sequenti.

Itaq;

8 Itaq; causa immutandi iuris pœnas, in sententia prorsus exprimenda est, nec quod presumatur equum videtur: imò affirmare vellem, quod non sufficeret expressare causam in sententia, nisi sit manifesta, vel exactis apparuerit, nam ipsius Putei ubi supra hæc sunt verba, & debet hoc facere cum causa acta & ex actis patenti. Corroboratur hoc ex eo quia non statur verbo iudicis, nisi quatenus legitimis documentis probauerit, cap. quoniam frequenter de probat.

9 Præterea libens consulerem cunctis rem iudiciariam gerentibus præsertim iudicibus inferioribus, quod si causa exactis non appareat, ante sententiæ prolationem summarie de ea cognoscatur, vel aliter fiat, ita ut ex actis liquido constet, & cuilibet superiori pateat qualiter iuris pœnas immutauerint. Nec puto sufficere, quod iudex dicat generatim, ex iustis causis animum suum mouentibus, ut Julio Clar. placuit sequuto Anchar. & alios lib. 5. recep. §. fi. q. 85. nu. 10. Et Menoch. d. q. 96. nu. 17. Nam eandem habet difficultatem quam supra

Aduer-
sus Jul.
Clar. &
Anchar.

Ll 2 in

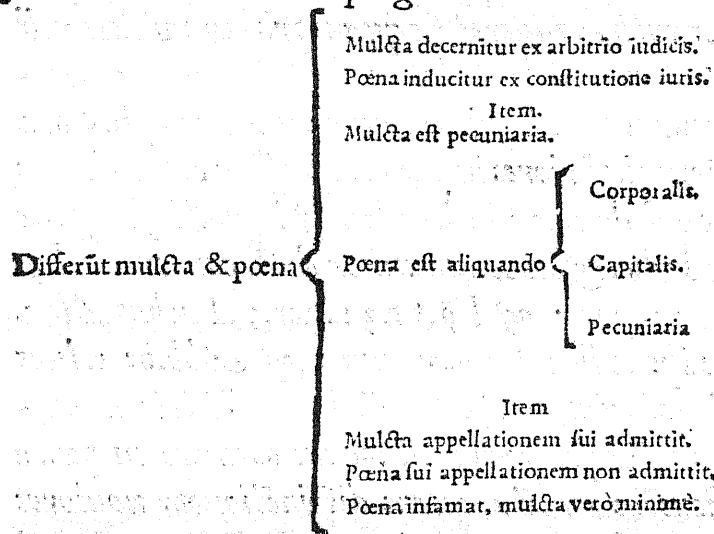
in presumptione constituimus.

Et si quidem causa omnes, ex quibus iudex pœnas legis immutare potest, in iure expresse inveniuntur, & doct. non exiguo labore eas adinveniunt, ita etiam acquisitissimum erit, ut in sententia quoque exprimantur, & potissimum ut cunctis pateat, qua de causa ius immutatur, ne detur materia causam investigandi. Quo etiam aduersus iudicem cessabit omnis sinistra suspitio imò in foro Ecclesiastico sæpè sapius obseruare vidimus, quòd non solum iudices specialem causam qua eos impulit, in sententijs exprimant, sed etiam eam comitantur causarum generalitate, dicendo, & ex alijs iustis causis, & ut verbis Hispanis utar, dici solet, atento su vegez, o pobreza, y por otras iustas causas que nos muenen. Quando autem causa esset turpis vel iniuriosa, veluti furor ebrietas, prodigalitas, & huiusmodi, quas in sententijs exprimere indecens videretur, tunc sententia Iul. Clar. & aliorum quos ubi supra refert, procedere posset, maxime erga iudices superiores, quibus generatim causam exprimere sufficit sine alia speciali, ut Menoch. placuit, dicta.

dicta quæst. 96. nume. 17.

Præterea à nostro instituto non alienum videtur discutere, nūquid iudices Ecclesiastici post latam sententiam in causa criminali, propter rei paupertatē, possint moderare pœnas pecuniarias quas Camera Episcopali vel in usus pios & pauperum irrogauere? Et quam primum videtur dicendum, quòd post latam sententiā nec eam immutare nec aliquid innouare iudices possunt præsertim inferiores iux. tex. express. in cap. in literis de offi. deleg. & in l. iudex & l. quod iussit. ff. de re iudic. & ibi communiter doct. concordat. l. 3. tit. 22. par. 3. & l. 9. tit. 31. par. 7. Probat Alex. in specie in d. l. iudex num. 3. & Abb. in c. licet de pœn. num. 6. licet doct. in prædictis locis communiter fateantur id locum obtinere in pœna secus in multa, quam distinctionem nouiores etiam sequuntur, & in primis Gregor. Lopez in l. 4. tit. 22. part. 3. gloss. in verbo por hierro, Et Aui. in dict. c. 1. pratorum gloss. de rechamēte num. 6. & Montal. in l. 5. tit. 13. lib. 2. fori & Gaspa. de Bae. de inop. debi. cap. 18. num. 4. adde Iul. Clar. lib. 5. recept. §. si. quæst. 95. & Ll 3 Me-

Mencha. qui testatur esse cōmunem lib. 1. quæst. illuf. cap. 24. num. 15. cui autem deseruit scire differentiam inter pœnam & mulctam, ut inde facilius quaestionem expediamus, quam ex Iodo. in pract. crim. c. 217. cæteris elegantius ac copiosius in hunc modum depingere libuit.

Quarum pœnarum distinctio, licet in foro seculari sustineri queat, in Ecclesiastico autem in distinctè crederè, quòd pœna pecuniaria ut cūq; irrogata sit, vel in modum mulctæ, vel in modis pœnæ, tam in ipsa sententia, quam post ipsius prolationem, modo sit legalis, modo statutaria, arbitra-

bitraria seu consuetudinaria, propter rei paupertatem moderari seu remitti potest à quolibet Ecclesiastico iudice qui eam intulerit, quin prius Episcopus consulendus sine ad eundem sit.

Moueor primò quia dict. l. 4. p. expresse & in distinctè loquitur, in condensatione pœnæ quæ fit fisco regali, ubi maius dubiū versabatur atq; utitur hoc verbo pœna, & ita eã intelligit Auen. in c. 7. Prætorū nu. 11. & Ola. Antino. lit. p. nu. 18. Secundo autem facit quia quando solutio rei est impossibilis, licet iudici post sententiã, unã pœnam in aliam cōmutare iust. l. quicumq; C. de ser. fug. l. si quid id quod. ff. de iur. omni. iudi. probat Aret. in ea. l. & si seueior. num. 4.

Tertio præterea ex eo id corroborari videtur, quia pœna pecuniariæ quæ irrogantur Camera Episcopali, nõ debet in usus proprios Episcoporū conuerti, sed pauperibus distribuenda veniunt ut Panor. c. 2. de succes. ab intest. quæ refert & sequitur Couar. varia. lib. 2. c. 9. nu. 11. & Pala. Rub. in rep. rub. c. 39. & Iul. Clar. ubi supra. q. 8. nu. 4. idemq; cōstituit Concilium pro uin. Tolet. editū anno. 1566. act. 2. c. 14. Unde in-

de inhumanum profecto videretur unum altare discoperire ut alterum cooperiatur, unig² auferri pauperi ut subueniatur alteri, nisi vellis dicere q³ hac commutatio auctoritate episcopi fieri debeat, quia parum refert fiat per se vel per suos iudices, nam in his hoc solum bene agitur ut pœna remissione pauper subueniatur. Quod etiam ex eo fulciri videtur, quia qui inter pauperes aliquid distribuere tenetur, si ipsemet pauper et verè egenus existat, ex ordine charitatis sibi potius subuenire debet, adeò quòd si ex furto vel alia causa aliquid agens distribuere astringatur, ex consilio ordinarij, seu expositi sacerdotis, sibi totum vel partem aliquam retinere potest, ut *Navarr. docet in manu. c. 17. num. 93. & domi. Franc. Sarm. episcopus Gien. selectarū lib. 8. in l. cum quidam la. 2. num. 22. quinimo ex ipsius iudicis auctoritate.*

Præterea in huius sententiæ comprobationem perpendamus obsecro effectum contrariæ opinionis, exindeq² necessario deducemus ad nostrā sententiam efficax argumentum, ponamus ergo quòd iudex aliquem definitivè condemnavit, ad
ali-

aliquam pœnam legalem vel arbitrariam iuxta delicti qualitatem persolvendam, sententia autē transiit in rem iudicatam, vel aliqua alia via exequenda venit, tamen condemnatus præ inopia haud luere potest, si detur quòd iudex hanc pœnam remittere seu moderare minimè queat necessario delinquens impunitus relinquetur, quia nemo erit qui superiorem cum astis adire velit, ut moderamen pœnæ seu remissionem faciat: præsertim quia inferiores iudices hoc maximè effugiunt.

Sic frequentissimo usu in omni Episcopalia curia receptum videtur, ut condemnationis iudex sit etiam competens ad moderandum pœnam ex rei paupertate: quia usus & consuetudine introduci potest ut iudex possit remittere vel componere pœnas fiscales iuxta sententiam *Bald. in l. Præses Prouincie. C. de transacti. num. 8.*

Et deniq² causa finalis moderandi & remittendi hanc pœnam pecuniariam, est ipsius delinquentis seu condemnati paupertas, quæ quidem eundem habebit effectum in pœna quàm habere videtur in mulcta, nam quid refert, quòd pauper

condēnatus sit pœna qua ex cōstitutione iuris inducitur, an pœna seu multa qua ex arbitrio iudicis decernitur, siquidem in utraq; id solū intendimus ut pauper subleuetur, & nō opprimatur ultra quā facere potest. At verò si superior præsens est vel commode addiri potest, ex eius auctoritate & cōsilio has pœnas pauperibus remittere seu in alias commutare equius erit.

15
Abusus
fori Ec-
clesiasti-
ci repre-
hēditur.

Hinc profectò, pravius quorundā iudicū abusus forēsi praxi cōprobatu, merito increpandus ac reprehēdendus venit, qui existimantes post latam sententiam sibi non licere predictas pœnas posse remittere, seu commutare ex rei paupertate alternatiuas proferunt sententias, reos condemnando: ita ut si infra præsinitum tempus tot pecunias non luant, tempore transactò, subire teneantur pœnam aliquam corporalem, quam forte, uti grauiorem alia quacunq; pecuniaria, ut misserrimi pauperes vitare queant, vāllium & si opus est tunicam, & cuncta qua possident suppellectilia vendare non recusabunt, ita ut nudi potius quàm infamati viuere malint. Quā utiq; condemnandi normam, omnes ex consuetudine & cō

& communi practica magis approbare videtur, quàm iure & ratione introductā, ut Jul. (lar. testatur lib. 5. Recep. s. fi. q. 93. num. 3.

Unde Couarr. var. lib. 2. cap. 9. num. 8. sequitur Alfon. de Cast. lib. 2. de potes. legis pœn. cap. 12. num. 13. dixit, quòd iudex qui in pronūtiāda sententia hac forma usus est, verè pecuniaria pœna delinquentem punit, poterit q; eam (ommissa corporali) executioni mandare, utitur tamen corporalis pœna comminatione, ut facilius pecuniam ipsam condemnatus exoluat.

Sed miror profectò quare tot tanq; grauissimi doctores hanc iniquā reprobamq; praxim admiserint: cum potius sit repellenda & à foro potissimum Ecclesiastico exterminanda, est enim modus illicitus, à miserabilibus & inopia laborantibus pecunias extorquendi, maximè quia criminosa sunt secundum proportionis mensuram puniēda. Unde si pœna pecuniaria condigna fuerit delicto, corporalis qua superadditur, etiam si sit in modum comminationis, infamat condemnatum, ut supra diximus ex differentia Iodo. inter pœnam & multam, ex quo criminis reus grauiori pœna puniretur. Mm 2. Præ

Aduers
Cōharr.
& Alfon.
de Cast.

Præterea si propter eius inopiam, pecuniaria pœna ei remitti debet, ut supra conclusimus, ex hac condemnationis forma nullatenus huic remissioni dabitur locus, siquidem vel necessario solvere tenetur, vel corporali erit pœna plectendus.

Et ex eo potissimum hæc praxis iniqua, à foro exterminanda venit, quia ansam inde iudices præsertim fori ecclesiastici suscipiunt, pœnas corporales pecuniarijs grauiores superaddendi, ut citius deuorent pauperem, & suis pecunijs spoliem, veluti mercatorcs qui semper iniquum petunt, ut æquum aliquando ferant.

16 Rursus non obeat dicere, quòd criminis reus qui non habet in bonis, luere debet in corpore iuxta receptissimam omnium sententiam quæ Iul. Clar. adducit cum alijs quæstionculis circa materiam necessarijs lib. 5. recep. §. fi. q. 95. num. 2. cū seq. Quia ex hoc praxis suprædicta potius reprehendenda est, nam postquam constauerit quòd non habet in bonis, tunc de pœna corporali agendum est, & non ante vel in ipsa sententia, maxime quia partem pecuniaria cõdemnationis, reus criminis soluere præ facultate poterit, partem ve

rò non, & corporalis subsidiaria secundum hoc commensuranda est. Quod difficile considerari potest in sententia sic alternatiuè prolata.

Quod insuper fulcitur, quia clerici in sacris constituti, in defectum pecunie, non utiq; sunt in corpore puniendi, propter eorum dignitatem, ut Bernar. Diaz in pract. docet cap. 134. sed licet iudici in aliam suspensionis vel exilij aut aliàs pro arbitrio consideratis circumstantijs debitis commutare, vel in alia spiritualia opera orationis & ieiuniorum & similium conuertere. Licet Cenoch. de arbit. lib. 2. casu. 447. num. 7. & Gasp. de Baeti. de ino. debito. c. 11. numer. 3. ex Jnno. Barb. & alijs contrarium affirmet, quod verius visum est, licet in praxi magis recepta videatur opinio Bernar. Diaz. Nã penè in humanum videtur, & in vilipendum clericalis dignitatis, clericum propter as alienum, etiam ex delicto descendens flagellari posse, nisi sententiam prædictorum intelligere velis de commutatione pœnæ corporalis quæ non sit corporis afflictiva prout ipse Ber. Diaz limitando conclusionem intellixit.

Idemq; aduersus laicos obseruandum existi-

180, quotiescunq; contigerit, ex iuxta causa per Ecclesiasticos iudices in aliqua pecuniaria pœna condemnari, presertim, quia similes pœna ut plurimum à canone vel statuto pro leuibus delictis infliguntur laicis. Unde Greg. Lop. in. d. l. 4. tit. 22. p. 3. in glo. capuede dicit. Quod si delictum pro quo imposta fuit pœna vel multa, sit leue, iudex tenetur remittere ut non puniatur in corpore, quia propter leues abusiones quæstus, pauperes non sunt in corpore puniendi, & quia absurdum esset punire in corpore, eum qui parum transgreditur, ut tradit eleganter Bald. in. l. quicumq; C. de seruis fugit. ex quibus liquidò percipitur prædictas alternatiuas sententias non esse amplius in foro admittendas.

18 Præterea ut ab instituto non discedamus, dicendum est, quod si pœna pecuniaria parti pro suo interesse vel damno illato applicata sit, nec eam minuire nec remittere iudex poterit, imò nec ipse Princeps iux. glo. sing. ab omnibus communiter receptam in. l. uenia. C. de in ius vocã. Docet Gram. consi. 34. num. 1. & Ruin. consil. 167. num. 20. lib. 1. Gome. in. S. pœnales insti. de acti

acti. num. 2. Paris. consi. 1. num. 42. quod etiã in foro conscientia obtinet ut Sot. testatur de iusti. & iure lib. 4. quæst. 4. art. 4. Et latè per Menoch. ubi supra quæst. 96. num. 1.

Nec actore inuito potest fieri commutatio in corporalem ut docet Couarru. variar. libr. 2. cap. 1. num. 8. & Menoch. eod. li. 2. casu. 447. nu. 16. At si pars cui est applicata pœna pecuniaria nolit consentire, quod condemnatus qui reuera non est soluendo, luat in corpore, iudex non debet aliquid discernere, sed permittere quod condemnatus stet in carceribus ex sententia Iul. Clar. in dict. quæst. 95. num. 4. & Boer. decis. 349. ubi hanc vocat communem. Quam mihi difficilis videtur, & ab ea lubens discederem, ex eo potissimum, quia relinqueretur in potestate accusatoris perpetua rei incarcerationio, quæ pacto adhuc fieri non potest, esset enim species seruitutis, atq; nemo potest se libertate priuare, l. nec si. C. de lib. cau. l. incredibili, C. de pœn. & l. 2. ff. de lib. ho. exhib. concord. l. 4. tit. 31. par. 2.

Quod ex eo corroborari videtur quia pacto etiam

19

Aduers^o
Iul. Cla.
& Boc.

etiam fieri non potest, ut creditor debitorem propria capiat auctoritate, & in carcerē ducat, ut contra Bart.asserunt ceteri doct. in l. alia. §. eleganter. ff. solu. matri. Quinimo ad eius libitum in carcere squallido ac satistetro detineri & pro debito forsan parua quantitat. At verò si pœna sit applicata fisco vel Camera Episcopali accusatore inuito potest fieri commutatio pœna pecuniaria in corporalem, ut resoluit idem Couarr. dict. num. 8. & Menoch. dict. casu. 447. num. 5. ubi dictam commutationem arbitrio iudicis relinquitur testatur.

2.2 Postremo autem nē procedamus per mendicata suffragia Panorm. in cap. finem litibus de dolo & contumacia num. 4. vers. nota ultimo (per tex. ibi qui ad hoc dicit esse rotundum) probat, quòd non solum quando pœna pecuniaria venit applicanda fisco. Verum etiam quando ex parte Rei est pœna & ex parte actoris debentis recipere est interesse, debet fieri commutatio de pecuniaria in corporalem, sed subdit quòd si ex parte rei, qui non est soluendo, non est pœna quòd tunc non debet fieri commutatio, sed expectandus est reus

reus qui non est soluendo, donec peruenerit ad pinguiorem fortunam.

Unde ipse illud in praxi seruarem, ut prius liquidò comperta rei paupertate, actori precipere, ut vel pœna commutationi consentiat, vel Reum à carceribus dimitti eligat, præstita prius iuratoria cautione de soluendo cum primum ad pinguiorem fortunam deuenit. Nam altero debemus esse contenti ne miser condemnatus carceris afflictione vel fame pereat, quod in laicis obseruandū erit, secus tamen in clericis qui. ut cūq; pecuniaria pœna plectantur, data eorum paupertate dimittendi sunt à carceribus sub prædicta cautione iuratoria, ut resoluit Gut. de iur. confir. cap. 17. num. 27.

Summaria ex cap. sequenti.

- 1 Fori Ecclesiastici improbatur abusus absoluendi reos eosdemq; in expensis condemnandi.
- 2 Victus non victor in expensis est condemnandus.
- 3 Summa iniquitas est, ut quis tanquam innocuus absoluarur in eademq; sententia tanquam culpatus in expensis condemnetur.

Directorium Iudi. Ecclesi. fo.

- 4 In leuibus delictis vno actu vnoq; contextu concludendum est in causa absq; ordinis iudiciarij solemnitatibus.
- 5 Expensarum condemnatio pro pœna non debet irrogari quando delictum non est plene probatum.
- 6 Accusator eo ipso quod non probat suam accusationem calumniari presumitur.
- 7 Absoluendus etiam ab obseruatione iudicij non est in expensis condemnandus.
- 8 Accusator etiam si semiplenè probauerit, & alijs iustis causis à calumnia excusetur, non tamen ab expensarum condemnatione.
- 9 Traditur norma vnde expensæ deducantur, quin absoluendus indebite condemnatur in eis.

Quod absoluendus in causis criminalibus, non sit in expensis condemnandus, eleganter & accuratè traditur.

Cap. 12.

I
Fori Ec-
clesiasti-
ci abusus
improba-
tur.

Præterea ab hac re, non alienum videbitur, quorundam iudicum fori Ecclesiastici abusum improbare, qui ex officio seu ad delationem promotoris fiscalis, contra aliquos de delictis inquirere solent, & legitimis probationibus defi-

cienti-

Secund. par. Cap. 12. 142,

cientibus, ex suspitione aliqua, seu quouis indicio inquisitos absolueret & in expensis condemnare non erubescunt: cum non reperiatur tex. nec glo. de iure ciuili vel canonico, quibus expressè caueatur, quod in criminali causa criminaliter mota (non ad pœnam pecuniariam) possit fieri condemnatio expensarum ratione victoriæ per officium iudicis mercenarium, ut post longam disputationem singulariter concludit Joan. ab Ana. in c. accedens num. 11. de accusat.

Licet Bernar. Diaz in pract. crimin. cap. fin. & Couarru. pract. quæst. cap. 27. num. 2. dicant contrariam communiter esse receptam, & Inl. Clar. libr. 5. recep. §. fin. quæst. 62. numer. 4. more suo omnes Docto. referat, qui utraq; sententiã tenuerunt, & pro utraq; parte dicant esse communem. Veruntamen id versatur ratione victoriæ, veluti si victus debeat victori in expensis condemnari, ubi sunt due cõmunes opinioniones contrariæ, eamq; praxi receptam, ac communior est, que admittit expensarum condemnationem aduersus victum faciendã.

Nn 2 Nos

Nos autem longè ab hoc discedimus, solummodo enim intendimus improbare, quòd absol- uendus non debet (ut fit) in expensis condemna- ri, siquidem accusator in hoc casu condemnandus est, satisq; erit, ut propter semiplenam probationem ab expensarum condemnatione excusetur, quin absolendus temerè condemnetur. Summa enim iniquitas est, ac nimia cupiditatis inditium, ut quis tanquam innoxius diffinitivè absolvatur, in ea- demq; sententia in expensis tanquam culpatus cõ- demnetur: quæ utiq; expensæ, in aliquibus crimi- nibus, ipsorum principalem pœnam longè supe- rant.

3 Unde experimento plerumq; vidimus, in levi- bus delictis, præsertim in quibus infamia non ir- rogatur ipsos inquisitos in limine inquisitionis spontè fateri crimina, quæ nusquam perpetrarunt, ut tot expensarum aceruum vitare queat, ita ut pœna delicti ilicò puniri malint quàm huiusmo- di absolvi, & in expensis condemnari. Et hoc po- tissimum fit quia aduersus inculpato, qui defen- sionibus utuntur, prolixior ac difficilior fit inqui- sitio, maioresq; causantur expensæ.

Hinc

Hinc etiam est ut in aliquibus tribunalibus praxis vigeat iniqua, nam in eisdem leuibus deli- 4 ctis ubi corporalis pœna non est irroganda & pe- cuniaria à iure imposita vel à iudice imponenda leuis est, etiã si reus delictum fateatur vel in cau- sa velit concludere, fiat conclusio cum totius ordi- nis iudiciarij solemnitatibus, ita ut actorum expen- se condemnationem principalem longè superent cum in his uno actu unoq; contextu prædicta cõ- 5 clusio fieri debeat, quin subdit tot grauentur ex- pensis.

Nec oberit dicere, quòd expensarum con- demnatio si delictum non est plenè probatū pro- eius pœna aliquando irrogari solet, quia tunc reus non deberet absolui (uti fieri solet) sed utiq; in expensis pro pœna criminis condēnari, admo- nitione seu verbali correctione adhibita. Quod etiam adhuc improbari potest, quippè expensarum condemnationem non ad vindictam delicti tendat, sed ad imburseandum ut Ana. adnotavit ubi supra. Et quia inquisitus absolvendus omni- no est vel condemnandus, quia inter factum & non factum non est dare medium, nec pœ-

N n 3 na

na media constitui potest, ut erudite concludit. Do. Fran. Sarm. Episcopus Gien. selectarum lib. 1. cap. 1. ubi etiam eleganter dixit, quod temperantur poenae ratione culpa, non autem ratione probationis, quia ex probatione culpa nec minuitur nec crescit, unde expensarum condemnatio pro poena imponi non potest ubi delictum non est plene probatum.

6 Præterea hoc corroboratur ex eo, quia accusator eo ipso quod non probat suam accusationem, calumniari praesumitur, iux. glo. sing. cap. 2. vers. calumniandi de calumn. quam dicit esse communiter receptam Villa. in sua collect. com. opin. lit. C. num. 2. satisq. erit quod iudex qui ex officio inquirit, vel promotor fiscalis & alius quilibet accusator qui in probatione defecerunt à calumnia excusentur quin miseri inquisiti subeant expensarum condemnationem, quam victi delatores necessario subire tenentur.

7 Nec refert, quod sententia absolutoria sit lata ab observatione iudicij, vel statibus rebus pro ut nunc, quia nihilominus Reus sine expensarum

sarum condemnatione absolvendus est, ut concludit Jul. Clar. in dict. quaest. 62. nu. 2. §. 4.

Veruntamen ne per medicata suffragia procedere videamur, idem Ana. in d. cap. accedens num. 12. ab usum hunc in specie improbare videtur. Et Concil. Prouint. Toletana. aditum sub Anno. 1566. act. 2. cap. 12. statuit, ut si accusatus ab accusatione promotoris absolutus fuerit, nullo modo in expensis condemnentur. Et quod plus est, quod etiam si accusator semiplene probauerit, & alijs iustis causis à calumnia excusetur, non tamen à refectione expensarum, ut refert Menoch. (post multos alios, quos allegat) de arbitra. iud. lib. 2. casu. 301. num. 33.

Attacita (ne dicam) iniqua iudicum obietioni respondeamus qui temerè dicere solent, quod non erit unde officialibus (& sibi etiam) expensae factae exolvantur, ni utcumq. accusati & inquisiti eas impenderint, & quod delicta remanebunt impunita, quia fiscales ceteriq. accusatores amplius non accusabunt, nec delicta perquirent, ni factis remunerentur expensarum

expensis, cum ex pœnis pro exequutione iustitiæ irrogatis, vel ex communi bursa pœnarum cameræ, persolui queant, ut idem Bern. Diaz adnotavit, dict. c. si. vel ipsemet promotor fiscalis dum temerè calumniosè seuè accusasse constiterit, in expensis merito condemnandus est, ut in decis. Tolosa. probatur. q. 6. quam refert et sequitur idem Bern. Diaz ubi supra, idemq; expressè statuit prædictum Conci. Tolet. et late Iul. Clar. ubi supra adnotavit. Et in. q. 7. num. si. distinguit inter veram et præsumptam calumniam, et inter quarelam seu denuntiationem partis, vel quando ex officio proceditur instante fisco.

Præterea quando ista defecerint, Præsules salaria debita promotoribus impendant, ut inde accusationes et omnia alia ad criminum comprobationem peragendam, facilius exequantur, præsertim quia notarij officium suum gratuitum fisco impartiri tenentur, et etiam iudici ex officio procedenti.

Et dicere audeo, quòd ex hoc non solum delicta non remanebunt impunita, imò certius ac iustius criminum inquisitiones expedientur, et
 que

que calumniosè fuerint excusabuntur. Nam si iudices ac delatores semel persuasum haberent, has expensas ab inquisitis nullatenus esse consecuturos, nisi plenè crimina probauerint, ea profectò solummodo inquirerent, ac in iudicium deducerent, quæ publica, ac probabilia essent, alia autem quæ improbabilia et occulta extiterint (Anacleti Pontificis decreto edocti in c. Si omnia. 6. q. 1.) diuino iudicio relinquerent, vel forsitan desisterent ab iniuste et calumniosè accusando. Nam certa spe expensas consequendi, et aliquando earum cupiditate ducti, temerè quoscumq; accusant.

Ecce iudex optime norma qua inquisitus absolueudus est, quin eum expensarum condemnatione indebitè graues: sat illi sit infamia, quam malè et iniuste inquirendo intulisti, satq; tibi ac promotori cui libet q; alio accusatori sit, excusari à calumnia, et prædictarum expensarum præstatione, à quibus forsitan, in vero Dei iudicio non excusaberis.

O o Summa

Summaria ex cap. sequenti.

- 1 Carcer regulariter inuentus est ad custodiam non autē ad pœnam.
- 2 Praxis vtriusq; fori recepit quòd carcer tam ad custodia quam ad pœnam deputetur.
- 3 Quòd etiam legibus Regni receptum videtur, & ex concilio Trid. decreta.
- 4 Carcer ex sententia auctoris, in procedendo inuentus est ad custodiam, in definiendo autem ad pœnam.
- 5 Intellectus ad rex. in cap. quamuis pro reorum de pœnis in. 6.
- 6 Qualiter perpetui carceris pœna clericis imponatur, & an laicis imponi queat.
- 7 Carceris asperitate aut fame, an quis necari possit? & index ex hoc an irregularitatem incurrat.
- 8 Clericorum captura non est temere faciendā, sed cum quali quali causæ cognitione, & processu saltim informatiue.
- 9 Propter severitatis gloriam non est affectandā reorum captura, quia est iniuria irreparabilis.
- 10 Ubi delinquentis fuga non timetur clericus nō est incarcerandus, nisi plena delicti probatione præcedenti.
- 11 Idem quando carceris pœna pro criminis punitione impo-

- imponenda venit.
- 12 Iudices (vltra peccati Reatum) damnum & iniuriā, iniuste incarcerato compensare tenentur.
 - 13 Item haud liberi erunt à sententia canonis si quis suadente.
 - 14 Incarcerati facile ad renuntiandum proprijs defensionibus inducuntur.
 - 15 Rea conuicto & sponte confesso & etiam non petenti, adhuc dandus est terminus ad se defendendum.
 - 16 Iudices nō debent reos inducere ad renutiandum proprijs defensionibus, & numerantur casus in quibus defensionum renuntiatio admittenda est.
 - 17 Clericus non est ob as alienum in carcerem detrudendus nec excommunicandus, nec cedere bonis compellendus.
 - 18 Cosuetudo aliquorum Tribunalium circa incarcerandos ac excommunicandos clericos ob as alienum, merito reprehenditur.
 - 19 Causam auctor adducit, ex qua ista est introducta consuetudo.
 - 20 Priuilegio ne conueniatur vltra quam facere possunt, clerici renutiare non possunt.
 - 21 Causa remissive enumeratur quibus clerici ob as alienum capi & excommunicari possunt.
 - 22 Indebitorum executionibus aduersus Clericos faciendis leges Regni seruanda sunt, modo non capiuntur

Directorium Iudi. Ecclsi. fo.

usq; dum præstent fideiussorem qui dicitur de sanea mento.

- 23 In debitis non liquidis via ordinaria aut per captionem pignorum procedi potest.
- 24 Efficacissimis argumentis, evidentissimisq; rationibus comprobatur, laicorū capturam à iudicibus Ecclesie propria auctoritate fore faciendam.
- 25 In causis civilibus seu criminalibus laicorum, tam in procedendo quàm definiendo nisi in subsidium à censuris abstinendum est.
- 26 Captura laicorum præ censuris Ecclesia pro nihilo reputanda est.
- 27 Censurarum incommoda & malignitates ad numerantur.
- 28 Experimentum auctoris circa laicum qui iam diu propter debitum erat excommunicatus.
- 29 Inuectio auctoris aduersus. l. Regni, quæ capturam laicorum & capiendi consuetudinem Ecclesiasticis iudicibus abstulit.
- 30 Iure canonico, & ex Trid. Synd. laici capiendi sunt innocato prius brachij secularis auxilio.
- 31 Incommoda recenset auctor, quæ ex brachij secularis innocationibus oriuntur.
- 32 Iudex Ecclesiasticus secularem compellere potest, ut à se postulatum impartiatur auxilium, & negligente eius arbitrio punire potest.

Acta

Secund. par. Cap. 12. tit. 147

- 33 Acta processus quando examinanda sunt à iudice seculari ante quam Ecclesiastico impatiatur auxilium.
- 34 Ex communi doctorum resolutione prius censuris aduersus laicos utendum est, quàm ad innocationem deueniamus.
- 35 Prius innocatione & captura ac pignorum captione utendum est, quàm ad censuras deueniamus, aduersus communem ostenditur.
- 36 Intellectus ad Tex. in cap. 1. de offi. ordi. & cap. 2. de maledi. & cap. dilecto de sent. excom. in. 6.
- 37 In quacumq; parte litis (dum opus fuerit) brachij secularis auxilium imploratur.
- 38 In causis civilibus & criminalibus laicorum, tam in procedendo quàm definiendo, à censuris (nisi in subsidium) abstinendum esse ex Synod. Trid. ostenditur.
- 39 Brachij secularis auxilium, an impartiri debeat ad coadiuuandum, an ad actualiter exequendum.
- 40 Quòd impendi debeat ad actualiter exequendum & non ad coadiuuandum, ex Rubei & Auil. opinione probatur.
- 41 Brachij secularis auxilium ad ad coadiuuandum solummodo impartiri debet, aduersus Rub. Auil. & Alios ostenditur.
- 42 Quaslibet pœnas citra sententiam sanguinis aduersus laicos Ecclesiasticus exequitur absq; brachij secularis

O o 3 ris

Directorium Iudi. Ecclesi. fo.

- vis auxilio nisi eo opus fuerit ad coadiuvandum ne impediatur executio iustitiae.
- 43 Ex verbis & cōtextura legum Regni clarè deducitur auxiliium ad coadiuvandum impendendū esse.
- 44 Laici inuocatione capri an in Regium vel Ecclesiasticum carcerem sine detrudendi?
- 45 Quærenda in presulum abusus improbat ut qui inuocant care recusant.
- 46 Inuocationem auxilij brachij secularis pro laicis capientibus eisdem esse damnosam ostenditur.
- 47 Ecclesiasticis iudex an inuocare Regale supremorū iudicium auxiliū queat?
- 48 Ex communi doctorum resolutione, Ecclesiasticus in iudicio distinet potest, quā liber seculares magistratus ad præstandum auxiliū compellere.
- 49 Omnes Principes terræ Episcopis obedire tenentur, ab eisdemq; excommunicari & indicari possunt.
- 50 Regij Senatores patrocinando & adiuvando Ecclesiasticam iurisdictionem, auxiliū impartiri tenentur.
- 51 Ex antiqua consuetudine Regij Senatores de violentijs Ecclesiasticorum iudicium cognoscere possunt.
- 52 Episcopi potius ad mandatum & uocationem Regis quā Archiepiscopi venire tenentur.
- 53 Rex qualiter rogat præcipit ac punit inobedientes ecclesiasticos iudices.

De nor.

Secund. par. Cap. 13. 148

De norma à iudicibus seruanda circa clericorum laicorumuē capturam, deq; inuocatione brachij secularis postulanda, accuratius quā hūc usq; dilucidatur.

Cap. 13.

Postquam de condemnatione expensarum vidimus, reliquum est ut agamus de reorum captura, deq; inuocatione brachij secularis postulanda, & imprimis supponendum est, quod carcer regulariter de iure civili inuentus est ad custodiam, non autem ad poenam. l. aut damnū. §. solent. ff. de poen. l. incredibile C. eod. tit. l. 4. tit. 3 1. par. 7. & melius in l. 1. tit. 29. ea d. par. Adde Ana. in cap. à nobis de apost. num. 3. Et videndus Aut. in cap. 18. pratorum glo. in verb. carcel. post num. 1. ubi dicit, quod de iure civili solummodo est ad custodiam inuentus, de iure autem canonico ad custodiam & ad poenam, per tex. in cap. quamuis de poen. in 6. Vbi doctores tradiderunt. & quod

Et quòd sit inuentus ad custodiam & non ad
 pœnam resoluit Menoch. de arbitr. lib. 2. casu
 305. nume. 1. & 2. sed vidimus iam communi
 usu receptum, quòd carcer ad custodiam & ad
 pœnam in utroq; foro passim assumatur, & sic
 iure Regio ad utrumq; effectum inuentus est, ut
 Ola. Antino. docet. lit. C. num. 7. Vbi leges Re
 gias recenset ex quibus carceris pœna pro crimi
 nis punitione irrogatur. Vide Conci. Trid. Sess.
 25. cap. 14. circa fi. Vbi clerici concubinarij be
 neficia non habentes carceris pœna puniri pos
 sunt.

4 Vnde pro concordia iurium & scribentium
 crederem distinguendum esse, ita ut in proceden
 do (causa exigente) delinquens incarceretur ad
 custodiam ne fugam arripiat, & iudicium illu
 sorium reddatur: definiendo tamen, ad pœniten
 tiam agendam & criminis pœnam luendam, ad
 tempus vel in perpetuum (prout magis expedire
 videtur) carceribus mœcipetur. Et ex mea senten
 tia hic est verus & genuinus intellectus ad illum
 text. in dict. cap. quamuis de pœnit. in. 6. cui ipsius
 verba satis sunt consentanea. Inquit enim Inno.
 ibi.

Intelle
 ctus ad
 tex. in. c.
 quâuis.
 de Pœni:
 i. 6. & ad
 l. 4. tit. 31.
 par. 7.

ibi. Quamuis ad Reorum custodiam non ad pœ
 nam carcer spetialiter deputatus esse noscatur,
 nos tamen non improbamus si subjectos tibi cleri
 cos confessos de criminibus seu conuictos, eorum
 excessibus & personis ceterisq; circũstantijs pro
 uida deliberatione pensatis, in perpetuum vel ad
 tempus, prout videris expedire, carceri mancipes
 ad pœnitentiam per agendam. Quod comproba
 ri etiam videtur ex verbis d. l. 4. p. ibi Cala car
 cel no es dada para escarmentar los yerros mas
 para guardar los presos tan solamente en ella
 hasta que sean juzgados, igitur post rem iudica
 tam detrudi possunt perpetuis carceribus non ad
 custodiam, sed ad pœnitentiam pro peccatis per
 agendam.

Sed hic obiter quæritur utrum Ecclesiasti
 cus iudex perpetuum carcerem in pœnam delicti
 tam clericis quàm laicis irrogare possit. Et Cali.
 in marg. fisci prout eum allegat Iul. Cla. practi.
 crimi. q. 7. nu. 4. dicit quòd Reges Castella mul
 tũ vtuntur ista pœna perpetui carceris, & quòd
 apud clericos multum frequentatur. Licet idem
 Clar. fateatur ibidem quòd laicum ad perpetuum

Pp car

carcerem condemnare non possit, etiam quando laicus propter delictum effectus est de foro ecclesiastico. loquitur tamen sine ratione et lege, et contrarium videtur sentire Ber. Diaz in prac. cap. 129. nec video si pena perpetui carceris sit condigna delicto, quare laico non irrogabitur, cum Clericus illo dignior eam subire teneatur.

At verò Menoch. dict. tract. de arbit. q. 86. cū alijs multis, quosibi allegat, resoluit quod de iure civili carcer perpetuus in pœnam irrogari non potest, nisi seruo, ex dispositione autem iuris Pontificij secus.

7 Hinc etiā quæritur, nūquid istiusmodi incarceratus modo clericus modo sit laicus, possit stricti carceris asperitate seu fame necari, et Ang. in l. Prætor ait. §. Publicanus, nu. 1. ff. de vi bon. rap. dicit quod quāvis clericis nō licet interficere quē quā possunt tamē eos in carcerē includere, cū tāta necessitate cibi et potus ut fame necentur, cū quo transit Iul. Cla. ubi supra. Et Ana. in. c. à nobis de apost. num. 6. dicit, quod ecclesiasticus potest clericum deputare sub gravi carcere attenuan-

nuando sibi vitum (forte in pane et aqua) ut mors sit illi solatium, et vita tormentum, per tex. in capit. novimus. §. pro illo de verbor. signi.

Sed Ber. Diaz in dict. c. 129. cū alijs multis quosibi refert contrarium aserit, dicens quod si ita incarceratus de facili moreretur, Ecclesiasticus iudex esset irregularis, et refert etiam Card. in Clem. 1. de pœni. et remi. dicentem quod ponentes aliquem in tali carcere, in quo propter eius arctiorem incarcerationem non vivunt ultra sex vel octo dies, reputat homicidas vel irregulares, quia illa pœna est magis afflictiva quàm si ponerentur in patibulo.

Ego autem pro istius difficultatis concordia dicere nō, quod si iudex in hoc modum excesserit, ita ut incarceratus verisimiliter ex excessu citius mori contingat, irregularis et homicida iudex reputabitur, sin autem modum non excesserit, sed pœna fuerit condigna delicto, etiam si incarceratus moriatur illico, excusabitur iudex ab irregularitate et alia qualibet pœna, quia hanc cibi et potus tenuitatem, et carceris angustiam

Cōcilia-
tio opi-
nionu.

Pp 2 imponi

imponi à iudice posse, omnes ex iure Pontificio cōmuniter fatentur, ut resoluit Menoch. diēt. q. 89. num. 10. Et solummodo excessus in hoc considerandus est, quod ex eo comprobatur, quia si damnatus ad perpetuum carcerem moriatur, dicitur naturaliter mori, ut not. Ana. in cap. si. de homi. num. 8. & Bald. in. l. 1. C. de his qui ad li. perue. non po.

Caterum pro huius articuli complemento, lubens iudicibus Ecclesie consulerem, ut nusquam ista pœna utantur, tum ut irregularitatem in dubio vitare valeant, si incarceratus forsan moriatur, tum propter loci difficultatem ad deputandum carcerem perpetuum. Inter monachos autem permessa videtur, ac est satis cōsentanea pro religiosis grauitur delinquentibus.

Hinc crederem insurrexisse praxim, quam aliqui iudices in definiendo obseruant, qui preteriti carceris pœnam cum expensarum condemnatione, pro criminis punitione irrogare solent, ut Bern. Diaz ad notauit in pract. cap. 23. quam utiq; praxim lubens approbarem, nisi ex ea facilitas ad reos incarcerandum oriretur, ex quo etiā
id de-

id deterius contingere solet, ut ex quibusuis probationibus iudices ducti, detentionem in carceribus aut personalis comparitionis laborem in pœnam delicti temerè irrogent, quæ utiq; pœna non minima est, nec inconsideratè irroganda.

His per actis iudices hoc loco admonere oportebit, ne passim ac temerè clericos capere & in carcerem & vincula mittere iubeant, similes enim capturæ non debent fieri de facto, sed precedente diffamatione vel accusatione, cū qualiquali causa cognitione aut processu saltim informatiuo iux. tex. sing. iuncta glos. & ibi scribing. in l. 2. ff. de cust. reorum & per Philip. Fran. & Domi. in cap. Si Clericos de sent. excō. lib. 6. notat Bern. Diaz in pract. cap. 114. & 116. & Roderi. Xuar. de fidei ius. dan. in caus. crim. vers. practica iuridica est, & Boss. tit. de captura in princ. quibus adde Anto. Gome. variarū tho. 3. cap. 9. de capt. reorum.

Sed caveāt obsecro, nè seueritatis gloriam affectantes, (ut iuniores iudices facere consueverunt) ad reorum capturam illicò prorumpant, quia captura est iniuria irreparabilis, ut Ias. do-

8

9
captura
est iniu-
ria irre-
parabi-
lis,

cet in l. si se non obtulerit num. 24. ff. de re iud. & Roderic. Xuar. in l. 2. tit. de los gouernos. q. 4. col. 1. & quia durior est carcer quam ipsa captiuitas.

Et praesertim id attendant in delictis in quibus corporalis poena non venit imponenda, & ubi carceris poena pro criminis punitione minus etiam irroganda est, quia plerumque contingere solet, quod incarcerando clericos sola delicti suspitione, aut praesumptione vel etiam semiplena probatione precedenti, innocentes & sine culpa aliqua postea reperiuntur, & si iudicis sententia absolutoria à carceribus & delicti poena liberentur, iniuria seu infamia quae captura ipsa contrahitur nequaquam deletur in totum.

Id
Autho-
ris sen-
tia circa
clerico-
rum cap-
tura af-
te para-
gendam

Vnde mea quidem sententia, ubi delinquentes fuga non timetur nec ullatenus suspicatur, ut fere in omnibus delictis contingere solet, nisi plena delicti probatione precedenti, ad aliquem clericum incarcerandum minimè procederem, sed data securitate fuge, cautius agitur, si priusquam ad capturam deueniamus plenarie agatur

tur, quippe eos custodiri qui fugam minimè arrepturi sunt superuacaneum videtur quod inspectie probare videtur Domi. d. cap. siclericos, de sententia excommunicati. libr. 6. dicens quod Clerici non semper propter crimen sunt detrudendi in carceribus, sed tunc demum quando sunt suspecti, ut quia nihil possident in loco delicti, vel sunt alienigeni. Quod etiam probari videtur in cap. 6. concil. Trid. Sess. 25. circa med. ubi in criminibus ex incontinentia prouenientibus, & alijs atrocioribus ubi de fuga timetur, ne iudicium eludatur potest Episcopus facta summaria informatione ad capturam procedere secus autem videtur fuga cessante.

Præterea hæc sententia ex eo fulciri videtur, quia nullus in carcerem priusquam conuincatur detrudendus est, ut eleganter probat l. 2. C. de exhibendis Reus & licet glo. ibi. verba illa priusquam conuincatur exponat, idest semiplene. Salice. ibi approbat glo. solutionem quantum ad custodiam carceris subeundam, quae cessante ut pote de fuga non timetur supra dicta l. 2. aperte fulcit nostram sententiam.

Præ-

11

Præterea eo etiam casu ubi carceris pœna ex lege vel consuetudine pro criminis punitione imponenda venit: ante quam ad capturam devenimus, plenaria delicti probatio procedere debet, quia est pœna ordinaria delicti, et alias daretur occasio, quod semiplena probatione vel presumptionibus talia delicta puniretur, ita Phil. Frã. in dict. cap. si Clericos num. 7. in fin. et Domi. ibi num. 5. Tenet etiam Bern. Diaz in pract. c. 116. in fine.

12

Proinde discreti iudices non debent esse faciles ad capturam. Unde si iniuste aliquem in carcerem et vincula coniecerint, ultra peccati reatum quod contrahere videntur, damnum et iniuriam iniuste incarcerato compensare tenentur ut Nanarr. asserit in manua. cap. 15. et 13: per tex. in l. 1. C. de priva. carce. et in c. nõ sane 24. q. 5. ver. si. et ultra prædictas pœnas haud liberi erunt à sententia canonis si quis suadente prout facile colligi potest ex docto. in dict. cap. si Clericos et ex eodem Navar. in manua. c. 27. num. 85. Præsertim in leuibus delictis ubi nec fuga timetur et corporalis pœna inferenda non est.

13

Sed

Sed heu quàm iniquè et imprudenter clericorum captura à iudicibus Ecclesiastici fori hodie practicatur, qui quidem cupiditate seu iactantia excecati ob leuia quæcûq; delicta et ubi fuga minime timetur, et præsertim ubi pœna corporalis non venit irroganda ad incarcerandos et affligendos Christos Domini ex quali quali informatione seu leuissimis presumptionibus procedere non verentur.

Inuestio
Austro-
ris aduer-
sus iudi-
ces Eccle-
siasticos
qui facili-
es sunt
ad cleri-
corum
capturam.

Unde passim fit quod miseri inquisiti ut ab ipsa possint citius incarceratione et vinculis liberari, nec conuicti nec confessi in causa concludant et proprijs defensionibus cedant, quo solent delictis forsitan, quæ nusquam perpetrarunt, concedere et assentiri, in propria famæ dispendium.

14

Et plerumq; indices, vinculorum asperitate atq; diuturna carceris detentione eos ita premunt, ut quasi inuitos ad id efficiendum inducant. Cui adhuc ipsi diabolo si esset in iudicio non est neganda defensio, ut Rota docet in nouis. 364. alias 16. de dolo et contu. num. 3. et decis. 201. alias 15. de procur. per tex. in cap. cum inter de excess. præ. adde Imol. in Clement. Pastoralis,

Diabolo
si esset in
iudicio
non est
deneganda
defensio.

Qq num.

numer. 52. de re iudicata.

15 Sed o summa iniquitas, & iniuria clericorū satis detestanda, nonne Ecclesie iudices satis cōpertum habent, quod reo conuictō & adhuc spōtē confesso, & etiam non petenti non est denegandus terminus ad se defendendum, ut totius mundi practica tenet, prout Iul. Clarus testatur li. 5. recep. §. si. q. 49. num. 13. idēq; eleganter resoluit Redin. in tract. de magis. Princ. Verbo sed etiam per legitimos tramites num. 85.

16 Nonne etiam precipitur quod ubi pœna corporis afflictiva irroganda venit, testibus non reproductis vel defensionum terminis spontē renūtiatis, ad aliquem puniendum seu condemnandum procedi non potest ut eleganter concludit Couarr. in. 4. cap. 8. §. 12. num. 16. & Redin. ubi supra num. 114. atq; id ipsum Lacell. Cōr. sequitur in templo iudicium lib. 1. cap. 1. §. 4. q. 3. num. 16. Vbi etiam casus recenset in quibus defensionum renuntiatio admittenda est.

Vnde Iul. Clarus ubi supra num. 16. iudicibus consulit, ut nullo modo curent inducere eos ad renūtiandum suis defensionibus, nē super eos

eos & eorum filios cōuertatur. idemq; Marst. sequitur in sing. 651. Et nouissime Menoch. consi. 82. num. 121.

At vultisne Præsules optimi hanc dignoscere veritatem facite obsecro, ut vestri officiales veliure permittente sub fidelissimis captos dimittant, vel eodem prohibente inquisitos minime capiant, & in aperto videbitis, qualiter inculpati iustas obtulerint defensiones, ita ut multi necessario absoluedi veniant, qui alias (renūtiatis defensionum terminis) erant condemnandi.

Cæterum illud huc non est, omittendum, quod clericis non est in carcerem detrudendus, nec excommunicandus propter es alienum, cap. Oduardus & ibi communiter scribentes desolatio. Nec eedere bonis compelli potest, si præ inopia debita soluere nequeat, ut eleganter concludit Couarr. var. lib. 2. cap. 1. num. 9. Et Bacti. de ino. debi. c. 17. nu. 9. qui etiam nu. 11. eiusdē cap. in re reprehendit Parisiensis Curia consuetudinē, qua pro debito civili clericorū in carcerari facit, oblitus tamen fuit reprehendere eandem consuetudinē, quæ in multis Ecclesiasticis Hispania Tribunabibus etiam viget, non solum capiendi verum-

17 Clericus nō est capiendus propter es alienū

de iudic. de iur. iudic. de iur. iudic. de iur. iudic.

18

Qq 2 etiam

etiam passim excommunicandi clericos propter
as alienam.

Sed ea de causa, (ut opinor) hac prava cōsue-
tudo introducta est in pratorijs Ecclesiasticis, tū
quia hac via citius debita à miseris debitoribus
extorquentur, tum quia privilegium dicti cap.
Oduardus clerici quantumcumq; Ecclesie cen-
suris carcerisq; & vinculorum asperitate oppri-
mantur opponere recusant, credentes sibi esse dā-
nosum ac infamiam inde contrahere posse, aut u-
mant enim esse veluti honorū cessionē, qua non
nisi ab infamibus & decoctis hominibus fit. At
verò non eorum culpa hoc euenit, sed iudicum,
qui ex officio Clericorum privilegia illasa con-
seruare tenentur, saltem quatenus totū ordinē
clericalem tangere videntur. Nec oberit argu-
mentum, à milite armato militia ad militem ce-
lestis militiae ut Euer. in dict. loco censet, qui nō
militat in utroq; casu eadem ratio, nam inter lai-
cos dubitari merito potest, quis sit nobilis & priui-
legiatus, quis verò nō, imò quilibet plebeyus pra-
sumitur, dum nobilitatis & exemptionis priuile-
gia non ostenderit & in iudicio produxerit, sicq;

Iudex ex
officio
clericorū
priuile-
gia con-
seruare
tenentur

inte-

interim capies incarcerationi propter debita potest,
vsq; dum priuilegij exceptionem opponat.

Secus verò si notorius nobilis sit & absq; cō-
traditione, quia non est carcerandus ut conclu-
dit Gnti. de iuram. confir. 1. par. cap. 16. num. 6.
quare igitur si executio aduersus clericum fiat,
& iudex & creditor eum clericum confiteantur
incarcerandus illico est? presertim quia pro cleri-
cis semper praesumitur quin clericatus priuilegia
ostenderit, & sacrorum ordinum titulos in iu-
ditio adiderint glo. in c. super his de accusat. Ro-
ta in antiq. decis. 264. aliàs de ferijs. 8. & potissi-
mum hoc ad iudicis officium spectat, quia pacto
expresso huic priuilegio (nè conueniantur ultra
quàm facere possunt secundum constitutionem,
dict. cap. Oduardus) clerici renuntiare non pos-
sunt, ut placuit butrio consi. 41. quem refert &
sequitur Baeti. ubi supra num. 5. quinimo si aci-
tè fiat consentiendo se incarcerationi & excommuni-
cationibus subijci.

20

Nec etiam si iuramento simpliciter promisse-
rint soluere debitum praedicti. c. priuilegiū amit-
tere debet, ut testatur Covar. aduersus, Gomez.

293 prout

Aduersus
Guti. de
iur. con-
fr.

prout eos refert Guti. d. tract. 1. p. c. 17. nu. 36:

Nec ipsius Gutie. conciliatio placet inter Cauar. & Gome. quia parum refert dicere q̄ se obliga a pagar la deuda simpliciter vel cum dictione uniuersali a pagar toda la deuda, ut ex hoc tantipō deris beneficium clericis auferatur. Rursus nonnē discreti iudices pignora capi & bonorum excusationē fieri. secundum iuris regulas inbere possūt, & beneficiorū redditus creditoribus ad iudicari, ita ut deductis necessarijs alimentis quatenus facere possunt debita cuncta auant, quin incarcerentur illico, aut temerē excommunicentur, aduersus sacerdotalis dignitatis prerogatiuā? cuius utiq; conseruatio, ad publicam utilitatem & religionem maximē spectat.

21

At verò si de fuga clerici debitoris timetur, vel quòd bona obtrudere & asportare velit, aliūnē dolū cōmittere suspicatur, ad defraudādum creditores suos, vel quando pecunia debita procedit ex delicto, vel quasi, veluti si contrectauit depositum, & alijs huiusmodi casibus, quos idem Couar. Guti. & Baeti. ubi supra referunt: Clerici capi & excommunicari poterunt. In quibus adhuc lubēs consulere, quòd si pignora liberē ca-

pi &

pi & extrahi possunt, secundū debiti quantitatē vel dantur fideiussores de stando iuri, à censuris & captura prorsus absteatur. Etiam si non caueant de iudicato soluendo utidem Gutie. circa nobilem carceratum a serere ubi supra videtur.

Et hoc etiam ex eo satis cōprobat, quia si debitū ab instrumento guarentigio & auctentico processerit, vel à partis confessione, seu à sententia transacta in rē iudicatā, vel ex chirographo recognito, executioni mādabitur, iuxta leges Regias & stylum curia secularis, absq; captura & excommunicatione, prout fieri consuevit ferē in omnibus Ecclesiasticis Pratorijs, præsertim Archiepiscopatus Toletani ubi constitutione Synodali tertia sub titulo be sent, & re iud. constitutum est, quòd in causis clericorum executiuis procedatur iuxta prædictas leges Regias. Nec dicendum est quòd Clericus debet capi usq; dum præstet fideiussorem de saneamiento, quia qui libet laicus sub his fideiussoribus à carceribus necessariò dimittendus est aliàs paris essent conditionis.

In alijs autem debitis non liquidis, nō excusa-

tionem 23

tionem (ut aiunt) paratam habentibus, efficaciori quidem ratione à censuris & incarceratione abstinendum erit, in quibus via ordinaria aut per captionem pignorum procedi potest, nec temerè super his mandata censuris plena decerni debent ut hucusq; actum est.

24

Laicorū
captura
pruden-
ter agen-
da.

Præterea non immeritò Ecclesiæ iudices admonedi etiam sunt ut circa laicorum capturam prudenter se gerere debeant, quia odiosa est, & licet in aliquibus diocesisibus consuetudine obtentū sit, eos posse capere, ac vinculis constringere, in alijs autem non video, ut Covarru. inquit cap. 10. pract. qq. num. 2. quare seclusa consuetudine iudex Ecclesiasticus non possit ipsos laicos capere & in carcerem mittere, si legitime aduersus laicum criminali iudicio vel sententiā tulerit, vel cognitionem & examen culpa ad punitionem instituerit, quam sententiā Domi. expresse asserit in cap. cum Episcopus num. 9. de off. ordi. lib. 6. eandem sequitur ac dicit esse communem Mēcha. lib. 3. de testa. §. 2. 2. num. 18. quam etiam de iure dicit esse veriore Salz. in addit. ad reg. 397. Bernar. Diaz verbo sed nouum dubiū.

Laicus
excomu-
ni opini.
à iudice
Ecclesia-
stico capiendus.

Verun-

Veruntamen omissis longis disputationibus, quæ inter doctores iuris Casarei & Pontificij circa hanc quæstionem passim suboriuntur, & his quæ incompotationem huius sententiæ adducti solent, eam efficacissimo argumento tex. c. 3. Sess. 25. Conci. Trid. iuri & rationi magis consentaneam fore ac necessario seruandam esse ostendam. dicto enim capite stabilitum est quod in causis ciuilibus seu criminalibus laicorum tam in procedendo quàm definiendo, à censuris abstinendum sit, imò præcipit sancta Synodus per multas pecuniarias, seu per captionem pignorum, personarumq; districtiōnem, per suos proprios, aut alienos executores, realis vel personalis executio prius fieri debeat, quàm ad censuras deueniatur. Unde fit quod si retenta contraria opinione, Ecclesiasticis iudicibus laicos capere ac eorum pignora non licet, necessario in qualibet parte litis tam in procedendo quàm definiendo censuris uti licebit, prout passim utuntur omnes Ecclesiastici iudices, cōtra omnem iuris ordinem & decreta Pontificium, ita ut censura magis contemni quàm formidari videantur, & pernitentiè potius parare quàm salutē.

25

Rr Sed

26

Maligni-
ra tes cé-
furatum
enuncie
ratur.

Sed probuius rei maiori dilucidatione, maxime opere aduertendum est, ad incommoda & malignitates censurarum quasi accuratè ac Christiano animo perpendantur, captura quidè pro illis pro nihilo reputabitur. Nam si excommunicatio fuerit maior, amplius nocet excommunicatio quam ipsum peccatum mortale, propter quod lata fuit iuxta notata per Couarr. in relect. cap. alma mater de sent. excō. lib. 6. in initio pri. partis num. 6.

27

Quæ etiam quemlibet privat suffragijs Ecclesie & communionem fidelium, sacramentorumque participatione tam actiue quam passiuè, ut latè sumista referunt in suis summis ver. excommunicatio, & Nauar. in manua. c. 27. nu. 17. cū sequentib. Et iuxta glo. receptam in §. 1. verbo interdictum, in §. 1. quibus modis ius pat. sol. excommunicatus deportato equipariatur, quam glo. sing. reputat Bald. in cap. licet vndiq. de officio deleg. & Gemi. in cap. decernimus de sententia excom. lib. 6.

Et adeò excommunicatio pœna est, quòd ubi de iure civili venit imponenda pœna mortis,

de iure canonico imponitur excommunicatio, ut docet Abb. in cap. per venerabilem, qui si. sint leg. idem in cap. 2. de maior. & obed. & in cap. 1. de fur. in fi. & sanct. Thomas. 2. 2. quæst. 99. arti. ult. adnotauit, quòd de iure canonico non imponitur mors temporalis, imò loco eius excommunicatio infligitur. Atq. excommunicatus ut habetur in glo. cap. audi & in c. omnis. 11. q. 3. traditur Sathana & in eo habet potestatem quasi in pecore suo, & deniq. Car. in cap. nihil quæst. 3. refert quatuordecim malignitates excommunicationis & Rosa. bus. libr. 2. serm. 37. adidit vsq. ad. 26.

Idq. excommunicato etiam contingere solet, quòd ex perseverantia in excommunicatione pœnis pecuniarijs & relegatione ex legibus Regni punitur, & crescente contumacia hæresis suspectus habetur, ut in cap. 3. in fin. sess. 25. Concil. Trident. latè notat Couarr. in relect. cap. alma mater. 1. par. §. 7. num. 10.

Et deniq. excommunicationis pœna maior est quam Ecclesia imponere potest teste Boherio

in cap. si quis Presbyterorum nume. 8. de rebus ec. non al.

Quæ utiq; incommoda & malignitates omnes, si laici attentius considerauerint, millies profecto priuilegio, nè in carcerari à iudicibus Ecclesiasticis possint renuntiare, & in carcerem Ecclesiasticum quantumcunq; squallidum & tetrū detrudi, diuq; ferreis compedibus ibi detineri malent, quàm Ecclesiæ censuris submitti.

28

Laici ex-
cōmuni-
cati expe-
rimētū.

Vnde id experiri unumquemq; Ecclesiasticū iudicem maximopere vellem quod ego dum iudicandi muneri præfui expertus sum: nam propter Ecclesiasticum debitum quendam laicum excommunicauerā, qui cū indurato animo in excommunicatione diu permanisset, illum forsan conueni, & cum ab eo perceperim adhuc esse censuris inmodatum, cautè mecum duxi vsq; in Ecclesiasticum carcerem, ubi nolentem absolui, & vinculis conieci, vsq; dum debitam pecuniam lueret: profecto infra vnius horæ interuallum, eam cum totius causæ sportulis persoluit, ut à vinculis citius liberaretur. En quomodo grauissimas ac formidandas censurarum pœnas, tanto tem-
po

tēpore hic laicus spreuerat, in sui ipsius animæ salutem, corporis autē afflictiuas, quasi ignarus illico sensit, ac verè timuit, quod utiq; passim contingere solet in censurarum vilipendium.

At si nemo sanæ mentis hoc inficiari vsquam potest quæ igitur de causa seculares magistratus tam anxie & non exiguo conatu id obuiare curant: cum principale præiudicium regalis iurisdictionis non oded in laicorum captura consistere videatur, sicuti in causarum preventionem aut præoccupationem, quæ si Ecclesiasticis legitime cōpetierit per consequens & ipsa captura, nam causa simpliciter commissa vel mandata, omnia mādāta censentur, quæ consequutiua sunt ad finē causæ cap. præterea cap. ex literis de off. deleg.

Unde valdè miror quo iure quaq; ratione. l. 29 Regni. 15. tit. 1. l. 4. noua collecti. cōdita fuerit, quæ nedum laicorum capturam per Ecclesiasticos iudices eorumq; ministros faciendam prohibuit, verum etiam omnium diocesium consuetudinem abstulit, veluti introductam contra sciētiam & patientiam Regis, nonnè Dominus cum et a bona quæ Iob possiderat filios & armenta ip

Rr 3 siusq;

siusq; salutem in manu Sathane posuerat, animã autem reseruauit? Quare igitur in Christiana republica permitti debet. animas hominum pretiosissimo suo sanguine redemptas simul cum corporibus ipsis, Sathane tradi? siquidem excommunicatio teste Læcelo. Contra. in templo iud. libr. 2. cap. 5. §. 4. num. 6. afficit corpus & animam.

Igitur luat corpus & a quolibet incarceration, si crimen aliquod commississe comperitur distrahantur bona, & creditoribus cuius sunt adiudicetur, anima uero suo creatori incolumis reseruetur. Quid enim homini prodest (ut scriptura sacra testatur) si totum mundum lucretur, anima uero sue detrimentum patiatur?

Unde uellem profecto ut Rex Hispaniarum Catholicus hac omnia perpenderet, & ut magnificentissimus omnibus sui Regni Prælati. l. lata concederet, liberam laicorum capturam, in his casibus qui ad suum forum & iurisdictionem spectare dignoscuntur, ita ut à Regia sua largitate & maiestate suprema, omnes fateantur hoc bonum accepisse, ut ne clanculum & ut

unde

undeis introducat, in animarum omnium graue dispendium, & utriusq; iuris scribentiumq; nimiam confusionem, ac censurarum sanctæ matris Ecclesiæ uilipendium. Et ex eo potissimum id Rex Christianissimus concedere astringitur, quia si circa incarcerationes laicos Ecclesiastici iudices vim aliquam, uel iniustitiam eis intulerint, ipsemet Rex Catholicus, eiusq; Regij Senatores submouendi eam potestatem habent.

Sed abijciat quispiam me insanire, ac nihilum dixisse, cum iure optimo & ab ipsa præsertim Trid. Syn. cautum sit, ut inuocatione brachij secularis huic morbo medeatur, dum sancta Synodus præcitato c. 3. statuit si prædictam pignoris captionem personarumq; districtiorem posse fieri aduersus laicos per suos uel alienos executores, communisq; doctorum resolutio id ipsam comprobare uideatur.

Sed mane parã per, si rē iuditiariã in foro Ecclesiæ aliquãdo egisset, & attētius perpēde, qualis sit ista iudiciū seculariū inuocatio, & incommoda quæ inde sequuntur caute cōsidera et repies q̄ aliq̄

30

Inuocatio
brachij
secularis
capiendi
sunt
laici.

31

Incommoda
in
uocatio
nis
brachij
secularis
ad
nomen
ramur,

seculari

seculares iudices difficillimè & agrè ferant officium suum postulatum impartiri, ita ut eis videatur facere quid iniustum, & sui officij alienū, ac universam regalem iurisdictionem prorsus destruere, adeo ut ipse mallem causas omnes contra laicos in decisas relinquere, quàm horum iudicium inuocationibus uti.

Qui quidem scandalizantur per sepe ac irascuntur valde, quippe in literis inuocatorijs Ecclesiasticus iudex sub excommunicationis interminatione ut exhibeatur auxilium imperat, quasi superior non sit, & iure non fuisset hoc stabilitum, quid queso inuocare proderit, si nolentes officium suum impartiri, ad illud praestandum compelli non possent prout de iure conceditur? per tex. in cap. 2. de maled. tradunt communiter scribes in cap. 1. de off. ordi. maxime Abb. ibi nu. 11. & Ias. in l. à diuo pio. §. sententiam Romanu. 16. ff. de re iudicata. Imò ex sententia Menoch. de arbitra. lib. 2. casu. 45 2. num. 4. iudices seculares qui hoc auxilium Ecclesiastico iudici prestare negligunt, eius arbitrio puniendi sunt, licet praxis solummodo admiserit, ut inobedientes excommunic-

Aduer-
sus Me-
nochi.

municatione plectantur. Donec mandatis Ecclesie paruerint, nec parui pendendum est, quod obedire vellint quinimo eos punire ut Menochi. testatur.

Alij praterea priusquam officium suum prestare vellint, acta processus ab eis examinanda fore proclamant, & usq; dum eis exhibentur obedire recusant, quod licet in causis mixti fori eis concedatur iuxta tradita per docto. in cap. 1. de off. ordi. & late discutit Redit ubi supra, crederem profectò contrarium sustineri posse. Nā si secularis iudex Ecclesiastico auxilium suum haud impendere debet, nisi examinato processu, ac iustitia causae prius discussa, quid igitur refert communis doctorum assertio quàm supracitauimus? videlicet qd Ecclesiasticus iudex censuris queat secularem compellere ad exhibendum auxilium, profectò nihil, siquidem in manu cuiuslibet secularis iudicis erit non obedire censuris Ecclesie, ac ex qualibet causa dicere processum minime iustificatum esse, quod par imparem facere solet, non tamen inferior aduersus superiorem.

Iudex se-
cula. qua-
do exa-
minare
debeat
processu
Ecclesia-
stici ante
auxilium
praestan-
dum.

Quod etiam comprobari videtur ex eo quia
S s si in-

si inter secularē & Ecclesiasticum iudicem con-
trouertitur super iurisdictionis competentia aut
praecipue occupatione, Ecclesiasticus tāquam superior
cognoscere, ac iudicare habet an sua sit iurisdic-
tio ut eleganter resoluit Conar. pract. qq. c. 33.
nu. 1. vers. quibus etiam sufragatur. Igitur si ea-
dem controuersia inter ipsosmet suboriatur iudi-
ces super causā & processus iustificatione, Eccle-
siastici sententiam praeualere iustius erit. Et ex
eo potissimum id fieri debet: quia in similibus con-
trouersijs si secularis iudex iniuste ab Ecclesiasti-
co fuerit compulsus, eam vim & iniustitiam eius
superiores per viā (ut aiunt,) de la fuerça dimo-
uere possunt.

28 Et hoc praesertim obseruandum erit quando
imploratur auxiliū super captura laicorū. Quis
nō opus est processū examinare, quo circa qualis
q̄lis causae cognitio sufficere videtur, cū ex eadē
causa & probatione quā seculares iudices laicos
capere possunt, Ecclesiasticis pro eorum captura
auxiliū prestare teneantur. Secus tamen erit si
ad executionem sentētia criminalis aduersus eos-
dem auxiliū implorabitur, quia tunc non aequum
videtur

videtur auxiliū impartiri, nisi iuste fuerit po-
stulatū, & ante executionem secularis iudex pro-
cessum examinauerit, & ita nisi fallor tex. deberet
intelligi cū cōmuni resolutione doct. ibi in cap. 1.
de offi. ordi.

Et rursus plerūq; cōtingere solet, ut antequam
huiuscemodi inuocatorijs literis obediatur, clācu-
lū curēt p̄dicti iudices seculares, ut eorū ministri
cognitis ex intimatione laicis delinquentibus, eos
illicō capiāt & in regiū carcerem mittant, facta
prius criminis denūtiatione prout eis placuit, ita
ut per similitē capturā, & falsam delationē causā
praeuenisse autumēt, q̄d licet iniuste & cōtra o-
mnē iuris ordinē fecerint, nihilominus intetū suū
consequuntur, quippe literarum inuocatoriarū
intimationi respondere nō verētur causam praec-
cipasse eisq; per capturam competere.

Et licet miser Ecclesiae iudex ad exhibendū au-
xilium grauiori cēsura utatur, appellationes inde
interponere curāt, cū protestatione auxiliij, quod
vulgo, (de la fuerça nūcupatur) ni suis quantun-
cūq; frivolis appellationibus deferatur & ante-
quam ut excōmunicati & inobediētes denūten-
tur, acta originalia totius processus, eadē via in

Regia Tribunalia deferunt, & quia ut plurimum ex officio iudicis Ecclesiastici, vel ad instantiam eius promotoris fiscalis fulminantur, non prosequuntur instantiam illam de la fuerça, imo penitus missam faciunt, quia tot expensis, & innumeris contentionibus, importunoue labore, peccata laicorum punire recusant, praesertim cum iam per ipsos non steterit, quominus puniantur. Et hoc inde deterius contingit, nã peccata quae secreti sigillo indigent, publicari solent, in multorum graue dispendium & animarum salutem.

At si forsã aliqui timorata cõsciẽtia & recti iudices auxiliũ suũ libẽter prestiterint, eorũ profecto executores quibus id cõmitti solet, non solũ exequi negligunt prestitum auxilium, imò ipsos laicos si opus est certiores faciunt, ut vel fugam arripiant, vel aliter iudiciũ Ecclesiasticum subterfugiant, ita ut necesse sit contra executorem nouum inchoare processum. Vnde fit ut ex vna lite, (quae forsã de aliquo diuturno cõcubinato seu peccato publico vitando agitur,) mille iurisdictionum contentiones atq; discordia inter ipsosmet iudices oriantur: adeo ut ad Ecclesiasticum inter

interdictum deuenire ac populum innocẽtem affligere sape necesse sit, & dum iudices hi mutuũ sibi auxilium praestare tenentur, se adinuicem impedire & litibus inuoluerè parant.

Quod ipse dũ iudicandi muneri praesui egre ferebam, & ob id sepius iudicandi laborem rennui, nam pro extirpandis & à Christiana republica erradicãdis peccatis publicis, vice remunerationis & auxilium à Christianis magistratibus praestandi loco, non solum innumerabiles & importuna disseminabantur lites & grauia contentionum iurgia, imò saepius alumni & officiales Ecclesiastici fori, & aliquando amici & coniuncti, praesertim si laici erant tetrìs carceribus detrudebantur, & aliquo quaesito colore iniuste vexabantur: quod frequentius apud nouiores ac iuris ignaros iudices contingere solebat.

Nec minus obstabit dicere, quòd ex opinione Pala. Rub. in c. per vestras. 2. not. S. sed est Pulchra dubitatio num. 17. & aliorum quos ibi refert, iudex Ecclesiasticus debet procedere contra laicos, primo excommunicando, deinde anathematizãdo & interdicens, postea cum Eccle-

3 4
Aduers.
Palla.
Rub. &
alios:

Directorium Iudi. Ecclesi. fo.

sia nō habeat ultra quid faciat, inuocet brachiū
seculare, quem etiam refert eſ sequitur Conar.
pract. qq. c. 10. nu. 1. eſ August. verò in c. signi-
ficasti, de off. iud. deleg. nu. 24. Et Redin. de Ma-
iestate Princ. verb. sed etiā per legitimos tramit-
tes nu. 142. quam opinionem omnes cōmuniter
faterentur. Sed utiq; nisi fallor decipiuntur omnes,
eſ quod prius inuocatione eſ captura ac pigno-
rum captione utendum sit, liquido ex sequenti-
bus commostrabimus.

Et primum ex eo communis opinionis error
manifeste apparet quia tex. in cap. 1. de off. ordi-
narij, eſ in cap. 2. de male eſ in c. dilecto, de sent.
exco. lib. 6. eſ omnia alia iura qua in istius sen-
tentia cōprobationem doctores adducunt, cū de
inuocatione brachij secularis agunt, loquuntur
per hæc verba, si necesse fuerit, vel si opus fuerit,
eſ huiusmodi, ex quorum proprio significato, in
qualibet parte litis, in quolibetq; actu, ubi necesse
fuerit, verificari possunt, nec per ea verba restrin-
gimur ut in subsidiū, et quādo ecclesia nō habeat
ultra quid faciat, inuocatione utamur, nec ex di-
ctis iuribus si bene perpendantur, hoc induci po-
test

potest. Præterea hoc ipsam ex eo etiā dilucidari
potest, quia si semiplena probatione præcedenti ad
capturā delinquentiū eſ bonorū sequestrum de-
ueniendū est, ut superius late tradidimus eſ cō-
munis practica tenet: eſ in his prius atq; grada-
tim censuris uteremur, quā ad inuocationem
deueniamus prout ex prædicta cōmuni resolutio-
ne percipitur, maximum profecto inconueniens,
eſ intollerabile absurdum inde sequeretur, nam
interim inquisiti vel fugam arriperent, vel bona
obtrudere eſ occultare curabunt. Nam bonis in
sequestrum traditis eſ delinquentis persona vin-
culis mansipata, in toto litis discursu, brachij sa-
cularis auxilio nusquā erit opus. Vnde totius
regni forēsis praxis recepit eſ admisit, ut in limi-
ne cuiusuis litis pro capiendo laico delinquente,
vel pro eius annotatione bonorum, eſ in alia qua
libet parte litis, quotiescunq; opus vel necesse fue-
rit, inuocetur secularis magistratus auxilium.

Quod utiq; ex cōtextura prædictorū iurium
facile etiam depræbēdi potest, nā tex. in. d. c. 1. de
off. ordi. hæc verba subiungit. Habent igitur Ep̄i
in suis diocæsibus liberā potestatem adulteria et sca-
lera

lera inquirere, ulcisci, & iudicare, secundū quod canones censent, absq; impedimento alicuius, & cum opus fuerit publicum conuocent auxilium. Ecce quomodo in inquirendo ulciscendo iudicādo, cum opus fuerit uti inuocatione possumus nō autem in subsidium, ut pradieti doctores autumabant.

38

Quod sanē dilucide comprobari potest ex ipsamet Trid. Syn. supra citato cap. 3. sess. 25. quo ut superius dictum est statuitur, ut tam in procedendo quam definiendo in causis civilibus & criminalibus contra laicos sine ipsis clericos, per mulctas pecuniarias, uel captionem pignorum, seu personarum districtiōnem, per suos uel alienos executores, executio realis uel personalis prius fieri debeat, quam ad censuras deueniatur.

Excom-
municatio
infu-
bidium
irrogan-
da.

Ecce quomodo censura merito in subsidium ueniunt, quando iam Ecclesia iudex pignorum captione, & personarum captura usus fuerit per suos executores faciēda, uel per alienos inuocato ad id brachij secularis auxilio, nō autem eōtra ut communis resolutio doctorum censet, qua

nun-

nunquam mihi placuit: nec iuri & rationi consentaneum uidetur, ut in primis censurarum re medio utamur, quod medicinale est & in subsidium irrogandum.

Hinc etiam examinari potest quæstio admodum difficilis, ex cuius decisione magis enucleabitur quod in precedentibus articulis præmissimus. Numquid cum ab Ecclesiastico iudice brachij secularis auxilium imploratur, impendi debeat adcoadiuandum, an ad actualiter exequendum? ita ut laici delinquentes qui inuocatione capiendi sunt, per officiales ipsius potestatis secularis in proprium carcerem detrudatur, & in bonis eorum aut personis sententiæ iudicium Ecclesiasticorum actualiter exequantur.

39

Brachij
secul. au-
xilium—
an impti
ri debeat
ad coad-
iuuandū
an ad ac-
tualiter
exequen-
dum?

Et prima facie uidetur, quod principaliter 40 auxilium impartiri debeat ad exequendum, quia in omnibus causis in quibus conceditur iurisdictio iudici Ecclesiastico inter laicos, quamuis possit sententiā inter eos proferre, & pro executione eius excommunicare & interdicare, non tamē poterit exequi in bonis temporalibus, nec capere personam & incarcerari, sed debet seculari re-

T t mitte

iusdici remittere, ita in specie Pall. Rub. adnota-
uit in rep. cap. per vestras. 2. not. §. 1. nu. 18. &
Auil. in. c. 20. de los corregidores. glo. usurpan.
nu. 14. cum seq. qui alios ad id doctores allegant,
sed non ita clare & distinctè loquentes, quam opi-
nionens multis argumentis fulcire conantur, eo
recurre.

41
Adver-
sus Co-
narr. &
Auil.

A quorum sententia lubens discedimus, quia
eorum rationes & argumenta parum urgere vi-
dentur, absurdū enim esset & incōueniens maxi-
mum, & in iurisdictionis Ecclesiastica vilipen-
dium ac omnimodam destructionem, si quoties
opus esset auxilium hoc invocare, ministri fori sa-
cularis ad exequendum actualiter accederet, ita
ut in executionē invocationis, ipsi laicos caperēt,
& in carcerem Regium mitterent, sub custodia
suorum cōmentariensium, & sententias contra
ipsum eorumq; bona à iudicibus Ecclesiasticis exe-
querentur, quod ridiculosum videretur, nā laici
passim supplicia subterfugerent, & iudicia iudi-
cium Ecclesiasticorum illusoria essent: praefer-
tim quia in causis mixti fori ut scribentes tradit
in dict. c. 1. de off. ordi. & maxime Imo. ibi. num.

14. te-

14. tenentur examinare processum antequam
officium suum postulatum impendant, & si iuste
fuerit appellatum, aliquamvè iniustitia causam
in processu inuenerint, non tenentur executioni
acquiescere, nec auxilium impartiri, ut commu-
niter omnes fatentur in dict. cap. 1. quia non ad
preiudicandum sed potius ad ea quae sunt placita
Deo prosequendum impendi debet, ut textus in-
sinuat ibi, & supra cum distinctione quadam ad-
notauimus. nu. 33.

Unde in omnibus laicorum causis nusquam
sententia iudicū Ecclesiasticorum iusta inueni-
rentur, quia eorū iudicia ut experimentū docet
secularibus infesta sunt, & ut laicis fauerēt raro
deesset illis aliqua iusta causa ea non exequendi.
In criminibus autem à iure exceptis, veluti ha-
resis & similia quae Rub. & Auil. ubi supra
commemorant, in quibus Ecclesiasticis propria
auctoritate laicos capere potest, absq; auxiliij in-
uocatione, si sententiam sanguinis aduersus eos
protulerit, quia eam exequi nec decet nec potest,
secularibus iudicibus committit, quin processum
examinare queant.

It 2 Unde

42 Unde in quocūq; Ecclesiastico pratorio pra-
xis recepit, ut quaslibet pœnas citra sententiam
sanguinis iudices per se ipsos & suos officiales exe-
quantur, quin opus sit illis brachij secularis auxi-
lio, nisi adcoadiuandum & assistendum nē tur-
betur iurisdictio, vel iustitia executio impedia-
tur. Et quando de iure id eis non liceret consue-
tudo tribuit iurisditionem non habenti cap. irre-
fragabili. §. excessus de off. ord. & cap. dilecti de
arbit. facit quod Bald. tradit in cap. significasti
in fin. de off. deleg. quod etiam in specie probant
idem Rub. & Aui. ubi supra.

43 Præterea hac nostra sententia aduersus Re-
beū & alios liquido corroborari videtur ex ver-
bis & contextura l. regni. 14. tit. 1. libr. 4. noue.
collect. que de captura laicorum deq; honorum
executione differens, in fine subiungitur. Que la
Iglesia inuoque la ayuda del braço seglar, igitur
adcoadiuandum solummodo inuocatio fieri de-
bet, & l. 15. eiusdem tituli apertius loquitur ibi,
saluo que quando los dichos ynez es Ecclesiasticos
quisieren hazer las tales prisiones y execuciones,
pidan y demanden auxilio de nuestro braço real
à nue-

à nvestras iusticias. Igitur ipsi Ecclesiastici iudi-
ces actualem executionem facere tenentur inuo-
cato ad id brachij regalis auxilio, quod denotant
verba illa quisieren hazer &c.

Ex ipsaq; verborum vera etimologia id etiā
clare percipitur nam auxiliari non est idē quod
per se principaliter facere, sed assistere & adesse
alicui illum coadiuando, sicq; inuocatorijs lite-
ris aduersus rebelles & contumaces clericos eisdē
verbis & eodem stylo auxilium Regale implora-
mus, quin detur differentia aliqua inter unam
& aliam inuocationis formam.

Nec obeit dicere, quod ministri secularium
iudicum virtute inuocationis solent etiam capere
reos & in carcerem Regium mittere, quia hoc fit
de consensu Ecclesiasticorum propter faciliorem
capturam, nam laici potius ministris insignia Re-
gia iustitie & familiam portantibus obedire as-
suescunt, quam Ecclesiasticis fiscalibus, quos sper-
nere solent, vel quia non portant ista insignia iu-
stitie, vel propter suam à iurisditione Ecclesia-
stica exemptionem, aut sit propter tutiorem reo-
rum custodiam que in Regijs carceribus habe-

44
Laicus.
inuoca-
tione ca-
ptus an
in carce-
rem Re-
giū vel
Ecclesia-
sticū de-
truden-
dus sit.

Directorium Iudi. Ecclesi. fo.

tur, ubi omne vinculum est cathenarum genus adest, et delinquentes sub fideliori custode detinentur. Nec iure fundari potest, ut ita capti in carcerem Regium mitti debeant, In grauioribus autem criminibus ubi fuga timetur credere quod in Regijs carceribus possent detineri ad finem solummodo irrogandi poenam condignam, si a iudice forsam Ecclesiastico non fuerit imposita. Quod nuper in quodam Hispano Duce qui de filiarum stupro coram Ecclesiastico iudice accusabatur praticari apud Madritium vidimus, tempore tamen quo fuit ab eo torquendus in carcerem Ecclesiasticum missus fuit, ut inde expedita questione in carcerem Curia reduceretur, licet huius condigne poenae supplementum nusquam praticari viderim, vel propter eius incertitudinem, vel quia secularis iudex non debet stare processui Ecclesiastici ad eam imponendam, aut quia ipse Ecclesiasticus iudex pronuntiare habet an poena condigna fuerit imposita necne ut ex supra relatis, nu. 33. satis deprehendi potest: nec obstabit dicere quod Ecclesiasticus semper pronuntiabit poenam fuisse condignam, nam secularis e conuerso si ad eum

pro-

pronuntiatio expectaret etiam non fuisse condignam diceret, ex quo digniori competet declaratio, praesertim quia promptiora sunt iura ad absoluedum quam ad condemnandum, nec reus debet duplici poena puniri aut super eodem delicto in duobus tribunatibus molestari ut iuris notissimum est. Secus tamen esset quando poena fuisset legalis vel statutaria quia non opus est declaratione cum ab ipsa lege taxata sit poena, a qua non est recedendum in utroque foro.

Postremo praemissis addendum duximus, quod quidam Hispania Praesules facere assuescunt, qui (cum ex consuetudine forsam legitimè praescripta laicos capere propria auctoritate solebat quae ex l. Regia. 15. tit. 1. li. 4. no. collecti. penitus abrogata est, tanquam introducta absque scientia et patientia Regis) auxiliū postulare recusant, credentes ex hoc praescriptam consuetudinem interrumpi posse.

Obsecro si Rex consuetudinem istam abrogauit, quis eam custodire faciet? nonne si absque inuocatione capias laicum spreto. l. huius. decisione ipsemet Rex eiusque supremi Senatores eam custodire vimque auferre iubebunt. Unde parum refert discutere de iustitia vel iniustitia praedict. l. 15. si ipsius conditor eam denique custodire, etiam in foro Eccle-

ecclesiastico insurus est. Profestò si retenta hac in uocandi opinione tanquam iuri & forensi praxi magis consentanea, seculares iudices lubens & absq; retardatione & fraude aliqua suum impartirentur auxilium, crederem Ecclesiasticis iudicibus esse privilegium satis honorificum, & captura absq; inuocatione præstatius, & laicis enim uerò hinc deterius contingeret, quia cautius & maiori turba apprabenderentur maioresq; expè se illis accrescerent, & duriori carcere oprimerentur. Vnde plerosq; uidimus laicos ab Ecclesiasticis iudicibus malle iudicari et in suu carcere propria auctoritate detrudi, quam inuocatione capi, & tot iurisdictionum contentionibus subijci, in propria fama dispendium ac bonorum amissionem.

47 Vt^{erius} non abs re hoc loco questio illa discutienda venit, de qua sæpe dubitari uidi apud graues & eruditos viros, nunquid Ecclesiasticus iudex Regale supremorum iudicum auxilium inuocare queat? ueluti Cancellariarū Regijq; senatus. Et uidetur dicendū quòd sic, quia doct. cõmuniter asseuerant in c. 1. de offi. ordinarij & alij quos

47
Supremorum
iudicum
auxiliū
an inuocari
queat à iudice
Ecclesiastico.

quos supra eod. s. num. 3 2. retulimus Ecclesiasticum iudicem censuris posse indistinctè compellere quoslibet seculares magistratus ut officium suum ab eis postulatum impèdant, nec ullam faciunt differentiam inter superiores aut inferiores iudices, imo superiores & ipse Princeps iurisdictione Ecclesiasticā protegere potius astringuntur quam alij, & in proposita specie hoc decidere uidetur Redin. dict. tract. de mag. Princ. Verbo sed etiā per legitimos tramittes nu. 141.

Quod ex eo comprobatur, quia omnes Principes Terræ, & Cateros homines Episcopis obedire beatus Petrus præcipiebat cap. omnes de maior. & obedi. & quia Episcopi debet præesse Principibus cap. solita eod. tit. possuntq; Episcopi excommunicare Principem suæ diocæseos, ut Bertach. docet in tract. de Episcopo. 1. par. 4. lib. nu. 16. & Princeps potest ab Episcopo iudicari non e contra cap. Imperator in fin. 96. dist. & cap. sacerdotibus. 11. q. 1.

Sed re longe melius examinata eatenus credendum rem hos Regios Senatores astrictos esse ad præstandum auxilium quatenus ab Ecclesiasticis

Vn exhor-

50
Qualiter
supremi
iudices
auxiliū
prestare
teneantur.

exhortantur, ac benignè requiruntur, absq; censuris et aliqua inssione, quia non obediendo, sed patrocinando et adiuvando. Ecclesiasticam iurisdictionem predictum auxilium impartiri tenentur, veluti quando Ecclesiastici inuocantur ab ipsis ut notat Bald. post Inno. in d. cap. 1. de offi. ordin. quos refert ac sequitur. Aut. in cap. 20. de los carregidores glo. usurpar. nu. 17.

51 Et ex eo patissimum hoc comprobari videtur, quia Rex Catholicus Hispania, eiusq; supremi Senatores ut omnes communiter fatentur ex approbata et antiqua consuetudine cognoscere possunt de violentijs Ecclesiasticorum iudicium quas subditis in iudicando quomodolibet intulerint, ob idq; indecens et ab omni ratione prorsus alienum videretur quod iudices supremi qui hanc superioritatem et prescriptam iurisdictionem aduersus Ecclesiasticos iudices exercent, censuris compellerentur ab eis, presertim quia si in similibus inuocationibus vim aliquam supremis iudicibus inferant, ex predicta consuetudine ab eisdemmet supremis iudicibus auferenda veniet.

Unde

Unde similis compulsio et censurarum usus nullius erit effectus.

Quod etiam ex eo corroborari videtur, quia 52 Episcopi sub Rege sunt ut notat glosa in cap. tributum. 23. quest. 8. et ad mandatum et vocationem Regis potius quam Archiepiscopi venire tenentur, ut Inno. notat. in cap. cum parati de appell. et Alex. consi. 124. nu. 7. 1. vol. facit l. 13. tit. 3. lib. 4. compil. et late resoluit Lancel. Cor. in templo iud. lib. 1. c. 2. num. 9.

Hinc autem Regij Senatores in regalibus mandatis Episcopos eorumq; officiales iubenda rogant 53 et licet rogationes Principis precepta sunt et mandata iuxta glo. in l. 1. verbo quemadmodum ff. quod iur. et notat Bald. in l. mandator, cap. quod cum eo. decentius tamen agitur rogando quam precipiendo maxime in non subditos, sin autem tertio de inobedientia constiterit imperant eis, et crescente contumacia comparere compelluntur, et si opus est, patriam regnumq; et cuncta temporalia bona amittere coguntur, ex supra dicta lege. 13. collecti.

Unde cum ipse iuridicudo Ecclesia presuerit

Un 2 simili

similimodo Regij Granatensis Senatus auxilium postulavi, quod mihi libere impartitum fuit, in executionem tamen sententia quam aduersus quendam secularem iudicem ipse protuleram, quippe delinquentem ab Ecclesia extraxerat, & spretis Ecclesia censuris in suo carcere detinebat, eamq; ad ipsosmet Senatores, Gran. pretorij (ut aiunt, por via dela fuerça) detulerat, qui mihi tanquã competenti iudici remisserant, vim nullam fecisse declarantes quod in causis similibus sepius iam praticari vidimus.

Summaria ex cap. sequenti.

- 1 Copia totius processus vnã cum dictis ac nominibus testium, regulariter reo decernenda est ad se defendendum.
- 2 Princeps defensiones suas alicui tollere non potest.
- 3 Inuehit auctor aduersus iudices qui accusationis capitula absque dictis testium inquisitis tantum decernere solent.
- 4 Dicta cum nominibus testium inquisitis adenda sunt, etiam si per viam inquisitionis procedatur.
- 5 Item si summarie procedatur & processus vno corextra factur.

Itca

- 6 Item in criminibus ex incontinentia procedentibus.
- 7 Publicatio processus non est de eius substantialibus, est tamen de iustitia, & contra ius litigatoris.
- 8 In criminalibus actorum publicatio est de substantialibus processus, qua ommissa esset ipso iure nullus.
- 9 Defensio non est diabolo deneganda si in iudicio comparere potuisset.
- 10 Parti non petenti adhuc indiciorum copia decernenda est.
- 11 In causis arbitrijs, a denegata testium publicatione, nõ potest appellari ex sententia Xtenoch. quæ ab auctore pellitur.
- 12 Pontifex ex causa iuri naturali derogare potest, eum limitando, distinguendo, siue interpretando.
- 13 Visitationis precipuus scopus quis sit.
- 14 Verbis potiusquam verberibus Episcopus Clericum corrigere debet.
- 15 Non omnia in hoc seculo vindicanda sunt, nec semper in eos qui peccant vindicta est exercenda.
- 16 In crimine heresis non sunt publicanda nomina testium ex tex. in cap. fin. de hered. in 6.
- 17 An ex eadem causa in qua tex. in d. cap. fi. fundatur in alijs criminibus præter heresim, publicanda sint nomina testium?
- 18 In omni crimine præter heresim, indistincte adenda sunt nomina testium & testificata publicanda.

Un 3

In

- 19 In inquisitionibus quæ de qualitatibus ac nobilitate factæ pro collegiorum ingressu, aut pro sacerdotio dignitate, aut aliqua militari obtinenda, an testium publicatio fieri debeat?
- 20 Inquisito instante in prædictis causis testium examini repeti debere multis ostenditur rationibus.
- 21 Obiiciens alicui verum, occultumque consilium, in foro animæ restituere tenetur, & quid in foro exteriori.
- 22 Pro honore sustinendo actione iniuriarum experiri, & armata manu resisti potest.
- 23 Ubicumque est questio honoris, dicitur ardua causa.
- 24 Honor adfert secum utilitatem.
- 25 Interesse honoris est maius omni alio interesse & cunctis rebus præferendum.
- 26 Verecundum est honorem insultum relinquere.
- 27 Famam suam negligens peccat mortaliter.
- 28 Princeps non potest tollere alicuius questum, etiam si utatur plenitudine potestatis.
- 29 Reus qui legitime interrogatus à iudice negat veritatem mortaliter peccat, nec venit absolvens, donec veritatem pro palauerit.
- 30 Indictorum publicatio reo ante confessionem fieri debet, ut in foro animæ veritatem dicere astringatur.
- 31 Iudicium utriusque fori error, in non discernenda reis indictorum copia ante eorum confessionem.
- 32 Nemo tenetur se prodere aut delictum proprium manifestare, nisi notorium famosum aut semiprobatum fuerit.

- 33 Ante eorum torturam fieri debet indictorum publicatio, quia est actus gravissimi præiudicii.
- 34 Non sufficit quod iudex crederet, esse delictum famosum aut semiplene probatum, nisi reo eius aduocato probationes ostenderit.
- 35 Iuramentum non esse recipiendum ab eo in quo datur periurij præsumptio.
- 36 Nauarrus in manuali latini, cap. 25. num. 36. & 39. defenditur ab impugnacione quorundam Theologorum.
- 37 Legumlatores clamant periurij non esse viam aperientiam.
- 38 Probatio per testes sufficit ad aliquem condemnandum.

An in causis criminalibus, quæ summam tractantur, nomina testium vna cum dictis eorum inquisitis sint publicanda ad se defendendum? Et quid in inquisitionibus quæ de nobilitate aut qualitatibus fiunt?

Postquam egerimus de captura reorum, deq;
 inuocatione brachij secularis postulanda, hoc
 loco subnectere libuit quæstionē illam, de qua pas-
 sim in foro Ecclesiastico cōtrouerti solet. Num
 quid Ecclesiasticus iudex, postquam processum
 informatiuum instruxerit, ac delinquentem ip-
 sum examinauerit, teneatur illi totius processus
 copiam decernere, unā cum dictis ac nominibus
 testiū, ut suas inde defensiones proponere queat?

Et dicendum uidetur, quod necessario de om-
 nibus publicatio fieri debeat, iux. tex. sing. in cap.
 qualiter et quando el. 2. §. debet igitur de accu-
 sat. Ubi Innocen. 3. inquit et exponenda sunt ei
 illa capitula de quibus fuerit inquirendum, ut fa-
 cultatem habeat defendendi seipsum, et non so-
 lum dicta, sed etiam nomina ipsa testium sunt ei
 publicanda, ubi Ioan. Andr. et Hosti. late tradi-
 derunt et latius Ana. ibi. num. 4. et Panor. in
 cap. cum. l. et. A. num. 11. de sententia et re iu-
 dicata. Alias enim esset subtrahere inquisitis
 suas defensiones, quas Princeps tollere non potest
 Clem. Pastoralis de re iud. l. de sensationis facultas
 C. de iur. fisci lib. 10.

Verum

Verum enim uerò hac nostra calamitosa tem-
 pestate, quidam indocti. Ecclesiastici iudices so-
 lummodò accusationis capitula, absq; dictis et
 nominibus testium, inquisitis decernere solent,
 autumant tumidi illustrissimis haressum inquisi-
 toribus iam assimilari, vel potius id faciūt, ne cul-
 pa ex processu resultans, testium repulsa, aut in-
 quisiti defensionibus diluatur, vel à sententia
 quam iam fabricati sunt minimè dimouean-
 tur.

Sed adeò verum est quod dicta ac nomina
 testium sunt publicanda, ac eorum copia inquisi-
 tis decernenda, ut etiā habeat locum, si per viam
 inquisitionis procedatur, ut resoluit Iul. Clar. li.
 5. recep. §. si. q. 49. num. 2. et testatur esse commu-
 nem Cepol. consi. crim. 65. et 66. et Par. cōs. 2.
 num. 255. vol. 4. Quod procedere uidetur, etiā
 si agatur per viam inquisitionis generalis, ad in-
 quirendum de delictis et peccatis subditorum,
 veluti uisitatores diocesanorum facere solēt, qui
 cum primū ex generali inquisitione processum
 specialem contra aliquem formauerint, ei adere
 tenentur dicta ac nomina testium ut se defendat

X x et ex-

Nomina
 testium
 vna cū
 dictis co-
 rum in-
 quisitis
 sunt de-
 cernēda

3

4

et exceptiones proponat, ut idem Iul. Clar. testatur ubi supra num. 11. nec ulla constitui debet differentia an procedatur ex mero iudicis officio an ad promotoris fiscalis denuntiationem, in quo nullum versatur dubium.

5 At vero quando summarie proceditur versari potius videbatur, veluti quando processus ita formatur, ut uno contextu accusationis capitula, una cum termino peremptorio ad se defendendum, et citatione ad definitivam audiendam decernantur, quia in causis summarijs, aliquibus videbatur manu Regia, et absque iudicij strepitu posse procedere. Retamen ipsa melius perpensa, contrarium verius videtur, nam in similibus causis, quippe breviores dilationes conceduntur, nominum publicatio ac testificationum decernenda est, et ita expresse cavetur in l. 1. et 4. tit. 1. lib. 8. noua collecti. alias ius defensionis inquisitis auferetur, quod iuri naturali repugnare videtur, et ex doctrina Bart. in extrauag. ad reprimendam vers. et figura num. 15. etiam in predictis causis summarijs publicatio testium necessaria est, quem Purpu. sequitur in l. 2. nu. 86. C. de eden.

eden. et Soci. consi. 105. nu. 8. vol. 4. et Bologn. cons. 36. col. 3. quod maxime procedere videtur quando reus pro publicatione instat, ut Robert. Maran. in Spec. aduoc. docet. par. 4. dist. 9. numer. 22.

6 Nec dicere oberit quod in criminibus ex incontinentia prouenientibus, ex Concil. Trid. decreto sess. 25. c. 14. procedi debet sine strepitu et figura iudicij, sola facta veritate inspecta, quia in hoc etiam ordine procedendi, defensio non est deneganda, nec publicatio processus omittenda, aliisque ordinis iudiciarij substantialia, ut idem Bart. et omnes scribentes docent in dict. extrauag. et clem. super de ver. signi.

7 Et licet publicatio testium non sit de substantialibus processibus, sed de iusticia, ita quod si ommitteretur, esset contra ius litigatoris, non tamen processus redderetur nullus, ut omnes communiter fatentur, quos refert ac sequitur Sebast. Vandenulli. Rubr. de nulli. ex defectu senten. proced. numer. 40. et Maran. ubi supra, tamen in causis criminalibus si omittatur, processus esset ipso iure nullus, ut resoluit Iulius Clarus,

lib. 5. recep. q. 48. in princ. ideò parti petenti nequaquam sunt deneganda dicta ac ipsa nomina testium, tanquam defensionis precipuum fundamentum, quia ipsi diabolo si in iudicio comparere potuisset, non esset deneganda, ut not. Imola in Clem. Pastoralis num. 52. de re iud. et Rota in nonis. 364. alias. 16. de dolo et contum. num. 3.

9
10
Quod adeò verum est, ut etiam parti non petenti, copia iudiciorum adhuc cum nominibus testium prorsus adenda sit, ut idem Clarus resoluit quaest. 49. num. 4. Quod Menoch. confirmare videtur lib. 1. de arbitr. iud. q. 78. num. 5. dicens quod quando proceditur per viam inquisitionis iudex tenetur dare copiam iudiciorum reo inquisito, etiam si iudex ex forma statuti habeat liberum arbitrium ubi alios plures recenseret hoc ipsum asserentes, licet idem Menoch. eod. lib. q. 33. indistinctè dixerit, in causis arbitrarijs prædictam testium publicationem non esse necessariam, nec de substantialibus processibus, quod posset intelligi in causis civilibus, in quibus nil noui dixit, cum ex ià relata communi assertione, in causis ordinarijs id etiam habeat locum, et à fortiori in arbitrarijs, ut ipsemet Patavinus fatetur qui dum num. 4. dixit

dixit quòd à denegata testiū publicatione, in prædictis causis arbitrarijs non possit appellari, errore fuit lapsus, sumpsit enim argumentum ex doctrina Feli. et Anchar. qui affirmarunt, omissionem publicationis, non auferre partis defensionem ex decissione tex. in cap. fin. de heret. in. 6. Vbi publicationem hanc remouet Pontifex, quã dicunt quòd remouere non posset, si defensionem contineret, quod parum argere videtur, nam id est speciale in crimine heresis, ubi adhuc non denegatur testium publicatio, sed nomina ipsorum tantum subtrahuntur, quinimò quòd Pontifex ex causa potest iuri naturali derogare, eum limitando distinguendo, seu interpretando, ut omnes cõmuniter fatentur, et latè probat Lancel. Contr. in templo iudi. lib. 1. cap. 1. §. 4. tit. ius natu. et gen. non tolli. num. 7. et ita Bonif. 8. in dict. cap. fin. ius defensionis ex iuxta causa limitauit.

Et quando in arbitrarijs concedatur, quòd actorum publicatio non sit de substantialibus que reddunt processum nullum, est tamen necessaria et contra ius litigatoris, à cuius denegatione legitime appellatur, ut resoluunt idem Sebast. V. an.

Directorium Iudi. Ecclesi. fo.

11. Et Mar. ubi supra, praesertim quia Menoch, pene omnes controversias tam civiles quam criminales arbitrarias facere intendit, in quibus latus habenas iudicibus praeberet, ad denegandam actorum publicationem, si ab eius denegatione non appellaretur. Praeterea Praesules aliquando eorumque Visitatores, in criminalibus controversiis, praedictam iudiciorum copiam visitando denegare solent, quia breui manu et quasi pertransennam, visitationis munus expediunt, et defensionum terminos adeo breuiant et ad punitionem properant, in tantum subditorum grauiamen et visitationis contemptum, ut nondum terga dederint, et iam eorum mandata decreta aut quae iudicata fuerint spernantur a subditis, ac poenitus infringantur, solummodo enim subtractas pecunias deflent.

13. Quibus profecto lubens consulere, ut si ex generali inquisitione quam visitando formarunt subditos culpato repererint, exortationibus et admonitionibus unumquemque corrigant, et ad religionem pacemque, et innocentiam populis accendant, cuius visitationis praecipuus sit scopus, ut concil.

Secund. par. Cap. 14.

176

Conc. Trid. decretum docet sess. 24. c. 3. in qua correctione et admonitione facienda, non opus erit speciale formare processum, nec testificationum copiam corrigendis praebere, quia verbis potius quam verberibus, Episcopus Clericum corrigere debet, cap. Episcopum. 45. dist.

14. At vero si ad punitionem causa expostulante deueniendum fuerit, nil substantiale in procedendo praetermittat, ita ut nemo indefensus et absque iudiciorum copia puniatur, et ex eo potissimum, quia ius et potestatem habent ex decisione Concil. Trid. Sess. 24. cap. 10. Tanquam Sedis Apostolicae delegati puniendi et exequendi quae ab ipsis mandata aut iudicata fuerint, quin ulla quae rela appellatio aut inhibito eorum executionem impediatur, ex quo cautius procedendum est, ne alicui irreparabile damnum visitando inferatur, et quia melius aliquando est nocentem impunitum relinquere quam innocentem damnare. l. absentes. ff. de poen. eumque innocentem dici, qui indefensus est, l. lex Julia. §. fin. ff. ad l. Fulle. repetund. Et licet aliquando contingat aliquem vere esse criminis reum, et verisimiliter suspicatur, iniuste et falsis forsan testi

testibus, se defensurum, non ob hoc defensionis iura denegent, nec passim iudicarium ordinem infringant, quia non excandescere debent aduersus eos quos malos putant si iudicialiter eis non constauerit ut ex verbis dictæ l. obseruandū. ff. de offi. presi. satis de præbenditur. Et in memoriã reuocent obsecro, Anacleti Pontificis decretum in cap. si omnia, 6. q. 1. ubi si omnia (inquit) in hoc sæculo vindicanda essent locum non haberent diuina iudicia, nec semper in eos qui peccant vindicta est exercenda, cap. quod Episcopus, Et cap. ipsa pietas. 23. q. 4.

16 Caterum non prætereundum est, quod in crimine hæresis (ut supra tetigimus) nõ sunt inquisitis adenda nomina testium ex decisi. tex. in dict. cap. fin. de hæret. in. 6. a quo nemo dissentit. Sed illud indubium reuocatur, nunquid ex eadem causa periculi, in qua tex. ille fundatur, in alijs criminibus præterquam hæreseos, possint Ecclesiastici iudices, accusatis denegare dicta ac nomina testium, Et videbatur dicendum quod sic: quia ubicumq; est eadem ratio, ibi debet esse eadem iuris dispositio, l. illud. ff. ad. l. Aquil. Et l. à Titio ff. de

ff. de verb. oblig. tenet in propria specie Greg. Lopez in glo. l. 11. tit. 17. par. 3. At verò re ipsa melius considerata contrarium dicendum videtur, nam hoc est speciale in crimine hæresis, quia maior est pœna illius qui damnatur hoc crimine quàm qui dānatur alijs criminibus, unde propter hoc maius periculū testibus imminet, Et si non testibus saltem causis fidei Catholica, Et ita interpretatur prædictum tex. Domi. ibi in. §. iubemus nu. 5. hoc ipsum asserit Abb. in cap. præterea de sponsa nu. 7. licet pro cōtraria opinione eum falso alleget Grego. Lopez in dicta. l. 11. part.

Itaq; concludendum indistinctè videtur quod in quolibet crimine præter hæresim, adenda sunt nomina testium Et testificata publicanda. Quod ex eo potissimum corroboratur, quia si testis sciret nomen suum Et dictum subiceri, audacius diffamaret, audaciusq; deponeret falsū, ut Ananot. in d. §. debet igitur nu. 4. in fine: quod inconueniens, ex mea sententia longè deterius est periculo, quod testibus contingere potest. Quod licet notissimi iuris esse existimamus, animaduertere forsā oportebit, quod ubiq; nos praxis quoti-

Aduers.
Gre. Lop.

Gre. Lop.
falso alle
gat Pa-
normi.

18

diana docet, (videlicet,) quod aduersus potentiores, & in dignitate constitutos, potestatemq; iudiciariam gerentes, & aduersus homines potissimum linguosos & Tyrannos, si nomina testium veniunt publicanda, pœnitus veritatem propalare fugiet, unde hos inultos passim relinqui vidimus, quo etiam unaquaq; respublica plurimis scatet malis.

Hinc Redin de maiestate Principis verbo, sed etiam per legitimos tramittes à num. 147. cū sequenti, defensat consuetudinem Regum Hispania puniendi iudices ex summaria informatione testium, quin eorum copia inquisitis iudiciis decernatur, ex eo potissimum, quia testes pœnitus arcerentur à testificando, & in Republica scandala passim orirentur: qua consuetudo & hispanica praxis eatenus mihi placet quatenus iudices qui visitationem seu syndicationem subire tenentur officia iustitiæ interim exercent vel ad ea exercenda syndicatione expedita redituri sunt, secus si ab officijs pœnitus dimoueantur: quia horum potentiam oeciues minimè timent imo facillimè in eos seuiunt & audatius testificantur ut experiri

expimèto quotidiano docemur nihilq; tam tenerum, tam mobile tam aut fragile & flexibile est quam voluntas erga iudices sensusq; popularium, qui in recte factis aduc sepe fastidiunt ut inqt Cice. pro Milo.

Vt aut materiã hanc prosequamur resoluendum superest, an scilicet testium publicatio fieri debeat, in inquisitionibus quæ de qualitatibus ac nobilitate sunt, pro collegiorum ingressu, aut militari dignitate vel Ecclesiastica obtinenda? & quod deneganda sit, satis abunde defensat ipse Redin ubi supra nu. 199. cum sequent. prout cum refert ac sequitur Olan. Anti. lit. T. nu. 26. Quorum opinionem Hispania praxis admisit, qua eatenus mihi placet, quatenus inquisitus tacuerit, & non instauerit petendo quod testium examen repetatur.

Nam quo iure quaq; ratione fundari potest, ut alicuius preclarissimum genus, nulla forsitan ignobilitatis agarenorum inde oritur macula fedatũ perpetuo diffametur, hac præsertim etate, in qua maleuoli quidã, ne dicã inuidi sunt homines, quorum ministerio Sathan ipse utitur, ad homines nobilissimos & claris genitos parentibus diffamandum, qui cum primum comper-

tum habent suarum testificationum publicationem esse subticendam, linguas suas sicut serpentes acuiunt, & ut supra ex Anania diximus, audacius diffamāt, audaciusq; falsa testificantur: qui etiam publicitus proclamare solent, quod neminem præter solum Principem nobilem agnoscant quinimò si subsecreti sigillo & absq; publicatione hi testes assumātur.

Nonnè aliquibus certò certius constare poterit, parentibus autq; & proavis, omni sanguinis nobilitate ac virtute perornatis, qualibetq; infecte nationis labe carèi ibi esse progenitos? Quare igitur de causa si hi falso infamati, tanquam canes acerrimi proclamauerint, instauerintq; pro veritate eruenda non eis nomina testium publicanda erunt, aut saltem testificata, vel iterum atq; iterum inquisitio repetetur? Si enim pro eruenda inquisiti labe proavorumq; macula detegenda exacta (ut decet) fit inquisitio, quid ni fiet pro ea diligenda si falsa sit ac falso dicatur imposita? cum promptiora sint iura ad absoluendum quàm ad condemnandum.

21 Quot homines queso huiuscemodi in Hispania

nia difamatos agnouimus qui habita falsitate ac verius inquisitione repetita in pristinum sunt honorem restituti? Præterea si obijtiens alicui verum aliquod conuitium, si occultum est, in foro animæ restituere tenetur iux. S. Thom. communiter receptum. 2. 2. q. 6. 2. art. 2. & in. 4. dist. 15. q. 2. art. 5. & in foro exteriori etiam si non sit occultum tenetur actione iniuriarum ac seuerè coercendus venit, ut latè resoluit Anto. Gomez var. 3. to. ca. 6. num. 2. & Iul. Clar. lib. 5. recep. S. iniuria nu. 1. & sequenti. & si in scriptis inferatur, est famosus libellus & crimen pœna capitali plectendū per. l. uni. C. de famo. lib. & ibi doct. & Ant. Gomez notat ubi supra cap. 6. in prin.

Quare igitur si testis in re adeo ardua falsum deponat, non esset accerrimè puniendus? cum eius dictum magis infamat, quàm quodlibet verbale conuitium, vel famosus libellus in platearum marmoribus affixus, cum inde facile obstrahi ac deleri potest, & temporis transcurso obliuioni tradi & similiter verbale conuitium. At verò testimonium falsidici testis in actis reductum, perpetuò manet, indelebileq; inducit infamiã.

Veruntamen punitionem hinc non intendimus, nec vindictam testium desideramus, sed iniuriam & falsitatem ex testificatione procedentem ciuilititer propulsare, & quòd eo ordine fiat, ut veritas elucescat & honor illesus maneat, pro quo sustinendo actione iniuriarum agi potest ut probat Bal. in l. obseruare. §. antequam. ff. de officio proconsulis, & armata manu resisti potest, & alium occidere, veluti, pro defensione vita, ut Petr. Gerar. probat in sing. 33. Et ubicumq; est questio honoris dicitur esse ardua causa per tex. in ratione sui in l. si inimicitia in fi. ff. de his quibus ut indig.

Et honor praeterea adfert secum utilitatem l. longius in fi. ff. de iudicijs, praesertim in proposita specie, in qua non solum obtinendarum dignitatum ingentem adfert utilitatem, imò innumerabilia commoda & autoritatis pondus inquisitis eorumq; successoribus inde proueniunt. honore aut huiusmodi laeso, non solum praedicta eisdem inquisitis, filijs & haeredibus suis, verum etiam omnibus ex illa progenie procedentibus auferuntur, & status ruina, ac mille incommoda inde sequuntur.

Unde

Unde Aristot. libr. 2. O Econ. cap. 2. ait, multò grauius fert aliquis quòd honore suo priuetur, quàm si bona sua ei auferantur. Et l. Julianus. ff. si quis omis. caus. test. censuit, interesse honoris esse maius omni alio interesse, atq; cunctis rebus praefendum.

Nonne Dominus cum à diabolo tentaretur pertulit, donec Zabulon diuinitetigit honore? cui tunc respondit vade retrò Satan, non tenta bis dominum Deum tuum &c. Quid ni miser homo suum atq; suorum non defensabit honore? siquidem verècundum est honorem suum inultum relinquere ut dicit tex. in l. miles. §. socer. ff. de adul. Quo circa Diuus Thomas quodli. 10. quest. 6. arti. 13. admonet, eum peccare qui famam suam negligit. Unde Plautus ille comicus in Moste. inquit. Ego si bonam famam mihi seruassem, sat ero diues, & August. de ope. monach. dixit, nil esse misericordius, quàm bona fama consulere, & Eccles. 41. scriptum est, curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanet tibi, quàm mille thesauri.

Quod

Quod etiam ex eo comprobatur, quia Princeps non potest tollere alicuius quaesitum, etiam si utatur plenitudine potestatis, sicuti post multos resoluit Crauet. conf. 5. num. 10. et conf. 7. nu. 10. et conf. 103. num. 3. quem refert ac sequitur Menoch. conf. 103. nu. 68. et in specie honoris probat Lancel. Contra. in templo iudicum lib. 1. cap. 1. §. 4. q. 1. 6. nu. 3. praesertim si id fiat absq. causa cognitione, quae à iure naturali procedit, quemadmodum docuit Bald. in l. index. C. com. epist. Scimus igitur poterit honorem iam quaesitum et ab antiquo radicatum, alicui inaudito atq. indefenso auferre, ex testificatione forsitan falsidici testis.

Et ex eo etiam fulcitur haec sententia, quia ex doctrina Feli. post Fran. et Areti. in cap. cum venissent, de testibus causa status seu infamia causa criminali et corporali equiparatur in quibus defensio non denegatur ut notissimi iuris est.

Et postremo ita observandum consulere, quia durum nimis ac penè inhumanum videtur, ab omniq. ratione prorsus alienum, hoc hominibus denegare, praesertim nobilibus, aut in dignitate consti-

constitutis, vel rem iudiciariam agentibus, hisce de quorum qualitatibus semel vel amplius inquisitum fuit, et probati fuerunt inuenti hi enim ut plurimum ab alijs invidia prosequuntur, et calumnijs insectantur, et sunt positi tanquam signum ad sagittas, quorum progenies, inimici eorum aut invidi plebei, ab antiquo ita diiudicare praesumunt, ut ab Adam velint deducere originem, non ut veluti antiquiorem et nobiliorem commendent, sed, ut alicuius falsi nominis vel cognominis sumpta occasione calumnie aliquid introducant, praesertim in locis ubi factiones vigent, quarum invidia praecipuum est fundamentum. Unde nemo mortalium qui domus suae statum et dignitatem augere contendit, se credat à simili calumniatum, ut huius sententiae contrarias velit assumere partes. Plerosq. iam vidimus qui in se nimium confidebant et generis sui claritatem illesam et intactam esse putabant, quam postmodum calumniantium insidijs periclitantem propeximus.

Nec dicere oberit quod testes inde deterrètur ut de cetero veritatem pro palare recusent prop-

ter periculum quod ab inquisitis eis sequi potest, cui & si iam relatis satisfactum videbatur, facile est iterum respondere, nempe, quod testium nomina (si expedire visum fuerit) occultentur, dicta autem eorum solummodo publicentur, vel in quo defectus consistat inquisito detegatur, ut errori vel falsitati occurratur, vel inquisitionem repeti iubeatur, quia si legitime inquisitus non satis fecerit, magis sibi nocet, magisque infamatus recedet, turpiusque eicitur quam non admittitur hospes.

Nec credendum est, tamotamque gravi se periculo expositurus, ut rei veritatem accuratè & diligentissimo studio prius indagauerit, praesertim quia nemo (ut compertissimum est) maculam certius agnouit quam ipsemet maculatus, atque periculum quod ab inquisitis, testibus euenire potest, longè lenius est audacia, quam ex subticendis dictis & nominibus eorum, praedicti testes sumere solent, ad false confuse ac temerè deponendum.

Nec ea consuetudo huic similis est quam Rhedim ubi supra approbare videtur, quia ea singulares iudicum personas respicit, & rei iudicariae

iniquam administrationem, & nimirum si iudices non facta testiū publicatione puniatur, quod in casu nostro deficere videtur, nam non solum personas ad militiam siue ecclesiam ascendere cupientium, verum etiam totius generis & posteritatis claritatem vel maculam, nobilitatem aut ignobilitatem respicere compertissimum est, nilque iniquè factum circa iustitiae administrationem consideratur.

Ceterū pro huius materia complemento, non praeterendum est, quod si reus inquisitus, de delicto vel ipsius delicti confocys, a iudice sit ritè interrogatus, si delictum est notorium aut semiplenè probatum, vel adsunt inditia urgètia, ex quibus tortura subijci potest, debet in foro conscientiae sub peccati reatu verè confiteri, alias non est absolueudis, ut oestā Theologi quam canonista cōmuniter fatentur, quos referūt eadē sequētes Nauarr. in manu. c. 25. num. 36. & Anto. à Corduba in questionario de casos de cōciencia. quaest. 65. & Anton. Gomez. 3. thomo variarum. cap. 12. num. 5. & Greg. Lopez in. l. 4. tit. 29. p. 7. gloss. magna.

3 0 Quocirca summopere aduertendū est, quod indiciorum & semiplena probationis copia reo adenda est, ut inde veritatem propalare astringatur, alias enim regulariter non teneretur verum dicere, ut idem Nauar. probat. ubi supra eodem cap. num. 3 6. & num. 4 2. & Caiet. 2 2. q. 6 9. & Sot. de rati. tegan. & detegen. memb. 2. & uterq; Tho. 2 2. q. 6 9. arti. 1. & 2. omnesq; id communiter fatentur.

3 1 Error iudicum vtriusque fori. Vnde crederem omnes vtriusq; fori iudices in hoc errare, quia nūquam iudiciorum copiam delinquentibus decernere solent ante eorum confessionem recipiendam, ex quo inquisiti ex supra citata communi resolutione, iuste possent veritatem in iudicio denegare, & merito quidem, quia nemo tenetur se prodere & delictum proprium manifestare. b. i. ff. de bonis eorum qui ante sen. mor. si. con. l. transigere C. de trāfact. nisi delictū fuerit famosum notorium aut semiprobatum, ut omnes quos supra citauimus communiter fatentur.

3 2 Quod licet in foro animæ locum solummodo obtinere videatur ut ex iam relatis manifeste apparet

paret, in foro etiam exteriori eundem necessario effectū obtinere debet, quia agitur de veritate eruenda, quā omnes inquisiti occultare curabūt, si in anima iudicio fore tutos certō sciant, nā quis a deo erit insanus, ut veritatem quam sine peccato & periculi incursum propalare non tenetur iudici manifestauerit.

3 3 At verò quando reus torturæ subiiciendus est, necessario fieri debet indiciorum publicatio, quia tortura est actus grauissimū praiudicij, ut resoluit Anto. Gomez. 3. to. var. cap. 13. num. 2 1. quod forensis praxis recepit, nec crederem quod indiciorum publicatio fit in iudicio torturæ ut ratione peccati facilius reus verum dicat, sed ratione praiudicij quod in tortura inest.

3 4 Præterea ut Reus constituatur in mala fide ad veritatem iudici propalandam, non putarem sufficere quod ipse iudex verbaliter illi dicat delictum esse notorium aut semiplenè probatū quin indiciorum copia ipsi reo eiusue aduocato decernatur, nam verbo iudicis non statuitur nisi quatenus legitimis documentis probauerit, cap. quoniā frequenter de probati.

Proinde cum hac iudiciorum publicationem (tunc temporis faciendam) in foro exteriori iure aliquo non probatur, nec esse videtur de ordine iudiciario, imo si fieret posset sequi subornationis occasio, & ex supra relatis adeo videtur necessaria, ut iuramentum quod absq; ea recipitur nullius momenti esse videatur, consulerem omnibus auctoritatem iudicariam gerentibus, ut vel iuramentum hoc recipere omittant si periurij occasionem allaturum esse suspicatur, siquidem non est recipiendum ab eo in quo datur periurij presumptio. c. clericos. de cohabit. cleric. & mulie. & Abb. ibi. num. 2. & clarius probatur in authent. de nuptijs: §. nos igitur, vel eum recipere differant, usque dum copia actorum iure permittente sit reo decernenda ad se defendendum, quia tunc subornationis suspicio cessare videtur. At ne amplius in hoc immoremur, discretus iudex omnia haec per se in iudicio discutiet ut tutiorem viam eligat.

36 Defensio Nauarri. Preterea Nauarrum virum eruditissimum nec reprehensione dignum hoc loco defensare libuit a quorundam impugnatione, qui sibi ipsi

con-

contrarium fuisse ac palinodiam recantasse dicunt, dum in manuali. lati. cap. 25. numer. 36. postquam ibi dixerat, quod si criminis reus (iuris ordine seruato) interrogatus fuerit a suo iudice & veritatem non fateatur, etiam si sit crimen morte plectendum peccat nec absoluedus venit, quatenus in animo sibi fuerit verum non fateri. Et num. 38. eiusdem cap. respon. dedo ad noue. questu. dixit, quod si rite interrogatus negauit delictum quod confiteri tenebatur & nihilominus damnatus ducitur ad supplicium, non teneri ad confitendum illud, nisi notabile aliquod damnum inde alicui probabiliter sequeretur, cum ad eius animae salutem sufficiat iusta confessio cum absolutione sacramentali. En quomodo Nauarr. dicto numer. 36. rite interrogatum negantem ad peccati reatum obligauit, nec dignum esse sacramentali absolutione censuit, & dict. num. 38. totum contrarium asserere videtur.

Verum enim vero si Nauarri verba ac eorum vim recte perpendantur, non fuisse aliquo errore

errore lapsus nec contraria dixisse necessario fatendum est, nam postquam quis legitime interrogatus a iudice veritatem negavit & tandem damnatus ducitur ad supplicium, non tenetur amplius verum fateri, quia confessio iam nullius erit momenti si quidem ipse reus post negationem de delicto convinci poterit; vel ante forsitan iam convictus aderat, & iure permittente condemnatur duciturque ad supplicium, quo tempore confessio nil operabitur, quam iudex adhuc finem recepit, ut delicta non dum testibus comprobata ex confessione rei verificentur, quae expedit Republice ne remaneant impunita, & cum primis ex legitimis probationibus condemnatio iuste fit, non opus est confessione rei ad legitimandam condemnationem, nisi aliquod notabile damnum ex denegatione veritatis alicui sequatur, quod ex qualitate cause percipietur, quia tunc verum confiteri tenetur. Et idem Navar. ubi supra limitando praedictam conclusionem fatetur, ex qua limitatione veritas ipsius Principalis conclusionis satis elucidatur. Quae quidem contrarium adduxerint eruditif-

simi Patres Bartho. de Medi. in instructi. confessorum cap. 14. §. 35. & Anto. de Corduba, in suo questionario. q. 64.

Aduers^o
M. di. &
Antoni.
à Cordu
ba.

Quod etiam ex eo comprobatur, quia iuramentum calumnia, quod per iudicem ex officio recipitur a reo, non videtur esse de substantia ordinis iudiciarij, cum eo omisso processus non reddatur nullus, Imo Ant. Gomez. 3. to. variarum cap. 12. num. 5. Regi nostro consulendum esse proclamat, ut publicam & communem legem cederet, qua caueretur, quod in causis criminalibus ingerentibus poenam sanguinis, non posset iudex petere a reo tale iuramentum, propter evidentem occasionem periurij, omnesque legumlatores clamant, non esse periurij viam aperiendam, l. 1. C. si adversus vend. cap. 1. de his qua vi metusue cas. si. cap. si vero de iure iur. Et Feli. in cap. Apostolica num. 2. de excep. inquit, iudicem homicidam fore, cum verisimiliter peieraturo iuramentum defert.

37

Quocirca ipsummet Navar. per epistolam Romae consulimus, & nostra consultationi gratissimum ab urbe misit responsum approbans di-

etiam defensionem ex eisdem iuribus et rationibus à me supra aductis, gratiasq; pro defensione quam plurimas egit.

Nec oberit dicere, quòd ex denegatione veritatis sit iudici interroganti iniuria, ex eo quia confessus est convictus iustius condemnatur, nec auditur appellans l. 2. C. quorum appella. non reci. Resoluit Iul. Clar. lib. 5. receptarum. q. 94. in princ.

38

Nam probatio per testes sufficit ad condemnationem ut resoluit Gomez dict. 3. to. cap. 12. num. 9. Et pro iudice semper praesumitur quòd praecedentibus legitimis probationibus reum condemnauerit, et contra iuris praesumptionem non est admittenda contraria vulgi praesumptio. Et ut praxis quotidiana docet, ferme omnes quotquot deliquerunt convicti potiusquam confessi passim condemnantur, nec iudici ob id iniuria aliqua irrogatur, quam cum ius ipsum non consideravit, nec nos eam considerare debemus.

Sum-

Summaria ex cap. sequenti.

- 1 Concilij Trid. decretum de reformatione matrimonij an comprehendere videatur sponsalia de futuro, sicuti comprehendit matrimonia ipsa, per verba de presenti contracta?
- 2 prohibeo matrimonio prohibentur etiam sponsalia, tanquam praecambula ad matrimonium.
- 3 Omnia quae insunt in l. interpretata locum habere videntur in l. interpretante.
- 4 Conci. Tri. decretum comprehendere re valet sponsalia de futuro, quatenus sponsi monendi sunt non tamen cogendi.
- 5 Matrimonia libera esse debent ab omni coactione.
- 6 Sponsus ex rationabili causa non est cogendus, et quae dicatur rationabilis causa.
- 7 Lites et iudiciorum strepitus, in admonitione facienda protinus omittendi.
- 8 Matrimonia debent esse libera etiam ab omni eo quod potest prestare impedimentum ad tempus.
- 9 Mirabiles admonitionis effectus si absq; lite fiat.
- 10 Iudices et eorum officiales agrè ferunt matrimoniales lites post Conci. Trid. à foro esse exremmatas.
- 11 Sponsalia de futuro ipso iure dissoluantur per

- matrimonium verbis de presenti contractum, quin opus fuerit iudicis auctoritatem interuenisse.
- 12 Non peccat sponsus qui iudicis Ecclesiastici licentiam non postulauit ad contrahendum cum alia.
- 13 Sponsus in foro animæ qualiter sponsalitiã promissionem adimplere teneatur? remissiue agitur.
- 14 Mutua utriusq; promissio in sponsalibus requiritur, quia vnus tantum non obligat in vim sponsaliorum sed simplicis promissionis.
- 15 Sponsus non potest instante sponsa iudicialiter compelli, ad contrahendum per verba de presenti, quia non se tempore astrinxit.
- 16 Secus si in sponsalitiã promissione tempus fuerit appositum, quia expectandus est vsq; ad illud tempus.
- 17 Tempore elapso obligatio perimitur, quia appositum videtur ad limitandam obligationem.
- 18 Iudex ex officio si periculum fornicationis viderit imminere, poterit terminum præfigere.
- 19 Tempore elapso non liberatur sponsus ab obligatione ad implendi promissum, ex sententiã Cauar. contra Præpositum.
- 20 Differentia Couarr. & Præpo. ab auctore conciliatur.
- 21 Matrimonia clandestinè contrahentes an post Concil. Trid. decretum legalibus pœnis plectantur?
- 22 Ex sententiã Lud. de Mol. de Primogen. Hispan. puni-

- puniri, utique possunt.
- 23 Contrariam aduersus Lud. de Mol. defendit auctor.
- 24 Dispositio pœnalis non habet locum quando contractus propter quem interponitur est de iure nullus.
- 25 L. quæ prohibet actum fieri deinde procedit ad imponendam pœnam, si pœna exigatur actus remanet validus.
- 26 Pœna quando imponitur à lege, ipso iure non incurritur, nisi delictum fuerit consummatum.
- 27 Qualiter verba Conci. Trid. intelligenda sint, quibus clandestinè conorahentes grauiter arbitrio ordinarij puniri præcipitur?
- 28 Ignoranter matrimonia clandestina contrahentes, excusari videntur à pœna.
- 29 Pœna l. 49. Tauri post Conc. Trid. locum non habere videntur.
- 30 Matrimonium hodie contrahentes coram parrocho & testibus, spreis tamen denuntiationibus, vel non omissis legitime pœnis legalibus puniri possunt.
- 31 Matrimonium in facie Ecclesiæ ante Concil. Trid. celebratum, sine præuijs tamen denuntiationibus, clandestinum nõ reputabatur.
- 32 Post Concil. verò Trid. contrarium ex sententiã auctoris asserendum est.
- 33 Contrahentes matrimonium in gradu prohibito, spreis tamen denuntiationibus, etiam si ignari impedi-
- Aaa 3 menti

menti sint, separari debent, & spe dispensationis carere.

- 34 Parrochus qui spretis denuntiationibus matrimonium celebravit, ab officio & beneficio suspendendus venit.
- 35 Filios vel filias qui spretis denuntiationibus contraxerunt, à parentibus exheredari posse ostenditur.
- 36 Soc. & Alfo. à Veracrúce errore lapsi, dum. l. 49. Tauri simpliciter intellexerunt, quando filia sine patris consensu contraxerat.
- 37 Couarr. errore etiam lapsus dum dict. l. 49. Tauri intellexit quando matrimonium contrahitur clam simul & absq̃ parentum consensu,
- 38 L. Civilis potest disponere super accidentalibus, non etiam super substantialibus matrimonij.
- 39 Matrimonium post Concil. Trident. legitime contractum, si propter occultum impedimentum postea reperiat nullum an sublato impedimento per dispensationem, ex mutua cohabitatione convalescat.
- 40 Et an sublato impedimento sufficiat ut vir & uxor praestito novo consensu interesse contrahantur.
- 41 Matrimonium quod propter aliquod impedimentum

- rum reperitur nullum iuris interpretatione transige in sponsalia de futuro.
- 42 Sub contractu matrimonij etiam sponsaliorum conventio comprehenditur.
- 43 Sponsus in hoc casu non est monendus, sed exactissime cogendus.
- 44 Episcopus etiam ex urgenti causa necessitatis non potest dispensare, ut matrimonium contrahatur absq̃ parrocho, & testibus.
- 45 Papa potest dispensare, ut matrimonium absque parrocho & testibus celebretur.
- 46 Parrochus quis proprius censendus erit.
- 47 Uterq̃ contrahens ratione connexitatis fit utriusq̃ parrochii subditus.
- 48 Licentia ordinarij aut parrochij qua concedi solet alijs sacerdotibus ad celebrandum aliquod matrimonium debet esse expressa, & non tacita ex permissione.
- 49 Proprius parrochus potest extra territorium suos parochianos licite coniungere.
- 50 Archiepiscopus vel alius sacerdos de eius licentia an possit subditos suffraganeorum suorum matrimonio coniungere.
- 51 Matrimonium post Concil. Trid. contractum corã parrocho & testibus inimicis & contradicentibus an validum reputetur?

- 52 *Ad verba illa in decreto Conci. posita, Ego vos coniungo, sint necessario proferenda, vel sint de essentialibus matrimonij.*
- 53 *Testes in causis matrimonialibus, non requiruntur ut sint rogati.*
- 54 *Testes ut cumq; coacti & contradicentes si matrimonio inter sint, idonei sunt, nec per hoc matrimonium annullatur.*
- 55 *Idem dicendum videtur de presentia parrochi, qua sola & intellectualis tantum requiritur, ad approbationem coniunctionis.*
- 56 *Sententia à iudice inuito prolata valet & tenet, dum sic iudicare non compellatur.*
- 57 *Parochus matrimonij contrahendis praesens adesse debet tanquam persona publica approbans & autorizans coniunctionem.*
- 58 *Absse vel adesse & nolle consentiri, in iure equiparantur.*
- 59 *Testes ex decreto Conci. Trid. requisiti an possint esse femina, aut contrahentium consanguinei aut oij nō idonei.*
- 60 *Testes minus idonei validi reputantur quando agitur de solemnitate matrimonij probanda.*

De

De analytica matrimoniorum praxi in foro feruanda post Concil. Trident. decretum. Sessi. 24. cap. 1. de Reforma. Matrimonij. Cap. 15.

Sanctissime profecto ac maturo consilio Sacrosancta acumenica Tridentina Synodus Sess. 24. cap. 1. de reform. matrimonij coniugia irritauit, qua in posterum contracta fuerint, absq; forma & solemnitate in dicto canone proscrip̄ta, & hac utiq; sanctissima decisione innumerabilibus peccatis damnis iurgijs & scandalis, (ut experimento quotidiano docemur) obuia hucusq; itum est, quae etiam à foro potissimum Ecclesiastico importunas lites exterminauit, earumq; anfractus succidit, licet aliqua dubia adhuc in eo versentur, quae velociori calamo hic elucidare placuit.

Et primum illa quaestio enucleanda accedat, quae passim in utroq; foro versatur, nūquid praedicta Concil. Tridentini constitutio comprahen

I

Directorium iudi. Ecclesi. fo.

dere videatur sponsalia de futuro sicuti comprehendit ipsamet coniugia per verba de presenti contracta, quam quæst. Navarr. in manua. lati. c. 25. num. 144. Et Erat. Ant. à Cordu. in quaestionario de casus de conscientia, quæst. 52. tetigere, qui intrepide asseuerarunt, sponsalia de futuro nullatenus comprehendendi sub dicta Concil. Trid. prohibitione, et omnes tam theologi quam canonistæ hæc partem veriore esse affirmant adq; ita iam declaratū est ab Illustrissimis Cardinalibus congregationis Concil.

Licet Joan. Andre. et Abbas Panor. in cap. cum inhibito de clandest. despon. numer. 6. et Præpo. ibi, num. 5. et Syluest. verbo matrimonium. 6. q. 7. num. 5. per tex. et glo. in l. oratio, ff. de spons. dixerint, quod prohibito matrimonio prohibentur etiam sponsalia, tanquam præambula ad matrimonium, ex eo nempe quia prohibito aliquo prohibetur omne id per quod deuenitur ad illud. l. quod debitum, ff. de pact. et l. ad rem mobilem et l. ad legatum, ff. de procur. quo motuo et alijs plurimis fundamentis hanc sententiam cum Panormit. et Præpos. asseruere

Dida.

Secund. par. Cap. 14. 190

Didac. del Castillo in l. 49. Tauri vers. matrimonium. Et Gregor. Lopez in l. 1. tit. 3. p. 4. glo. que los desposen.

Quod ex eo fulciri videtur, quia si sponsalia firma, et valida post Concil. Trident. permanecerent, facilius quidem ac magis clandestinum contrahi possent, quam ipsamet coniugia de presenti et finis in dicto canone Concilij prætensus poenitus esset explosus, nam damna omnia que ex clandestinis matrimonijs olim oriebantur, quæ re censet l. 5. tit. 3. part. 4. utiq; reuiuiscerent, et tanquam canes ad vomitum reuertemur, et hac via possent poena legales aduersus clandestinè contrahentes inflictæ, facillimè defraudari.

Et præsertim hoc fulcitur, quia Concil. Trid. decretū inhaeret vestigijs cap. cum inhibito de clandest. de spons. procedit q; eū renouando interpretandoq; et addendo. Omnia autem qua insunt in l. interpretata locum habere videntur in l. interpretante, ut per Bart. in l. Prætor. §. erit quod, ff. de vibon. raptor. Et

Bbb 2 Aret.

Aret. consl. 50. num. 10. Sed. doct. in dict. cap. cum inhibito communiter interpretatur eius dispositionem ad sponsalia etiam extendi, igitur Concil. Trident. decretum locum habebit in sponsalibus. Quam sententiam audaciter defendit Albornoꝝ in tracta. de arte de los contractos li. 4. tit. 1.

4 Veruntamen re ipsa longè melius examinata & supradictis non obstantibus, à prima opinione non esse recedendum putarè, quatenus sponsi nequaquam cōtrahere iudicialiter compellantur, cum potius monendi sunt, quàm cogendi, iuxta tex. sing. & ibi communiter scribentes in cap. Requisiuit de sponsa. sequitur Couarr. in. 4. 1. par. cap. 4. num. 5. & Domi. Franci. Sarmien. Selectarum lib. 1. cap. 5. num. 5. similes enim coactiones difficiles solent exitus habere, ut idem tex. cōstituit, atq; matrimonia libera esse debent ab omni coactione, adeo ut Couarr. ubi supra num. 4. adnotauerit ex Hosti. Anto. & Prepto. in cap. fin. de sponsa. Ecclesiam nec velle nec posse, matrimonium aliquod constituere sine consensu eorum qui coniugendi sunt, quia impediretur
finis

finis ad quem tendit matrimonium, si aliqui ab Ecclesia inuiti coniugerentur, quod etiam & nō inerudite tradit Alfon. à Veracrucè, vir quidè doctissimus & probatissimus, in sacra Theologia eminentissimus, & in iure versatus in Specu. coniugi. 3. par. art. 2. apendi. 1. notab.

Nec oberit tex. in cap. ex literis. 2. de sponsa. Ubi sponsus monendus est, Tamen si monitioni non paruerit Ecclesiasticis censuris cogendus venit, quia omnes doctores ibi & in dict. cap. requisuiit concludere videntur quòd non est exactissime cogendus, idq; nouiores fatentur.

Quod ex eo probatur, quia si rationabilis causa subest, omittenda est compulsio, ut idem tex. probat in dict. cap. ex literis in fi. cū quo cōcordat l. 7. ti. 1. par. 4. & quæ dicatur rationabilis causa relinquatur arbitrio iudicis, veluti si sponsus odio prosequitur sponsam, & è conuerso vel si timeatur adulterium seu inimicitia inter partes vel quid simile, ut eleganter resoluit Panor. in dict. cap. requisuiit num. 4. & Prepo. ibi num. 2. nec usquam similes causæ desunt cum ad compulsio- nem & lites quietis humanæ perturbatrices deuenitur.
Bbb 3 Qui

Directorium Iudi. Ecclesi. fo.

Quibus sic prenotatis, discreti iudicis erit post Concil. Trident. decretum, desistere prorsus à coactione: nam si post longam & importunam litem, immensasq; litigantium expensas, à prædicta coactione desistendum est, & excommunicatum etiam non petentem absolueri tenentur iux. sententiã Ioan. Andr. Prep. & aliorũ, in d. c. qd ni à principio & in limine iudicij fiet, ut cũq; probatũ sit? præsertim, qd statim iudici constare facile potest de aliqua ex supradictis causis deq; animo & voluntate sponsi, quæ est potissima pars inducendi causam rationabile, ut à cõpulsione omnino absteineatur, & hoc est firmiter asserendum. Quidquid Gutie. de iuramen. confir. dixerit. i. par. cap. 5 i. numer. 4. cum sequenti. quia latus habenas iudicibus præbuit ad sponso compellendos qui tamen veluti advocatus loquitur, qui pro sua opinione patrocinium sepe præstiterat in ipse inquit.

Aduersus Gutie. d. iuram. confir.

7 Imò vellem quòd in admonitione faciendâ lites & iudiciorum strepitus pœnitus succidantur, Idq; iudicibus Ecclesiastici fori lubens consulerem, ne forsã contingat, quòd spõsus lite mole status, vel coactionis formidine matrimonio in-

mitus

Secund. par. Cap. 15.

nitus condescendat: & exinde orientur difficiles exitus, adq; dâna omnia quæ ex inuitis & coactis nuptijs passim disseminantur. Ex quo securius erit, illicò sponsum ipsũ vel sponsam (si per illam steterit) monere, atq; vijs omnibus allicere & exhortari ad purificandum spõsalia, sin aut semel & iterum renuerint eos dimitti opportunũ erit, nè matrimoniorũ libertas infringatur quæ adeò debet esse libera, ut ultra ea quæ superius ex Couarru. adduximus, ab omni eo quod potest prestare impedimentum ad tempus, protegenda etiã sit, ut elegãter concludit Pala. Rub. in repe. cap. per vestras. 3. notab. §. 15. per totum. Unde sententiã in hac re condemnatoriã nè dicam impedimentum ad tempus immò perpetuum præstabit. siquidem verè & realiter sponsus compellitur, qui cum re ipsa nullum habere subterfugiũ intelligat inuitus forsã & coactus ducet uxore, quod tristes solet producere euētus.

8

Qua utiq; admonitione absq; ulla lite & coactione similiter facta Naua. et aliorũ sententiã, ab omnibus indubitãter erit receptissima, iuriũq; & scribentium discordia circa monitionem co-

9

tionem

tionem uè faciendam facile conciliabitur, atq;
Conc. Trid. Canon Tam sponsalibus quam ma-
trimonijs per uerba de presenti contractis locum
obtinebit, & damna omnia, litiumq; matrimo-
nialium molestia, sine pœnitentia optatum cõsequantur.

01 Quod nimirum si in aliquibus Episcoporum Pra-
torij forësis praxis hucusq; nõ recipit ex eò forsã
erit, q̃a iudices eorumq; officiales agrè ferunt,
matrimoniales lites quibus Tribunalia plena
erant post Conci. Trid. à foro esse extermina-
tas, ex quo adhuc aliquas (velut vndeuis) retine-
re contendunt. Veruntamen non ommittendũ
est, quòd in casu quem infra figuramus, eo. cap.
num. 41. sponsus exactissime compellendus ve-
nit, nec lis ibi vitari potest.

Præterea non oberit dicere, quòd ex ista ad-
monitione orietur Ecclesiasticũ interdictum ad
contrahendum cum alia, quia supponit sponsa-
lia præcessisse, & quòd in foro anima sponsus a-
stringitur sponsalitiã adimplere promissionẽ,
vnde incautus videretur iudex qui facta ab eo
admonitione concesserit licentiã nubendi alte-
ri, quia esset nutritiva peccati. Et quòd quilibet
parro-

parochus, vitandi peccati occasione, simile coniu-
gium in fraudem sponsaliorum & monitionis fa-
cta contemptum celebrare itidem fugiet, quo spõ-
sus illaqueatus undiq; reperietur.

Quibus obiectionibus facillimè respondemus,
& ex eo potissimum, quia sponsalia de futuro ip-
so iure dissoluantur per matrimonium uerbis de
presenti contractum, quin necessarium sit iudi-
cis Ecclesiastici auctoritatem interuenisse, ut Syl-
uest. uoluit in summa uer. sponsalia. q. 11. quẽ
sequitur Nauar. in manua. cap. 22. nume. 28.
& Couarr. in. 4. 1. p. cap. 5. num. 12. Id etiã pro-
bat. l. 8. tit. 1. p. 4. in fi. & si forsã parochus ti-
more peccati seu spratæ monitionis matrimoniũ
celebrare renuerit, iustè ad id compelli potest,
absq; peccati reatu, & alicuius pœnæ incurfione
cum ipsemet sponsus utatur iure suo alteriam du-
cendo, nec uenialiter peccet, iudicis Ecclesiastici
licentiã non postulando, ut Syluest. & Nauar.
docent ubi supra, licet quatenus promissi trans-
gressor extiterit, à peccato non excusatur, ut om-
nes communiter fatentur, quod eius conscien-
tia relinquẽdũ est, forsã ex aliqua iuxta causa-
tus erit.

Ccc. Atq;

11

12

Atq; minus dicere oberit sub sponsalitia promissione sponsam esse ab sponso seductam, defloratamq; & deceptam remanere, quia id longè abest a nostro proposito, alia enim via experiri dum est iuxta materiam tex. in cap. 1. §. 2. de adult. & stup.

1 3 Sed qualiter quis in foro anime compellendus est sponsalitiã adimplere promissionem, cum distinctione an sictè promiserit vel non, cum alijs distinctionibus circa modum promittendi, et contrahentium qualitates, vide latè per fra. Alfon. à Verasruce in suo coniugiorum Speculo. 3. par. arti. 19. per totum.

1 4 Præterea nec id ommittendum est, quòd què admodum in matrimonio mutuus utriusq; consensus interuenire debet ad eius validitatem, sic etiam in sponsalibus mutua utriusq; promissio requiritur, aliàs enim alterius tantum nõ obligat in vim sponsaliorum, sed simplicis promissionis ut docet Soto in. 4. distin. 27. quæst. 2. art. 1. & Nauarr. in manuali. cap. 22. num. 22. Quod iudices summè attendere debent, quippè iam vidimus ex simplici unius promissione quã plures lites in foro versari. Præ

Præterea alia quæstio hoc loco examinanda venit, quæ ad maiorem præcedentis resolutionis enucleationem maximoperè conducere videtur.

Nũquid qui verè alicui nubere promiserit, dũ
1 5
aliã ducere non destinauerit, possit ab ipsamet sponsa ad contrahendum verbis de præsentì compelli? & videtur dicendum quòd non, quia promissor non se tempore adstrinxit. At verò si in ipsa sponsalitia promissione tẽpus præfixum fuerit, expectandus utiq; erit sponsus usq; ad illud
1 6
tempus, quo transactò, mutuo amborum dissentiu sponsalia dissolui videntur, quia tempus adijcitur sponsalibus ad limitandã obligationem, ita ut eo elapso obligatio perimatur, tex. est & ibi
1 7
doct. in cap. sicut de sponsa. Id etiam notant in cap. de illis & cap. sicut ex literis eod. tit. & Couarr. in. 4. 1. p. cap. 5. num. 8. Nullo autem in sponsalibus termino præfixo, ex sententia Præpo. in dict. c. sicut ex literis num. 6. & in dict. cap. de illis numer. 5. potest iudex Ecclesiasticus (si per
1 8
riculum fornicationis viderit imminere) ex officio
Ccc 2 ficio

ficio partibus precipere, ut infra præsignatum ab ipso terminum matrimonium verè contrahant, atq; sponsalia purificent, & post huius termini lapsum aliam ducere sponso licebit, & è contra, & ille per quem stetit puniendus venit, iuxta prædictum tex. in dict. cap. ficut.

- 19 Veruntamen ab hac Prepo. sententia Couarr. discedit ubi supra dicto num. 8. in finalibus verbis dicens, quod etiam termino elapso non liberatur sponsus ab obligatione adimplendi promissum, sponsaliaq; purificandi. Ex mea autem sententia ista Couarr. & Prepo. differentia conciliari vtiq; potest, ita ut transacto termino post sponsalia præfixo, liberetur sponsus ab obligatione promissi, quatenus calibatium seruet vel aliam ducere non contenderit, quia non se tempore astrinxit, at si alteri nubere destinauerit, iterum induci & moneri potest, ut sponsalia purificet promissumq; adimpleat, quod fieri potest absq; ulla lite & coactione, ut in præcedenti quaestione præmissimus. Vel pro concordia dici potest, quod si terminus ex mero iudicis officio, vel ad instantiam unius ex contrahentibus altero invito, præfigatur,

Couarr. & Prepo. differentia conciliatur ab Autho.

20

Alia conciliatio Autho. inter Couarr. & Prepo.

tur, eo transacto, obligatio adhuc vigeat si autè ex mutuo amborum consensu à iudice vel ab ipsis met sponsis terminus appositus fuerit ex tacito eorundem dissensu extinguitur videtur obligatio, ac si appositus fuisset à principio in spōsalia promissione.

Rursum dubium illud celebre hic explicandū venit, nunquid matrimonia clandestina contrahentes pœnis à iure aduersus eos inflictis affici possint post Conci. Trid. decretum? Et Ludovicus de Moli. vir quidè iure & experimēto eminētissimus ac mihi obseruantissimus lib. 2. de Primog. Hisp. cap. 16. pro utraq; parte hanc discutit quaestionem, & tandem motus doctrina Bar. in l. quid ergo. §. cum autem factum. ff. de his qui not. inf. & in l. non dubium, num. 20. C. de legi. concludit, quod etiam si matrimonium inualidū sit ex præcitato Concilij decreto, nihilominus pœna aduersus illud contrahentes seruanda sint. Quod fulciri etiam videtur ex verbis eiusdem Conc. ubi precipit sancta Synodus grauiter arbitrio ordinarij esse puniendos. igitur si postquam Conci. Trid. constitutio matrimonia similiter

21

22

cōtracta irritauit processit ad imponendā pœnam, videtur eam esse exequendam, præsertim quia l. 49. Tauri punire videtur factum etiam si de iure non sortiatur effectum dum dicit, por el mismo fecho.

23 *Aduers. Molin. de primog. Hispa.*
 Verum enim uero licet de iuris rigore hac opinio sustineri queat, retamen ipsa longe melius cōdetrata, contraria equitati & rationi magis consentanea videtur, ac in praxi omnino seruanda, nam argumenta quæ ex Bart. eruditissimus
 24 *Moli.* adducit parum urgere videntur, quia dispositio pœnalis non habet locum quando contractus propter quem interponitur, est de iure nullus iux. tex. in l. non dubium. C. de legibus. l. lapidem & l. fin. C. si manci. sue. alie. vel manu. & si ex actu nullo & inefficaci pœna deberetur, sequeretur inde inconueniens, nam lex quæ prohibet actum fieri, deinde procedit imponendo pœnam facienti talem actum, si pœna exigatur actus remaneret validus, quia altero debemus esse contenti, aut pœna, aut annullatione actus iux. opin. Rapha. Cuman. aduersus Bart. ibi in l. Prætor ait ff. de ope. no.
 nunt.

nunt. quem sequitur las. ibi num. 11. Nec oberrant verba dicta. l. 49. ibi por el mismo fecho. Ex quibus videtur solummodo puniri factum, quia supponit l. illa matrimonij validitatem & non solum punire vult factum, sed etiam iuris effectum, præsertim quia quando pœna imponitur à lege ipso iure, non incurritur, nisi delictum fuerit consummatum & cum effectu factum cap. perpetuo, de elect. iunct. c. cum in cunctis eod. tit. adde Abb. cap. fin. de sponsa. num. 2.

Et minus quidem urgent ipsius Concilij verba, nam oportuum fuit, ut ad prædicti decreti exactam obseruationem apponerentur, nè à principio infringeretur tanquam promulgatum aduersus id quod ante ex iure diuino & humano permissum videbatur. Præsertim quia non desunt qui affirmant, quod lex ab initio donec à subditis fuerit recepta minimè ligat, ut notat Guill. Bened. in cap. Raynautius verbo uxorem nomine Adelasiam num. 231. per tex. in l. de quibus. ff. de legibus ibi, nam cum ipsæ leges nulla ex alia causa nos teneant

26

Verba
 Conci.
 Trid. de
 claratur

27

teneant, quam quod iudicio populi recepta sunt, & per tex. etiam in cap. in istis. §. leges. 4. dist. ibi firmantur. cum moribus utentium approbatur, quod etiam suadere videtur glo. in cap. 1. verbo frangere in fi. de treg. & pace. Cuius meminit Ias. in l. rem non novam. C. de ind. num. 5. Maxime quia passim vidimus multa conciliorum de reformatione decreta debita executioni nusquam esse mandata & contraria sæpe consuetudine abrogata.

28 At quia hoc sanctissimū decretū à sui principio ab omnibus ubiq; libēs receptū & admissum est, qui modo ipsius trāgressor extiterit nō trāgressioni quidē, sed simplicitati et ignorantia incōvincibili imputandum erit, secus autem esset si à principio aliqui hanc transgredi legem eniterentur, eo præsertim animo ut eius observationem fugerent, contendentes in matrimoniorum contractibus pristinum observare morem, aduersus quos quibusuis grauisimis pœnis procedendum esset, & Concilij verba diriguntur, non autem aduersus eos qui iustissima ignorantia ducti actū fecerunt nullum, ex quo nulla exoriri damna comper-

compertissimum est, quæ olim ex clandestinis matrimonijs propter eorum validitatem oriebantur. Atq; nemo inficiari potest inconuincibilem hodie iuris & facti ignorantiam inter similiter contrahentes versari, quæ regulariter in damnis vitandis excusare videtur, l. iuris ignorantia. ff. de iur. & facti igno. & inspetie notat Dida. del Castillo in d. l. 49. Tau. in addi. ad glo. todos sus bienes ex Bart. & gl. in l. auunculo. ff. de cond. sine causa, & à peccato etiam similis ignorantia contrahentes excusat iuxta tradita per Alfon. à Veracrucce in Spe. coniug. 1. par. art. 10. 2. concl. in fin.

Postremo id etiam ex eo corroborari videtur quia matrimonium absq; parrocho & testibus contractum, tam in foro conscientie quam exteriori in ualidum iudicatur, & ut pœna l. Taurinensis locum habeant, oportet ut iuxta Ecclesie traditionem, matrimonium (licet clandestinum sit) validum tamen diiudicetur, quod ex verbis ipsius l. satis deprehenditur, ibi contraxere matrimonio, quæ la Iglesia tuuere por clandestino. Ergo si Ecclesia in utroq; foro hoc non esse matri-

Ddd mouit

monium diiudicat, pœne aduersus taliter contrahentes haud imponi debent.

Sed non ommittendum est: quod si clandestinè contrahentes omissa forma & solemnitate decreti Conci. Trid. forsitan contenderint ratum esse matrimonium & eum consumauerint grauiori censura plectendos fore ipse putarem, quia vim sanctissimi Canonis auferre moliantur, & pœnae legales aduersus eos inflictæ exequentur omnino. Et hoc casu crederem intelligendam fore interpretationem Illustrissim. Cardinal. congressa Conc. quam circa hoc edidisse dicunt.

30 Et etiam illos legalibus pœnis plectendos fore iudicarem, qui non præmissa trina monitione, vel non omissa legitimè ex ordinarij licentia (seruatis etiam cæteris Concilij solemnitatibus) matrimonium contraxerunt, veluti si Parrochus (vt iam sepe vidimus) coniunctis seu amicis complacendi causa spretisq; denuntiationibus aliquos coram legitimo numero testium matrimonio copulauerit, quia tale matrimonium clandestinè dici potest, licet validum fuerit. Tamen si Couar. in Epit. de Sponsa. 2. p. cap. 6. nu. 10. & Alfon. à Vera.

à Vera. ubi supra conclus. 3. ver. considerandum, cum alijs multis quos ibi referunt aduersus Bart. in l. ff. de ritu nup. dixerint, matrimonium celebratum à parrocho coram testibus, omissis alijs solemnitatibus, non dici clandestinum. 3 1

Aduersus quos licet contrarium sustineri potuisset ex text. expresso in cap. cum inhibitiō de clādesti. de spons. & ex l. 1. tit. 3. par. 4. adiuncta Bart. opinione in dict. l. ff. & alijs argumentis, quæ in eius comprobationem sese nobis offerebāt. Tamen propter tantorum virorum auctoritatem, id ommittimus, & pro concordia dicendum videtur, eorum sententiam veram esse ante editionem Concil. Trident. quo tempore denuntiationes paruipendebantur, & abusu ubiq; recesserant, nec mirum erat si earum omissio non induceret clandestinitatem in matrimonio contrahendo, vt Couar. cæteri q; Doct. testantur.

Post Conci. autem Trid. decretū, contrariā veriorē esse & in praxi seruandā affirmamus in trepidè, & crederem profectò grauioribus pœnis taliter contrahentes ipsūq; parrochum esse 3 2

coercendos, quia licet proclamata haec non sunt de substantia matrimonij, ut omnes communiter fatentur, quos in sequenti. cap. referam tamē predictum decretum inherendo vestigijs dict. c. cum inhibito ea tanquam indebitē ommissa, & quasi iam abrogata innouavit & maximi habēda esse censuit. Et hanc sententiam Nauarr. in manu. lat. cap. 2. 2. num. 70. asseuerare videtur dum dicit, quod matrimonium sine denuntiationibus contractum valet, sed dicitur clandestinū quo ad alios effectus quam annullationis, quia quo ad illos non videtur derogari iuri antiquo.

Unde data in matrimonio clandestinitate, poena legales aduersus contrahentes locum obtinebunt praesertim. l. 4. 9. Tauri, dum dicit. Quae contraxere matrimonio, quae la Iglesia tuuere por clandestino, quod sentire videtur Abb. in c. cum inhibito de clandest. despon. nu. 9. dum dubitat an poena illius tex. habeat locum ubi est consuetudo mittendi banna vel non.

Et ex eo haec nostra fulcitur sententia, quia matrimonia similiter contracta, ut experimēto post ipsum Conciliū docemur, in aequalia semper sunt longe

longēq; deteriora matrimonijs verē clandestinis quae ante Conc. contrahi solebant, nam ex eis grauiora incommoda & peccata litesq; & inimicitiae nunc oriuntur, quam olim ex alijs contingere solebant, & sic spretis monitionibus, dolosē & magis clandestinum fieri solent matrimonia. Nec parrochij in hisce casibus tantis se poenarū periculis exponere auderēt, nisi valde illis expediret, ingensq; inter cōtrahētes daretur disparitas, quibus (ut ad id facilius inducātur) solet ex parte contrahentium indemnitas offerri, qui quidem si leuibus poenis plecterentur profecto finis à Concilio praetensus prorsus fraudaretur, & matrimonia clandestina ut antea celebrarentur.

Quod etiam corroborari videtur argumento cap. 5. ead. Sess. 24. Conc. ubi si quis contraxit matrimonium coram parrocho & testibus, spretis denuntiationibus, & postea impedimentum aliquod detegatur, propter quod matrimonium nullum & irritum diiudicetur, etiam si contrahentes huius impedimenti ignari extiterint, separari debent, & spe dispensationis careere, quae poena si benē utiq; perpendatur grauior

Directorium Iudi. Ecclesi. fo.

est legali quacumq; pena, qua clandestinè contrahentibus imponi potest.

34 Unde in proposita specie crederem parrochos suspendendos fore ab officio sacerdotali per triennium iux. tex. in dict. cap. cum inhibitio est ibi cõmuniter doctores. Qua suspensio est ad beneficiũ etiam extẽdi potest, ut not. Couar. in. 4. dict. cap. 6. 2. p. num. 13. Est ista suspensio ex causa potest augeri aut minui, ut notat Prep. dict. cap. cum inhibitio nu. 11. Est similiter ipsi contrahentes unã cum testibus pãnis legalibus subiiciuntur. Aduertendum tamen est, quod si parrochus nondat a opera, sed ex ignorantia banna omittat, nec matrimonium clanculum doloseuẽ fiat, sed bona fide credens banna precessisse, iuxta ignorantia qualitatem leuiori pœna parrochus punietur, cõtrahentes autem cum testibus nequaquam pœna aliqua afficientur, quod ex contractus qualitate ac personarum conditione facile percipietur.

Postremo ex his diffiniri etiam potest, filias filiosuẽ (spretis denuntiationibus) matrimonii cõtrahentes à parentibus posse legitimè exheredari

Secund. par. Cap. 15. 200

ri ex dispositione l. 1. tit. 1. l. 5. noua colecti. qua alias erat. 49. Taur. est in filiabus solummodo loquebatur. 35

Sed illud non pretermittendũ est Sot. in. 4. senten. dist. 29. q. 1. art. 4. est Alfon. à Veracru. in suo Spec. coning. arti. fi. apedi. Errore lapsos fuisse, dum asseuerant legem illã Taurinensem. 49. simpliciter esse intelligendã, quando filia sine patris consensu matrimonium cõtraxerat, nam dicta lex circa patris consensum nihil loquitur, imò patri solummodo concedit posse exheredare filiam, clandestinitatis ratione, non autẽ ex paterni cõsensu defectu contrahentem: qui consensus si si hã matrimonio nõ accedat, non est sufficiens inducere clandestinitatem, cum eam minus cõsensu excludat, licet Couar. in Epit. 2. p. c. 6. nu. 2. 37 in fi. dicat, legem illam esse intelligendã, quando matrimonium clam contrahitur cum filia, absquẽ parentum consensu, ex eo quia. l. accusationem huius delicti ipsis tantum parentibus defert.

Quod ex mea sentẽtia quo ad exheredationẽ obtinebit, quia si matrimonio clam à filia contracto

36
Aduers^o
Sot. &
Alion, à
Vuerac.

tracto paternus consensus accedat, accusationis actio solummodo per eum excluditur, non autem clandestinitatis vitium. Igitur non utraq; qualitas ad intellectum illius legis requiritur, ut Covarr. Testatur, sed clandestinitatis solummodo, quia dissensus id solum efficit, ut filia clandestinè contrahens exheredari queat, quia si consensus intersit id ipsum excludit, igitur cetera pœna illius l. per consensum vel dissensum patris non utiq; tolluntur, præsertim quia l. Illa, quo ad omnia valida est & servanda, non enim disponit super substantialibus matrimoniorum, sed super accidentalibus, quod l. civilis potest optime facere, ut tradit Bald. in l. omnem num. 11. cum seq. C. ad Tert. Quem Suar. sequitur in, l. 2. tit. de los casamientos num. 17. cum sequenti. Not. singulariter. Sot. in. 4. sent. dist. 25. q. 1. art. 5. & resoluit Greg. Lopez in l. 10. tit. 1. p. 4. Et ex eo etiam hoc fulcitur, quia lex civilis quatenus non aduersatur canonicis decisionibus, & ab Ecclesia tolleratur potest super matrimonio disponere, ut eleganter resoluit Fortu. in tract. de vlti. sine illati. 14. num. 231. & est tex. in cap. 2. de spons.

spons. impu. alijs etiam fundamentis id corroborat Covarr. in. 4. dict. cap. 6. num. 18. præsertim quia hodie non inuenitur correctæ dictæ l. T au. imo approbata per dictam l. 1. tit. 1. lib. 5. recopil. quæ ad filios etiam extenditur.

Rursus in proposita specie huius decreti Cœc. Trid. sæpè contingere solet, ut matrimonium inter aliquos contrahatur, seruatis omnibus huius decreti solemnitatibus, postea autem ex aliquo occulto impedimento, irritum & inuaidum reperitur: dubitatum sæpè fuit, an ex sola impedimenti dispensatione cum copula subsequuta conualescere incipiat, absq; alia solemnitate? Et Domin. Fran. Sarm. Selectarum lib. 6. cap. 17. in fin. Et Nauar. in manu. lati. cap. 22. num. 86. cū alijs multis asseuerant, quòd non sufficit sola dispensatio Apostolica, quæ solummodo operatur, ut absq; illo impedimento matrimonium de nouo contrahi debeat coram parrocho & testibus; ut iam interpretatum esse vidimus ab Illustrissim. Car. congrega. Conci. Trid.

Sed adhuc dubitari solet an sufficiat quod sub lato impedimento per dispensationem vir &

Ecc uxor

uxor praestito nouo consensu inter se contrahant absq; Concilij solemnitatibus, cum omnes à principio praecesserint, et iure antiquo sufficiebat nouus utriusq; consensus, vel praesumptus ex mutua cohabitatione ut omnes fatentur, nec requirebatur solemnitates repetere? Et asserendum videtur eas repetendas fore, quia post decretum Concilij praesentia parrochi et testium necessario est adhibenda, alias matrimonium inuadatur, quod etiam propter impedimentum fuit à principio nulum, et retrotractio fieri non potest ad id à quo incipere non potuit, quia extrema non sunt habilia nec firmatur tractu temporis, quod ab initio non valuit iuxta regulam iuris vulgatissimam.

Nec dicere oporteret quod si scandalum vel aliquod notabile periculum inde sequi speratur, tolerandum est, ut absq; Concilij solemnitatibus inter se de nouo consentiant argumeto tex in cap. quia circa de consang. et affi. et quod propter scandalum vitandum recedi potest à dispositione iuris cap. 2. de noui operis nunti. notat doct. in diet. cap. quia circa. Nam responderi potest, quia
si ca-

si casus secreti sigillum exigat, poterit solus parochus cum duobus vel tribus amicissimis contrahentium testibus sublato impedimento matrimonium celebrare, vel ex eius aut Episcopi licentia confessarius seu quilibet alius sacerdos id facere poterit, quibus sub censurarum poena sigillum commendari potest, et si quidem impedimentum Romanae Curiae actoribus propalarunt ad impetrandum dispensationem, nimirum si confessario et alijs duobus testibus id etiam propalare astringatur, ut legitime fiat contractus: praesertim cum non sit de substantia, quod testibus nec parrocho impedimentum propaletur: ex quo etiam exteri testes adhiberi possunt, qui nec contrahentes agnoscat nec ullatenus valeant impedimentum suspicari.

Ceterum si alteri coniugum impedimentum manifestare minimè conueniat, callidè alter simulare poterit, quod ab initio contractus consensus non habuit, vel alio modo coniugem inducere, ut coram parrocho et testibus de nouo consentiat quod facile fieri potest, quin aperiatur via ad hoc sanctissimum decretum defraudandum: praesertim cum id fieri potest absq; prauijs denun-

tiationibus: quæ ex hac causa ab ipso parrocho omitteri possunt, maxime cum iam ab initio præceserant, nec sint de essentia matrimonij, ut supra diximus. Et hec est tutior via, et magis ordinaria, et eligenda quidem. Quod etiam generaliter intelligendum est in alio quocumque impedimento annullante matrimonium, ubi dispensatio Apostolica adhuc non requiritur, quia non sufficiet contrahentium novus consensus nisi solemniter contrahant servata Concilij Trident. solemnitate.

Quod nobis asserendum firmiter videbatur, ni Felicis Recor. Pius. V. contrarium declaraverit, ut testatur Navar. in manu. lati. cap. 22. num. 70. licet in casu proposito postmodum videamus, ut in dispensationum rescriptis confessario committatur, ut imposita pœnitentia, secreta, et sine testibus de novo matrimonium celebretur propter scandalum vitandum. Unde cum Sedes Apostolica possit dispensare, ut parrochi et testium solemnitas in quocumque matrimonij contractu non adhibeatur ut infra num. 45. docemus, et tamen in prædictis dispensationum rescriptis,

criptis, Parrochi vel alterius sacerdotis presentiam admittit, non visa est velle ut inter se sine parrocho et testibus contrahant: et cessante scandalo, non utique dispensasset circa solemnitatem testium dimouendam, in quo casu scandali, contraria sententia solummodo posset obtineri. Et tunc quidem, si via ordinaria matrimonium celebrari potest (his servatis quæ supra adduximus) non est via aperienda ad defraudandum Concilij decretum.

Hinc autem novum et singulare dubium examinandum venit à nemine usquam excogitatum, et tamen contingibile, supponamus ergo, quod duo in facie Ecclesie (servata Concil. Trident. solemnitate) matrimonium contraxerant, quorum alter servus erat, alter vero liber ignarus tamen huius servilis conditionis, postea autem hoc impedimento detecto, qui liber erat, nihilominus matrimonio denuo consensit, eumque ambo non solum mutuo consensu, verum etiam verbis factis, et vitæ coniugali ratificaverunt, et tanquam vir et uxor bona fide diu in matrimonio permanserunt: postmodum autem nulliter contraxisse intelli-

gens, ab uxore diuertens, dixit aduersus matrimonium, allegās, primum respectu impedimenti fuisse nullum, & similiter secundum, quia coram parrocho & testibus non fuit celebratum, iuxta formam & solemnitatem Concilij.

Quibus suppositis nunc queritur, an altero cōiuge instāte, qui diuertitur possit à iudice Ecclesiastico compelli ad contrahendum de nouo? iuxta solemnitatem & formam Conc. Trid. & per supradicta videbatur nulla via posse compelli. At mihi longè melius rem hanc consideranti, contrarium visum est, & ex eo potissimum, quia dato quod utrumq; matrimonium sit nullum, tamen iuris interpretatione transferunt in sponsalia de futuro, quia si non valet quod ago ut ago, valeat ut melius de iure valere potest, & facit in argum. tex. in cap. vni. §. 1. de spōsal. impu. in. 6. & l. 3. tit. 1. par. 4. Ubi Gregor. & doct. notant. Quod matrimonium nullum, ratione impubertatis transijt in sponsalia de futuro, idem notat Preposit. in cap. si. de spons. nu. 6. ubi etiam idem videtur sentire in matrimonio

monio nullo ratione dementia, metus, vel conditionis non purificata, quod efficaciori quidem ratione in nostro casu debet procedere, ubi publicè & mutuo amborum consensu bis fuit matrimonium celebratum, & optimo iure sub contractu matrimonij etiam sponsaliorum conuentio comprehenditur. Nā id quod fieri poterat sub eo qđ fit includitur, & actus inualidus eo pacto quo fit, valet eo quo fieri poterat, ut pro intellectu dicti. §. Couar. adnotauit in 4. 1. p. nu. 3. Nec oberit dicere, quod quando cōstat partes noluisse agere certū actū obligatorium, qui non valet ut agitur quod non resoluitur præter eorum intentionem in aliam obligationem qua sit distincta ab ea qua agebatur ut in. lege. 1. §. eum qui. ff. de constit. pecu. capite. cum abbatia de offic. delegati. & quod actus agentium non debet ultra eorum intentionem operari, siquidem intentio huiusmodi contrahentiū ad ea que sunt preparatoria actus ualidi, iustissime extendi potest, nec dici debet distincta obligatio, cum sit eadem respectu prætensi finis, atq; sponsalia de futuro sub contractu matrimonio-

42

trimonij comprehenduntur iuxta tex. & glo. in l. oratio. ff. de sponsa. Nec oberunt adueta per Gutie. & alios quos allegat de iura. confir. 1. p. cap. 5. num. 26. quia loquitur circa matrimonium clandestinè contractum & contra mentè Sacri Conci. in quo contrahentium voluntas & alia multa desunt que in proposita versantur spetie.

Nec etiam obstabit dicere, quod post Concil. Trid. decretum etiam si post sponsalia de futuro, copula & mutua cohabitatio cum maritali affectione & expresso consensu subsequantur sponsalia non transeunt in verum matrimonium, quod concedimus. Tamè sponsalia non dissoluitur, imò qualificatur. Igitur si sumus in terminis sponsaliorum, quidni tanquam sponsus compellendus erit, ut sponsalia purificet iux. tex. in cap. ex literis. 2. de sponsa? Nec oberit dicere, quod potius est monendus quam cogendus, ut latè conclusimus in principio huius cap. Nam hæc sponsalia ex precedentibus & subsequentibus sunt admodum qualificata, in quibus difficiles exitus non formidantur, & cessare videntur peccata perpetua,

tua incommoda & inimicitia inter parentes, imo omnia hæc exoriuntur si non compellatur, nec dici potest, quod hic matrimonij libertas infringatur, cum iste liberè in facie Ecclesie contraxerat, & postmodum detecto impedimento liberum matrimonio præstiterat consensum, & matrimonialiter vixerat, nec credendum est ex iusta causa prolem uxoremq; deserere velle.

Quod etiam ex eo fulcitur, quia si quis uxoratus seduxit aliquam dicendo uxorem non habere, mortua vera uxore scemina seducta si velit potest eum inuitum sumere, & in pœnâ fraudis compellitur seductor ut consentiat, ut notat Alfonsus à Veracrucè in Spe. coniug. art. 19. a pen. conc. 5. & dicit quod hoc doct. omnes probat, & iustius profectò hic compellendus erit cum seductore deterior videatur deserendo uxorem tamdiu sibi nuptam, quam uti deceptam & defloratam nemo ducere vellet.

Sed nunc quaritur, an in casu precedenti vel ex alia graui & urgente causa, Episcopus possit dispensare ut matrimonium absq; Parrocho & testibus contrahatur? & quo ad parrochum
Fff satis

satis notum est quod potest dispensare, ut in eius locum alius sacerdos ingrediatur, quod adhuc ipse parochus facere potest, ut aperte ex ipso decreto Conci. constat.

44 At vero sine parrocho, (vel pro eo alio sacerdote) et testibus minime poterit, quia presentia parrochi et testium est necessarium et substantiale praeambulum, ad legitimandum consensum contrahere volentium, ut non aliter ex eo obligatio oriatur, nec consensus habilis ad contrahendum iudicetur, ut ex ipsius decreti verbis satis deprehenditur: nimirum si Episcopus etiam ex urgente causa necessitatis non possit dispensare, quia necessitatis casus non potest supplere inhabilitatem materiae sacramenti, veluti in baptismo quod ex quacunque urgente necessitate non potest fieri in alijs liquoribus praeter aquam naturalem ut omnes doct. notant.

Nec oberit dicere, quod Episcopus ex causa potest contra Concil. dispensare, ut doct. communiter resolvunt, in cap. et si clerici, §. de adulterijs de foro competenti et Roma. singul. 492. et Rebuff. in praxi benef. tit. de dispens. ad plur.

plur. benef. numer. 51. et Duernas reg. 247. Praesertim quando superior non potest de facile adiri, et periculum est in mora. Quia id locum habebit quando alia via quam per dispensationem actus non posset expediri. At vero in nostro casu sub secreti sigillo, coram parrocho aliove sacerdote et amicis testibus expediri potest, ut supra diximus, ergo non erit opus dispensatione? quod post ipsum Conci. decretum in praxi observare vidimus, quin nullus Episcopus ex quantumcunque gravi et urgente necessitate id concesserit.

Papa autem potest hanc concedere dispensationem, quia contra ius positivum dispensare potest cap. proposuit, de concessi. prabenda. Et etiam contra Concilium generale eius de reformatione decreta omnino derogando, c. significasti de elect. et communē appellat, Iacoba. de Cōci. lib. 5. art. 15. et iam saepe in praxi vidimus, ut in dispensationibus Apostolicis, quae clausae et sigillatae ad tollenda aliqua impedimenta conceduntur, committatur etiam loci ordinario vel alicui doctori, ut apertis literis Aposto-

45
Papa contra concilium dispensare potest.

licis, post impositam pœnitentiam, & postquam alia que inibi continentur expedierit, matrimonium de nouo celebret, absq; parrocho & testibus, & illico eas litteras comburi faciat.

46

Parroch^{us}
quis pro
prius di-
catur.

Præterea huic loco opere precium est addere quis proprius parrochus censendus erit, ut matrimonio contrahendo interesse possit iuxta huius decreti formam? Et videtur quod Episcopus, quia in tota sua diocesi ordinarius est, & similiter eius vicarius generalis, ut notissimi iuris est, & etiam in quolibet districtu Vicarius ad vniuersitatem causarum constitutus, si matrimonialium causarum cognitionem ab Episcopo delegatam habeat, quia hi delegati, vice ordinarij funguntur ut in. S. sequenti latè dicemus circa denuntiationum dispensationem numer. 4.

47

Ultra hos autem utriusq; coniugis Parrochus idoneus censendus erit, si diuersarum parrochiarum contrahentes parrochiani fuerint, quia cum vnus sine altero non possit hoc sacramentum suscipere, fit ut ratione connexitatis uterq; contrahens fiat utriusq; Parrochi subditus, arg. cap. per tuas de arbit. & l. si communem. ff. com. Præd.

Præd. Quod praxis quotidiana docet, præsertim in exteris matrimonio coniugendis, quia iam sponsa adire destinavit locum sponsi, iamq; sponsus ubi sponsa inhabitat inter conciuēs autem sponsa Parrochus hoc sanctum solet celebrare sacramentum.

Quo circa aduertendum etiam est, quod licet 48
cia ordinarij vel parrochi, que alteri sacerdoti cõcedi solet ad celebrandum matrimonium debet esse expressa, & non tacita ex permissione, ut resoluit Menoch. de arbitr. lib. 2. casu. 453. nu. 14. & Alfon. à Veracru. in Specu. coniu. in apen. 5. dubi. 7. concl.

Præterea autem si tempore contractus extra sue parrochia territorium extiterint, nullus alius parrochus poterit eos coniungere, quia propter hoc non efficiuntur parrochiani illius parrochia, nisi animo illic commorandi se trãstulerint, iux. tex. & que ibi doct. notant in cap. si. de parro. & ali. parro. & l. non utiq; & l. domicilium, iunct. l. si. S. pen. ff. ad Municip.

Proprius autem cuiuslibet contrahentis Parrochus potest extra territorium, absq; licentia al-

49

terius parrochi vel ordinarij suos parrochianos liberè coniugere, quemadmodum & alia quæ ad voluntariam iurisdictionem & non contentiosam spectant exercere potest, ut in l. 2. ff. de off. Proconsul. emancipati de adop. gl. in cap. nouit de off. deleg. not. Prapo. in cap. in aliquo. 51. dist. Et quemadmodum quilibet parrochus extra suum territorium parrochianos confiteri volentes audire potest & eos absolueret ut tradit Hostien. in summa de peni. & rem s. cui confitendum, verbo sed nunquid & Card. in clem. dudum. s. extra num. 7. de sepult. ita & hos tanquam suos parrochianos coniugere valet.

50 At verò si matrimonium inter duos alienigenas contrahendum venit, qui tamen sunt cogniti quod non sunt de comprehensis inter vagabundos, proprius eorum parrochus esse intelligitur in cuius parrochia contrahentes habitant tempore quo matrimonium contrahitur, ut ab Illustr. Cardina. congregati. Conc. declaratum est.

Hinc autem oritur dubium, nunquid Archiepiscopis vel aliis sacerdos de eius licentia poterit suffraganeorum subditos in specie hu-

ius

ius decreti coniugere? & videtur quod possit, quia habet totius prouincie ordinariam iurisdictionem, per tex. & gl. sing. in c. per singulas. 9. quæst. 3. similis glo. est in cap. 1. 3. quæst. 6. tradit Bert. in tract. de Episcopo in prælud. num. 12. Proinde cum ex hoc decreto ordinarij auctoritas solummodo requiratur, & Archiepiscopus eam obtineat in tota prouincia non videtur ei deneganda potestas.

Verum enim uero re ipsa longè melius ac diligentius considerata, contrarium asserendum est. Quia dato quod habeat ordinariam iurisdictionem totius prouincie non tamen eam habet in singulas personas prouincie, sed in certis casibus, de quibus in cap. Pastoralis, de off. ordi. Ubi glo. & doct. vel habet eam impeditam & ligatam ut tenet glo. in d. cap. Pastoralis, vel habet habitum iurisdictionis, non tamen exercitium in actu, nisi per viam appellationis. Cap. Romana. s. si. de for. compet. in 6. cap. venerabilibus de sent. excomm. eod. lib. Ad verò si super facto matrimonij coram Archiepiscopo per appellationem agatur, in executionem sue sententia

tentia

tentia id facere poterit, quia est casus exceptus, in quo iam non habet iurisdictionem impeditam, seu ligatam aut inhabitum tantum, sed exequi potest suam sententiam, vel alteri committere ut eam exequatur, ut resoluit Maran. in Specu. advocatorum p. 6. ar. 3. num. 5.

51 Præterea quaritur, si in proposita huius decreti specie, parochus et testes coacti vel decepti coniugio interfuerint: eis deq; presentibus et contradicentibus, vir et femina per verba ad id apta matrimonium contraxerunt, an ratum sit et validum? et videtur dicendum quod sic. Quia presentia parochi non requiruntur tanquam pars substantialis sacramenti, sed tanquam necessarium præambulum, ad legitimandum consensum contrahere volentium, ut ita fiat congrua materia sacramenti, tanquam causa necessaria sine qua non, qui si vidit et intellectu percepit id quod agebatur sufficere videtur, argu. tex. in cap. presentium vers. interrogatoria de testibus in. 6. et in l. 1. C. de err. advocat.

52 Nec obstat dicere quod simul cum presentia teneatur proferre verba illa decreti. Ego vos coni-

coniugo, ut exinde inducatur forma et minister huius sacramenti, ut aliqui asserere voluerunt post ipsius Conci. promulgationem, ad conciliandam controuersiam doctorum quorum aliqui affirmant, quod consensus vnus ex contrahentibus primò prolatus efficiat materiam, secundus vero formam, ut Ricar. in. 4. voluit dist. 26. q. 2. art. 4. et Victo. in sum. de Sacra. matrimo. num. 245. Aliqui vero et verius dicant, utriusq; consensum esse sibi inuicem materiam et formam, cum perfectio vnus ab alio dependeat, ut docet Sot. in. 4. dist. 1. q. 1. art. 6. et dist. 26. q. 2. art. 1. Ita ut quemadmodum in quolibet Sacramento tria requiruntur, materia, forma, et minister, sic fiat post ipsum Conci. in Sacramento matrimonij, ut verba illa pro forma deseruiant, et parochus loco ministri.

Sed contrarium dicendum videtur, quia verba illa non sunt de substantia huius sacramenti, nec parochus eius minister est, ut optime probat Tho. in. 4. dist. 1. q. 1. art. 3. et post eum Sot. ibi, dist. 26. q. 2. art. 3. et Ugo. lib. 2. de sacra. p. 2. cap. 5. et ante Concilij decretum hoc erat notissimum,

Ggg et post

Et post eius promulgationem id etiam affirmari
dum est, quia verba illa deferuntur ibi, ad appro-
bationem coniunctionis, vel benedictionem seu
pro instructione sacerdotum, et si aliud Conci-
voluisset expressisset utiq, ut in alijs Sacra-
mentis expresserat, argu. l. ab hostibus. §. sed quod
simpliciter. ff. ex quibus cau. et l. 3. ff. de off. Praef.
Et cap. ad audientiam de deci. nec in re a deo ar-
dua et difficili confuse transiret, sed claris et a-
pertis verbis id exponeret, deniq, sola parrochi
et testium praesentia requiritur in quolibet ma-
trimonio contrahendo, quin de essentia contra-
ctus, opus sit, ut verba illa proferantur.

53. Praeterea minus etiam dicere oberit, quod si
parochus et testes in matrimonijs contrahen-
dis decepti atq, coacti intersint, eorum praesen-
tia nihil operabitur, exindeq, matrimonium
erit inuvalidum, quia testis tribus modis po-
test interresse negotijs, volens, nolens, et ex ac-
cidenti. primum pertinet ad testes rogatos, qui in
causis matrimonialibus non requiruntur ut sint
rogati, iuxta glos. in cap. nostrates. 30. q. 5.
not. Aretin. consil. 14. et Decius consil.

169. quam dicit communem Soci. Reg. 505.
Quidquid glosa dicat in cap. testes, verbo au-
dierint. 3. quaest. 9. quam sequitur Barba.
consil. 45. nu. 3. volu. 1. Nam prior magis co-
sentanea est rationi, et in praxi post Concil.
seruatur, nec rogatum requirit sed solam te-
stium praesentiam.

Secundum pertinet ad causas in quibus non
requiritur rogatum, ubi si testes coacti et inui-
ti, et per capillos (ut aiunt) contractui ma-
trimonij intersint, cum praesentia intellectu-
ali adhuc idonei sunt, nec per hoc contractus
annullatur, quia vis non est illata dictis, sed
personis, ut eleganter not. Bald. in l. si quan-
do inuitos nu. 3. C. de testibus, et multo
fortius erit si casu et ex accidenti interfue-
runt. Idemq, dicendum videtur de parrocho
cuius consensus vel intentio in contractu matri-
monij (cum huius sacramenti non sit mini-
ster) nihil operabitur, solum eius praesentia
desideratur ad approbationem contractus, tan-
quam causa sine qua non, non tamen ad essentiam
Sacramenti, ut supradiximus, et quemadmo-

dum velit nollit compelli potest à iudice parrochianorum matrimonia celebrare & corporali presentia approbare & autorizare, ita etiam erit si aliquo quasito colore decipiatur, ut matrimonijs contrahendis etiam inuitus accedat.

5 6 Quod ex eo corroborari videtur, quia si iudex tanquam persona publica ad iudicandum deputatus sit, si tamen iudicare compellatur, ac inuitus & coactus sententiam ferat, nihilominus valet, dummodo sic iudicare non compellatur glo. in cap. quatuor. 11. q. 3. notat Bart. in l. 1. C. de sent. ex breu. recitan. & Bald. in d. l. non solum §. necessitate num. 7.

Sed utiq; hoc quod de parrocho coacto & nolente dicimus maximoperè perpendendum est, ne detur aditus ad defraudandum hoc sanctissimū decretum, quia ex hoc contrahendi modo, adhuc incommoda & pericula omnia quæ ex clandestinis coniugijs ante Concil. oriebantur, nunc oriri possent, nam facile parrochus decipi potest, cum ipsi contrahentes, quouis tempore ipsum aduocare possunt, simulando aliquem famulum esse domi. infirmum, vel propè mortem: cuius rei occasione neces-

necessario adire tenetur, & velit nolit, possent eo presente matrimonium contrahere per verba ad id apta (adhibitis duobus vel tribus testibus amicis vel coniunctis, qui in matrimonijs clandestinis ante Conci. nunquā defuerunt, ut quo ad Ecclesiam validaretur) vel publicè in Ecclesia aut in via publica coram eodem parrocho, & astantibus testibus sine præuis denuntiationibus possent ita contrahere, quod ridiculum videretur & indecreti Sacri Concilij vilipendium ac omnimodam destructionē, idemq; coram iudice ordinario facere elaborabunt.

Atq; id in de deterius contingere potest quòd ipsi parrochi (data opera & spretis denuntiationibus) lubens contractui adessent, & postmodū ad effugiendam pœnam possent facile simulare coactionem, & fingere fuisse deceptos, præsertim si coniugendi amicitia vel cognatione sint illis coniuncti.

Prætereaq; parrochus presens adesse debet matrimonijs contrahendis, non veluti testes intersunt, sed tanquam persona publica, approbans & autorizans coniunctionis contractum, & qui

58 nolens et coactus accedit, male quidem auctori-
tatem et approbationem prestabit, praesertim
quia in iure nostro abesse vel adesse et nolle con-
sentiri equiparantur, ut notat Bald. in l. cum non
solum. §. necessitate num. 5. C. de bonis qua lib.
Quod intrepide tenendum esse aserebamus: at
verò quia postmodum contrarium declaratum
fuisse audiimus ab illustr. Cardi. Congre. Con-
cil. Trid. cogitandum relinquimus. Dum aduer-
tendum sit quod si matrimonium in hoc casu va-
lidum diiudicetur clandestinum tamen quoad
alios effectus quam annulationis reputabitur
ut supra tradidimus eo. c. num. 30.

59 Rursus pro complemento huius materiae, non
est omittendum. An testes ab hoc decreto requi-
siti possint esse foeminae, aut consanguinei, vel alij
testes non idonei, et videtur dicendum quod si
agimus de probanda veritate matrimonij, velu-
ti si alter in iudicio contractum negauerit, tunc
recurrendum est ad dispositionem iuris canonici
ubi multa circa validitate testium in causa ma-
trimonialis disposita inveniuntur.

Unum tamen post Concilij decretum conside-
randum

radium est circa hoc, quod probitas et habitas su-
perabundans parrochi, multum operabitur ad
supplendam inhabilitatem testium iuxta tex. et
tradita ibi per doct. in l. si quis ex argentarijs. §.
cogentur ff. de adendo. not. Bar. cōf. 91. num. 4.
vol. 3. adde Mari. Soci. cōf. 61. num. 19. vol.
2. adeo ut pater pro filio possit testificari propter
comitantiam alterius testis valde legalis, firmat
Valle. cōf. 7. num. 24.

Veruntamen si agimus de solenitate matrimo-
nij et validitate probanda ex defectu testium ha-
bilitate credere qualescumque hi sunt, idoneos esse iudi-
candos, quia ex contrahentium consensu adhibiti
sunt, nec ob id repelli possunt, praesertim cum in li-
bro parrochi iuxta formam traditam in hoc decre-
to Concilij describantur ad comprobationem con-
iugij cum opus fuerit, quemadmodum in contracti-
bus inscriptis celebratis admittuntur testes instru-
mentarij inhabiles et minus idonei, quia ab ipsis
contrahentibus fides eorum videtur approbata, iux-
ta glo in auct. de testibus. §. et licet, vers. simplices
quam sequitur Ias. in l. 1. §. si. nu. 9. de verb. obl.
Soci. reg. 506. et Bal. in l. parietes. C. de testibus.

Sum

Summaria ex Cap. sequenti.

1. Matrimonium non inuadatur propter denuntiationum omissionem, quia non sunt de essentia legitimi coniugij.
2. Ordinarius est iudex competens ad dimittendas differendasue denuntiationes, quando periculum est in mora.
3. Vicarius generalis Episcopi, ordinarius appellatur, & ex eius licentia banna dimitti possunt contra Menoch. & Conc. pro Tolet.
4. Iudex delegatus ad vniuersitatem causarum vice ordinarij fungitur, & ex eius etiam auctoritate predictae denuntiationes omitti possunt.
5. Solus parochus potest aliquando licite omittere predictas denuntiationes.
6. Episcopus potest ante consummationem matrimonij denuntiationes remittere, & si non sit suspicio malitiae.
7. Inaequalitas inter contrahentes, ratione aetatis, conditionis & diuitiarum, est causa legitima proclamata omittendi.
8. Item quando matrimonium inter magnates contrahendum venit.
9. Timor parentum non est causa sufficiens ad inducendum

- dum malitia impedimentum ut denuntiationes omittantur aduersus Palludanum.
10. Malicia supponit calumniam, nec in patre conuenit erga filium.
 11. Secus si malicia ex aliqua iuxta causa manifeste constiterit.
 12. Item nisi filij sine maiores 25. annis, quia sibi iam videtur bene consulere.
 13. Item nisi cum equali vel maiori contrahere velint, & omnibus casibus in quibus clandestine contrahendo mortale peccatum non incurrebatur.
 14. Item quando filij sub potestate sunt nouercali.
 15. Iuxta etiam causa proclamata omittendi est, quando diu habiti sunt pro coniugibus, nec contrahere audent propter verecundiam, contrarium tamen asserendum post Concil. Trident. decretum ibi.
 16. Item quando virgo sub tutela est iniqui tutoris, ac suspicatur eam esse traditurum viro ignobili aut indigno.
 17. Item quando vir feminam stuprauit, & damnum amissa virginitatis ei nubendo reparare intendit.
 18. Cognitio summaria praemittenda est, circa probabilem suspicionem malitiae.
 19. Abusus probandi huius malitiae impedimentum reprobatur, dicitur, traditurque vera norma illud probandi.
 20. Banna fieri debet in utraque contrahentium parochia.
 21. Denuntiationes fieri debent tribus diebus festiuis non
- Hb h imme

Dierctorium. iudi. Ecclesi. fo.

21. immediate se inuicem sequentibus, sed per aliquot dierum interualla.
22. Item quando una tantum sit (dimissis duabus) nō ilico matrimonium celebrandum est.
23. Denuntiationum tempora iudex potest ex causa prorogare.
24. Norma à iudicibus seruanda quando ab aliquo opponitur bannitam feminam fidem sibi de contrahendo dedisse, eamq; in locaturo deponi ac eius voluntatem exquiri postulat.
25. Bannis in Ecclesia propofitis, si deferatur impedimentum habet parrochus iurisdictionem licet non cōtentiōsam matrimonium interdicens.
26. Norma procedendi accurate traditur circa matrimoniarum impedimenta qua proclamatum tempore opponuntur.

De vera proclamatum sine denuntiationum praxi, post Concil. Trident. decretum de reformatione matrimonij accuratè agitur. Cap. 16.

(38)

Cum

Um in precedēti capite de vera matrimoniorū praxi post Conc. Trid. decretū ab iudē egerimus, reliquum est, ut incidēter agamus, de proclamatu siue denuntiationū materia qua nō minus forensi praxi necessaria est ac hisce presertim temporibus oportuna. Et imprimis supponēdum est predictæ denuntiationes nusquā fuisse de substantia matrimonij, nec etiā hodie post Conc. Tri. constitutionē, ita ut his utriq; omnimōs si matrimonio ceteris Cōci. solēnitatibus cōtrahatur validū existinetur ut docet D. Fran. Sarm. selectarum li. 1. c. 6. nu. 7. & Nauar. in manu. lit. c. 22. nu. 70. licet Menoch. in efficacibus argumētis cōtrariū sustinere cōtēdat cōf. 69. nu. 71. Ex declaratione aut Illustr. Car. cōgre. Con. Tri. interpretatū vidimus nō esse de essentia legitimi cōiugij. Illud autem dubitari solet, quis sit iudex competens ad dimittendas differendasue predictas denuntiationes, quando periculum est in mora nubendi, & matrimonium malitiosè impediri posse suspicatur, si tot præcesserint denuntiationes, & ex ipsius Con. Tri. decreto videtur quod ordinarius id expedire valeat. Hhb 2 Sed

Sed dubitari adhuc solet quis ibi dicatur ordinarium, an ipsemet Episcopus, an eius Vicarius generalis, an etiã alij inferiores ab ipso delegati? Et crederem profectò, omnes hi appellatione ordinarij comprehendendi posse, præsertim si causarum matrimonialium cognitionem ab ipsomet Episcopo delegatam habuerint, quia si de causa principalis cognoscere possunt, nimirum si de accessaria Et præambula diiudicare itidem valeant, per Regula iuris vulgatissimã. Cui licet quod est plus Et c. Et quasi alicui causa aliqua committitur committitur et omnia ea quæ consecuta sunt ad finem causa, c. Præterea, et c. ex literis de off. deleg. Præsertim quia in multis Sacri Conci. locis ordinario multa committuntur, quæ ipsi delegati iudices Et Vicarij generales (ut antea) expedire solent absq; speciali commissione prælati, Et in ipsomet decreto Conci. non ne ordinarij sunt? ut de ipsorum licentia alius sacerdos matrimonium celebrare queat, sicuti de parrochij licentia quin adeudus sit Episcopus?

Aduersus
Concili.
Prouin.
Tolet.

Ex qua miror profectò, quare tot, tãq; Illustrissimi patres qui anno præterito. 1583. in Conci-

lio provinciali Toletano conuenerunt, inquadã decissione, qua nondũ Typis excussa ad nostras manus deuenit statuerint, ex solius Episcopi, nõ autem Vicarij etiam generalis auctoritate has publicas denuntiationes omitti seu differri posse: quasi vicarius generalis non sit idem Tribunal Et idem consistorium cum Episcopo? ut habetur in cap. Romana de appella. in. 6. Et quasi ordinarij appellatione non comprehenderetur? ut per glo. Et doct. in cap. 2. de consuet. in. 6. Et cap. licet, de offi. vicarij eod. lib. adde glo. in cap. perplexis. 2. 5. dist. Quod etiam doct. notat in clem. 2. de rescrip. Et Spec. tit. de offi. ordi. §. 1. Et nouissimè tradit Lancelo. Contr. in templo iudi. li. 2. cap. 6. §. 1. nu. 11. nemoq; ab hac sententia discedit. Et vicarius ea posse videtur quæ potest ipse Episcopus, ut scribentes notant in cap. 2. de offi. Vica. Rota decis. vlti. tit. de offi. vica. in nouis. Capel. Tolos. q. 148. ubi Aufred.

Imo iudex delegatus ad vniuersitatem causarum vice ordinarij etiam fungitur glo. expressa in cap. Statutum. §. in super de rescrip. in. 6. Et ibi notant communiter doct. idem Lancello ubi su-

pra addens num. 15. *Quod iura loquentia de factis vel faciendis per Episcopum, verificantur etiam si fiant per eius vicarium vel eius delegatū, quando sunt talia quae cadunt in mandato. Ex cuius etiam auctoritate praedicta proclamata dimitti posse compertissimum est quidquid praesules optimi in praedicto Conci. provin. statuerint, et quidquid Henrri. dixerit dict. cap. cum inhibitione. Super eo ex Io. in summa confes. tit. de matr. q. 59. quia loquitur de credulitate et absq. ratione et lege aliqua et Card. et Prepo. ibi videtur asserere contrarium cum hic non agatur de dispensatione iuris, sed de interpretatione, nā ex causa potest iudex tempus denuntiationum breuiare vel prolongare, praesertim si iudex sit competens ad cognoscendum de causis matrimonialibus, nec obstant adducta in contrarium per Menoch. dict. confs. 69. num. 55. quem nifallor Domini Praesules in praecitato Conc. Tolci. sequuti sunt.*

Quod etiam ex sequentibus magis dilucidari videtur, et ex eo potissimum, quia praeter id quod vicarius Episcopi, ordinarius etiam appellatur,

latur, si matrimonium malitiosè impediri praesumitur, vel (ut saepe euenit) clare suspicatur, id q. quā citius propter periculum quod est in mora obuiā dū est? si hoc forsan contingat extra locū ubi commoratur Eps, quomodo aduendus erit, quin detur tēporis interuallū, quo libere malitia hominū exequatur, et millies matrimonia impediantur: praesertim in locis longè distantibus a capite dioceseos, vel loco ubi Episcopus residet, qui etiā non debet moueri ad id concedendum ex sola partium relatione, nam cognitio sumaria premittere est ut infra docetur eo. cap. nu. 17. et ut probabilis sit suspicio malitiae testium examen committere debet iudici delegato illius territorij seu districtus ubi contrahentes habitant, ut postmodum causa cognita dimitti iubeat denuntiationes vel non, quas praecessisse satius esset ipsis contrahentibus quam id expectare siquidem finis in concilio praesens magis hac via fraudatur quā si omnes praecesserint denuntiationes.

Praesertim q. dari potest casus imminētis periculi in quo nec ipse delegat⁹ iudex adiri debeat, quinimo ipse Eps. veluti si constitutus in mortis articulo

articulo cum cōcubina contrahere desiderat, an
tequam ab humanis discedat, ut proles suscepta
legitima efficiatur, & potiori iure bona parentū
ac generis forsā nobilitatem consequatur: quo-
casu omitti omnino debent prædicta denuntiatio
nis, ut tradit Domi. Fran. Sarmiento, selectarū
lib. 1. cap. 6. num. 7. Et Rojas in epit. succes. cap.
15. Tuncq; si mors adeo instat, ut iudex adiri
nequeat, ex solius parrochi auctoritate omitti
possunt, & etiam in alijs casibus instantis pericu-
li id fieri debet si Episcopi vel ordinarij copia ha-
berinon potest, veluti in casu proposito infra
num. 23. & in cap. preceden. nu. 40. versi. cate-
rum, quod videtur asserere Alfon. à Veracru.
in Spe. prim. par. art. 10. Conc. 3. tradit Sot. in. 4.
dist. 28. q. 1. art. 2.

Et licet aliqui affirmare voluerunt, quod stā-
te iusta suspicionis causa, solus Parrochus absq;
Episcopo poterat denuntiationes ante matrimo-
nium prætermittere, & quod Episcopi licentia so-
lummodo requiratur, quando ante matrimoniū
& post eum contractum omnino prætermitti de-
beant, forensis praxis contrarium recepit, nec vs
quam

nā vidimus ut omittantur omnino, sed q; facta
matrimonio fiat ante benedictionē nuptiale. Li-
cēt declaratum est, ab Illust. Card. congr. Con.
ut Ep̄s possit ante consumationē matrimonij de-
nuntiationes remittere & si non sit suspicio mali-
tia ex aliqua tamen causa id fieri debet, ut in di-
cta declaratione cōtinetur. Ulterius autem quis
obsecro melius inquireret huius rei veritatē, ac ma-
litia impedimentum verius dijudicabit, iudex il-
lius loci qui testium & matrimonio malitiosè ob-
stantium ac contrahentium conditionem novit,
an Ep̄s exterus & absens, qui ista prorsus igno-
rat? Sed aduertendū est, quod si copia Ep̄i cōmo-
modè haberi potest, ipse potius aduendus est.

Nec dicere oberit, quod multa inæqualia ma-
trimonia, maximè inter filios magnatum hucusq;
celebrata vidimus propter denuntiationū dispe-
sationem ab inferioribus iudicibus factam, quasi
Ep̄i auctoritate fieret, nō utiq; celebrata fuissent,
parū enim urget ista obiectio, quia nouum nō est
in mundo similia celebrari matrimonia, nec iure
canonico prohibita reperiuntur, Imò ex hac inæ-
qualitate oppositum sumitur argumentum, nā

6 *disparitas inter contrahentes ratione statur, conditionis, & diuitiarum, est causa legitima ut praedicta proclamata omittantur, ut pulchre adnotauit Paluda. in. 4. sent. dist. 28. q. 2. art. 3. concilio. 3. ubi sex causas recenset ad dispensandum circa has denuntiationes. Quarum prima ea est, ueluti, si valde nobilis ducit ignobilem. Secunda quando diues pauperem. Tertia quando senex iuuenem, quem refert & sequitur Sot. ibi quaest. 1. ar. 2. & Henri. de Bo. in tract. de Synodo Epi 3. p. ar. 1. nu. 158. & Henrr. Bore. inc. cum inhibitio. §. super eo de clandest. despo. adde Naua. in man. lat. c. 22. n. 7. nota. 5. nemoq; ab hac opinione dissentit. Igitur contrahentium inaequalitas provinciali constitutioni condenda causam praestare non debuit. Tres autem Paluda. reliquas causas discutere oportet, ut denuntiationum materiam prosequamur. Quarta est quando matrimonium inter magnates contrahendum venit, quae iusta videtur, nam quicumq; illustrissimi adeo noti sunt, ut nullum inter ipsos impedimentum ex cogitari valeat, quod omnibus non sit manifestum, maxime quia inter ipsos diu matrimo-*

7

monia

monia hinc inde tractari solent, & si aliqua sunt impedimenta facile deteguntur, quin ad ea propalanda opus sit denuntiationibus. Sed crederem post Concilium Tridenti. hanc causam non esse admittendam, nisi ubi versatur malicia suspicio ad impediendum matrimonium.

Quinta autem dispensandi causa, quam Palud. adducit ea est, ueluti qui contrahere uolunt timent parentes, sed timor parentum non est causa sufficiens ad inducendum malitia impedimentum, etiam si verum sit quod parentes matrimonio non assentiuntur. Non enim praesumi debet ex malicia parentes filiorum matrimonia impedire uelle, ut satis abunde Menoch. resoluit. dict. cōf. 69. nu. 15. usq; ad nu. 54. & ex eo potissimum, quia pater non dicitur impedire filio bonum matrimonij cum alteram de patris consilio sua conditioni parem ducere poterit, et relicta alterum uirum aequale, atq; omnem conatum parentes adhibere solet, ut filij equalibus nubant, nam paritas in matrimonio plurimi habenda est, ut satis eruditè And. Tiraq. docet

9 de legi. connub. l. 5. nec malitia, quæ dolum & ca-
 lūniā supponit iuxta glo. in dicto c. cum inhibi-
 tiō in si. in patre conuenit, qui iure suo utitur &
 nemini facit iniuriā, dū consiliū filio præbet ne
 contrahat cū indigna, atq; suasionibus & exhor-
 tationibus iuste poterit filium impedire ne aliquā
 in uxore ducat, ut idem Menoch. probat ubi su-
 pra nu. 41. Quidquid incōtrarium referat qui
 dā nomine Albornoꝝ in tracta. quem de arte de
 los contractos nuper edidit, in quo v̄tos de tesau-
 ris suis produxit & veniens in altitudinem ma-
 ris tempestas demersit eum. Quod utiq; sequen-
 tibus casibus (ex mea sentētia) fallere videtur.

10 Primo si malitia ex aliqua iuxta causa manife-
 ste appareat.

11 Secundo quando filij sunt maiores viginti
 quinque annis, quia eā etate sibi videntur bene cō-
 sulere, & pater in mora constitutus esse videtur
 nō tradēdo filiā matrimonio, iuxta l. 5. ti. 7. p. 6.

12 Tertio quādo æquali vel maiori nubere volūt
 quia his casibus non possunt à parentibus exhere-
 dari ex dispositione l. 49. Tau. ut doct. ibi natāt,
 & consequenter in omnibus casibus quibus clan-
 destinē

destinē contrahendo nō peccāt mortaliter, quos
 refert Alfon. à Veracr. in art. 20. apēdi. 3. cōclu-
 pag. 655. & Burg. de Paꝛ. consi. 20. num. 7.

Quarto fallit quando miserabiles filij sub pote-
 state nouercali positi sunt, quia inde qualibet po-
 test. præsumi malitia, maximē si ex hereditate ma-
 terna facti sunt diuites, quia nē matrimonio con-
 trahendo parentes honorū fructus amittant, quæ
 libet obijcient malitiosa impedimenta, præsertim
 quia propter iniuriā quæ fit filijs primi matri-
 monij per transitū ad secundas nuptias, parētes
 amittunt honorū proprietatē, quæ illis prouene-
 rat ex successione filiorum illius matrimonij, quā
 fratribus utrinq; coniūctis reseruare tenētur iux-
 ta dispositionē l. 15. Tau. ex quo eos odio habēt.

Sexta autē causa est, quando diu habiti fuerūt
 pro coniugibus, & contrahere nō audent propter
 verecundiā, quæ etiā repellenda videtur, nā nul-
 lū ibi versari potest impedimētum malitiæ iuxta
 Cōc. decretū. Quibus & alias duas causas super
 addere libuit, Prima est, quādo virgo sub tutela
 iniqui tutoris constituta est, & eā traditurū es-
 se suspicatur viro ignobili aut indigno, quia tūc

16

ante Conci. clandestinè eſt abſq̄ peccato contra
 here poterat, ita Caie. 2. tho. opuscul. q. 2. de uſu
 matri. notat Henri. in cap. ſin. inſi. de ſponſ. Ex
 quo probabilis ſuſpicio maliciæ oritur, ut præ-
 dictæ denuntiationes omittantur. Secunda eſt
 quando uir fœminam deſlorauit, eſt damnum
 amiſſæ uirginitatis ei nubendo reparare inten-
 dit, quia periculum eſt in mora, ſi matrimoniũ
 denuntiationibus differatur.

17

Ex quibus deniq̄ cauſis prædicta probabilis
 ſuſpicio maliciæ oriri poteſt, ut denuntiationũ
 diſpenſatio fieri ualeat, quæ utiq̄ cum cauſa co-
 gnitione ſaltem ſummariæ fieri oportebit, quia di-
 ſpenſatio eſt iuris communis relaxatio cum cau-
 ſæ cognitione iuxta glo. ſing. in cap. requiſitis. ſ.
 niſi rigor. 11. q. 7. notat Panor. in c. cum in cun-
 ctis de elect. eſt in cap. at ſi clerici. ſ. de adulterijs
 num. 6. de iudi. nec poteſt Episcopuſ, aut Uica-
 rius ex aliqua latenti cauſa ſibi tantum cogni-
 ta denuntiationes remittere, abſq̄ cauſa cogno-
 ſitione, quia arbitrium ex prædicto decreto Conci.
 ordinario collatum non eſt abſolutum, ut pro
 ſuo libito ita agere poſſedicat, nec ſufficit pro ra-
 tione

tione uoluntas, ſed eſt arbitriũ ordinariũ eſt re-
 gulatum iuxta maliciæ probabilitatem.

Sed nõ omittẽdũ eſt, q̄ Ep̄s poteſt ob temporis
 uicinitatẽ quo prohibita ſunt nuptiæ remittere a-
 liquas denuntiationes ſecundum eius prudentiã
 eſt iudiciũ: nõ poteſt tamẽ iubere ut fiat diebus fe-
 rialib⁹, ut ab illuſt. Car. cõg. Con. declaratũ eſt.

Veruntamen his præhabitis opere præcium eſt
 abuſum fori Eccleſiaſtici improbare, circa mali-
 cioſi impedimenti probabilem ſuſpicionem, nam
 teſtium examen falſo fieri ſolet, dum teſtes ſimpli-
 citer deponunt ſubefſe impedimentum maliciæ,
 quia audierunt uel uiderunt aliquos contraher-
 tium coniunctos, ſiue ipſorum parentes diſſen-
 tiri ſuæ matrimonio contradicere, quia nul-
 lo uſquam matrimoniorum contractu defuere
 contradictores, ſeu quibus matrimonium contra-
 hendum protinus diſpliceat, at q̄ euentum eſt iã
 hominum maliciæ, ut aliquando prædicti coniũ-
 cti uel amici (data opera) coram teſtibus matri-
 monio cõtradicere fingant, eſt minas fictẽ aduer-
 ſus cõtrahentes inferant, ut inde teſtes ſumpta
 occasione, de malicioſo impedimento eſt contra-
 dictione

18

dictione testificentur. Quod absurdum ut vitari valeat, hanc probandi normam ipse traderem & seruandam consulerem, videlicet, ut testibus sic deponentibus nulla pœnitentia adhibeatur fides, nisi malitia impedimenta origine duxerint, ab aliqua prædictarum causarum vel similibus, ita ut testium depositiones restringantur ad illarum aliquam, veluti si testificati fuerint, impedimentum malitia subesse, quia parentes ipsi, vel conuicti alienæ personæ contradicunt propter disparitatem quæ genere diuitijs aut etate inter contrahentes versatur vel quia tutor pupilla iniquus est, & matrimonio non assentitur, quia eam alio viro ignobili vel indigno tradere intendit, & sic de similibus causis quas supra referimus.

Præterea non omittendum duximus, quod inter alienigenas exacta inquisitio fieri oportet, ne contrahantur illicita matrimonia in gradibus prohibito vel ab eo qui aliam habet uxorem, iuxta tradita per Abb. in dict. c. cum inhibitio nu. 7. Secus vero si ea etate in locum contractus aduenerant quæ de iure contrahere minimè poterant, quia parochi solius auctoritate nupti tradentur quin ordi-

ordinarius sit aduendus.

Rursus prædicta proclamata fieri debent in utriusque parochijs ubi magis versati sunt et principaliores habent lares, & ubi verisimiliter creditur aliqua posse impedimenta subesse. Quod utique sic declaratum est ab Illustr. Car. cōgre. Cōc.

Deinceps aduertendum est quod prædicta denuntiationes fieri debent tribus diebus festiuis, non immediate se inuicem sequentibus, sed per aliquot dierum interualla, ut finis in eis prætersus consequatur, quod tanquam iuri consentaneum statutum fuit in Cōcilijs provincialibus Magu. c. 38. & Colonien. c. 32. quæ in 4. tho. Conc. reperies. At vero si vnà tantum fieri debeat (dimissis duabus) non incontinenti matrimonium celebrandum est, (ut iam sepe vidimus,) sed per aliquod temporis interuallum expectandum est, aliàs esset nullius momenti illa denuntiatio, quod videtur comprobari ex eo, quia iudex potest denuntiationum tempus ex causa prorogare ut docet idem Pre. in dict. cap. cum inhibitio nu. 7. circa finem, & hic continuus festiuitatum concursus absque feriatarum legitimo interuallo, est iustissima causa

prorogandi terminum. Quod in unaquaq; dio-
cesi Synodali constitutione statuendum esset, quia
hoc à iudice in unoquoq; matrimonio provideri
non potest, cum factis à parrocho denuntiationi-
bus, ut plurimum absq; iudice matrimonia cele-
brantur.

23. ✚
Postremò autem omnes Ecclesie iudices ma-
ximoperè admonendos esse cupimus, ut si proposi-
tis in Ecclesia bannis aliquis coram eis comparu-
erit, dixeritq; bannitam fœminam sibi nubendæ
fidem dedisse, et eademq; voluntate adhuc perse-
stere, nisi quia parentes eam inuitam coactamq;
alio viro tradere intendunt, petijt q; ipsius volun-
tatem ab eis exquiri vel in aliquo tuto loco de-
poni, ubi liberè voluntatem suã exponere valeat
quia non debent facilitate moueri ad id exequen-
dum, prius autem parrocho vel confessario alioquẽ
honesto aut fideli viro subsecreti sigillo committat,
ut sumpta occasione aliqua, fœminã alloquatur
et perscrutetur an id verum sit, cuiq; illorũ nu-
bere maluit? quæ si id totum negauerit et comban-
nito viro nubere desiderat, (ut frequentius con-
tingere solet,) nubat in domino, quin ista impe-
dimenta-

dimento sint, nisi incontinenti sponsalitie pro-
missionis hic vir offerat probationem, quia si id
testibus comprobauerit, iudex procedet iuxta
ea quæ supra tradidimus in initio capit. pra-
ceden.

At verò si fœmina huic nubere velle conces-
serit, renueritq; cum viro combannito nisi coactè
contrahere, cum primũ parrochus cõfessariusue
id iudici renuntiauerint, domum ipsius fœminæ
adeat, inuocato ad id (si opus fuerit) brachij sæ-
cularis auxilio, eamq; inde extrahat, et in loco
honesto et tutiori neminiq; suspecto deponat, cu-
ius ingressum omnibus hinc inde coniunctis sub-
grauibus pœnis et Ecclesie censuris interdicit,
posteaq; voluntate liberè explorata eam in ma-
trimonium eo viro tradat, cui ipsa maluerit,
quin denuntiationes prosequantur, cũ hæc sit iu-
stissima causa eas omittendi ut supra diximus
nu. 5. In quo iudicis prudentia et naturalis dis-
cretio maximè desideratur, ut secundum negotij
qualitatem et personarum conditionem id
cautiùs disponere valeat, ut lites rixæ et con-
tentiones aliãq; incommoda, quæ in his casi-

bus inter utrinq; cōiunctos exoriri solet pœnitus vitentur. sunt enim hæc negotia, non minus periculosa quã ardua, & in sui dispositione difficillima, maximè si iudex in consulto moveatur, puella domum adire, absq; Parrochi vel confessarij præventionem: quia parentes, eorumq; coniuncti et amici iure scadalizantur valdeq; irascuntur, præfertim si contingat id puellam negare, ex quo illi infamia irrogatur et parētibus iniuria, iudexq; illusus remanere solet.

Rursus ut Colophonem apponamus, superest aduertendum, quod si (propositis in Ecclesia bannis) aliqua coram parrocho deferantur impedimenta: debet statim banna suspendere ac matrimonium ipsum interdiceret, quia hoc casu sicut habet iurisdictionem licet non contentiosam citandi per a dictum, eodem modo habet iurisdictionem interdicens matrimonium, ut docet Præpo. in dict. c. cum inhibitio nu. 7. licet aliquando expediat, ad finem comprobandi illud vel aliud impedimentum, ut denuntiationes prosequantur à parrocho, quibus factis, & matrimonio interdicto, iudici qui de causa cognoscere potest denun-

tia-

tiabit, ut de predictis impedimentis cognoscatur. At si iudex inuenerit impedimentum esse falsum, accaluniosè propositum eius falsum delatorem arbitrio suo punire poterit, ut glo. docet in dict. c. cum inhibitio. S. sanè de clandest. despon. quã sequitur Anchar. ibi nu. 13. & Menoch. de arbit. iud. li. 2. casu. 453. num. 3. & aposti. ad dictam glo. dicit ad interesse condemnandum esse.

Unde illum profectò crederem ad interesse, etiam condemnandum, qui (propositis in Ecclesia bannis) sine iuxta causa à contrahendo secessit, quia iniuriã & graue dānum alteri fecisse videtur, ut circa sp̄sum qui nō adimpleuit promissum Alfo. à Veracr. docet in Specu. 1. par. ar. 16. in prin. quo circa vi. Frã. Mar, deci. 522. nu. 3. & Dida. Perez in l. 1. ti. 1. li. 5. fori. fol. 42. Quod interesse nisi fallor simile erit illi, quod mulieri propter stuprũ debetur, ut coequalẽ virũ sibi inueniat ac si uirginitatẽ nō amisisset, nã inficiari nō potest, q̄ qualibet fœmina similiter relicta honoris aliquid nō perdidit, tẽ propter hominũ iniquas suspiciões, tũ quia multi fugiūt, ducere quas alij ita repudiarunt.

Kkk 3 Unde

Unde etiam admonendi veniunt cuncti parochiarum Rectores ut predictas denuntiationes facere asuescant de expresso consensu contrahere volentium, ne forsan contingat ut alter tanquam huius rei incius (propositis iam in Ecclesia bannis) à contrahendo discedat vel fingat nusquam in id consensum prastitisse (quod sepe iam vidimus) ex quo possent multa exoriri damna culpa Rectorum implectenda.

26. Præterea sepius contingere solet, ut qui matrimonium impedire cupiunt, falsa pœnitus deferant impedimēta ut matrimonio & denuntiationibus à iudice interdictis detur temporis interuallum, quo liberè alijsq; de causis matrimonium impediatur, ab idq; iudex cautus esse debet ut ipsum delatorem impedimenta iurare faciat, quo circa statur iuramento denuntiantis ut Cardi. & Præpos. docent in dict. cap. cum inhibitio per tex. in cap. præterea el. 2. de spons. Sin autem iurare noluerit ex eo calumniosè impedimenta detulisse præsumitur ut predicti doct. in dict. cap. fatentur, ex quo denuntiationes prosequi in Ecclesia possunt, & matrimonium legitime celebrari.

Verun-

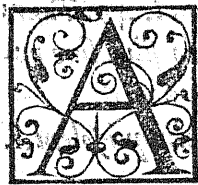
Veruntamen si delator impedimenta iurauerit intra breue terminum ea probare tenetur, aliàs si in probatione defecerit, calumniari præsumitur, iuxta glo. communiter receptam in c. fin. de calum. & latè supra probamus ead. par. cap. 2. num. 8. Aduertendum tamen est, quod iurato impedimento, iudex debet illico matrimonium bannaq; interdicerè, aliàs enim punitur ut idem Præpo. in d. cap. cum inhibitio num. 8. docet, nisi statim malitiosè oppositum fuisse constiterit per opponentis confessionem vel alio legitimo modo, quia interdictum relaxabitur, ut banna prosequantur & matrimonium illico celebretur.

Cæterum (editis in Ecclesia bannis) aliqui non tanquam delatores, sed veluti testes accedunt, & suam exonerantes conscientiam, contrahere volentes esse sanguine coniunctos deponunt, vel aliud explicant impedimentum, qui utiq; admittendi sunt, nec ex eo quòd se offerunt ad testificandum tanquam suspecti repelli debent, ut notat Bart. in. l. post legatum §. his verò. ff. de his quibus ut indign. & Bald. in authen. sed nouo iure, C. sicert. pet. & Abb.

Directorium Iudi. Ecclesi. fo .

¶ Abb. in c. in presentia de accus. Quia quādo agimus de peccato vitādo testis q̄ se offert ad testificandū admittēdus est, et idone⁹ reputatur tx. est in c. prater ea el. 2. despons. notat Feli. in c. 2. eod. ti. ¶ Hyp. sing. 1 40. Nec etiā puniendi sunt licet praedictū impedimētū amplius nō verificetur ¶ etiā si cōtrahere volētes cōtrariū probauerint nisi calūniosē ad impediēdū matrimoniū deposuisse cōstiterit, quo circa seruanda sunt quae supra tradidimus. At verō si de fama publica consanguinitatis aliqua grauis persona deponere cōtingat, interdicēdū est matrimoniū donec summarē et sine strepitu iudicij de impedimēto cognoscatur, iux. tex. ¶ gl. in c. cū in tua despos. ubi Abb. Prapo. ¶ ceteri doct. docēt ¶ Menoch. de arbi. lib. 2. casu 2 43. q̄ etiā in casu. 45 4. in hac specie duo singularia adnotauit. Primū quod sit in arbitrio iudicis diiudicare, quae sit grauis p̄sona, ut ei fides adhibēda sit, secūdo quod etiā erit in arbitrio iudicātis, ad diluendā famā illā admittere iuramētum contrahere volētium. Cetera autē circa istā materiā, vide per doct. in dic. cum in arbitrio ¶ in cap. cum in tua, despons.

INDEX COPIOSISSIMUS per ordinem Alphabeticum eorum omnium quae in hoc opere continentur.

Absolendus ut cūq̄ sit etiā ab obseruatione iudicij non est in expensis condemnandus. 2. par. cap. 12. num. 1. cum sequen.

Absesse vel adesse ¶ nolle consentiri in iure equiparantur. 2. p. c. 15. nu. 58.

Acceptio personarum non est in iudicijs habenda. 2. par. c. 7. num. 1.

Acceptio personarum aliquādo fit apud Deum in his quae fiunt ex mera gratia, secus autem ex mera iustitia ibi. nume. 2.

Acceptio personarum non est faciēda, quando ad peccatum correctionem proceditur, secus in modo coercendi ibi. num. 3.

Acta interlocutoria ante discessum iudicis à loco tribunalis vel alio certo tempore, ac deputato loco fore decidenda traditur. 2. p. c. 1. nu. 14.

†

Accu-

Index Alphabeticus.

- Accusator eo ipso quod non probat suam accusationem calumniari praesumitur. 2. p. c. 12. nu. 5.*
Accusator etiam si semiplene probauerit & alijs iustis causis à calumnia excusetur, non tamen ab expensarum condemnatione ibi. nu. 7.
Adiudicandi culmen & dignitatem non vtiq; omnes assumendi in iuri. 1. p. nu. 1.
Ad officia iustitiae ministranda, extollendi sunt & promouendi, qui meritorum fulgent insignijs ibi. nu. 4.
Alfonsus à Veracrucce errore lapsus, dum. l. 49. Tauri simpliciter intellexit, videlicet, quando filia sine patris consensu contraxerat. 2. part. cap. 15. nu. 36.
Amici iudicum atq; coniuicti impuniti relinqui solent. 1. par. c. 9. nu. 12.
Andr. de Iser. singulare dictum refertur circa curam à iudicibus adhibendam in examine processus. 2. par. cap. 1. num. 7.
Archiepiscopus vel alius sacerdos de eius licencia, an possit subditos suorum suffraganeorum matrimonio coniungere? 2. p. c. 15. num. 50.
Auxilium brachij secularis vide in ver. brachium & in ver. inuocatio.

B.

B Achalarij penitus ignari rei iudicariae non sunt praeficiendi. 1. par. c. 3. nu. 13.

Banna

Index Alphabeticus.

- Banna vide in verbo denuntiationes.*
Beneficiorum fructibus sufficienter ditati, an conuenientia secularia in foro animae petere queant? 1. p. c. 14. nu. 35.
Ex causa honestatis & ratione gratitudinis non esse petenda ostenditur, secus ex legali obligatione ibi.
Brachij secularis inuocato auxilio laici capiendi sunt ab Ecclesiasticis iudicibus. 2. p. c. 13. nu. 30.
Auctor incommoda recenset quae ex brachij secularis inuocationibus oriuntur ibi. nu. 31.
Brachij secularis inuocatio in subsidium & post censurarum usum postulanda venit ex communi doct. resolutione ibi. nu. 34.
Contrarium discuit auctor aduersus communem ibi. nu. 35.
Brachij secularis auxilium in quacumq; parte litis & dñi opus fuerit postulandum esse ostenditur ibi. nu. 37.
In causis ciuilibus & criminalibus laicorum, tam in procedendo quam definiendo, à censuris abstinendum nisi in subsidium, ex decreto Concil. Trident. docetur ibi. nume. 38.
Brachij secularis auxilium an impartiri debeat ad coadiuuandum an ad actualiter exequendum? ibi. nu. 39.
Ex opinione Rubei & Auil. & aliorum quos ipsi referunt impendi debet ad actualiter exequendum ibi. nu. 40.
Ex sententia auctoris ad coadiuuandum solummodo impartiri debet aduersus Rubenum & ceteros ibi. nu. 41.

† 2

Br-

Index Alphabeticus.

- Brachij secularis auxilio non inuocato, Ecclesiasticus exc.*
qui potest quaslibet pœnas citra sanguinis sententiam
ibi. num. 42.
- Brachij secularis auxilium ad coadiuuandum impendi de*
bere ex contextura legum Regni. clare percipitur ibi.
nume. 43.
- Quorundam Præsulum abusus improbat, qui pro con-*
suetudine capiendi laicos seruanda, inuocare recusans
ibi. num. 44.
- Brachij secularis inuocatio pro laicis capiendis eisdem lai-*
cis damnosa ibi. nu. 45.
- Brachium Regale supremorum iudicum an Ecclesiasti-*
cus inuocare queat? ibi. nu. 46.
- Excommuni doct. resol. Ecclesiasticus indistincte potest*
quoslibet seculares magistratus ad præstandum auxi-
lium compellere ibi. nu. 47.
- Regij Senatores patrocinando & adiuuando Ecclesiasti-*
cam iurisdictionem auxilium impartiri tenentur ibi.
num. 49.
- Brachij secularis auxilium pro capiendis laicis præstan-*
dum est, quin processus Ecclesiastici à seculari exami-
netur ibi. nu. 33.
- Secus quando imploratur ad executionem sententia crimi-*
nalis ibidem.

Calumnia.

Index Alphabeticus.

- C**alumniatores non audire & ad vltiora progredi
iudices utiq; possunt. 2. par. c. 2. nu. 1.
- Calumnia grauisimis quibusq; pœnis vindicanda ibi. nu. 2.
- Calumniatores in bene instituta republica grauitate esse pu-
niendos ibi. nu. 3.
- Calumniatores Agelans maiori odio insectabatur quam
fures ibi. nu. 4.
- Inuectio auctoris aduersus negligentes iudices incalumnijs
non puniendis ibi. nu. 5.
- Calumnia ex sententia Iulij Cla. duplex est vera aut præ-
sumpta ibi. nu. 6.
- Calumnia vera ab auctore discernitur aduersus Iulium Cla.
ibi. num. 7.
- Calumniari quis præsumitur eo ipso quod ino probat suam
accusationem ibi. nu. 8.
- Calumniator etiam si excusationem habeat actione iniu-
riarum conueniri potest & in expensis cõdemnari ibi.
nume. 10.
- Calumniarum pœnas vide remissum ibi. num. 11.
- Calumniator euidentem pœnam rationis subire tenerem vel
aliam huic proximiorẽ ibi. nu. 13.
- Calumniandi ansam accusatoribus præbet iudices, reos in-
iuste condemnando ibi. nu. 16.
- Canonistam non pudeat in materia legali cõsultare legistam
& e contra. 1. par. c. 3. nu. 25.

Index Alphabeticus.

- Captura seu citatio delinquentium non est arbitrio receptorum committenda antequam informatiuis processibus examinetur à iudice. 2. c. 2. nu. 27.*
- Captura clericorum nõ est temerè facienda, sed cum qualiquali causa cognitione & processu saltem informatiue. 2. p. c. 13. nu. 8.*
- Captura reorum non est affectanda propter seueritatis gloriam, quia est iniuria irreparabilis ibi. nu. 9.*
- Captura laicorum vide in verbo laicorum captura.*
- Capitosa seu pertinaces in sua opinione à re iudiciaria expellendi. 2. p. c. 8. nu. 7.*
- Capitulis clanculo emissis non est ilico adhibenda fides. 2. p. cap. 3. nu. 4.*
- Capitula aduersus aliquem clanculo producta, nõ debent indices ilico dilacerare ibi. nu. 9.*
- Capitulis extraiudicialiter productis, expresso vel suppresso nomine auctoris, nõ est iudicialiter procedendum etiã si copia testium exhibeatur ibi. nu. 10.*
- Capitula accusationis nõ sunt etiam iudicialiter admittenda nisi producantur ab his qui suam vel suorum prosequuntur iniuriam ibi. nu. 11.*
- Traditur norma iudicibus, uti procedere debeant quando verbaliter & occultè crimina propalantur eis ibi. nume. 12.*
- Carcer regulariter inuentus est ad custodiam non tamen ad pœnam. 2. p. c. 13. nu. 1.*

Car-

Index Alphabeticus.

- Carcer tam ad pœnam quàm ad custodiam ex cõmuni praxiverius q̄ fori deputari solet ibi. nu. 2.*
- Legibus etiam regni & Concil. Trid. decreto, ad custodiã & pœnam deputatur ibi. nu. 3.*
- Carcer ex sententia auctoris, in procedendo inuentus est ad custodiam, definiendo autem ad pœnam ibi. nu. 4.*
- Carceris perpetui pœna qualiter clericis imponatur, & an laicis imponi queat ibi. nu. 6.*
- Carceris asperitate aut fame, an quis necari possit, & iudex ex hoc an irregularitatem incurrat? ibi. nu. 7.*
- Causas spirituales Papa laico delegare potest, & concedere potestatem inter clericos iudicandi. 1. par. cap. 11. nume. 4.*
- Causa iuris pœnas immutandi, an in sententia exprimenda sit? ibi. nu. 5.*
- Et an pro iudice præsumat quod iustam habuerit causam? ibi. nu. 6.*
- Item quando iudex supplet ex officio an incumbat ei onus probandi iustam causam? ibi. nu. 7.*
- Causa iuris pœnas immutandi, prorsus in sententia exprimenda est ibi. nu. 8.*
- Causa ex actis constare debet, præsertim apud iudices inferiores ibi. nu. 9.*
- Causa iuris pœnas immutandi sufficit quod indices superiores in genere exprimant ibi. nu. 10.*
- Causa pauperum vide in verbo pauper.*

Censu-

Index Alphabeticus.

- Censurarum incōmoda & malignitates omnes, remissivè ad numerantur.* 2. par. c. 13. nu. 27.
- Censuris prius aduersus laicos utendum esse, quàm ad inuocationem brachij secularis deueniatur, excommuni doctorum resol. traditur ibi. nu. 28.*
- Celeritas iniudicandovitanda.* 2. p. c. 8. nu. 1.
- Celeritas quandoq; in iudicando laudatur ibi. nu. 6.*
- Ciuis vnius provincie seu ciuitatis non potest in eadem esse iudex.* 1. p. c. 9. nu. 4.
- Clandestina matrimonia vide in verbo matrimonium.*
- Clericos prima censura nondum sacris insignitos haud iuridicando proponendos esse ostenditur.* 1. part. cap. 11. num. 6.
- Clerici minorum ordinum fori prerogatiua tantum fungi debent ibi. nu. 7.*
- Non tamen sunt immunes ex lege Regia à solutione tributorum ibi.*
- Clericorū correctio non verberibus sed verbis fieri utiq; debet in initio.* 2. p. nu. 10.
- Clericorū causa ex incontinentia procedentes coram presbytero notario tractanda.* 2. p. c. 2. nu. 29.
- Clericorum incontinentia crimina sub debito secreti sigillo corripienda ibi. nu. 30.*
- Clerici in sacris constituti propter pecunie defectum non sunt incorpore puniendi.* 2. p. c. 11. nu. 17.
- Clericus non est in carcerem detrudendus vbi de eius fuga*
non

Index Alphabeticus.

- non timeatur, nisi plena delicti probatione procedente.*
2. par. cap. 13. nu. 10.
- Item quādo carceris pœna pro criminis punitione imponenda venit.* ibi. nu. 11.
- Clericus nō est ob as alienum in carcerem detrudendus.* ibi. nu. 17.
- Item neq; excommunicandus ibi.*
- Item neq; cedere bonis compellendus ibi.*
- Item consuetudo aliquorum tribunalium reprehenditur, circa incarcerandos & excommunicandos clericos ob as alienum.* ibi. nu. 18.
- Clerici opponere recusant præuilegium.* cap. Oduardus, credentes esse, veluti bonorum cessionem ibi. nu. 19.
- Clerici qui in præuilegium. c. Oduardus opposuerint, eius cōseruatio ad iudicis officium expectat.* ibi. nu. 21.
- Clerici ob as alienum quando capi & excommunicari possunt, remissivè agitur.* ibi. nu. 21.
- Concily Trid. verba, quibus clandestinè contrahentes grauius arbitrio ordinarij puniri præcipitur, qualiter intelligenda sint.* 2. p. c. 15. nu. 27.
- Conc. Trid. decretum refertur, circa criminum punitionem à iudicibus seruandam in initio.* 2. p. nu. 9.
- Concordia in necessarijs licibus, partibus suadenda est.* 2. par. c. 9. nu. 6.
- Concordia suaderi debet, non tamen imperari.* ibi. nu. 8.
- Concordia de quibus criminibus haberi potest, & ad quos*
† † expe-

Index Alphabeticus.

- ſpectet ius faciendæ pacis, remiſſiue agitur, *ibi. num. 9.*
Concordia tunc ſuadenda eſt quado partium iura ſunt ob-
ſcura, ſecus ſi ſint clara, *ibi. nu. 10.*
Concordandi partes occasione, non eſt differenda ſententia
ſi conſtat de iure alterius, *ibi. nu. 11.*
Commucatio pœnæ, vide in verbo pœna.
Cognitio ſummaria præmittenda eſt, circa probabilem ſu-
ſpicionem malitiæ, ad dimittendas matrimoniorum de-
nunciaciones. 2. p. c. 16. nu. 17.
Condemnatus qui re vera nō eſt ſoluendo, an luere debeat
in corpore, ſi pars nollit conſentire? 2. p. c. 11. nu. 1.
Condemnandus eſt in expenſis victus, nō tamen victor, *ibi.*
nume. 2.
Condemnatio expenſarum pro pœna nō debet irrogari, quā
do delictum non eſt plenè probatum, *ibi. nu. 4.*
Condemnandus non eſt in expenſis, etiam qui abſoluendus
venit obſervatione indicij, *ibi. nu. 6.*
Traditur norma vnde expenſæ deducantur, quin abſoluen-
dus condemnetur in eis, *ibi. nu. 8.*
Copia inditiorum parti non petenti adhuc decernenda eſt.
2. p. c. 14. nu. 10.
Correctio & emenda delictorū potius attendi debet, quàm
punitio & vindicta, in initio. 2. par. nu. 15.
Correctio ſubditorum magis fieri debet zelo iuſtitia quàm
adij fomire, aut lucri cauſa vel eis dominandi occasione
ibi. num. 16.

Corri-

Index Alphabeticus.

- Corrigere ſeipſam melius eſt, quàm expectare, vt ab alio
corrigatur. 2. p. c. 8. nu. 8.
Corrigere cum ſeueritate melius eſt, quàm cum lenitate de-
cipere, *ibi.*
Covarr. errore lapſus dum l. 49. Tauri intellexit, quando
matrimonium contrahitur clam ſimul & abſq; paren-
tum conſenſu. 2. p. c. 15. num. 37.
Credulus qui nimis eſt, non debet eſſe iudex. 2. part. cap.
3. num. 1.
Credulus aquereus eſt ſicut ille qui mentitur, *ibi. nu. 2.*
Reprehenditur Ioannes Episcopus Corinthiorum qui ſta-
tim cum audiebat cauſa incognita puniebat, *ibi. nu. 3.*
Reprehenduntur etiam huius ſæculi prælati, qui detractori-
bus & capitulis clanculo emiſſis fidem illico adhibent,
ibi nu. 4.
Sed non vitq; debent eſſe penitus increduli, *ibi. nu. 5.*
Inter credere & non credere, adeſt medium, quod eſt dubi-
rare, *ibi. nu. 6.*
Item in dubio credulitati adherendum eſt, quando nō ver-
ſatur præiudicium tertij, *ibi. nu. 7.*
Item à credulitate nimia excuſſantur, qui ſeruato debito in-
quiſitionis ordine, delicta inquiſierint, *ibi. nu. 8.*

D.

Dara paritate in ſciētia, præponitur ille qui eſt de me-
liori ſanguine. 1. p. c. 3. nu. 2.

†† 2

De-

Index Alphabeticus.

- Defectus enumeratur, quibus natura lege aut moribus in ridicundo incapax aliquis efficitur. in initio. 1. part. num. 6.*
- Defectus etiam enumerantur, quibus de honestate & consilio à re iudiciaria aliqui repellendi sunt ibi. nu. 7.*
- Defensionibus proprijs facile incarcerati renunciant. 2. p. cap. 13. nu. 14.*
- Defensionibus proprijs (ad renunciandū) reos non esse inducendos discutitur ibi. nu. 16.*
- Defensionum renunciatio in quibusdam casibus admitenda est ibi.*
- Defensionon est diabolo deleganda si in iudicio comparere potuisset. 2. p. c. 14. nu. 9.*
- Delicta leuia pudore delinquentium punienda in initio. 2. par. num. 6.*
- Delicta grauiora seueritate cum temperamento coercenda ibi. num. 7.*
- Delictum proprium manifestare nemo tenetur nisi notorium famosum aut semiprobatum fuerit. 2. par. cap. 14. nume. 32.*
- Delegationes quemadmodum cōcedenda sunt ab Episcopis suis inferioribus iudicibus. 1. p. c. 3. nu. 12.*
- Denuntiationibus spretis, si matrimonium in gradu prohibito contrahatur, etiam si cōtrahentes ignari sint impediementi, separari debent & spe dispensationis carere. 2. par. c. 15. nu. 33.*

De-

Index Alphabeticus.

- Denuntiationibus spretis si parochus matrimonium celebrauerit suspendendus est ab officio ibi. nu. 34.*
- Denuntiationibus spretis si filij vel filia matrimonium cōtraxerint exheredari possunt à parentibus ibi. nu. 33.*
- Denuntiationes non sunt de essentia legitimi coniugij. 2. p. cap. 16. nu. 1.*
- Denuntiationes an omitti differrine queant à iudice ordinario præter Episcopum, & quis ordinarius dicatur ibi. num. 3.*
- Item an à iudice delegato ibi. nu. 4.*
- Item an à solo parochio. ibi. nu. 5.*
- Denuntiationes Episcopus prætermittere potest ante cōsumationem matrimonij & si nō sit suspicio malicia ibi. nume. 5.*
- Denuntiationes dimitti seu differri legitime possunt propter inæqualitatem inter contrahentes ratione ætatis conditionis seu diuitiarum ibi nu. 6.*
- Item quando inter magnates matrimonium contrahendum venit ibi. nu. 7.*
- Denuntiationes ut remitti queant, timor parentum seu cōtradictio, non est causa sufficiens ad inducendum malitia impedimentum ibi. nu. 8.*
- Secus si malitia parentum ex aliqua iusta causa manifeste appareat ibi. nu. 9.*
- Itē nisi filij sint maiores viginti quinque annis, quia sibi iam videntur bene cōsultare ibi. nu. 11.*

†† 3 Item

Index Alphabeticus.

- Item nisi cū aequali vel maiori contrahere velint ibi. nu. 12.
Item in omnibus casibus quibus clandestinè contrahendo mortale peccatum non incurrebatur, ibi. nu. eodem.
Item quando filij sub potestate sunt non uericali, ibi. nu. 13.
Item denunciationes omitti possunt quando diu habiti sunt pro coniugibus nec contrahere audent propter uerecundiam, ibi. nu. 14.
Secus autem ex decreto Conc. Trid. quia nō versatur suspitio malitia.
Item quando uirgo sub tutela est iniqui tutoris, ac suspicatur, eam esse traditurum uirō ignobili aut indigno, ibi. nu. 15.
Item quando uir fœminam strupauit, & damnum amisse uirginitatis ei nubendo reparare intendit, ibi. nu. 16.
Denunciationum dispensatio an fieri debet cum causa cognitione, ibi. nu. 17.
Denunciationes fieri debent in utraq; contrahentium parochia, ibi. nu. 19.
Item fieri debent tribus diebus festiuis non immediatè se in uicem sequentibus, sed per aliquot dierum interualla, ibi. nu. 20.
Item quando uina tantum fit dimissio duabus, non ilico matrimonium celebrandum est, ibi. nu. 21.
Item ob temporis uicinitatē quo prohibita sunt nuptia, Ep̄s remittere aliquas denunciationes potest secundum eius prudentiam, ibi. nu. 17. in fi.

Denun-

Index Alphabeticus.

- Denunciationes non possunt diebus ferialibus fieri nec id præcipere potest Episcopus, ibi. eo. nu.
Denunciationum tempora iudex potest ex causa prorrogare, ibi. nu. 22.
Denunciationibus in Ecclesia propositis, si impedimenta opponantur, quomodo parochus & iudex se habere debeant? late discutitur, ibi. nu. 23. cum sequen.
Difficile est ut qui opera ipsa non tractat, perire valeat iudicare. 1. p. c. 4. nu. 3.
Dignum in iudicem eligere prætermissio digniori, circa peccatum est. 1. p. c. 13. nu. 9.
Diligentia nimia incriminum animaduersione aliquando reprehenditur. 1. p. c. 5. nu. 6.
Diui Bernardi mirabile dictum enarratur, circa iudicum promotionem aptè peragendam, in initio. 1. p. nu. 5.
Diuites siue magnates vitare lites uix possunt. 2. part. cap. 2. nu. 3.
Doctor qui in melius conditionem suam mutauit, non censetur sub priori stipendio reductus. 2. par. cap. 14. nu. 7.

E.

- E**ligendus potius est qui peccauit & pœnituit, quam ille qui semper fuit bonus. 1. p. c. 8. nu. 9.
Electio eorum qua sunt ad finem, debent fieri secundum conditionem finis. 1. p. c. 6. nu. 4.

Episco-

Index Alphabeticus.

- Episcopi, magistri, licenciati, siue doctores in sacra theologia vel iure canonico promotti esse debent.* 1. par. cap. 3. nume. 7.
- Episcoporum deceptio adnotatur, in cōcedendis delegationibus suis delegatis iudicibus.* 1. p. c. 3. nu. 19.
- Episcopi & Ecclesia iudices propter peccata populi aliquādo depravantur.* 1. p. c. 6. nu. 7.
- Episcopi dispensatione, expertum iudicem & eminentissimā scientiā, in propria patria constituendum.* 1. par. c. 9. num. 14.
- Episcopi obsequio nisi de licētia superioris monachus subijci non potest.* 1. par. c. 12. nu. 6.
- Episcopus qualis sit ex integritate seu corruptela ministrorum satis deprehenditur.* 1. p. c. 13. nu. 1.
- Episcopi ad restitutionem damnorum iniuste datorum à suis officialibus tenentur.* ibi. nu. 2.
- Episcopi excusantur ab ista restitutionis obligatione, quādo officiales literatos ac integræ opinionis elegerint.* ibi. nume. 3.
- Non admittendam esse istam excusationem ex sententia auctoris discutitur, quin ad restitutionē teneantur.* ibi. nume. 4.
- Episcopi non utiq; deberēt suos officiales syndicare, cum & ipsi pro eis teneantur.* ibi. nu. 7.
- Episcopus syndicatui aut visitationi obnoxios fore valde oportere ostenditur.* ibi. nu. 8.

Episco-

Index Alphabeticus.

- Episcopus qui quarit timeri potius verberibus quam verbis ab officio deponendus, in initio.* 2. p. num. 11.
- Episcopi qui detractoribus aut capitulis clanculo emissis fidem ilicō adhibent, merito reprehenduntur.* 2. p. c. 3. num. 4.
- Episcopi inuerecunda petentium inhiatione constringuntur, ut non concedenda tribuant.* 2. p. c. 5. num. 7.
- Episcopis studendum est, ut desidentes fratres ad pacem magis quā ad iudicium coerceant.* 2. p. c. 9. num. 5.
- Episcopi potius ad mandatum & vocationem regis quā Archiepiscopi venire tenentur.* 2. p. c. 13. num. 51.
- Episcopi etiam ex vrgenti causa necessitatis non possūt dispensare, ut matrimonium contrahatur absque paracho, & testibus.* 2. p. c. 15. num. 44.
- Æquitas non à capite, & imaginaria esse debet sed à iure & ratione regulata in initio.* 2. p. num. 14.
- Errare rarò solent iudices timorata conscientia.* 1. p. c. 6. num. 3.
- Ætas viginti quinque annorum tam iure partitarum quā regio in ordinarijs, ac delegatis iudicibus indifferenter requiritur.* 1. p. c. 1. num. 2.
- Ætas saltem viginti sex annorum de iure nouissimo in literatis requiritur, ibi. num. 3.*
- Ætas viginti annorum à iure regio, & partitarum requisita quo ad iudices non literatos locum obtinet, ibi. numer. 4.*

†††

Ætas

Index Alphabeticus.

- Ætas viginti sex annorum in electionibus iudicum ecclesiastici fori à præfulibus exigenda, ibi num. 5.*
- Examen rigurosum subire solent qui gradus laurea decorantur in academijs quæ nobilitatis prerogativa funguntur. 1. p. c. 3. num. 19.*
- Expertus in re iudiciaria tamen si illiteratus fuerit, literato sine experimento præferendus. 1. part. cap. 4. num. 1.*
- Experientia supplet defectum scientiæ, ibi n. 2.*
- Experientia est rerum magistra, & rebus sensatis, & vero similibus conuenit, ibi n. 4.*
- Experimentum, & dogma equiparantur, ibi n. 5.*
- Expertus nusquam literas solo experimento consequitur, ibi n. 9.*
- Experteos quosdam, & indoctos senes à re iudiciaria expellendos, ibi num. 10.*
- Experimentum auctoris circa laicum vi absolutum à cæsuris propter debitum illatis. 2. p. c. 13. n. 28.*
- Expensarum condemnatio vide in verbo condemnatio.*
- Exteri aut conciuēs an admittendi sint in iudices vide in verbo iudex originarius.*

F.

- F**actum falax est, & in eo solent prudentissimi errare. 1. p. c. 4. n. 8.
- Famam suam negligens peccat mortaliter. 2. p. c. 14. n. 27.*
- Fami-

Index Alphabeticus.

- Familiaritas nimia erga subditos, & officiales potissimum à iudicibus vitanda. 2. p. c. 4. n. 1.*
- Familiaritas qualiter sit vitanda, ibi num. 5.*
- Filij maiores viginti quinque annis videntur iam sibi bene consulere. 2. p. c. 16. n. 11.*
- Fori ecclesiastici improbatum abusus, absoluendi reos eodemque in expensis condemnandi. 2. part. cap. 12. numer. 1.*
- Fuga clerici delinquentis si non timeatur, non est vtiq; capiendus nisi plena delicti probatione præcedenti. 2. p. c. 13. n. 10.*
- Idem quando carceris pœna pro delicti punitione imponenda venit, ibi num. 11.*

G.

- G**lo. l. obseruandum. ff. de offi. præsi. reprehenditur. 2. p. c. 4. num. 8.
- Gradus approbata vniuersitatis (vltra scientiam in iudicerequisitam) attendi debent. 1. p. c. 3. n. 6.*
- Gradus laurea qui indebitè decorantur letaliter peccat, ibi n. 14.*
- Graduati in academijs quæ nobilitatis prerogativa funguntur, haud opus est, quòd profiteantur, iudicent, siue patrocinentur, vt attributorum solutione sint immunes, ibi num. 18.*

Index Alphabeticus.

- Graduati in prædictis vniuersitatibus rigurosum examen subire solent, ibi. num. 19.
Graduatus cum rigore examinis etiam si licenciatus sit præfertur doctori alter graduato, ibi. num. 20.
Graduati in præcatis academijs etiam absque examine ad rem iudicariam assumendi, ibi. num. 21.
Gradibus decorari extra Hispaniarum regna. l. regia prohibitum reperitur, ibi. num. 22.
Gradus etiam per rescripta. l. regia, & motus proprii decisionibus prohibentur, ibi. num. 23.
Gradus laurea decorandi alteri iurium exactè inuigilasse sufficit, ibi. num. 24.

H.

- H**omines impij, atque maleuoli leuibus coniecturis signisq; scandalizari fingunt, & delicta suspicari seu asseuerare audent aduersus clericos potissimum, & eos quos odio habent. 2. p. c. 2. num. 17.
Honor & dignitas est iudicare in initio. 1. p. n. 2.
Pro honore sustinendo actione iniuriarum experiri, & armata manu resisti potest. 2. p. c. 14. num. 22.
Honoris quaestio dicitur causa ardua, ibi. num. 23.
Honor affert secum ingentem utilitatem, ibi. num. 24.
Honoris interesse est maius omni alio interesse, & cunctis rebus præferendum, ibi. num. 25.

Ho-

Index Alphabeticus.

Honorem inultum relinquere satis verecundum est, ibi. num. 26.

I.

- I**nobiles si dominantur, nobiliores opprimere contendunt, ut uterq; stratus aequalis fiat. 1. p. c. 2. num. 1.
Impedimentum malicia ad dimittendas denunciationes in matrimonijs contrahendis quomodo probari queat? 2. p. c. 16. num. 18.
Impedimenta si proponantur tempore denunciationum, quomodo parrochus, & index se habere debeant? ibi. num. 22. cum seq.
Intellectus ad text. in. c. quauis pro reorum de pœn. in. 6. 2. p. c. 13. num. 5.
Intellectus ad text. in. c. 1. de offi. ordi. & in. c. 2. de maled. & c. dilecto. de sent. excom. in. 6.
Incarcerati facile inducuntur ad renuntiandum proprijs defensionibus. 2. p. c. 13. num. 12.
Inuocatio brachij secularis vide verbo brachium.
Irregularitatem an incurrat index si quis fama aut carceris asperitate necetur? 2. p. c. 13. num. 7.
Iudicare honor & dignitas est in initio. 1. p. num. 2.
Index potissimus pars basis ac fundamentum duxq; & imperator iudicij vocatur, ibi. n. 3.
Iudices extollendi qui meritorum fulgens insignijs, ibi. num. 4.

iudi-

Index Alphabeticus.

- Judicandi munere aliquis incapax efficitur natura lege, aut moribus, ibi. num. 6.*
- Judicandi etiam munus ex honestate & consilio multis denegandum, ibi. num. 7.*
- Judicum atas, vide in verbo atas.*
- Judices nobilitate praeditos excolendos fore ostenditur, quia virtutes omnes nobilitati famulantur. i. p. c. 2. n. 1.*
- Judex qui est de meliori sanguine (data paritate in scientia) ceteris praeponitur. i. p. c. 3. num. 2.*
- Judicibus in assumendis, ultra scientiam requisitam, gradus approbatae universitatis attendi debet, ibi. n. 6.*
- Judices ordinarii vel delegati episcoporum an graduati esse debeant, ibi. num. 8.*
- Judicibus inferioribus causarum matrimonialium cognitio committi potest, ibi. n. 9.*
- Judicibus iuralibus sine pedaneis sufficit habere indicandi peritiam, ibi. num. 10.*
- In prima instantia nemo conveniendus in capite dioeceseos, ibi. num. 11.*
- Invectio auctoris aduersus bachelareos penitus ignaros, ibi. num. 13.*
- Judicandi munus qui indebitè susceperint lethaliter peccare ostenditur, ibi. n. 16.*
- Juridicundo nemo assumendus quin prius inquiratur de eius sufficientia utrum sit consona, & gradibus conveniens, ibi. num. 17.*

Index Alphabeticus.]

- Judices nimiam ingenij subtilitatem habentes, qui tamen non sunt timorata conscientia, fugiendos fore probatur. i. p. c. 5. n. 1.*
- Propter nimiam subtilitatem, & sub auctoritate iuris scientia quandoq; perniciosè erratur, ibi. n. 2.*
- Propter subtilitatem veritas non est à iudicibus immutanda, ibi. n. 3.*
- Judicum subtilizantium inconstancia satis reprehenditur, ibi. num. 5.*
- Judicum iuniorum novitates tristes solent producere eventus, eod. num.*
- Judices timorata conscientia, ad rem iudicariam assumendos. i. p. c. 6. num. 1.*
- Judex qui non habet Deum praeculis contra eum excipi potest, ibi. n. 2.*
- Judices vera ac timorata conscientia, raro errare solent, ibi. n. 3.*
- Invectio auctoris aduersus praesules, & ecclesiae iudices, qui sanctimoniam fingere conantur. i. p. c. 6. n. 5.*
- Judex ecclesiae, & princeps populi non semper datur per arbitrium Dei, sed propter nostra peccata deponunt, ibi. n. 7.*
- Judices infimi natalis aut qui publica notantur infamia, à re iudicaria expellendos. i. p. c. 7. n. 1.*
- Judex infamatus, alios iudicare non debet, ibi. num. 2.*
- Invectio auctoris aduersus saeculares iudices, qui rem*

Index Alphabeticus.

- iudiciariam anhelantes, Curias principum frequenter solent, ibi. num. 3.*
- Iudices non volentes, nec currentes sed cunctantes, & re-nuentes assumendi sunt ex sententia .D. Bernard. 1. p. c. 7. num. 5.*
- Iudices improbis ac corruptis moribus non esse assumen-dos ostenditur. 1. p. c. 8. num. 1.*
- Iudex impius aliquando iustitia obseruantissimus est. 1. p. c. 8. num. 4.*
- Iudex aliquo irretitus peccato, alios condemnando an pec-cet? ibi. num. 5.*
- Iudex grauatus criminibus iudicare non valet. ibi. n. 6.*
- Iudices iuste & castè viuere debent quia sunt positi tan-quam signum ad sagittas. ibi. num. 7.*
- Iudex qui peccauit, & pœnituit an potius eligendus sit quàm ille qui semper fuit bonus, ibi. num. 8.*
- Iudex qui deliquit qualiter emendatus & correctus di-catur, ibi. num. 9.*
- Iudex qui trienio bene vixerit præsimitur satis emenda-tus, ibi, eod. num.*
- Iudices originarios seu à propria diœcesi oriundos ad rem iudiciariam assumendos, multis ostenditur argumen-tis. 1. p. c. 9. num. 1.*
- Iudex originarius potius mores regionis scire præsimitur, quàm exterus vel alienigena, ibi. num. 2.*
- Iudicando qui præsunt, quòd subditos agnoscat oportet, ibi. n. 3.*

Index Alphabeticus.

- Iudicibus originarijs nusquam desunt amici, & coniuñcti, in quibus affectio præsimitur, ibi. num. 5.*
- Iudices erga conciuēs etiam affectionem habere præsumi-tur, ibi. n. 6.*
- Iudices eiusdem nationis quo est actor recusari sunt, ibi. num. 7.*
- Iudices exteros lege Francorum esse admittendos non autē conciuēs, ibi. num. 8.*
- Iudices in propria patria constitui, lege Hispanica prohibi-tum non reperitur, ibi. num. 9.*
- Iudices originarij, ex. c. 4. de los corregidores, solummodo prohibiti reperiuntur, ibi. num. 10.*
- Lege etiam partitarum excludi videntur, ibi. num. 11.*
- Iudicū amici, atq; coniuñcti impuniti relinqui solent, ibi. num. 12.*
- Iudicari ab ipsomet conuicino iudice subditi egrè ferunt, ibi. num. 13.*
- Iudicem experitum, & eminentissimam scientiæ, ex dispen-satione episcopi in propria patria assumendum, ibi. n. 14.*
- Iudex negligens ad damna, & interesse partis tenetur. 1. p. c. 10. num. 2.*
- Iudex an ex negligentia possit criminaliter puniri, ibi. n. 4.*
- Iudicans per imperitiã, tenetur prout iudicanti equum videbitur, ibi. num. 7.*
- Iudicans per imperitiã crassam, & supinam, ad veram litis extimationem tenetur, ibi. n. 8.*
- Iudex ex omissione negligens facere iustitiam, ad quid*

Index Alphabeticus.

- teneatur? *ibi. num. 9. & 10.*
- Iudex dicitur negligens, in causis in quibus ex officio inquirere tenetur, & non inquit, ibi. num. 11.*
- Iudex ut in negligentia constituatur, debet à parte interpellari & requiri cum debita protestatione, ibi. num. 12.*
- Iudex negligens dolose facere iustitiam, absq; interpellatione tenetur ad factum & interesse, ibi. num. 13.*
- Iurisdictio temporalis episcoporum, ex. l. regia per laicos, & non per clericos exercenda venit. 1. p. c. 11. n. 3.*
- Iurisditionem ordinariam aduersus clericos, Papa principaliter laicis concedere non potest, ibi. num. 5.*
- Iudex ecclesiasticus, an ex clericis minorum ordinum creari possit? 1. p. c. 11. num. 6.*
- Iudex ecclesiasticus an possit esse monachus? vide in verbo monachus.*
- Iudicem dignum eligere, relicto digniore, citra peccatū est. 1. p. c. 13. num. 9.*
- Iudex omni virtute, & scientia perornatus, salarij debita praestatione, facilius inuenitur. 1. p. c. 14. n. 1.*
- Iudicibus ordinarijs, & delegatis, qualiter salaria praestanda ac constituenda sint vide verbo salaria.*
- Iudex qui in melius conditionem suam mutauit, non censetur sub priori stipendio reductus. 1. p. c. 14. n. 7.*
- Iudicum qualitates consideranda veniunt, in praestatione debiti salarij, ibi. num. 8.*
- Iudicis victus etiam considerandus venit, ibi. n. 9.*
- Iudices in foro animae pauperibus sportulas remittere tenentur,*

Index Alphabeticus.

- tenentur, ibi. num. 13.*
- Et an extrema necessitas ad id requiratur? ibi. n. 14.*
- Et an sufficiat qd sit grauis vel vrgens? ibi. num. 15.*
- Iudicis arbitrio relinquitur, qua sit grauis, aut extrema necessitas, ibi. num. 17.*
- Iudicibus haud competenter salariatis, xenia & munera recipiendi, ansa praebet, ibi. num. 19.*
- Iudices ex. l. regia nil muneris quatumcumque minimi recipere possunt, ibi. n. 20.*
- Iudex mundas debet habere manus Deo legi, & regi, ibi. num. 21.*
- Iudices parti danti solent esse fauorabiles, non danti nocui, ibi. num. 22.*
- Iudex in foro animae non est rursus, si dubius in varietate opinionum, pro amico iudicat, ibi. n. 23.*
- Iudices munera quantumcumq; minima aut recipere debent quia nō datur cum charitate sed per corruptionem, ibi. num. 24.*
- Iudex ex paruo munere quod in comestibilibus consistit non videtur corrumpi, ibi. n. 25.*
- Iudicem nulla necessitate cōpulsus, episcopus rogatus gratias constituere potest, vel diminuto salario, si eiusdem qualitaris alij inueniri queunt, ibi. num. 28.*
- Iudices ordinarij episcoporum, an apellatione famulorum veniant? ibi. n. 33.*
- Iudices beneficiorum fructibus sufficienter ditati, an in foro animae contenta salaria petere queant? ibi. n. 35.*

Index Alphabeticus.

- Ex honestatis, & gratitudinis ratione solummodo non esse perenda conceditur, ibi.*
- Iudex ordinarius qui propter suam ignorantiam assessorē sibi adiungit, suis expensis non tamen partium eum assumere debet, ibi. n. 37.*
- Et quid autem si rogatus accedit, quia iuris peritus inueniri non potest? ibi. num. 38.*
- Et quid si salariatus fuerit? ibi. n. 39.*
- Et quid in gubernatore seu iudice ordinario à capitulo se de vacante constituto? ibi. n. 40.*
- Et quid in delegato iudice? ibi. n. 41.*
- Et quid si à sede Apostolica uel eius nuntio fuerit delegatus? ibi. num. 42.*
- Et quid si iuris peritus extiterit vel competens beneficium possideat? ibi. n. 43.*
- Et quid in iudicibus apostolicis in vnaquaq; diocesi deputatis iuxta concil. Trident. decretum? ibi. n. 44.*
- Et quid si ad vniuersitatem causarum fuerit ab episcopo delegatus? ibi. n. 45.*
- Et quid si ad vnicam tantum causam constituatur? ibi. n. 46.*
- Et quid si ex officio episcopi vel ad partium instantiam mittatur? ibi. n. 47.*
- Et quid si delegata sit specialis causa iudici qui aliàs tantquam ordinarius seu delegatus cognoscere poterat? ibi. num. 48.*
- Iudex ecclesiasticus qui absq; causarum probatione se pro*

Index Alphabeticus.

- recusato habuerit, an partium expensis assessorem possit assumere? ibi. n. 49.*
- Et quid si loci aduocati vel assessores recusentur? ibi. n. 50.*
- Iudices Dei ministri in terris appellantur, & eorum iudicium censetur prodire de ore Dei, initio. 2. p. n. 1.*
- Iudices pro viribus debent imitari Deum, & prae oculis semper habere, ibi. num. 2.*
- Iudex veritatem, & aequitatem subsequi tenetur, ibi. n. 3.*
- Iudices in leuibus delictis ad clementiam proniores esse debent, quia in eis pudor pro poena imponi potest, ibi. n. 6.*
- In grauioribus autem seueritatem adhuc cum temperamento subsequi tenentur, ibi. n. 7.*
- Iudices in criminalibus ita se habere debent, vt nec rigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta, ibi. n. 8.*
- Adducitur concil. Trident. decretum circa normam à iudicibus seruandam in criminum punitione, ibi. n. 9.*
- Indulgentia nimia detur iterata occasio flagitia committendi initi. 2. p. n. 12.*
- Iudex est pestis Reipublicae qui reos cum rigore non corrigit, ibi. num. 13.*
- Iudices non ad punitionem, & vindictam principaliter attendere debent sed ad correctionem, & emendam malorum, ibi. num. 15.*
- Iudices subditos corrigere debent debito correctionis zelo, magis quam odij fomite, vel lucri causa, aut eis dominandi occasione, ibi. num. 16.*
- Iudicibus norma ab auctore summarim traditur ad recte iudi-*

Index Alphabeticus.

- iudicandum, ibi. num. 17.
- Iudices qui causas transcurrerint ac veloci manu peregerint non sunt in conscientia tuti. 2. p. c. 1. n. 4.
- Iudices eam curam litibus adhibere constringuntur, quam ipsarum litium sollicitudo ex postulauerit, ibi. num. 5.
- Sed non utique debent exactissimam curam adhibere sed moderatam, & necessariam, ibi. num. 6.
- Iudex qui causa non cognita, & actis non visis sententiam tulit est ipso iure nulla, ibi. num. 8.
- Iudici aliquando licitum est fallere ne fallatur, ibi. nu. 10.
- Iudicantis potestas imprimis exquirenda, tanquam basis, & fundamentum iudicij, ibi. n. 11.
- Iudex acta processus interlocutoria antequam à tribumali discedat decidere debet, vel certo tempore aut loco decidenda remittat, ibi. num. 14.
- Iudices summè debent advertere nequid per calumniam petatur, possuntq; calumniatores non audire, & ad ulteriora progredi. 2. p. c. 2. n. 1.
- Iulius Clarus ab autore reprehenditur. 2. p. c. 2. nu. 7.
- Iudicum execratur abusus, qui generalem receptoribus cedere solent commissionem inquirendi delicta subditorum. 1. p. c. 2. num. 32.
- Inquisitio aduersus neminem inchoanda, quin praeceperit aliquid, per quod aperiatur via ad inquirendum. 2. p. c. 2. num. 33.
- Iudices don debent esse nimis creduli. 2. p. c. 3. n. 1.
- Iudex credulus equè reus est sicut ille qui mentitur, ibi. num. 2.
- Ioannes

Index Alphabeticus.

- Ioannes episcopus Corinthiorum reprehenditur, quia statim cum audiebat, causa incognita puniebat, ibi. num. 3.
- Iudices discreti nõ debent oculos delatores fastidiri, nec cartulas seu capitula aduersus aliquos producta dilacerare, sed neq; eis ilicò fidem adhibere debent, ibi. n. 9.
- Iudicialiter non est procedendum super capitulis extraiudicialiter productis expresso vel supresso nomine auctoris etiam si copia testium cum eis exhibeatur, ibi. n. 10.
- Iudicibus norma traditur qualiter procedere debeant quãdo verbaliter, & oculè crimina propatantur eis, ibi. num. 12.
- Iudices discreti à nimia subditorum siue officialium familiaritate cauere debent. 2. p. c. 4. n. 1.
- Iudex qui patitur, ut illi ad aurem alloquantur, recusari potest, ibi. num. 2.
- Iudex euitabit suspicionem, si quidquid illi ad aurem locutum fuerit, coram astantibus referat, ibi. n. 3.
- Dum nimium seruetur humilitas, regendi frangitur auctoritas, ibi. num. 4.
- Iudex quid seruare debeat ad euitandam colitigantium familiaritatem? ibi. num. 5.
- Iudex animi sui votum nullatenus detegere seu propalare debet, ibi. num. 6.
- Iudex efficitur suspectus, quando votum suum partibus ante pronuntiationem sententia declarat, ibi. num. 7.
- Gloss. iuris ciui. reprehenditur ex eo qd aliud debeant gerere in corde aliud simulare dicat, ibi. n. 8.

Index Alphabeticus.

- Iudicibus norma traditur, circa votum sui animi proplandum, ibi. n. 9.*
Iudices hi laudandi sunt: qui praesuli iniusta iubenti non solum obedire recusant, immo resistunt. 2. p. c. 5. n. 10.
Iudices etiam laudandi sunt alijs de causis quas auctor recepit, ibi. num. 11.
Iudicibus nullatenus licet, litigantes verbis contumeliosis afficere ledere seu vituperare. 2. p. c. 6. num. 1.
Secus si corrigendi animo fiat, ibi. n. 2.
Item melius est cum seueritate corrigere, quam cum lenitate decipere, ibi. num. 3.
Iudex competens efficitur, pro vindicanda iniuria sibi tantquam officiali irrogata, ibi. num. 4.
Secus si irrogata fuerit tanquam priuata persona, & quae dicatur priuata persona, ibi. n. 5.
Iudex qui exequitur poenam pro iniuria sibi illata hanc recusari potest vel ab executione appellari, ibi. n. 6.
Iudex delegatus solum procedere potest, aduersus perturbantes, & impediennes suam iurisdictionem, alias causam ad superiorem remittere debet, ibi. num. 7.
Secus in leuibus iniurijs, & quae sit leuis iniuria satis perpenditur, ibi. n. 8.
Item orane crimen in iudicis conspectu pro tribunali sedentis commissum notorium dicitur, & iudicarium ordinem non requirit, ibi. n. 9.
Item ratione perturbatae iurisdictionis, laicus fit de foro ecclesiae, ibi. num. 10.

Index

Index Alphabeticus.

- Iudex non debet in iudicijs, personarum distinctionem facere. 2. p. c. 7. num. 1.*
Secus in his quae fiunt ex mera gratia, ibi. nu. 2.
Item in modo coercendi & genere poenarum, ibi. nu. 3.
Inuehit auctor aduersus huius calamitatis indices qui iniustitiam vel raro fauent pauperibus, ibi. nu. 7.
Iudicis secularis superiorem habentis (etiam data negligentia) ecclesiasticus non debet se intromittere, ibi. nu. 10.
Iudices supremi, fori secularis, ecclesiasticos hodie negligentis compellunt administrare iustitiam, ibi. nu. 12.
Iudices constantes nullatenus moueri debent lachrymis litigantium, ibi. num. 14.
Iudices legibus magis quam clamoribus adherere debent, ibi. num. 15.
Iudicibus capiendum est, ne quid cum impetu aut celeritate iubeant, 2. p. c. 8. num. 1.
Iudex per sordes dicitur iudicasse & baratariam commisisse, quando aliquid accipit ut iustitiam celeriter administret. ibi. num. 3.
Iudicis precipitata voluntas, dicitur nouerca iustitiae, ibi. num. 4.
Iudex qui cito iudicat ad poenitentiam properat, ibi. nu. 5.
Iudices ne quaquam debent esse caprosi seu pertinaces in sua opinione, ibi. num. 7.
Iudex non debet sponte errorem suum faceri sed renouare congruenter ne vilescat eius auctoritas, ibi. num. 9.
Iudex qui cum alio errauerit potest prudenter exonerare

TTTTT se

Index Alphabeticus.

- se & socium onerare, ibi. num. 10.
Iudices discreti plures in iudicio lites haud appetere debent
imo eas execrari tenentur. 2. p. c. 9. num. 1.
Inuectio auctoris aduersus litigiosos quosdam homines, ibi.
num. 4.
Iudicum reprehenditur cupiditas qui passim in criminum
punitione pœnis vtuntur pecuniarijs. 2. p. c. 10. num. 1.
Iudex ex causa ante sententiam vel in ipsa sententia iuris
pœnas immutare potest. 2. p. c. 11. num. 1.
Iudex inferior qui de crimine dispensare non potest nec pœ-
nas iuris immutare poterit, ibi. num. 2.
Contrarium praxis admisit, ibi. num. 4.
Cetera de commutatione pœnarum à iudice faciendâ, vide in
fra verbo pœna & verbo causa.
Iudices superiores sufficit quod in genere, causas immutân-
di pœnas expresserint, ibi. num. 10.
Iudex an post latam sententiam propter rei paupertatem
pecuniarias pœnas quas camera Episcopali vel in usus
pauperum irrogauit, moderare queat, ibi. num. 11.
Iudices ultra peccati reatum dampnum & iniuriam iniuste
in carcerato compensare tenentur. 2. p. c. 13. num. 12.
Item haud liberi erunt à sententia canonis si quis suadete,
ibi. num. 13.
Iudices non debent reos inducere ad renūciandum proprijs
defensionibus. 2. p. c. 13. num. 16.
Item memoratur casus in quibus defensionum renūciatio
admittenda est, ibi.

Iudex

Index Alphabeticus.

- Iudex ecclesiasticus secularem compellere potest ut à se po-
stulatum impartiatur auxilium & si impartiri negli-
gat eius arbitrio puniri potest ex opinione Menochy 2.
p. c. 13. num. 32.
Iudex secularis antequam impartiatur auxilium, an pro-
cessum iudicis ecclesiastici examinare debeat, ibi. n. 33.
Iudex ecclesiasticus an inuocare queat auxilium supremo-
rum iudicum secularium, ibi. num. 46.
Iudices ecclesiastici qualiter à Rege puniantur, ibi. n. 52.
Iudiciorum copia pauci nō petenti decernenda est. 2. p. cap.
14. num. 10.
In causis arbitrarijs à denegata testium publicatione nō po-
test appellari ex sententia Menochy qua exploditur, ibi
num. 11.
Iuramentum non est recipiendum ab eo in quo datur per-
iurij præsumptio. 2. p. c. 14. num. 35.

L

- Lachrymis quærelantium non est illic adhibenda fides
2. p. c. 3. num. 24.
Lachrymis litigantium nullatenus iudices moueri debent,
sed legibus magis quam clamoribus adherendum. 2. p.
cap. 7. num. 15.
Laici episcoporum vicarij creari nō possunt. 1. p. c. 11. num. 1.
Laicus in temporalibus creari iudex potest ab episcopo, ibi
num. 2.
Laici qui inuocatione capiuntur an in regium vel ecclesia-
sticum carcerem sunt detrudendi? 2. p. c. 3. n. 44.

†††† 2

Laici

Index Alphabeticus.

- Laici à testimonio & denūciatione aduersus clericos iure repelluntur.* 2. p. c. 2. num. 25.
- Laicus fit de foro ecclesie ratione perturbata iurisdictionis ecclesiasticæ.* 2. p. c. 6. num. 10.
- Laicus qui in ecclesia deliquit à quo iudice puniri debeat?* ibi. num. 12.
- Laicorum capturam à iudicibus ecclesia propria auctoritate fore faciendam efficacissimis comprobatur argumentis.* 2. p. c. 13. n. 24.
- In causis civilibus seu criminalibus laicorum tam in procedendo quàm definiendo potius captura quàm censuris utendum.* ibi. num. 26.
- Laicorum captura præ censurarum grauitate pro nihilo reputanda.* ibi. num. 26.
- Inuectio auctoris aduersus legem regni qua laicorum capturam & capiendi consuetudinem per ecclesiasticos faciendam prohibet.* ibi. num. 29.
- Laici capiendi sunt ab ecclesiasticis iudicibus inuocato prius brachy secularis auxilio.* ibi. num. 30.
- Legumlatores clamant periuurijs non esse viam ad aperendam.* 2. p. c. 14. num. 37.
- L. quæ prohibet actum fieri deinde procedit ad imponendam pœnam si pœna exigatur actus remanet validus.* 2. p. c. 15. num. 25.
- L. civilis potest disponere super accidentalibus matrimonij nõ tamẽ super substancialibus.* ibi. num. 38.
- Legum regni stilus seruandus in executionibus clericorũ faciendis.* 2. p. c. 13. num. 22. Le.

Index Alphabeticus.

- Leuia delicta pudore delinquentium puniẽda, in initio.* 2. p. num. 6.
- Libellus probatio & sententia in iudicio debent esse cõformia.* 2. p. c. 1. num. 13.
- Licenciatus cum rigore examinis præferendus est doctõri aliter graduato.* 1. p. c. 3. num. 22.
- Litterati etiam admitti debent ad officia ad quæ soli nobiles admittuntur.* 1. p. c. 3. num. 3.
- Litterati qui ex vniuersitatis priuilegio nobilitatis prerrogatiua funguntur, ad officia nobilium & non alij admittuntur.* ibi. num. 4.
- Litterarũ defectũ non supplet nobilitas seu potetia.* ibi. n. 5.
- Litteras adiscere extra Hispaniarum regna. l. regni prohibitum reperitur.* 1. p. c. 3. num. 22.
- Litterato sine experimento, expertus sine litteris vtiq; est præferendus.* 1. p. c. 4. num. 1.
- Litteratum sine experimento potius illiterato experto esse præferendum defendit auctor.* ibi. num. 7.
- Litteratus faciliẽ experimentum exercitio consequitur, expertus autem minimẽ litteras solo exercitio consequi potest.* ibi. num. 9.
- Litres permittit Deus vt flagella durissima contra magnates.* ibi. num. 2.
- Memoratur incommoda quæ ex litibus oriũtur.* ibi. n. 7.
- M
- M**andatum romani Pontifi. eatenus ad implendum est quatenus iuxta & rationabilis causa non adimplendi

Index Alphabeticus.

- plendi reddi potest. 2. p. c. 5. num. 3.
- Mandatum superioris indubio presumitur esse iustum,*
ibi. num. 8.
- Mandatis superiorum iniustis caute obediendum est & in
executione super sedendum vsq; ad secundam iusionem,*
ibi. num. 5.
- Mandati superioris executio differri potest in foro conscie
tia, quotiescunq; maius damnum timetur ex ea quam
ex dilacione, ibi. num. 6.*
- Malitia supponit calumniam nec patri conuenit erga filium,*
2. p. cap. 16. num. 9.
- Matrimonialium causarum cognitio committi potest iudi
cibus etiam inferioribus, 1. p. c. 1. num. 9.*
- Matrimonij clandestini prohibitio, ex decreto Conc. Tri. an
prohibere etiam videatur sponsalia de futuro? 2. p. c. 15. n. 1.*
- Matrimonio prohibito prohibentur etiam sponsalia itaque
praecambula ad matrimonium, ibi. num. 2.*
- Matrimonij prohibitio ex decreto Concil. Trid. compre
hendere etiam poterit sponsalia de futuro, quatenus sponsa
monedi sunt non tamen cogendi, ibi. num. 4.*
- Matrimonia libera debent esse ab omni coactione, ibi. n. 5.*
Item ab omni eo quod potest prestare impedimentum ad te
pus, ibi. num. 8.
- Matrimoniales lites a foro ecclesiae esse exterminatas post
Conc. Trid. decretum, iudices & eorum officiales egre
ferunt, ibi. num. 10.*
- Matrimonia clandestine contrahentes post Conc. Tri. decre
tum*

Index Alphabeticus.

- tum an legalibus poenis plecti debeant ibi. nu. 21.*
- Matrimonia clandestine contrahentes post Concil. decretum
ex sententia Ludo. & Molin. de primog. Hispan. puni
ri utriusque possunt, ibi. num. 22.*
- Contrarium aduersus Molin. defendit autor, ibi. num. 23.*
- Matrimonia clandestina ignoranter contrahentes excusari
videntur a poena, ibi. num. 28.*
- Matrimonia hodie contrahentes coram parrocho & testibus
spretis tamen denunciationibus vel non omissis legitime,
poenis legalibus puniri possunt, ibi. num. 30.*
- Matrimonium in facie Ecclesiae celebratum ante Concil.
Trid. decretum sine prauijs tamen denunciationibus
clandestinum non reputabatur, ibi. num. 31.*
- Hodie autem ex sententia auctoris clandestinum iudicandum
est, ibi. num. 32.*
- Matrimonium contrahentes in gradu prohibito, spretis ta
men denunciationibus, etiam si ignari impedimenti sint se
parari utique debet & spe dispensationis carere, ibi. nu. 33.*
- Matrimonium si parochus spretis denunciationibus, celebra
uerit ab officio & beneficio suspendendus venit, ibi. nu. 34.*
- Matrimonium post Concil. Trid. legitime contractum si pro
pter occultum impedimentum postea reperitur nullum,
an sublato impedimento per dispensationem, ex mutua co
habitatione conualescat, ibi. num. 39.*
- Et an sublato impedimento sufficiat, quod vir & uxor praes
stiro nouo consensu inter se contrahant, ibi. num. 40.*
- Matrimonium quod propter aliquod impedimentum reperitur nul
lum*

Index Alphabeticus.

- lum an iuris interpretatione transeat in sponsalia de futuro. ibi. num. 41.*
- Sub contractu matrimonij etiam sponsaliorum conventio comprehenditur, ibi. num. 42.*
- Matrimonium ut contrahi possit absq̃ parrocho & testibus, nō potest episcopus dispensare, etiam ex vrgenti causa necessitatis, ibi. num. 44.*
- Matrimonium ut absq̃ parrocho, & testibus celebrari possit solus Papa dispensare potest, ibi. num. 45.*
- Matrimonium post concil. Trid. constitutionem coram parrocho inuito & contradicente celebratum an sit validū? ibi. num. 51.*
- Et quid de testibus inuitis & contradicentibus? eod. num.*
- Matrimonium non inuadatur, propter denunciationum omissionem, quia non sunt de essentia legitimi coniugij. 2. p. c. 16. num. 1.*
- Menochius ab auctore reprehenditur. 2. p. c. 14. num. 11.*
- Monachus simplex potest esse episcopi vicarius, vel ipsius officialis vicena gerere potest. 1. p. c. 12. num. 1.*
- Monachum ordinis mendicantium vicarium suum episcopus creare non potest, ibi. num. 3.*
- Monachi ne iudices cōstituantur, de iure canonico prohibitum videtur, quod aduersus Rebusum defendit auctor, ibi. num. 5.*
- Monachum ad rem iudicariam extollere, legibus regni improbat, ibi. num. 6.*
- Item ex Conc. Trid. decreto prohibitum videtur, ibi. nu. 6.*

Mo-

Index Alphabeticus.

- Monachus qui est eminentissima scientia, de licentia superioris extra iurisdictionalia episcopo assistere & cōsulere potest, ibi. num. 7.*
- Munera iudicibus non dantur cum charitate sed per corruptionem, ibi. num. 24.*

N

- N** *Auarrus ab auctore laudatur eiusq̃ notabilia verba Hispano sermone referuntur. 1. p. c. 6. num. 6.*
- Navarrus in manuali Latino. c. 25. num. 36. & 39. à quorundam impugnationibus defensatur. 2. p. c. 14. n. 36.*
- Navarrum ipsum per epistolam Romae consuluit auctor, circa eius defensam à predictis impugnationibus, eod. nu.*
- Nobilitate praediti, iudices constitui debent. 1. p. c. 2. n. 1.*
- Nobilitati virtutes omnes fomulantur, eod. num.*
- Nobilis quoad politicos mores rectamq̃ Reipubl. gubernationem assumendi, ibi. n. 2.*
- Nobilitatem solam esse virtutem cetera autem fortunam, ibi. num. 7.*
- Nobilitas in electionibus aliquando non est attendenda, ibi. num. 8.*
- Nobilitas & potentia, media, potius attendenda est, ibi. n. 9.*
- Nobilitas seu potentia non supplet litterarum defectum. 1. p. c. 3. num. 5.*
- Nomina testium vnà cum copia totius processus inquisitis sunt decernenda, ad se defendendum. 1. p. c. 14. num. 3.*
- Nomina testium vnà cū dictis eorū inquisitis edenda sunt, etiam si per viam inquisitionis procedatur, ibi. num. 4.*

†††††

Idem

Index Alphabeticus.

- Idem si summarie procedatur, & processus vno contextu formetur, ibi. num. 5.*
- Item in criminibus ex incontinentia procedentibus, ibi. n. 6.*
- Nomina testium an visitandis iudicibus seu syndicandis edenda sint? ibi.*
- Nomina testium in omni crimine prater heresim indistincte edenda sunt ac testificata publicanda, ibi. n. 18.*
- Nomina testium non sunt in crimine heresis publicanda ex text. in. c. fin. de here. li. 6. ibi. num. 6.*
- nomina testium in alijs criminibus prater heresim an ex eadem causa in qua tex. indicto. c. fin. de here. in. 6. fundatur publicanda veniant? ibi. nu. 17.*
- novitates odiosae sunt tristesq; solent producere euentus. 1. p. c. 5. num. 5.*
- non omnia in hoc seculo vindicanda sunt nec semper in eos qui peccant vindicta est exercenda. 2. part. cap. 14. num. 15.*
- negligentia est noverca eruditionis, & in iudice potissimum reprobatur. 1. p. c. 10. num. 1.*
- negligentes iudices ad damna & interesse partis iuxta negligentiam culpam tenentur, ibi. num. 2.*
- negligentia etiam in foro animae reprehenditur, ibi. num. 3.*
- negligentia triplex ab Autore constituitur differentia, ibi. num. 5.*
- negligens dolose facere iustitiam, ultra litis extimationem, criminaliter puniendus venit, ibi. num. 6.*

Ne-

Index Alphabeticus.

- necessitas extrema an requiratur in sporcularum remissione à iudicibus facienda? 1. p. c. 14. num. 14.*
- Necessitas an sufficiat q; sit gravis vel vrgens in sporcularum remissione? ibi. num. 15.*
- necessitas habet latitudinem, neque in puncto indivisibili consistere potest, ibi. num. 16.*
- Necessitas an sit gravis vel vrgens? iudicis arbitrio relinquatur, ibi. num. 17.*
- Negligentia iudicum in vindicandis calumniantium culpis ab Autore reprehenditur. 2. p. c. 2. nu. 5.*
- notorium dicitur crimen in conspectu iudicis pro tribunali sedentis commissum. 2. p. c. 6. num. 9.*

O

- O**bediendi iudicantium facilitas, iniustis praesulum mandatis, ab Autore reprehenditur. 2. par. c. 5. num. 1.
- Obediendum est praesulis tam de iure divino quam naturali, sed non iniusta iubentibus, ibi. num. 2.*
- Obedire episcopis, omnes principes terra tenentur, ab eisq; excommunicari & iudicari possunt. 2. p. c. 13. nu. 48.*
- Obijciens alicui verum occultumq; consilium in foro animae restituere tenetur. 2. p. c. 14. num. 21.*
- Et quid in foro exteriori? ibi.*
- Oculci accusatores etiam si calumniosi sint, non sunt paribus manifestandi. 2. p. c. 3. num. 13.*

+++++

2 Offi-

Index Alphabeticus.

- Officiales publici ex nobilioribus & ditioribus ciuitatum vicinis creandi. 1. p. c. 2. num. 5.
- Officiales episcoporum & delegati iudices, causarum matrimonialium cognitionem habentes, graduati esse debent. 1. p. c. 13. n. 8.
- Officialis episcopi an possit esse monachus? 1. p. c. 12. num. 1.
- Officia ad quae soli nobiles admittuntur, litterati etiam admitti debent. 1. p. c. 3.
- Omnia quae insunt in l. interpretata, locum habere videtur in lege interpretante. 2. p. c. 15. num. 3.
- Ordinarius est iudex competens ad differendas dimittendas vel denunciations, quando matrimonium maliciose impediri suspicatur & quis ordinarius dicatur? 2. p. c. 16. num. 2.
- Originarios seu à propria diœcesi oriundas assumendos esse iudices, multis ostenditur argumentis. 1. p. c. 9. nu. 1.
- Originarius iudex potius mores Regionis scire praesumitur, quam exterus vel alienigena, ibi. num. 2.
- Originarijs iudicibus nusquam desunt amici & coniuncti, inter quos affectio praesumitur, ibi. num. 5.
- Cetera de originarijs exteris vel iudicibus admittendis vel non, vide per totum. c. 9. 1. p.
- Oues pastorem suum haud reprehendere debent nisi in fide exorbitauerit. 1. p. c. 6. num. 7.

P

Papa causas spirituales laico delegare potest & concedere potestatem inter clericos indicandi. 1. p. c. 11. n. 4.

Papa

Index Alphabeticus.

- Papa iurisdictionem ordinariam principibus laicis aduersus clericos concedere non potest, ibi. num. 5.
- Papa & imperator inter ceteros astringuntur lege honestatis & naturalis iustitia ea seruare quae ipsi condiderunt. 2. p. c. 5. num. 4.
- Pacto fieri non potest ut creditor debitorem suum fugitiuum propria auctoritate capiat. 2. p. c. 11. num. 20.
- Pauperum oppressorumque causa ad ecclesiae protectionem expectant, ibi. num. 8.
- Quod intelligendum est quando iudex secularis eisdem iustitiam ministrare neglexerit, ibi. n. 9.
- Pauperum protectio iure etiam canonico ad seculares magistratus pertinet, ibi. num. 11.
- Pauperibus viduisque & orphanis eatenus fauendum est quatenus alijs iniuriam non faciamus, ibi. num. 13.
- Parochus qui spretis denunciationibus matrimonio inter fuerit ab officio & beneficio venit suspendendus. 2. p. c. 15. num. 34.
- Parochus an quis proprius censendus erit, ibi. num. 46.
- Parochij aut ordinarij licentia quae alijs sacerdotibus concedi solet ad celebrandum aliquod matrimonium, debet esse expressa & non tacita ex permissione, ibi. num. 48.
- Parochus proprius potest extra territorium suos parochianos licite coniungere, ibi. num. 49.
- Parochij praesentia qualis in matrimonio esse debeat, & an sufficiat quod sit tantum intellectualis? ibi. nu. 51. cum sequent.

Parro-

Index Alphabeticus.

- Parrochus sine denunciationibus & absque licentia ordinarii aliquando matrimonium celebrare potest. 2. p. c. 16. num. 5.
- Peccatum est, indignos laurea ad eam approbare. 1. p. c. 3. num. 14.
- Peccatum etiam letale est, gradus laurea indebitè decorari? ibi.
- Item qui iudicandi munus indebitè susceperint peccant mortaliter, eod. num.
- Personalem comparitionem & itineris laborem pleriq; iudices in pœnam delicti irrogare solent. 2. p. c. 2. n. 28.
- Pœna pecuniaria qua Camera Episcopali aplicantur non sunt ipsis condonanda iudicibus. 1. p. c. 14. num. 18.
- Pœnas calumniantium, vide remissionem. 2. p. c. 2. n. 11.
- Pœnam talionis à foro recessisse testantur omnes, ibi. n. 12.
- Pœnam talionis calumniator evidens subire tenetur vel aliam huic. proximiorē, ibi. num. 13.
- Pœna talionis ex eademmet causa qua ab usu & praxi recesserat vero calumniatori ex sententia Autoris imponenda venit, ibi. num. 14.
- Pœna talionis quare ab aula recesserit, veram rationem adducit autor, ibi. n. 15.
- Pœna pecuniaria à foro ecclesiastico penitus extirpanda essent. 2. p. c. 10. num. 2.
- Pœna pecuniaria iure canonico permixta atque prohibita reperiuntur, ibi. num. 3.
- Pœna pecuniaria si magis timeatur permixta videtur, quo iura

Index Alphabeticus.

- iura à doctoribus conciliantur, ibi. num. 4.
- Hac tamen conciliatio ab autore refutatur, ibi.
- Adducitur & alia doctorum conciliatio qua etiam ab autore repellitur, ibi. num. 6.
- Autoris optima distinctio circa concilianda iura canonica in poenis pecuniarijs irrogandis, ibi. num. 7.
- Pœna iuris non est spernenda, neque ab eavtque recedendum, ibi. num. 8.
- Pœna iuris deficiente, consuetudinariam index subsequi tenetur, ibi. num. 9.
- Item & consuetudinaria deficiente de similibus ad similia procedendum, ibi. num. 10.
- Item & his omnibus poenis deficientibus arbitraria poena succedit, ibi. num. 11.
- Inuectio auctoris aduersus iudices qui consuetudinibus falso introductis libenter adherent & ex capite arbitrantur, ibi. num. 12.
- Pœnas iuris an iudex immutare queat? 2. p. c. 11. n. 1.
- Pœnas iuris non possunt à iudice immutari qui de crimine dispensare non valet, ibi.
- Contrarium praxis vtriusq; fori admisit dum immutatio non fiat post sententiam, ibi. n. 4.
- Item praxis admisit ut nunquam superior consulatur super commutatione poena nisi præsens sit vel in gravi causa, ibi. num. 5.
- Pœnas iuris immutandi causa in sententia vel in ipsa commutatione exprimenda est, ibi. num. 5.

Quando

Index Alphabeticus.

- Quando iudex supplet ex officio incumbit ei onus probandi iustam causam, ibi. num. 7.
- Pœnas legales immutandi causa in sententia exprimenda est quin pro iudice præsumatur, ibi. num. 8.
- Cætera circa causas immutandi iuris pœnas, vide in verbo causa.
- Pœnas pecuniarias quas Camera episcopali vel in usus pauperum irrogantur, an post latam sententiam propter rei paupertatem moderari queat iudex, ibi. n. 11.
- Inter pœnam & multã mira discernitur differentia, ibi. num. 12.
- Pœna qualibet pecuniaria, in foro ecclesiæ, propter inopiam rei & post latam sententiam, minui immutariue potest, ibi. num. 13.
- Pœna pecuniaria quæ camera Episcopali irrogatur inter pauperes distribuenda venit, ibi. num. 14.
- Pœnam pro interesse partis adiudicatam nullus iudex remittendi potestatem habet, ibi. num. 18.
- Et an reus luere debeat in corpore, si re vera non est solvendo, & pars nollit consentiri? ibi. n. 19. & num. 22.
- Pœna Camera episcopali adiudicata (accusatore invito) potest in corporalem commutari, ibi. num. 21.
- Pœnalis dispositio nõ habet locũ, quãdo contractus propter quem interponitur est de iure nullus. 2. p. c. 15. n. 24.
- Pœna quando à lege imponitur ipso iure, non incurritur nisi delictum fuerit consummatum, ibi. n. 25.
- Pœna l. 49. Tauri an post concil. Trid. decretũ locũ habere videatur? ibi.

Pra-

Index Alphabeticus!

- Prætores à Rege constituti quacumque integræ opinionis officiales elegerint p̄ eis in sindicatu tenentur. 1. p. c. 13. n. 5.
- Ite nec prædictos officiales syndicare possunt, ibi. num. 6.
- Prima consue. clericos nondum sacris initiatos haud iuridicundo præficiendos. 1. p. c. 11. num. 6.
- Privilegium. c. odoardus an ex officio iudices conservare teneantur aut ope exceptionis, & quare clerici eum opponere recusant? 2. p. c. 13. num. 19.
- Item an clerici prædicto privilegio tacite vel expresse renunciare possunt, ibi.
- Pontifex ex causa iuri naturali derogare potest eum limitando distinguendo siue interpretando. 2. p. c. 14. n. 12.
- Processus acta, iudices per se ipsos examinare tenentur, quin eorum relationes notarijs committantur. 2. p. c. 1. n. 1.
- Provisores episcoporum an sacerdotes constitui debeant. 1. p. c. 11. num. 8.
- Prodere se ipsum nemo tenetur aut delictum proprium manifestare, nisi notorium famosum aut semiprobatum fuerit. 2. p. c. 14. num. 32.
- Prudentia secum habet cunctas virtutes connexas. 1. p. c. 3. num. 2.
- Pudor in leuibus delictis pro pœna imponi potest, in initio. 2. p. num. 6.
- Publicè peccantes palam esse corripiendos monet Apostolus. 2. p. c. 2. num. 31.
- Publicatio processus non est de eius substantialibus, est tamen de iustitia & contra ius litigatoris. 2. p. c. 14. nu. 7.

+++++

Pu-

Index Alphabeticus.

- Publicatio testium an fieri debeat in inquisitionibus quae de qualitatibus aut nobilitate fiunt?* 2.p.c.14.num.19.
Et an in praedictis causis, testium examen, instante reo, repetendum sit? ibi.
Publicatio iudiciorum reo ante confessionem est decernenda ve in foro animae veritatem dicere astringatur, ibi.n.30.
Iudicium veriusq; fori error designatur, in non decernenda reis ante confessionem iudiciorum copia, ibi.n.31.
Publicatio iudiciorum ante torturam reis est decernenda quia est actus gravissimi praedicti, ibi.num.33.
Non sufficit q; iudex verbaliter dicat delictum esse famosum aut semiprobatum, nisi reo eius ve aduocato probationes ostenderit, ibi.num.34.

Q

- Quare lacrimis non est illico adhibenda fides.* 2.p.c.3.num.14.
Qui non probat quod obiecit poenam quam ipse inculit patiatur. 2.p.c.2.num.9.
Qui non habet in bonis luere debet in corpore quomodo & quando intelligatur? 2.p.c.11.num.16.

R

- Receptores laici à foro ecclesiastico penitus expellendi, in quos invehit autor.* 2.p.c.2.n.18.
Receptoribus, testium examen haud committendum est, in causis criminibus, ibi.num.19.
Receptorum arbitrio non est committenda captura seu citatio delinquentium, antequam informatius processus ad iudicem deferatur, ibi.n.27.

Re-

Index Alphabeticus.

- Receptoribus, generale concedere commissionem ad inquir. dñi de delictis subditorum, merito improbatum,* ibi.n.32.
Recusatio iudice an eius expensis vel partibus, assessor sit assumendus? vide in ver. iudex.
Regi senatores an auxilium suum ab ecclesiasticis iudicibus postulatum impartiri teneantur? 2.p.c.13.num.49.
Relatio processus non est committenda notarijs, sed iudices per se ipsos eum examinare tenentur. 2.p.c.1.n.1.
Relatorum sportulas sumptibus iudicium & non partium exolendas, ibi.num.2.
Relationes processus ex.l.regia non sunt tabellionibus committenda, ibi.n.3.
Reo convicto, & sponte confesso, & etiam non petenti, adhuc dandus est terminus ad se defendendum. 2.p.c.13.n.15.
Reus qui legitime interrogatus à iudice negat veritatem mortaliter peccat, nec est absolvens, donec veritatem propalare intendat. 2.p.c.14.num.29.
Reus qui legitime interrogatus à iudice veritatem negavit si damnatus dicitur ad supplicium non tenetur amplius veritatem fateri, nisi in foro animae, ibi.
Rex qualiter rogat imperat & punit inobedientes ecclesiasticos iudices, ibi.num.52.
Rigor non debet esse rigidus nec mansuetudo dissoluta, in initio. 2.p.num.8.
Rurales sive pedanei iudices an periti esse debeant, vel sufficit quod habeant iudicandi consuetudinem. 1.p.c.3.num.15.

Index Alphabeticus.

- S**
- Salarij debiti præstatio præcipuum fundamentum esse videtur, ad inveniendum iudicem omni virtute perornatum. 1. p. c. 14. num. 1.
- Salaria iudicibus debentur, iure diuino, naturali, canonico, & civili, ibi. num. 2.
- Salaria debita tam ordinarijs quam delegatis iudicibus præstanda sunt ab episcopis, ibi. num. 3.
- Salaria debita post episcoporum mortem iudicibus liberri-
me præstancur, ibi. num. 4.
- Salaria debita consuetudine vel principis autoritate taxan-
tur, ibi. num. 5.
- Vel sunt ea quæ prædecessoribus dari consuevit eod. n.
- Salaria iudicibus ecclesiasticis difformiter pro vicijs in-
f- q̄ meritis debentur, ibi. num. 6.
- Salarij debiti contemplatione, veniunt sportula vel iura a-
ctorū, quæ publico tribunalis instituto taxantur, ibi. n. 10.
- Salarij consentio minus iusto facta, suppleri vtiq̄ debet, ibi.
num. 27.
- Salarij assignatio qualiter ab episcopis fieri debeat? ibi. nu.
29.
- Salarij pactio vtiq̄ facta iurisiurandi accessione valida-
tur, ibi. num. 30.
- Salarij diminuti pactio, etiam iuramento confirmata, non
retinet episcopum in foro animæ, ibi. n. 31.
- Salarium absq̄ iuramenti præstiti absolutione peti potest,
si obligatio remittatur à parte, ibi. num. 32.

Sen-

Index Alphabeticus.

- Sententia lata actis non visis, & causa non cognita, est ipso
iure nulla. 2. p. c. 1. num. 8.
- Sed huiusmodi nullitas ope exceptionis illiditur, ibi. n. 9.
- Sententia non est differenda ad finem concordandi partes,
si de iure alterius constat. 2. p. c. 9. num. 11.
- Sententiæ alternatiuæ quibus condemnatio fit ad pœnam
pecuniariam intra presinitum tempus lueda, alijs impo-
nitur pœna corporalis merito improbantur. 2. p. c. 11. n. 15
- Sententia à iudice inuito prolata, an valeat & teneat? 2.
p. c. 15. n. 56.
- Senes indoctos (quantumcumq̄ experti dicantur) à re iudi-
ciaria expellendos iudicat autor. 1. p. c. 4. num. 10.
- Senes non per atatem sed per sapientiam nominantur, ibi.
num. 11.
- Senes prudentes & timorata conscientie quibusuis alijs
in re iudiciaria preferendos, ibi.
- Sotus errore lapsus dum. l. 49. Tauri simpliciter intellexit
scilicet quando filia sine patris consensu contraxerat,
ibi. num. 36.
- Sponsalia de futuro an comprehendere videatur conc. Trid.
decretum, sicuti comprehendit matrimonia per verba
de presenti contracta? 2. p. c. 15. num. 1.
- Sponsalia de futuro, comprehendere valet Conc. decretum,
quatenus sponsi monendi sunt non tamen cogendi, ibi.
num. 4.
- Sponsus ex rationabili causa non est cogendus, & quæ dica-
tur rationabilis causa, ibi. num. 6.

In

Index Alphabeticus.

- In admonitione sponsis faciendalium & iudiciorum stre-
pitus penitus omittendi, ibi n. 7.
- Sponsi si absq̄ lite & illa coactione solummodo moneantur,
mirabiles in se prodire valent effectus, ibi num. 9.
- Sponsalia de futuro ipso iure dissoluantur per matrimoniu
verbis de presenti contractum, quin opus fuerit iudicis
autoritatem interuenisse, ibi num. 11.
- Sponsus nō peccat, si iudicis ecclesiastici licentiam non po-
stulauit, ad contrahendum cum alia, ibi n. 12.
- Sponsus qualiter in foro animæ sponsalitiā promissionem
adimplere teneatur? remissiuè agitur, ibi n. 13.
- Sponsalibus mutua viriusq̄ partis promissio interuenire
debet, ibi num. 4.
- Sponsus non vtiq̄ potest sponsa instante iudicialiter com-
pelli ad contrahendum verbis de presenti, quia non se
tempore adstrinxit, ibi num. 15.
- Secus si in sponsalicia promissione tempus fuerit appositum,
quia expectandus est vsq̄ ad illud tempus, ibi num. 16.
- Item tempore elapso obligatio perimitur, quia appositum vide-
tur ad limitandam obligationem, ibi n. 17.
- Item iudex ex officio si periculum fornicationis videat
imminere, poterit terminum præfigere, ibi n. 18.
- Sponsus tempore elapso adhuc non liberatur ab obligatione
adimplendi promissum ex sent. Couarrub. aduersus Pre-
positum, ibi n. 19.
- Differētia Couarr. & Prepo. ab autore cōciliatur, ibi n. 20.
- Sponsus aliquando non est monendus sed præcisè cogendus
purificare sponsalia, ibi n. 43.

Index Alphabeticus.

- Sportulas relatorum sumptibus iudicum & non paruum
exolendas. 2. p. c. 1. num. 2.
- Subtilitas in causis ecclesiasticis vitanda. 1. p. c. 5. n. 4.
- Subtilizantium iudicum incōstātia redarguitur, ibi n. 5.
- Subditi egre ferunt prædominari à iudice infirmæ natalis.
1. p. c. 2. num. 4.
- Syndicatus auctificationi aliquādo præsules fore obnoxios
valde oportere ostenditur. 1. p. c. 13. num. 8.
- Syndicare suos officiales, episcopi nō vtiq̄ deberēt, cū & ipsi
prodammis illatis ab ipsis met officialibus teneantur, ibi n. 7.

T

- T** Alionis pœna vide in ver. pœna.
- Testium examen in causis criminalibus haud recepto-
ribus committendum. 2. p. c. 2. num. 19.
- Testium forensium examen quomodo faciendum, quin so-
lis receptoribus committatur? ibi n. 20.
- Testium repetitio seu ratificatio notarijs seu receptoribus
potius committenda, quàm ipsum informatiuū processū,
aduersus Menoch. & Auil. defendit Autor, ibi n. 22.
- Testes ne examinarentur corā solo notario sed iudice p̄sente
vel alio viro pbata fidei, valde vrile esse reipubl. ibi n. 23.
- Testes corā solo notario examinati audacius difamant, au-
daciussq̄ falsa testificantur, ibi num. 24.
- Testiu dicta an inquisitis edēda sint vna cū nominibus eo-
rum, ad se defendendum, vide in verbo nomina.
- Testes in causis matrimonialibus, non requiritur quod
sint rogati, ibi num. 53.

Testes

Index Alphabeticus.

Testes in proposita specie concil. Trid. an possint esse *foeminae*
aut contrahentium consanguinei vel alij minus idonei?
ibi. num. 59.

Testes alijs nō idonei validi censentur quādo agitur de vali-
ditate & solemnitate matrimonij probanda, ibi. n. 60.

Timor parentum an sit causa sufficiens ad inducendum ma-
ritia impedimentum, ut ex eo iudex denunciations o-
mitti iubeat. 2. p. c. 16. num. 8.

U

Veritas propter subtilitatem nō est immutāda. 1. p.
cap. 5. num. 3.

Verbis potius quā verberibus episcopus clericum corrige-
re debet. 2. p. c. 14. num. 14.

Verba illa conc. Trid. in decret. de reform. matrimonij ego
vos coniungo, &c. an in celebratione matrimonij sint
necessario proferenda vel sint de essentialibus matrimo-
nij. 2. p. c. 15. num. 52.

Vicarius episcopi an possit esse monachus vide in ver. mo-
nachus.

Vicarius episcopi laicus creari non potest. 1. p. c. 11. num. 1.

Vicarius generalis episcopi ordinarius appellatur, & ex
eius licentia & auctoritate denunciations matrimo-
niorum dimitti optimè queunt, aduersus Menochi. &
conci. prouinc. Tolet. defendit Autor. 2. p. c. 16. num. 3.

Victus non victor in expensis est condemnandus & quali-
ter hoc intelligendum sit. 2. p. c. 12. num. 2.

Visitatores an sacerdotes esse debeant & quid de officiali-
bus episcoporum. 1. p. c. 11. num. 8.